

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไทบ้านกุดตอแก่น
แดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

โดย

นางสาวพิชชา อุทโทและคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไทบ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคี
ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวพิชชา อุทโท หัวหน้าทีม
2. นายดาวัน นิละปะกะ
3. นายสมพงษ์ ศรีประไหม
4. นายรักสิทธิ์ แสนสุมา
5. นางบันทูลย์ ศรีประไหม
6. นางอาภรณ์ ศรีเสน
7. นายบุญมี ศรีนาม
8. นายบุญทัน โวหารมั่ง
9. นางวรลักษณ์ ศรีสงเปลือย
10. เด็กหญิงขวัญชนก แผ่นมณี
11. เด็กหญิงปณิดา จรัสสัน
12. นายฟองสมุทร ศรีสวัสดิ์
13. นายชนะกิจ ศรีประไหม

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ ชาติพันธุ์ผู้ไท

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท บ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2) เพื่อค้นหาและรวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทแท้ดั้งเดิมและคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 3) เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท ซึ่งมีวิธีการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชน กลางคน และกลุ่มผู้สูงอายุ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดเวทีเสวนากลุ่ม การสังเกต สัมภาษณ์รายบุคคล และสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาจำแนก ตีความ เรียบเรียงอย่างเป็นระบบและนำเสนอเป็นข้อความเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทมาจาก ปัจจัยใหญ่ ๆ 2 ปัจจัย คือ

1) ปัจจัยภายใน เกิดจากตัวบุคคลที่มีปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้เข้ากับยุคสมัย โดยเกิดความรู้สึกที่ไม่ภูมิใจในภาษาของตนเอง ถ้าพูดจะรู้สึกอาย เพราะกลัวคนในกลุ่มอื่นๆ เช่น ลาวอีสาน หรือภาษาไทยกลาง จะดูถูกว่าเป็นคนบ้านนอกและยังมีแนวความคิดว่าการใช้ภาษาไทยกลางสื่อสารจะทำให้ดูดีมีฐานะเหมือนคนกรุงเทพฯ นอกจากนั้นพื้นฐานทางครอบครัว โดยเฉพาะพ่อ แม่ ผู้ปกครองในปัจจุบัน ก็มักจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาไทย เด็กได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทเป็นภาษาที่สอง จากเพื่อนๆ ในโรงเรียน ซึ่งเมื่อกลับมาถึงบ้านพ่อแม่ก็สอนให้ลูกพูดภาษาไทยเหมือนเดิมตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครองมีการอพยพแรงงานไปทำงานในต่างถิ่นมากขึ้นและปล่อยให้ลูกหลานอยู่กับตายาย บางครั้งทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารระหว่างคนแก่และเด็ก เพราะผู้เฒ่าผู้แก่ยังคงใช้ภาษาผู้ไทเก่าๆ จึงทำให้สื่อสารไม่ตรงกันและเนื่องจากปัจจุบันกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้ความเจริญต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนมีการติดต่อ ปฏิสัมพันธ์และสื่อสารกับสังคมภายนอกมากขึ้นซึ่งมีความแตกต่างทางภาษา และเมื่อใช้บ่อยๆ ทำให้ลืมภาษาตนเองและนำคำภาษาเหล่านั้นมาใช้ผสมผสานโดยออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไท

2) ปัจจัยภายนอก เนื่องจากสื่อเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าสูง จึงทำให้ความเจริญต่างๆ ขยายไปสู่ชุมชนได้อย่างรวดเร็วเช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ฯลฯ ส่งผลให้เยาวชนรับคำนิยมต่างๆ และเลียนแบบจากสื่อ ทำให้เกิดคำใหม่ที่มาพร้อมกับความเจริญเหล่านี้ นอกจากนั้นในปัจจุบันภาษาไทยกลางมีอิทธิพลมากขึ้น ประกอบกับเป็นภาษาราชการที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันในประเทศ จึงทำให้มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย ทำให้ชุมชนนำมาใช้ในการติดต่อราชการในท้องถิ่น นอกจากนั้นเมื่อคนในชุมชนแต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้นก็นำวัฒนธรรมของต่างถิ่นเข้ามาใช้ในชุมชน เกิดความหลากหลายและผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมของตนเอง ประกอบกับคนในชุมชนมีการศึกษาที่สูงขึ้นและพ่อแม่ผู้ปกครองสามารถส่งให้เรียนในเมืองใหญ่ๆ ทำให้คนเหล่านี้ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของคนเมือง โดยใช้ภาษาของคนในเมือง นั่นก็คือภาษาไทย นอกจากนั้นแล้วในสถาบันการศึกษาที่นักเรียนศึกษาอยู่ มีนโยบายไม่ให้นักเรียนใช้ภาษาถิ่น โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ทำให้เด็กๆ เหล่านี้ หันมาใช้ภาษาไทยในการสนทนาจนทำให้เด็กซึมซับกับวัฒนธรรมใหม่โดยไม่สนใจกับวัฒนธรรมเดิมจนเกิด

การผสมผสานระหว่างภาษาและกลายเป็นคำใหม่ และภาษานั้นค้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของความเจริญก้าวหน้าและนับวันจะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงกับเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ ดังนั้นควรมีการสอนให้เยาวชนมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงโดยไม่ทิ้งวัฒนธรรมเดิมที่มีคุณค่าของท้องถิ่น

ส่วนคำศัพท์ภาษาผู้ไท พบว่ารวบรวมได้ 957 คำ โดยเป็นคำที่สูญหายและคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้นำคำศัพท์มาจัดทำเป็นหมวด ได้ทั้งหมด 12 หมวด ประกอบด้วย หมวดสนทนา หมวดผลไม้ หมวดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หมวดกิริยาอาการ หมวดดอกไม้ หมวดของใช้ทั่วไป หมวดสัตว์ หมวดพืชผัก หมวดเห็ด หมวดเครื่องดนตรี หมวดร่างกาย หมวดทั่วไป นอกจากนั้นยังรวบรวมนิทานพื้นบ้านจากคนเฒ่าคนแก่ได้ทั้งหมด 32 เรื่อง โดยมีเนื้อเรื่องที่เป็นภาษาผู้ไทและภาษาไทย ซึ่งเนื้อหาจะแฝงด้วยแง่คิด คติเตือนใจในการประพฤติปฏิบัติตนของผู้คนในสังคม

และผลของการฟื้นฟูภาษาผู้ไททั้งในชุมชนและโรงเรียน พบว่ารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทที่เหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนซึ่งจะทำให้ภาษาผู้ไทดำรงอยู่ในชุมชนได้มีดังนี้ 1) การถ่ายทอดเสียงตามสายภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน เพราะคนในชุมชนสามารถนำคำภาษาผู้ไทที่ได้ยินทุกวันมาใช้ในการรอบครัวมากขึ้น นอกจากนั้นถ้าทีมวิจัยพุดผัด ก็ให้คำแนะนำโดยให้ใช้คำให้ถูกต้องและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันไประหว่างชุมชนและทีมวิจัย 2) การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน ทำให้คนในชุมชนรู้จักความหมายของคำภาษาผู้ไทโดยเฉพาะเยาวชน สนใจภาษาผู้ไทมากขึ้น ถ้าแปลไม่ได้ก็จะไปถามผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้รู้ในชุมชน นอกจากนั้นยังป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ ในการใช้ภาษาผู้ไท 3) การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆ การจัดงานบุญประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน พิธีกรในงานจะใช้ภาษาผู้ไท ซึ่งเมื่อก่อนใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักแต่ปัจจุบันมีการใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชนทุกงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะได้ปฏิบัติสืบต่อกันไปให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น 3) การจำลองประเพณีการลงช่วง เป็นการถ่ายทอดภาษาผู้ไทผ่านผญาและกลอนรำผู้ไท ซึ่งรูปแบบนี้ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ถึงวิธีการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อน และการลงช่วงเชิงฝ้ายของคนหนุ่มสาวหรือแม้แต่การละเล่น นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้ศัพท์ภาษาผู้ไทจากผญาและกลอนรำ ทำให้คนส่วนใหญ่ตระหนักและอยากให้มีประเพณีลงช่วงเชิงฝ้ายโดยจัดขึ้นทุกปีในชุมชนเพื่อให้ลูกหลานรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไปส่วนรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูในโรงเรียนมีดังนี้ 1) การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน รูปแบบนี้ทำให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทง่ายๆ และนำมาใช้สนทนากับเพื่อนๆ นอกจากนั้นยังนำมาทำเป็นเกมทายคำศัพท์ระหว่างเพื่อนๆ ในห้องเรียน ซึ่งก็สร้างความสนุกสนานให้กับทุกคน ตลอดจนเด็กได้ฝึกการเรียนรู้ภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับภาษาไทยด้วย ทำให้เด็กรู้จักความหมายของคำศัพท์ดีขึ้น 2) ปรากฏชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำ เป็นการถ่ายทอดภาษาผู้ไทผ่านนิทานพื้นบ้านและผญาซึ่งรูปแบบนี้เด็กๆ จะให้ความสนใจมากเพราะมีคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ในชุมชนมาร่วมถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ให้ฟัง เช่น เรื่องของประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิตของคนสมัยก่อน การละเล่น คำศัพท์ภาษาผู้ไท นิทานพื้นบ้านและผญาทำให้เด็กเกิดความสนุกสนาน

เพติคเพลิน ในการเรียนเพราะนอกจากจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทแล้ว ยังได้เรียนรู้เรื่องต่างๆเกี่ยวกับชุมชนด้วย 3) การค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน เด็กๆได้ฝึกการค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทด้วยตนเองแล้วนำมารวบรวมทำเป็นเล่ม เพื่อให้นักเรียนได้นำมาฝึกพูด ซึ่งนักเรียนนำไปปฏิบัติเป็นอย่างดี จนทำให้นักเรียนรู้จักคำศัพท์ภาษาผู้ไทหลายๆคำ นอกจากนั้นเด็กๆบางคนยังนำไปสอนให้กับพ่อแม่ด้วย

สรุปได้ว่ารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทที่กล่าวมา ทั้งในชุมชนและในโรงเรียน ล้วนเป็นรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น และทำให้ภาษาผู้ไทดำรงอยู่ในชุมชนต่อไป โดยชุมชนส่วนใหญ่ ตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่าภาษาผู้ไท และต้องการให้เด็กได้สืบทอดการใช้ภาษาผู้ไทเก่าๆ ตลอดจนนำไปใช้ในชุมชนมากขึ้น

คำนำ

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท บ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี ใช้กระบวนการ วิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเพื่อค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทที่สูญหายและใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนรูปแบบในการฟื้นฟูภาษาผู้ไทให้คงอยู่ในชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสังคม ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและปราศจากทิศทาง โดยเฉพาะภาษาผู้ไท ซึ่งเป็นภาษาที่บ่งบอกและแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนผู้ไทได้อย่างชัดเจนที่ยังหลงเหลืออยู่ ณ เวลาปัจจุบันนี้ แต่กลับเป็นสิ่งที่ค่อยๆ เปลี่ยนและถูกกลืนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงในยุคของโลกไร้พรมแดนหรือคำว่า “โลกาภิวัตน์” สังคมโลกเต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับโลก ระดับประเทศ จนกระทั่งระดับครอบครัว และปัจเจกบุคคล ในที่สุดก็ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ได้ นอกจากจะปรับตัวให้เท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ทิ้งวัฒนธรรมเดิม ภูมิปัญญาที่สั่งสมและมีคุณค่าของคนผู้ไท ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยและชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงความเป็นตัวตนของคนผู้ไทและรู้ว่าเวลาที่ผ่านไปได้ถึงวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า จนเกือบจะสูญหายไปทั้งหมด ซึ่งจากกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชน ตระหนักและภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ร่วมกิจกรรมของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชน เพื่อจะได้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดและเรียนรู้ต่อไป

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณคุณปาริชาติ หาญไชยนะ พี่เลี้ยงโครงการที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งต้นจนจบ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานวิจัยท้องถิ่น จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ นายทวงค์ เพ็ญธิสาร นายประถม ศรีหาตา และนางภานิดา จิตระวัง ที่ปรึกษาโครงการ และขอขอบพระคุณพ่อ แม่ พี่ น้อง ทุกคนท่านในชุมชนบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี ที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโครงการทุกครั้ง ตลอดจนข้อมูลที่สำคัญที่ทุกคนรวบรวมด้วยความเต็มใจและสุดท้ายต้องขอขอบคุณทีมวิจัยทุกท่านที่ได้ร่วมเสียสละและเคียงบ่าเคียงไหล่ ให้การสนับสนุนและเป็นที่กำลังใจแก่กันเสมอมา จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ทีมวิจัย

สิงหาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญรูปภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 คำถามในการวิจัย	2
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 บริบทชุมชน	
1. สภาพพื้นที่	
1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน	3
1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	8
1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์	20
1.4 สภาพเศรษฐกิจ	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 เตรียมทีมและสร้างความเข้าใจกับชุมชน	24
3.2 สร้างเครื่องมือ	25
3.3 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน	25
3.4 การจัดหมวดหมู่คำศัพท์	26
3.5 การเขียนตามหลักภาษา	27
3.6 เวทีเสวนากลุ่มเยาวชน	28
3.7 เวทีเสวนากลุ่มผู้สูงอายุ	29
3.8 เวทีเสวนากลุ่มเยาวชน กลางคนและสูงอายุ	30
3.9 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	30
3.10 การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน	31
3.11การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.12 กิจกรรมรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆ	32
3.13 การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน	32
3.14 ประชาชนชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน	32
3.15 การค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่	33
3.16 ศึกษาดูงาน	34
3.17 จำลองประเพณีลงช่วงและนำเสนองานวิจัย	34
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 คำศัพท์ภาษาผู้ไท	36
4.2 นิทานพื้นบ้านของคนผู้ไท	74
4.3 ผญาผู้ไทและคำคม	173
4.4 ผลของการฟื้นฟูภาษาผู้ไท	179
บทที่ 5 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทและรูปแบบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท	
5.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท	183
5.1.1. ยุคปี พ.ศ. 2468-2505	183
5.1.2 ยุคปี พ.ศ. 2506-2529	185
5.1.3 ยุคปี พ.ศ.2530-ปัจจุบัน	187
5.2 รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท	193
บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	
6.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท	196
6.2 คำศัพท์ภาษาผู้ไท นิทานพื้นบ้านและผญา	198
6.3 ผลของการฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชนและโรงเรียน	198
6.4 รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท	199
6.5 สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากการทำงานวิจัย	202
6.6 ข้อค้นพบจากการวิจัย	203
6.7 ข้อเสนอแนะ	203
6.8 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานวิจัย	204

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก

-รูปภาพกิจกรรม	205
-รายชื่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์	213
-ประวัติทีมวิจัยและที่ปรึกษา	214

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 เตรียมทีมแบ่งบทบาทหน้าที่	24
ภาพที่ 2 เตรียมจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชน	24
ภาพที่ 3 เตรียมสร้างเครื่องมือ	25
ภาพที่ 4 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล	25
ภาพที่ 5 จัดหมวดหมู่คำศัพท์ตามพยานะไทย	26
ภาพที่ 6 วิเคราะห์ให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนตามหลักภาษา	27
ภาพที่ 7 เยาวชนเสนอคำศัพท์ภาษาผู้ไท	28
ภาพที่ 8 คุณตานิตย ศรีประไหม นำเสนองาน	29
ภาพที่ 9 ทีมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล	30
ภาพที่ 10 นำเสนอเสียงตามสายภาษาผู้ไทวันละคำ	31
ภาพที่ 11 เติมนรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไท	32
ภาพที่ 12 นักเรียนนำเสนอภาษาผู้ไทวันละคำหน้าเสาธง	32
ภาพที่ 13 ประชาชนชาวบ้านสาธิตการรำผู้ไท	32
ภาพที่ 14 ศึกษาสภาพป่าชายเลน	34
ภาพที่ 15 แสดงการเชิญผีาย	34
ภาพที่ 16 วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทยุคก่อตั้งหมู่บ้าน	183
ภาพที่ 17 วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทยุคพัฒนาหมู่บ้าน	185

บทที่ 1

บทนำ

1. 1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาผู้ไทเป็นภาษาประจำถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทรองจากภาษาลาวอีสานที่หลายคนรู้จักและนิยมพูดกันเป็นบางอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม อำเภอลำเซือจังหวัดมุกดาหารและอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีการพูดกันมายาวนานพอๆกับภาษาลาว แต่จะแตกต่างกันก็เพียงถ้อยคำ สำเนียง การขึ้นลงเสียง เมื่อเปล่งเสียงพูดออกมาทำให้ฟังแล้วเกิดความไพเราะและมีความอ่อนหวานในตัว ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ทางภาษาที่ไม่เหมือนใคร ภาษาผู้ไทพูดอยู่หลายจังหวัดดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สำเนียงการพูดภาษาผู้ไทจะพูดเพี้ยนไปตามสภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมแต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ภาษาผู้ไท ซึ่งบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคีเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ที่ใช้ภาษาผู้ไทในการสื่อสาร

บ้านกุดตอแก่น อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอ ประมาณ 2 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 90 กิโลเมตรซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว โดยมี 9 ครอบครัว ซึ่งอพยพมาจากบ้านคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์และได้ขยับขยายจนกลายเป็นชุมชนใหญ่จนกระทั่งได้แยกออกเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านคือบ้านแคนสามัคคีในปัจจุบัน โดยเมื่อครั้งอดีต มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมทางภาษาได้แสดงและบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของคนผู้ไทไว้อย่างสวยงาม แต่ปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนผู้ไทเริ่มเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สังคมเมืองเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน กฎเกณฑ์ ระเบียบที่เคอร์รี่รัดผู้คนให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันค่อยๆเลือนหายไปพร้อมกับวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้ส่งสมและสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานของชาติพันธุ์ผู้ไท เพราะปัจจุบัน พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะสอนลูกหลานให้พูดภาษาไทย เพื่อให้ลูกดี มีฐานะ และยกระดับตนเองขึ้นมาให้มีความเป็นสังคมเมือง ตลอดจนนักเรียน นักศึกษา หรือคนในชุมชนที่ไปเรียนหรือไปทำงานที่อื่น ได้พบปะกับคนถิ่นอื่น มีโอกาสได้ฟังได้ใช้ภาษาถิ่นอื่นโดยเฉพาะภาษาไทยกลาง เมื่อกลับมายังชุมชน ก็ไม่อยากพูดภาษาผู้ไท และเกิดความรู้สึกว่าภาษาผู้ไทเป็นสิ่งที่ด้อยค่า ล้าสมัย บ้านนอก และอายุที่จะพูดประกอบกับปัจจุบันมีสื่อต่างๆมากมายโดยเฉพาะวิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ตฯลฯมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไททั้งสิ้น ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ส่งผลต่อการใช้ภาษาผู้ไทเพราะอิทธิพลของภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นอื่นๆค่อยๆแทรกซึมลงไปภาษาผู้ไททำให้คนในชุมชนมีการใช้ภาษาผู้ไทผสมผสานกับภาษาไทย ภาษาลาวและพูดทับศัพท์ภาษาอังกฤษมากขึ้นจนแยกไม่ออกว่าคำไหนเป็นภาษาผู้ไทแท้ดั้งเดิมและมีการใช้ภาษาไทยแต่ออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไททำให้

ภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิมถูกกลืนและค่อยๆหายไปกลายเป็นคำใหม่ที่ออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไทเท่านั้น คำภาษาผู้ไทแท้ๆกลายเป็นคำเก่าที่ถูกทอดทิ้งและหายไปจากภาษาในที่สุดมีคำศัพท์บางคำที่ใช้เฉพาะหมู่คนแก่เท่านั้น โดยเฉพาะเยาวชนในปัจจุบันจะไม่ค่อยพูดและรู้จักความหมายของภาษาผู้ไทแท้ดั้งเดิมที่ผู้เฒ่าผู้แก่เคยใช้ คนในชุมชนเองเริ่มพูดคุยถึงปัญหาและตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไทที่กำลังสูญหายไป และถ้าไม่คิดที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูความเป็นอัตลักษณ์ทางภาษา ของคนผู้ไทไว้ อีกไม่นานก็คงจะถูกกลืนและสูญหายไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวทีมวิจัยจึงคิดที่จะศึกษารูปแบบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไทให้คงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาผู้ไท
2. เพื่อค้นหาและรวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิมและคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท

1.3 คำถามในการวิจัย

1. ภาษาผู้ไทจะดำรงอยู่ได้อย่างไร
2. ปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท
3. มีรูปแบบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทอย่างไร

1.4 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่เป้าหมาย

- บ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคี ต. คุ่มเก่า อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์

เนื้อหา

- ภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิม

ระยะเวลา

- ระยะเวลา 1 ปี (1 พฤษภาคม พ.ศ. 2550-30 เมษายน พ.ศ.2551)

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คนในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิม
2. ได้รู้รูปแบบการอนุรักษ์และแนวทางในการฟื้นฟูภาษาผู้ไทให้คงอยู่อย่างยั่งยืน
3. คนในชุมชน เกิดความตระหนักและ ภูมิใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไท
4. คนในชุมชนนำคำศัพท์ภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิมมาใช้ในชีวิตประจำวัน
5. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคำศัพท์ต่างๆของ ภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิม
6. สามารถนำข้อมูลคำศัพท์ภาษาผู้ไทพัฒนาไปสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้

บทที่ 2

บริบทชุมชน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

จากหนังสือชมรมผู้สูงอายุอำเภอเขาวงกล่าวไว้ว่า ชชาติพันธุ์ผู้ไท มี 2 พวก คือ ผู้ไทขาว และผู้ไทดำ ผู้ไทขาวจะอาศัยอยู่ที่เมืองไล เมืองเจียน เมืองมน และเมืองบาง รวม 4 เมือง มีเมืองไลเป็นเมืองใหญ่ และผู้ไท อีกพวกที่เรียกตนเองว่าผู้ไทดำ อยู่ในเมืองแฉ่ง ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ และยังประกอบไปด้วย เมืองควาย เมืองคุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโม๊ะ เมืองหวัด และเมืองซาง ซึ่งเมืองแฉ่ง คือเมืองน่าน้อยอ้อยหนู ปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม คือเมืองเดียนเบียนฟู รวมเมืองผู้ไทขาวและเมืองผู้ไทดำ เป็น 12 เมือง เรียกว่า สิบสองผู้ไท หรือ สิบสองจุไท ลักษณะการแต่งกายของชาวผู้ไทขาวจะชอบแต่งตัวชุดขาว มีพิศพลคล้ายจีน เก็บศพบไว้ในซองซู้ไว้ทุกข์ ชุดขาว ส่วนผู้ไทดำ ชอบแต่งกายสีดำ ไม่เก็บศพบ เผาหรือฝงเหมือนลาว

เมื่อนาน้อยอ้อยหนู สมัยนั้นมีผู้ปกครองมีนามว่า พระยาคำพิฑูรย์ (เจ้าฟ้าคำแดง) มีธิดา 1 คน และโอรส 7 คน ลูกชายทั้ง 7 ของเจ้าฟ้าคำแดงมีค่านำหน้าว่า หาญ ซึ่งแปลว่า กล้า เก่ง เมื่อเจ้าฟ้าคำแดงถึงแก่อนิจกรรม ลูกชายทั้ง 7 ก็นำศพออกไปเผานอกเมือง แต่อาศัยไม่เชื่อ อยากจะแย่งชิงเมืองจากหลาน ทั้ง 7 คน ฝ่ายภรรยาเห็นว่าสามีจะชิงเมือง เกิดสงสารหลานจึงเขียนหนังสือใส่ใบลานแล้วเอาจี๊ผึ้งห่อไว้ ให้คนเอาไปให้หลาน ให้พากันหนีไป หลานทั้ง 7 พร้อมด้วยสมัครพรรคพวก มีทั้งข่าและผู้ไทพากันอพยพลงมาทางใต้ เรื่อย ๆ จนเข้าสู่เขตประเทศลาวประมาณปี พ.ศ. 2347 จึงขอเข้าพึ่งโพธิสมภารของเจ้าอนุรธาธิราช เจ้าผู้ครองนครเวียงจันทร์ ซึ่งเจ้าผู้ครองเวียงจันทร์ก็ได้สอบถามได้ความว่า ผู้ไทเหล่านี้ อยู่เมืองน่าน้อยอ้อยหนู ชอบทำไร่ข้าว จึงให้พากันไปอยู่ที่เมืองวัง เมืองมหาชัย เมืองคำเกิด คำม่วน เมืองพิณ เมืองนอง ซึ่งคนในท้องถิ่นเหล่านั้นจะมีข่ามาอยู่ก่อนแล้ว เจ้าชายทั้ง 7 พร้อมด้วยสมัครพรรคพวกก็ไปอยู่ตามคำสั่งของเจ้าอนุรธาธิราช ผู้ไท เมื่อมาอยู่ใหม่ก็ทำการปกครองพวกเดียวกัน มิได้ไปก้าวก่ายกับพวกข่าที่มาอยู่ก่อน ต่อมาหลายปีจึงอยากจะขยายอำนาจการปกครองกว้างออกไป จึงอยากผนวกพวกข่ามาเป็นอันเดียวกัน พวกข่าก็ไม่ยอม ถือว่ามาอยู่ก่อน มีอาวุโสกว่า ต้องเป็นผู้ปกครอง จึงเกิดเหตุการณ์ขัดกับผู้ไทแย่งกันเป็นใหญ่ โดยมีการตกลงกันว่าใช้วิธีเสี่ยงบุญวาสนา ใครชนะในการเสี่ยง ผู้นั้นเป็นผู้มีบุญได้ปกครอง ผู้แพ้ก็ยอมอยู่ใต้ปกครอง เสี่ยงบุญโดยการเอาหน้าไม้มายิงหน้าผา ลูกหน้าใคร ดิดหน้าผาคนนั้นก็ชนะ ตกลงถึงวันนัด พวกข่าก็เอาหน้าไม้ 3 วา มายิงก่อน หัวหน้าข่าโก่งหน้าไม้ ปล่อยลูกดอกไปอย่างแรง แต่ลูกดอกก็ไปกระทบหินตกลงดิน ส่วนฝ่ายผู้ไท มอบให้ หาญดอกเลา น้องชายคนเล็ก หาญดอกเลาได้เอาธนูเล็กทำด้วยไม้ไผ่ปลายลูกดอก ดิดชั้นนางโรง (จี๊สูด) ปล่อยลูกเบาๆ ลูกก็ไปดิดอยู่หน้าผา เป็นอันว่าผู้ไทชนะได้เป็นผู้ปกครอง ผานั่น จึงเรียกว่า“ผาบุญ”

หลังจากนั้นก็ปกครองบ้านเมือง มีนามว่าพระยากล้า เจ้าอนุรักษราชเห็นความสามารถจึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยา พระยากล้ามีภรรยา 5 คน คนที่ 1 เป็นผู้ไท มีลูกชาย 1 คน ชื่อ ท้าวกอ (ราชวงศ์กอ) พระธิเบศร์วาศา เจ้าเมืองกุศลสินารายณ์คนที่ 1

ภรรยาคนที่ 2 เป็นผู้ไท มีลูกชาย 2 คน ลูกสาว 3 คน

-คนที่หนึ่ง เป็นหญิงไม่ทราบชื่อ

-คนที่สอง เป็นหญิงไม่ทราบชื่อ

-คนที่สาม เป็นชายชื่อ อาพะชัย

-คนที่สี่ เป็นหญิงชื่อม่อมสอน

-คนที่ห้า เป็นชายชื่อท้าวด้วง พระธิเบศร์วาศา เจ้าเมืองกุศลสินารายณ์คนที่ 2

ภรรยาคนที่ 3 เป็นผู้ไท ลูกชาย 3 คน

ภรรยาคนที่ 4 เป็นข่าไม่มีลูก

ภรรยาคนที่ 5 เป็นลาว มีลูกชาย 3 คน

หลังจากนั้นพระยากล้าก็ปกครองเมืองวังมานานหลายปี จนถึงแก่กรรม และก็มีหาญคู่ย์ ขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน

ต่อมา ปี พ.ศ. 2384 ประเทศไทยกับประเทศเวียดนามเป็นอริกัน เวียดนามเข้ามารบกวานชายแดนไทย โดยอาศัยกำลังจากชาวเขาเผ่าต่าง ๆ รวมทั้งข่าและผู้ไทด้วย ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี จึงทรงสั่งให้พระมหาสงครามเป็นแม่ทัพ นำกำลังพลจากหัวเมืองต่าง ๆ ไปชวนอุปราชเมืองเวียงจันทร์ไปตีเมืองวังและเมืองใกล้เคียง จนเมืองเหล่านั้นแตกหนีเข้าป่า จึงมอบให้ท้าวเพชร ทางสายที่ไปในกองทัพ ติดตามมาได้ เมืองวัง 852 คน เมืองตะโปน 585 คน เมืองนอง 130 คน เมืองพิน 122 คน เมืองคำมวง 806 คน เมืองอื่นอีก รวมเป็น 3,003 คน ในจำนวนนี้มีบุคคลชั้นหัวหน้ารวมอยู่ด้วย คือ ราชวงศ์กอ ท้าวด้วง และท้าวต้อ ถูกกวาดต้อนลงมาข้ามลำน้ำโขงสู่ดินแดนไทย จนถึงภูพานก็ปล่อยให้เป็นอิสระทำมาหากินกันตามอัธยาศัย

ราชวงศ์กอ ท้าวด้วง และท้าวต้อ พร้อมด้วยสมัครพรรคพวก ได้อาศัยอยู่บนหลังภูพานเป็นเวลานาน เห็นว่ายังเป็นทำเลที่ไม่เหมาะสมจึงได้นำพวกพ้องพี่น้องลงจากภูพานมาถึงบริเวณกว้างมีลำน้ำใหญ่สายหนึ่ง (ลำพะยั้ง) และยังมีลำห้วยเล็ก ๆ อีกหลายสาย ทั้งมีภูคน้ำ หนองน้ำ หลายแห่งที่อาศัยได้ จึงปักหลักอยู่ตรงนี้ที่ภูคนที่พบครั้งแรกมีสิม (โบสถ์) และใบเสมา แกะสลักเป็นลาย จึงให้ชื่อว่าบ้านกุศลสินารายณ์อยู่ในเขต หมู่ 2 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เจ้าเมืองกุศลสินารายณ์คนที่ 1 นามเดิมว่า กอ เป็นบุตรของพระยากล้า (หาญดอกเลา) เจ้าเมืองวัง มารดาเป็นผู้ไท พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี มีพระบรมราชโองกาโปรดเกล้าฯ ให้ราชวงศ์ (กอ) ราชวงศ์เมืองวัง เป็นพระธิเบศร์วาศา เจ้าเมืองกุศลสินารายณ์

หลังจากนั้นก็เกิดเป็นชุมชนผู้ไท บ้านกุศลคุ้มเก่า คุ้มใหม่ และขยายใหญ่ขึ้นจนเป็นชุมชนผู้ไท อำเภอเขาวง ในปัจจุบันนี้

ชาวผู้ไทบ้านกุดตอแก่น ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์เดิมก็คือผู้ไทบ้านกุดสิมคุ้มเก่า ที่เริ่มขยายกลายเป็นชุมชนใหญ่ หลายหลังคาเรือน จึงพากันอพยพออกมาทำมาหากินบริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น เพื่อทำสวน ทำนา ทำไร่ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เล่าว่าครอบครัวของคุณลุงแหลม ศรีประไหม เป็นครอบครัวแรกที่ย้ายออกมาอยู่ประมาณ ปีพ.ศ. 2460 และมาปักหลักทำมาหากินใกล้หนองน้ำที่มีตอไม้ ซึ่งเป็นแก่นไม้อยู่บริเวณกลางหนองน้ำ ซึ่งคนสมัยนั้นเรียกว่า “กุด” จึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “กุดตอแก่น” ต่อมาก็มีอีก 7-8 ครอบครัวย้ายออกมาจากบ้านกุดสิมคุ้มเก่า เช่น ครอบครัวคุณลุงกนิรี ศรีประไหม คุณตาปุย ศรีประไหม คุณลุงจันทร์ บุญมงคล และเมื่อปี 2468 ได้เกิดโรคระบาดในบ้านกุดสิมคุ้มเก่า ทำให้มีชาวบ้านจากบ้านกุดสิมคุ้มเก่า พากันอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่ง ที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีขนบธรรมเนียมประเพณี และมีภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไท ที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไทไว้อย่างสวยงาม ในอดีตชุมชนแห่งนี้ยังเป็นป่าทึบ ถนนหนทางยังไม่มี และการไปมาหรือติดต่อกับสังคมภายนอก ยังไม่สะดวกมากนัก เนื่องจากมีลำห้วยขวางกั้นอยู่ โดยเฉพาะเมื่อถึงฤดูฝน น้ำหลากชุมชนแห่งนี้ก็ไม่สะดวกในการเดินทาง แต่เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำมีไม่มาก ก็จะใช้ไม้เล็กๆ มาทำเป็น “โจ” (สะพาน) เพื่อเดินทางข้ามไปมาหาสู่กับชาวบ้านกุดสิมคุ้มเก่า ต่อมาปี 2476 ทางกรมได้แต่งตั้งคุณลุงจันทร์ บุญมงคล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก เพื่อเป็นผู้นำและปกครองคนในชุมชนซึ่งในสมัยนั้นในด้านการศึกษาของคนในชุมชน ยังไม่มีที่เรียนหนังสือ ส่วนมากจะบวชเรียนตามวัด ต่อมาพระสงฆ์ที่มีความรู้ก็เปิดสอนที่วัดหรือสมัยนั้นเรียกว่าโรงเรียนวัด ตอนนั้นก็มีที่วัดกลางกุดสิมคุ้มเก่าที่เปิดสอนหนังสือแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เรียนมีบางคนเท่านั้นที่เดินทางไปเรียน จนกระทั่งปี 2480 ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดบ้านกุดตอแก่น อาศัยศาลาการเปรียญเป็นที่เรียนหนังสือ สมัยนั้นมีนักเรียนประมาณ 10 คน แต่เกิดไฟไหม้ศาลาการเปรียญชาวบ้านจึงได้สร้างศาลาการเปรียญขึ้นมาใหม่ซึ่งครูคนแรกของโรงเรียนคือ ครูบุญสวน วงศ์เบสร์ และทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ ซึ่งครูในสมัยนั้น จบการศึกษาแค่ ป.6 หรือบวชเรียนก็ได้เป็นครูสอนหนังสือแล้วและเปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 ต่อมาจึงขยายไปจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งปัจจุบันก็คือที่ตั้งของโรงเรียนกุดตอแก่นราษฎร์วิทยา วัดจึงได้ย้ายมาอยู่ที่วัดสามัคคีธรรมในปัจจุบัน และในปี พ.ศ.2475 จึงได้ตั้งวัดอีกแห่ง คือ วัดป่าฤทธิธรรมซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร โดยมีพระมหานิคม เป็นพระสงฆ์ ต่อมาในปี 2503 มีการเลือกตั้งแบบเปิดเผย คือให้ชาวบ้านยื่นแถวตรงหน้าของผู้สมัครและปรากฏว่าผู้ใหญ่อำไย ศรีประไหม ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และในสมัยนั้นเป็นช่วงที่เหตุการณ์บ้านเมืองไม่สงบ เพราะมีคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมให้กับชาวบ้าน ทางกรมจึงได้ทำถนนและสะพานข้ามลำห้วยบัง เพื่อที่ทางราชการจะได้เข้ามาดูแลชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง จากชุมชนเล็กๆ เริ่มขยายกลายเป็นชุมชนใหญ่ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2534 กรมการปกครองได้แยกบ้านกุดตอแก่นออกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่ง คือ บ้านแคนสามัคคี หมู่ 13 โดยมีนายสินธู พิมพ์สวัสดิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และบ้านกุดตอแก่นมีนายดาวัน นิละปะกะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ประวัติศาสตร์บ้านกุดตอแก่นก็เกิดขึ้น เมื่อ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร อำเภอลำปาง และ เมื่อเวลา 17.30 น. ถึง 19.30 น.เสด็จมาที่บ้านกุดตอแก่น เพื่อทรงหาแหล่งน้ำที่ทอดพระเนตรเห็นตอนที่อยู่บนเครื่องบิน แหล่งน้ำที่ว่าคือ “กุดตอแก่น” แต่ผู้นำขบวนเสด็จไม่มีใครรู้จักเส้นทาง จึงได้รับชาวบ้านคนหนึ่งชื่อ นายวรรณชัย ศรีวรรณธ์ เดินทางไปด้วย เพื่อเป็นมัคคุเทศก์นำทาง ในขณะที่พระองค์เสด็จไปนั้น มัคคุเทศก์นำทางก็บอกให้เลี้ยวซ้ายผ่านโรงเรียนแล้วก็เลี้ยวขวาพอเลี้ยวขวา พระองค์ตรัสว่าเป็นเส้นทางที่เขาเดินดีสก็๊บกั๊กคือที่เดินดีนั้ไก้นี้เพราะว่ารถแกลงไปแกลงมาเหมือนเดินดีนั้ไก้นี้ และ ถนนเป็นถนนลูกรัง ขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ ก็เลยเรียกว่าทางดีสก็๊ไก้นี้ เมื่อไปถึงหนองน้ำที่อยู่ในแผนที่ พระองค์ได้ให้ชาวบ้านรถหยุดก่อนแล้วนำแผนที่มาดู แต่ยังไม่ใช่ นายวรรณชัย จึงพาพระองค์ไปเจอหนองกุดตอแก่น และได้เสด็จลงถ่ายภาพที่ห้วยน้ำขี้ คือตรงวังขี้ช้าง และมองเห็นก้อนหิน อยู่ในลำห้วยพระองค์จึงไปถ่ายภาพอยู่ประมาณ 1 ชั่วโมง จึงเสด็จขึ้นมา พบชาวบ้านที่กำลั้งดีข้าวอยู่ 5 คน คือ 1. นายพลูโท แสนสุมา 2. นางเพ็ญศรี แสนสุมา 3. ยายเหลื่อม เครือสวัสดิ์ 4. นางพวงเพชร อัยวรรณ 5. นางอ้อย เครือสวัสดิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นข้าวของราษฎรบ้านกุดตอแก่น ที่มีรวงข้าวแต่ไม่มีเมล็ด หรือรวงหนึ่งมีสองสามเมล็ด เนื่องจากฝนแล้งทำให้ขาดน้ำ พระองค์จึงทรงแนะให้ขุดสระ กักเก็บน้ำเพื่อจะได้ผลผลิตมาก และขอมัดข้าวไปด้วย จากนั้นจึงเสด็จกลับ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการนำทฤษฎีใหม่มาทดลองปฏิบัติที่บ้านแดนสามัคคี หมู่ที่ 13 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอลำปาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นครั้งแรกหรือแห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้ชื่อโครงการว่า “โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนบ้านแดนสามัคคีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” หลังจากที่มีโครงการ ราษฎรอำเภอลำปางประกอบด้วย นางหนูเหลา ศรีประไพ และนางสาวเรืองศรี อัยวรรณ ได้แสดงความจำนงขออนุญาตเช่า ๑ ไร่ ๓ งานที่ดินจำนวน 10 ไร่ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยไม่คิดค่าตอบแทนแต่อย่างใด ทั้งนี้เพื่อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ทำแปลงทดลองหรือแปลงสาธิตในการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาปลูกข้าวแล้วมีแต่รวงข้าวไม่มีเมล็ด เพราะขาดแคลนน้ำ โดยกรมชลประทานเป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบและขุดสระน้ำ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาวางแผนการใช้น้ำและที่ดิน ตามทฤษฎีใหม่ทำการเกษตรกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนในชุมชนซึ่งจากการเกิดทฤษฎีใหม่ขึ้นทำให้คนในชุมชนบ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคีเข้าร่วมโครงการหลายครอบครัวและได้บริหารจัดการที่ดินของตนเองตามโครงการทฤษฎีใหม่ ดังเช่นคุณลุงจันทพลที่กล่าวว่า “เมื่อก่อนลุงก็ไปปลูกมันอยู่หลังเขา หลายปีแต่ขายได้กำไรไม่กี่บาท เหนื่อยก็เหนื่อย เมื่อมีโครงการทฤษฎีใหม่จึงเข้าร่วมและได้บริหารจัดการที่ดินของตนเองซึ่งมีอยู่ 12 ไร่ โดยส่วนหนึ่งใช้ปลูกข้าว 6 ไร่ ขุดสระ 2 ไร่ ปลูกผัก และผลไม้ต่างๆ 2 ไร่ ที่เหลือทำบ้านหลังเล็กๆและทำคอกวัวปัจจุบันลุงใช้ชีวิตอยู่อย่างสบายเพราะลุงมีทุกอย่าง ที่เหลือลุงก็นำไปขายที่ตลาด พอมีเงินมาใช้ซื้อสิ่งของที่จำเป็น แค่นี้ลุงก็พอใจแล้ว” นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เกิดจากโครงการทฤษฎีใหม่

ชุมชนกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี มีประชากรทั้งหมด 606 คน เป็นชาย 312 คน เป็นหญิง 294คน มี 162 ครัวเรือน แยกตามสัดส่วนอายุดังนี้

อายุ(ปี)	ชาย	หญิง	รวม
1 – 4	13	20	33
5 – 9	26	22	48
10 – 14	29	29	58
15 – 19	17	19	36
20 – 24	26	29	55
25 – 29	36	36	72
30 – 34	34	21	55
35 – 39	18	24	42
40 – 44	20	17	37
45 – 49	13	19	32
50 – 54	20	14	34
55 – 59	8	12	20
60 – 64	6	8	14
65 – 69	7	7	14
70 – 74	3	3	6
75 – 79	3	2	5
80 ขึ้นไป	5	3	8
รวม	312	294	606

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนา มีลำห้วยน้อยใหญ่ หลายสาย คือ ลำห้วยบง และลำพะยัง ล้อมรอบพื้นที่ทั้งสองหมู่บ้าน บ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านกุดสิมคุ้มเก่า มีประมาณ 3000 ไร่ เป็นที่ราบเหมาะแก่การเกษตรกรรม และเป็นที่หาอยู่หากินของคนในชุมชน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 2 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านคอนแก้ว ม.8 ม.6 บ้านนาเจริญ

ทิศตะวันออก ติดบ้านดงหมู ม.11 และ ม.5

ทิศใต้ ติดตำบลสงเปลือย

ทิศตะวันตก ติดบ้านกุดสิมคุ้มเก่า

ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ร้อนจัดในฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน พฤษภาคม อากาศไม่ร้อนไม่หนาวมากในช่วงฤดูฝน คือตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน และอากาศจะเริ่มหนาวในเดือน ตุลาคมและจะหนาวมากในช่วงเดือนธันวาคม ถึงมกราคม

1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1.2.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวผู้ไทบ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคีในอดีต ก็คงเหมือนกับครอบครัวไทยทั่วไป คือ ในครอบครัวหนึ่งๆก็จะมีพ่อเป็นใหญ่ที่สุด รองลงมาคือ แม่ พี่คนโต และรองลงไปตามลำดับในอดีตจะให้ความสำคัญต่อผู้เป็นสามีมาก ในปัจจุบันก็ยังให้ความสำคัญอยู่ เพียงแต่ลดพฤติกรรมบางอย่างลงไปบ้าง เช่น การกราบสามีก่อนนอน และภรรยาต้อง “ คั่นก่อนนอนหลัง ” แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปและไม่มีแล้ว การกินข้าว แต่ก่อนต้องพร้อมกัน เมื่อทุกคนนั่งล้อมวงข้าวแล้วให้สามีเริ่มกินก่อนเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วเหมือนกัน เพราะต่างมีธุระลูกก็รีบไปโรงเรียน สามีก็ติดธุระก็อนุญาตลูกเมียกินก่อน นานๆเข้าก็เลยถือเป็นเรื่องธรรมดาไป อีกประการหนึ่งที่เปลี่ยนไป คือ เดิวนี้นี้มีความเจริญขึ้นมาก หญิงชายมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ทั้งสามีภรรยาต่างมีบทบาทในครอบครัวเท่ากัน ช่วยกันทำมาหากินไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่ากัน เช่น ทั้งสามีภรรยาต่างเป็นข้าราชการ แต่อย่างไรก็ตาม สามีก็ยังมียุทธศาสตร์มากกว่าภรรยาและภราก็ยังให้ความสำคัญอยู่ ถึงแม้อาจลด พฤติกรรมบางอย่าง แต่ด้านอื่นยังไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การให้ความห่วงใย เอื้ออาทร ปรณิบัติ ก็ยังมีเหมือนเดิม ขนาดครอบครัว ในอดีตยังไม่มีวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ่ บางครอบครัวมีลูกตั้ง 10-12 คน ใครมีลูกมากยิ่งดีจะได้ “ กินแสบ ” (กินแรง) ลูกคือ จะมีผู้มาเลี้ยงดู เวลาที่มีการแต่งงานจะมีการให้พรคู่บ่าวสาวว่า “ ...เหื่อได้ลูกเต็มบ้านเหื่อได้หลาน เต็มเมือง... ” (ให้ได้ลูกเต็มบ้าน ให้ได้หลานเต็มเมือง) แต่ในปัจจุบันทนกระแสดันทางเศรษฐกิจไม่ไหว เมื่อมีการณรงค์การคุมกำเนิด จึงมีการคุมจำนวนลูกให้ได้ตามต้องการ บางครอบครัวก็มีลูก 2 คน บางครอบครัวก็มีแค่คนเดียวในสมัยอดีต ผู้ที่แต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ หรือ พ่อตาแม่ยายเสียก่อน ชั่วระยะ 2-3 ปี แล้วจึงค่อยแยกครอบครัวออก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลง คือ พ่อแต่งงานอยู่กับพ่อแม่ชั่วระยะเดียวเดี๋ยวก็จะแยก ส่วนเรื่องอาหารการกิน ชาวผู้ไทบ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคีนั้นว่าเป็นผู้ที่กินง่ายที่สุด ไม่ค่อยพิถีพิถันในเรื่องการกินขอให้กินข้าวเหนียวไว้ในกระติบก็พอ พร้อมกับมี “ แจ่วบอง ” (น้ำพริกที่ทำจากปลาร้า) จักินกับข้าวเหนียวต้มท้องแล้วอยู่ได้ ทำงานได้ หรือหากบหาเขียดและ ปลาตามทุ่งนาทำอาหาร ในอดีตแหล่งอาหารก็ใกล้บ้านนั่นเอง พวกสัตว์บกสัตว์น้ำมีมากมาย สัตว์น้ำ ปลา กุ้ง หอย หาได้ง่ายและ ปลาที่กินบ่อยตอนหน้าฝน หน้าแล้งก็อาศัยการทอดแห นอกจากนั้นพืชผักต่างๆมีมาก ทั้งพืชบ้าน พืชสวน พืชป่า พืชบ้านได้แก่ กระถิน ลำไย ชะอม เป็นต้น พืชสวนก็มี ขอดบวม ขอดพริกทอง เผือก มัน เป็นต้น พืชป่าก็มีผักหวาน เห็ดต่างๆที่กินได้หน่อไม้ ดอกกระเจียว ในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้คนมากขึ้นของกินก็หายาก ระบบการ

ซื้อขายและระบบเงินตราเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันหาอะไรได้ก็ขายหมด และหาซื้อกันที่ตลาดเป็นส่วนมาก แต่ผู้ที่ขยันหาจริงๆก็หาได้พอกินพอขายพอเลี้ยงตัวเองได้พอสมควรชาวบ้านกุดดอแก่น-แคนสามัคคีในสมัยก่อนมีอุปนิสัยในการกินแบบเรียบง่ายและในการกินอาหารก็เหมือนอีสานทั่วไป คือ กินข้าวเหนียว นั่งกินกับพื้น ไม่มีช้อนกลาง ช้อน 2-3 คัน เปลี่ยนกันชด ไม่มีห้องอาหาร โดยเฉพาะ บางครอบครัวก็กินในห้องครัว บางครอบครัวก็กินที่ระเบียงหน้าบ้าน แต่ที่สำคัญจะไม่วางพาข้าวไว้ได้ซื้อบ้าน ถือเป็นเรื่อง “ คะลำ ” (ขี้ห้าม) ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างไม่มากและยังมีการนั่งกินข้าวกับพื้น แต่มีบางครอบครัวที่มีฐานะดีหน่อยก็มีโต๊ะอาหาร (บางทีกินข้าวเจ้า) ก็พยายามปรับตัวเหมือนกับคนภาคกลางหรือคนที่อยู่ในสังคมเมือง ชาวผู้ไทกุดดอแก่น-แคนสามัคคีในอดีตเป็นคนที่มีความรักผูกพันต่อกัน ในหมู่เครือญาติและ รักสงบมี ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไท มีสำเนียงพูดช้า ๆ ไพเราะ อ่อนหวาน มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ปัจจุบันค่อนข้างจะหายากเพราะความเป็นสังคมเมืองเริ่มเข้ามามีบทบาททำให้ต่างคนต่างอยู่และทุกอย่างที่หามาได้ก็ไม่ได้มีการแบ่งปันกันแต่จะขายทุกอย่างที่หาได้ให้เป็นเงินความสัปดาห์จริงเป็นในเชิงธุรกิจ เอามาขายก็ซื้อถ้าไม่ซื้อก็ไม่ได้อินและช่วยเหลือกันในเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น ในชุมชนจะมีการปฏิสัมพันธ์ได้พูดได้คุยกันตอนมีงานบุญประเพณีในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนใหญ่จะต่างคนต่างอยู่เพราะแต่ละบ้านก็มีโทรทัศน์ดูไม่จำเป็นต้องมานั่งคุยกันมากนักดังนั้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยุคปัจจุบันจึงค่อนข้างจะเป็นแบบสังคมเมือง คอยช่วยเหลือกันเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น

1.2.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ในอดีต การตั้งบ้านเรือนยกพื้นสูง มีเสา 6 ต้นหรือ 9 ต้นตามกำลังความสามารถของแต่ละคน หลังคามุงด้วยหญ้าคา หรือไม้ ใต้ฐานสูงประมาณ 2 เมตร มีฝาแฝด (ทำจากไม้ไผ่จักเป็นเส้น ขนาดหน้ากว้าง ประมาณ 1 ซม. ยาวแล้วแต่ความต้องการ) นำมาสานเป็นแผ่นแล้วนำมาทำเป็นฝาบานล้อมรอบ มีประตูหน้าบ้านเข้า 2 ประตู มีหน้าต่างแห่งเดียวเล็กๆพอเอาศีรษะลอดเข้าออกได้ ภาษาผู้ไทเรียกว่า “ ประตูบอง ” “ มีระเบียงยื่นออกมาด้านหน้า ภาษาผู้ไทเรียกว่า “ เกย ” หลังคากระเบื้องลาดต่ำจากหลังคาเรือนใหญ่ลาดลงมาเรียกว่า “ หลังคาเกย ” การตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่บริเวณใกล้ ๆ กัน ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่เครือญาติ และเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน และ “ เอินซู ” (เรือนคู่) เป็นบ้านอีกรูปทรงหนึ่งซึ่งสร้างแบบลวกๆง่ายๆ แบบ “ เสาไม้เมาะ และไม้ลิ่ม ” (เสาไม้เมาะ ตอกไม้ลิ่ม – มอก คือ กระพี้ , ไม้ลิ่ม คือ ไม้ไผ่ที่ยังไม่แก่) เสาทำด้วยต้นไม้เนื้อแข็งที่ต้นยังเล็กอยู่ขนาดพอดีเป็นเสาโดยไม่ต้องตากเพียงแต่ปอก

เปลือก (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 ซม.) ตัดหัวท้ายยาวตามขนาดที่ต้องการ การเข้าไม้ประกอบเป็นตัวบ้านไม่ใช้ตะปู (เพราะในอดีตไม่มีตะปู) จะใช้ เถาวัลย์ชนิดหนึ่งเหนียวมาก และ “ เตะไม้ลิ่ม ” คือ เอาไม้ไผ่ที่ยังไม่แก่ อายุประมาณ 10-12 เดือน มาจักเป็นตอกมัด ตอกไม้ลิ่มนั้นมันจะเหนียวไม่เปราะเหมือนตอกไม้แก่ (ไม้แก่ผู้ไทว่า “ ไม้กล้า ”) ตัวไม้ทำโครงบ้านก็เหมือนบ้านโบราณดั้งเดิม

ทั่วไป คือ หลังคามุงหญ้าคา ฝาเป็น“ ฝาพะล่าน ” ไม่มีเกย ไม่มีชาน ไม่มีเรือนครัว เอนชูเป็นบ้านที่เขยที่มาสสร้างไว้ก่อนแต่งงานไม่นาน สร้างให้เฉพาะลูกเขยที่จะมา “ ชูพ่อเฒ่า ” (ชูพ่อตา) คือ ลูกเขยที่แต่งงานแล้วขออาศัยอยู่กับพ่อตาชั่วคราว เมื่อพอเลี้ยงตัวได้แล้ว หรือบางทีอยู่ 2-3 ปีก็ย้ายขยายไปสร้างบ้านใหม่ในที่อื่น บางทีพ่อตากลัวลูกสาวลำบาก ลูกเขยสร้างบ้านใหม่ก็ให้สร้างบริเวณที่ดินพ่อตาเลย การสร้างเอนชูนั่น เมื่อหาวัสดุพร้อมแล้วก็จะวานเพื่อนบ้านมาช่วยกันคนละไม้คนละมือให้เสร็จภายในวันเดียว แต่ปัจจุบันนี้ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนจะตั้งแบบสมัยใหม่ ทำหลังสูง มีมุกหน้าหลัง ประตู หน้าต่างมีลวดลาย และมีการตกแต่งสีสรร หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีหรือเป็นตึกที่ทำด้วย ปูนทั้งหลัง หรือบ้านไม่ได้สูงแต่ชั้นล่างจะทำด้วยปูนผสมผสานกันไปตามฐานะและตามสมัยนิยม

1.2.3 การคมนาคม

สมัยก่อนการสัญจรไปมาติดต่อกับบ้านลุ่มเก่าจะลำบากมาก การคมนาคมไม่สะดวกเพราะมีลำห้วยบงขวางกั้นอยู่ต่อมาเริ่มมีสะพานและ มีถนนลูกรังตัดข้าม ซึ่งเป็นถนนเล็ก ๆ จึงมีการไปมาหาสู่กับสังคมภายนอกส่วนใหญ่ใช้เกวียนหรือเดินเท้า การเดินสมัยก่อนจะเดินด้วยเท้าเปล่าเพราะไม่มีรองเท้า แต่ต่อมาเริ่มทำรองเท้าใช้เองซึ่งจะทำด้วยหนังวัว หนังควาย ใช้มีดเจาะรูแล้วเอาเถาวัลย์ทำเป็นสายรองเท้า ปัจจุบัน การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็วขึ้นและมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น เพราะแต่ละบ้านเริ่มมีมอเตอร์ไซด์ อย่างน้อยหลังคาเรือนละสองคัน และรถยนต์ทั้งหมู่บ้านมีเกือบ 20 คัน ทั้ง โทรศัพท์ โทรทัศน์และสื่อต่างๆที่หลั่งไหลกันเข้ามา ทำให้ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนมีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวกขึ้น

1.2.4 ด้านการศึกษา

ในอดีตจะศึกษาอยู่ที่วัด ครูที่สอนจะเป็นผู้ที่บวชพระมาก่อน เมื่อสึกออกจากวัดแล้วเรียกว่า ติส อาจารย์ เพราะ จะเป็นผู้รู้หนังสือมากกว่าชาวบ้านธรรมดา จึงจัดให้เป็นครูผู้สอน ต่อมาเมื่อมีการศึกษาในระบบเข้ามาถึงชุมชน จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นในชุมชนคือโรงเรียน กุดต่อแก่นราษฎร์วิทยาซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเขตที่ให้บริการของโรงเรียนก็คือ บ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี มีจำนวนนักเรียน 130 คน มีครู 11 คน และเมื่อจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาแล้วส่วนใหญ่คนในชุมชนก็จะให้บุตรหลานศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่อยู่ในตัวอำเภอเขาวง คือโรงเรียนเขาวงพิทยาคาร โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)และวิทยาลัยเทคนิคเขาวงซึ่งเปิดรับนักศึกษาหลากหลายสาขาอาชีพให้นักเรียนในชุมชนได้เลือกเรียนตลอดจนผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็ออกไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยหรือชั้นสูงๆที่กรุงเทพหรือจังหวัดใกล้เคียง ตามฐานะของผู้ปกครองที่พอจะส่งเสียให้บุตรหลานของตนเองได้เล่าเรียนต่อไป

1.2.5 ด้านการสาธารณสุข

ในอดีตชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ทำมาหากินอาหารธรรมชาติตามท้องไร่ท้องนา สภาพสังคมจะอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอะไรก็แบ่งปันกัน ไม่มีความอิจฉาริษยาชิงดีชิงเด่นกัน ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่ค่อยจะมีการเจ็บไข้ได้ป่วยนัก เพราะผู้คนในสมัยก่อนกินแต่อาหารที่เป็นพืชผัก ผลไม้ที่มีตามธรรมชาติ และอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ผงชูรส น้ำปลา หรือเครื่องปรุงรสต่าง ๆ ยังไม่มี มีแต่เกลือและปลาร้าที่ชาวบ้านใช้ปรุงรสอาหารมาแต่ดั้งเดิม การเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวบ้านจึงเป็นลักษณะพึ่งตนเองเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการแพทย์ไม่เจริญ และเมื่อเจ็บป่วยก็ทำการรักษาเยียวยาตามความเชื่อหรือรักษาจากสมุนไพร ซึ่งการรักษาด้วยสมุนไพรนี้ ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ของบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา บางคนมีความรู้มากในด้านสมุนไพรรักษาโรค จนรักษาโรคด้วยสมุนไพรได้ ชาวบ้านก็จะเรียกว่า “หมอสะไม” (หมอรากไม้) ส่วนวัสดุที่ใช้รักษาส่วนใหญ่หาได้จากป่าและภูเขาใกล้บ้าน การใช้ด้วยสมุนไพรที่ได้จากพืชมีการใช้ไม่เหมือนกัน บางชนิดใช้ราก บางชนิดใช้ลำต้น บางชนิดใช้ทั้งราก ลำต้น ใบ ดอก ผล และวิธีใช้ก็มีทั้งต้ม แขน้ำ ผน อบและดื่ม ทา แล้วแต่โรคและแล้วแต่ด้วยสมุนไพรหรือ ผู้หญิงที่คลอดลูกก็จะพึ่งหมอดำแย หรือพ่อแม่ของฝ่ายหญิงหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่เคยผ่านการคลอดลูกหรือทำคลอดมาแล้ว มาเป็นผู้แนะนำดูแลผู้คลอดลูก ว่าเมื่อคลอดแล้วจะต้องปฏิบัติกับตัวเองอย่างไร ดูแลลูกและตัวเองแบบไหน ถึงจะปลอดภัย เพราะการคลอดลูกนั้นผู้เป็นแม่จะเสียเลือดมากร่างกายต้องพักฟื้นสร้างเลือดใหม่ จึงต้องให้มีการอยู่ไฟหรืออยู่ค้ำเป็นเวลาสองอาทิตย์ หรืออย่างน้อย ๆ เจ็ดวัน และต้องกะลำ(ของต้องห้าม)อาหารที่เป็นของแสลงเพราะถ้ากะลำไม่ได้หรือเรียกว่ากินผิด คือกินอาหารที่เลือดของผู้คลอดลูกไม่รับหรือเข้ากันไม่ได้ ก็จะมีอาการ วิงเวียนอาเจียน ถ่ายอุจจาระ หรืออ่อนเพลีย หรือบางคนก็เป็นบ้าเสียสติ หรือเรียกว่าบ้าเลือดรักษาไม่หายตลอดชีวิตเลยก็มี เรียกว่า “กินผิด” หรือ “ผิดแม่อยู่ค้ำ” เพราะฉะนั้นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนจึงพูดแนะนำตักเตือนมาโดยตลอดว่าเมื่อคลอดลูกแล้วให้อยู่ค้ำหรืออยู่ไฟ หรือกะลำให้ได้ในการอยู่ค้ำ 7 วัน ถึง 2 อาทิตย์ กะลำ 3-6 เดือนร่างกายจึงจะปลอดภัย นอกจากนี้ชาวผู้ไทบ้านกุดตอแก่นแดนสามัคคียังใช้วิธีการเหยาเพื่อรักษาเหมือนกับชาวผู้ไทหมู่บ้านอื่นในอำเภอเขาวง

ปัจจุบันเมื่อมีการเจ็บป่วยก็จะพึ่งหมอดำแยจากโรงพยาบาลเขาวงซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร คนที่มีฐานะดีหน่อยก็จะเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลใหญ่ๆที่อยู่ในตัวเมือง และผู้หญิงเมื่อคลอดลูกแล้วจะไม่มีอยู่ค้ำเหมือนในสมัยก่อน อย่างไรก็ตามจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านจากชนบทเป็นพึ่งชุมชนเมือง หันมาซื้ออาหารบรรจุถุงขายตามท้องตลาด เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ท้นต่อเหตุการณ์ที่รับแรงในยุคของเงินนำหน้าปัญญาตามหลัง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคดังกล่าว ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดเป็นโรคต่าง ๆ มากมายตั้งแต่อายุน้อยจนถึงวัยสูงอายุ เช่นโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไต เป็นต้น แต่ภายในชุมชนก็มี อาสาสมัครสาธารณสุขหรืออสม.ประจำหมู่บ้านที่ให้บริการเบื้องต้นและติดตามผู้ป่วยและให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ผู้ป่วย

นอกจากนั้นยังมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลเขาวงที่ออกมาบริการสำหรับผู้ป่วยเบาหวานทุกวันศุกร์และคอยแนะนำความรู้เกี่ยวกับสุขภาพให้กับคนในชุมชน

1.2.6 วัฒนธรรมและประเพณี

ชาวผู้ไทบ้านกุดดอแก่น-แคนสามัคคีส่วนใหญ่มีความเชื่อและมีพิธีกรรมต่างๆที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและประชากรในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธเพราะมีความเชื่อเรื่อง ภูตผี วิญญาณและปกติเมื่อมีการปฏิบัติศาสนพิธีร่วมกันก็จะไปทำที่วัดแต่เมื่อเป็นงานใหญ่หรือพิเศษหน่อยที่ทางอำเภอให้แต่ละหมู่บ้านมีส่วนร่วมก็จะไปรวมกันที่อำเภอ ในชุมชนผู้คนยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมแต่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา แต่ก็มีบางพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมต่างๆที่ยังปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตั้งแต่เกิดจนตาย คือ พิธี ผูกแขนสู่ขวัญบายศรี(ผู้ไทเรียกจำหวัน) เช่น จำหวันแม่มาน(คนตั้งท้องที่กำลังคลอด) หรือเมื่อคลอดแล้วก็จำหวันออกไฟหรือออกคำ (ผู้ไทพูดว่า อยู่คำลาวอีสานพูดว่า อยู่คำ คนไทยพูดว่า อยู่ไฟ) พอออกคำก็จำหวันให้แม่ลูกอ่อน หรือจำหวันรับโชค เช่น ได้ทำงานรับเลื่อนยศต่าง ๆ หรือจำหวันหายป่วย และจำหวันรับขวัญที่มีประสพอุบัติเหตุต่าง ๆ นอกจากนั้นยังจำหวันในพิธีรับแขกบ้านแขกเมืองมาเยี่ยมเยียน หรือแม้กระทั่งลูกหลานหรือทายาทมีผ้าป่า-กฐินมาทอดที่ชุมชนของเราก็ต้องมีการจำหวันหรือสู่ขวัญบายศรีให้ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและขอบคุณแขกหรือในงานจึงถือว่าการจำหวันหรือสู่ขวัญบายศรีเป็นวัฒนธรรมประเพณีของคนผู้ไทที่ยึดถือปฏิบัติมานาน (จากสืต 12 คอง 14) นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมซึ่งกำหนดในชุมชน ตาม สืต 12 คอง 14 ยึดถือและสืบทอดถึงปัจจุบัน

เดือน 1 ทำบุญข้าวกรรม งานบุญเข้ากรรมคือ กิจกรรมของสงฆ์ที่ต้องเข้าปริวาสกรรมโดยให้พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติ (กระทำความผิด) ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ ซึ่งพิธีทำบุญเข้ากรรมหรือปริวาสกรรมของพระสงฆ์ที่ต้องอาบัตินั้นไม่ใช่เป็นการล้างบาปหรือลบความผิด แต่เป็นการปวารณาตน (ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือน)ว่าจะไม่กระทำความผิดอีก ส่วนชาวบ้านในชุมชนก็จัดเตรียมอาหารคาว – หวาน ไปถวายพระ

เดือน 2 ประเพณีบุญคูณลาน(บุญกองข้าว) คำว่า “ลาน” หมายถึง พื้นที่กว้าง ๆ มีไว้สำหรับนวดข้าว (การนวดข้าว คือ การทำให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากต้นข้าว) ส่วนคำว่า “คูณลาน” คือ การนำข้าวที่นวดแล้วมากองให้สูงขึ้น และเมื่อต้องการทำบุญก็จะใช้ลานเป็นสถานที่ทำบุญ ก่อนถึงวันบุญคูณลาน ชาวบ้านจะหาข้าวเปลือกไป ณ ลานที่จะจัดพิธี พิธีทำบุญคูณลานจะกระทำในตอนเย็นโดยนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูป (ถ้าเป็นพระที่มาจากต่างวัดกันจะเป็นสิริมงคลมาก) มาที่ลานข้าวเมื่อพระสงฆ์มาถึงก็นำสายสิญจน์มาพันรอบฐานพระพุทธรูปและภาชนะใส่น้ำพระพุทธรูปมนต์ และนำสายสิญจน์ซึ่งผ่านพระสงฆ์แล้วนำไปจิงรอบ ๆ ลาน และกองข้าว จากนั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธรูปมนต์ เมื่อจบแล้วจะมีการเทศน์ฉลอง 1 ถิ่นท์ แต่สามารถเลื่อนการเทศน์ฉลองไปตอนเช้าของอีกวันก็ได้ ครั้นถึงรุ่งเช้าจะมีการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์จะประพรมน้ำพระพุทธรูปมนต์แก่ผู้ร่วมพิธี และผู้ร่วมพิธีจะนำน้ำพระพุทธรูปมนต์ไปประพรมที่นาของตน เพราะมีความเชื่อว่าปีหน้าข้าวใน

นาจะเจริญงอกงามดี ตอนกลางคืนก็จะมีพรสพลดอย่างสนุกสนาน เมื่อเสร็จทุกครอบครัวก็จะช่วยกันขนข้าวเปลือกนำไปขายและนำเงินเข้าวัด

เดือน 3 คำว่า “ข้าวจี” คือ ข้าวเหนียวปิ้ง ซึ่งคำว่า “จี” แปลว่า “ปิ้ง” ข้าวจีทำจากข้าวเหนียวหนึ่ง นำมาป้อนเป็นก้อนกลม ๆ แล้วเสียมไม้เข้าไปปิ้งไฟ ปิ้งพลิกไปพลิกมาพอเหลืองนำไขที่ตอกไว้ไปทาให้ทั่วและปิ้งให้ไขสุก เมื่อสุกแล้วนำไปม้ออกซึ่งบางคนอาจจะนำน้ำอ้อยมาใส่ตรงกลางลูกข้าวจีก็ได้

เดือน 4 งานบุญเหวส (อ่านว่า สะ-เหวด) คือประเพณีทำบุญฟังเทศน์มหาชาติ หรืองานบุญที่เกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดรงานบุญพระเวส ชาวบ้านจะเตรียมเครื่องทำบุญพระเวสมีส่วนประกอบ หลายอย่างล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องร้อยเครื่องพัน มีการแห่พระเวสสันดรในตอนบ่าย วันแรก เริ่มงานบุญ มีกระบวนช้าง ม้า ประชาชน และมีการฟังเทศ เรื่องพระเวสสันดร ตั้งแต่หกทุ่มในตอนกลางคืน จนจบทุกกัณฑ์เทศของเรื่องเวสสันดร โดยมีพระสงฆ์หลายวัดที่เป็นเจ้าภาพจัดงานบุญนิมนต์มาเทศในงาน แล้วฝ่ายชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพก็จะพากันไปแผ่กัณฑ์หลอน เพื่อนำปัจจัยที่ได้นั้นขึ้นไปถวายพระองค์ที่กำลังเทศพระเวสสันดรอยู่แล้วแต่คุ้มไหนจะถูกพระ รูปไหน เรียกว่า “แห่กัณฑ์หลอน” ทำให้ชาวบ้านมีความสนุกสนานในการแห่กัณฑ์หลอน จึงเกิดมีความประทับใจในกลุ่มหนุ่มสาวที่ร่วมกันทำบุญครั้งนั้น ในสมัยก่อนชาวบ้านกุดดอแก่นก็ทำกันเป็นประจำ แต่ปัจจุบันไปทำร่วมกันกับบ้านกุดสิมคุ้มเก่า

เดือน 5 การทำบุญสงกรานต์ หรือวันสงกรานต์ จะกระทำตั้งแต่วันที่ 13 – 15 เมษายน ซึ่งตอนเช้าของวันที่ 13 เมษายน จะมีการทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายจะมีการสงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ โดยชาวบ้านจะเตรียมดอกไม้ รูป เทียน และน้ำอบ เพื่อไว้สงน้ำพระ และเมื่อสงน้ำพระเรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่ก็นำน้ำที่เหลือจากการสงน้ำพระไปประพรมศีรษะตนเองและลูกหลานเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข พอถึงวันที่ 14 เมษายน จะเป็นวันหยุดทุกคนจะหยุดทำงานเพื่อมาเล่นสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน ครั้นถึงวันที่ 15 เมษายน ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ ตอนเช้าจะมีพิธีทำบุญตักบาตรเสร็จ ตอนสายๆ และเล่นสาดน้ำกัน

เดือน 6 บุญบั้งไฟ คือ กระบอไม้ไผ่ที่ข้างในอัดด้วยดินปืน สำหรับบั้งไฟที่ใช้ในงานบุญบั้งไฟเดือนหกของชาวบ้านมีอยู่ 2 ชนิด คือ บั้งไฟที่มีหางยาวซึ่งเป็นที่นิยมกันมากและบั้งไฟกล่อข้าว หรือบั้งไฟจรวด มีลักษณะหัวแหลมลำตัวยาว มีขา ตั้ง 3 ขา เมื่อก่อนชาวบ้านกุดดอแก่นจะ ทำบั้งไฟแต่ละคุ้มแข่งกัน และจัดกระบวนแห่บั้งไฟเพื่อนำไปจุดแข่งขันกัน ถ้าบั้งไฟของใครไม่ขึ้นหรือแตกจะโดนคู่แข่งจับโยนลง ตามตามหนองที่ใกล้บริเวณงาน การจุดบั้งไฟนั้นเป็นการขอน้ำฝนน้ำฝนจากพระยาแถน เพราะจะเข้าสู่ฤดูทำนาจึงทำพิธีจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนทำนา(ปัจจุบันบุญบั้งไฟได้สูญหายไปแล้ว)

เดือน 7 งานบุญซำฮะก็คือ การทำบุญชำระล้างสิ่งต่าง ๆ ให้สะอาด หมดเรื่องเสว้าหมองหมดมลทินต่าง ๆ ก่อนถึงวันงานชาวบ้านจะช่วยกันสร้างปะรำพิธีหรือสถานที่สำหรับทำบุญ ฝ่ายผู้ใหญ่จะมีหน้าที่ทำความสะอาดสถานที่ จัดเตรียมเครื่องไทยทาน ถาดมงคล (ถาดมงคล คือ ถาดที่บรรจุเงิน

หมาก พลู บุหรี่ ดอกฝ้าย กรวด ทราย รูป และ เทียน) เตรียมอาหารคาวหวาน ส่วนฝ่ายชายจะ ช่วยกันจัดโต๊ะหมู่บูชาและอาสน์สงฆ์ พอถึงวันงานจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์หลังจาก นั้นก็จะถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์จะประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ผู้มาร่วมงานทุก คน ผู้เฒ่าผู้แก่จะนำค้ายมาผูกแขนให้กันและกัน และผูกให้ลูกหลานด้วย หลังจากนั้น จะนำกรวดและ ทรายไปโปรยตามถนนทางเข้าหมู่บ้านหรือบางคนจะโยนขึ้นหลังคาบ้าน โดยมีความเชื่อว่าภูตผีปีศาจ จะมาตามทางจึงต้องนำกรวดและทรายไปป้องกันไว้

เดือน 8 บุญเข้าพรรษา ชาวบ้านจะมีการเตรียมต้นเทียนเพื่อทำพิธี แห่เทียนเข้าพรรษาไปถวาย ที่วัดเพราะพระสงฆ์จะจำพรรษาในหน้าฝน พระท่านจะไปมาลำบากจึงกำหนดให้มีการจำพรรษาเป็น เวลา 3 เดือน ตั้งแต่ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ถึง 15 ค่ำ เดือน 11 ในวันเข้าพรรษาชาวบ้านจะทำบุญ ตักบาตร และถวายผ้าอาบน้ำฝนกับเทียนจำนำพรรษา

เดือน 9 งานบุญข้าวประดับดิน เป็นงานบุญที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับเปรตและญาติที่ ล่วงลับไปแล้ว จะทำบุญกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านทุกครอบครัวมีการห่อข้าวต้ม ขนم และจัดเตรียมหาอาหารคาวหวาน หมาก พลู และบุหรี่ ครั้นพอถึงวันงาน ชาวบ้านจะนำอาหารคาว หวาน หมาก พลู และบุหรี่ ใส่ใบตองจำนวนให้เท่ากับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และจะทำเพิ่มอีก 1 ห่อ สำหรับเปรตที่ไม่มีญาติ เมื่อจัดอาหารเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนำห่ออาหารไปวางไว้บนพื้นดิน ตอนเวลาประมาณ ตี 4 – 6 โมงเช้า เพราะมีความเชื่อว่าพวกเปรตจะถูกปล่อยตัวมาช่วงเวลานั้น ให้มี โอกาสขึ้นมารับส่วนบุญกุศลที่ญาติๆ จะไปทำในวันนั้น ถ้าใครไม่มีญาติไปทำบุญที่วัดหรือใส่บาตรก็จะ ได้เล็มใบตองห่อขนม หรือห่ออาหารของคนอื่น เพราะฉะนั้นทุก ๆ ครอบครัวจึงต้องทำ เพราะกลัวว่า ญาติที่ตายแล้วจะไม่ได้รับส่วนบุญกุศลที่ทำไป

เดือน 10 งานบุญข้าวสากหรือข้าวสลาก คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับเปรต ซึ่งงาน บุญข้าวสากกับงานบุญข้าวประดับดินในเดือน 9 จะมีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ เป็นการทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลให้กับเปรตและผู้ล่วงลับไปสำหรับงานบุญข้าวสากในปัจจุบัน จะกระทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 โดยชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานใส่บาตรพอถึงตอนเพลชาวบ้าน จะจัดสำหรับกับข้าวและ เครื่องไทยทาน นำไปถวายพระโดยเขียนสลากบอกชื่อเจ้าของสำหรับแล้วใส่ลงในบาตร และนิมนต์ให้ พระสงฆ์และสามเณรจับสลากนั้น พระสงฆ์และสามเณรรูปใดจับสลากเป็นชื่อของใคร คนนั้นก็ให้นำ สำหรับกับข้าวไปถวายพระสงฆ์หรือสามเณรรูปนั้น ก็เหมือนกับข้าวประดับดิน ทุกอย่าง เพราะปีหนึ่งจะมี สองครั้ง

เดือน 11 บุญออกพรรษา หรือวันออกพรรษา คือ วันที่ พระสงฆ์ทำพิธีออกพรรษาตาม หลักธรรมวินัย วันออกพรรษาดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตักบาตร และ ฟังเทศน์

เดือน 12 บุญกฐิน งานบุญกฐิน คือ งานบุญถวายผ้าไตรจีวรแด่พระสงฆ์โดยเริ่มตั้งแต่วัน แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ก่อนถึงวันงานบุญกฐินเจ้าภาพหรือผู้ที่ต้องการจะ

ทอดกฐินจะทำการจองกฐิน ครึ่งถึงวันงานจะมีการแห่กฐินรอบหมู่บ้านและนำไปทอด ณ วัดสามัคคีธรรมซึ่งอยู่ใกล้หมู่บ้าน นอกนั้นยังมีงานลอยกระทงซึ่งชาวบ้านจะมีการเตรียมทำกระทงด้วยใบตองและจะนำไปลอยที่อ่างเก็บน้ำชลประทานที่อยู่ในเขตตัวอำเภอเขาวงเพราะจะมีการจัดงานลอยกระทงทุกปีและส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไปร่วมลอยกระทงที่นั่นทุกปี

ดังนั้นงานบุญประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนจึงมีการยึดถือปฏิบัติ มาโดยตลอด และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ยังมีประเพณีต่างๆที่ชุมชนกุดต่อแก่น-แดนสามัคคียังยึดถือและปฏิบัติกันมาดังนี้คือ

1.2.7 ประเพณีแต่งงาน

เมื่อมีคู่หนุ่ม-สาว จะแต่งงานออกเรือนสร้างครอบครัวใหม่ ในหมู่บ้าน หรือชุมชน ก็จะมีการไปสู่ขอ ซึ่งฝ่ายชายจะเป็นผู้ให้ผู้เฒ่าผู้แก่หรือเครือญาติผู้ใหญ่ ไปสู่ขอฝ่ายหญิง โดยการนำสินสอดทองหมั้น ไปทำพิธีสู่ขอฝ่ายหญิง เมื่อตกลงขอหมั้นหมายเสร็จ ก็จัดหาพ่อล่ำ-แม่ล่ำให้คู่เจ้าบ่าว-เจ้าสาว เพื่อว่าการครองเรือนนั้นหากจะมีปัญหาเกิดขึ้นในการใช้ชีวิตคู่สองคนผัวเมีย ก็จะให้พ่อล่ำ-แม่ล่ำเป็นคนไกล่เกลี่ยปัญหาในครอบครัว ก่อนจะถึงพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย และเมื่อกำหนดเวลาถึงวันแต่งงาน เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่บอกสอนเขาเรียกว่าเรียกว่าผู้ไท ไก่สอนซึ่งจะเปรียบเทียบกับแม่ไก่เลี้ยงลูก ให้คู่บ่าวสาวทั้งสองถือเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตคู่อย่างถูกต้อง เสร็จแล้วก็เลี้ยงแขก ส่งล่ำ และประเพณีนำล่ำที่โชคดีได้ลูกล่ำ ตกตอนเย็นก็ส่งบ่าวสาวเข้าหอบ้านเจ้าสาวเป็นเสร็จพิธี ปัจจุบันการแต่งงานก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามฐานะของคนในชุมชน ถ้าฐานะดีหน่อยก็จะจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน แต่ยังคงมีพ่อล่ำแม่ล่ำอยู่

1.2.8 ประเพณีงานศพ

งานศพเป็นประเพณีที่สังคมจะต้องถือปฏิบัติ และในชุมชนเราก็ยึดถืองานศพเป็นงานจำเป็นและสำคัญอีกงานหนึ่งในวิถีชีวิตของคน และเมื่อมีการเสียชีวิตของคนในชุมชนจึงต้องร่วมกันจัดการในงานให้เรียบร้อย โดยถ้ามีคนตายในบ้านก็จะบอกให้ญาติใกล้ชิดไปบอกญาติที่อยู่ไกลแล้วก็ผูกเขย เพื่อให้มาช่วยงานศพ สมัยก่อนไม่มีโรงศพสำเร็จรูป ต้องช่วยกันทำ คำว่าเขย ก็คือผู้ชายที่มาแต่งงานกับฝ่ายหญิงในตระกูลนั้นทุกคนจะต้องมาช่วยกันขนศพไปเผาจึงจะหมดหน้าที่ไม่ว่าจะกี่วัน และเมื่อไปส่งศพเสร็จจะสงด้วยน้ำส้มป่อย ตามประเพณี

1.2.9 ประเพณีจำวันข้าว

ประเพณีจำวันข้าวเป็นพิธีเรียกขวัญข้าวหลังจากที่เกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เพื่อเป็นการขอขมาพระแม่โพธิ์สพ และเชื่อว่าจะทำให้ข้าวไม่หายไปจากทุ่งฉางเร็ว การเรียกขวัญข้าวนี้ อาจทำได้ทั้งแบบเรียบง่ายและแบบใหญ่โต เครื่องสำหรับไหว้บวงสรวงก็จะมี ไก่ เหล้า ไข่ต้ม กล้วย ข้าว ดอกไม้ ธูปเทียน กระเจ๊ก หวี และแป้ง แล้วนำสิ่งของเหล่านี้ใส่ในกระทงและนำไปวางไว้ที่แท่นบริเวณจะทำพิธีสู่ขวัญข้าว สำหรับการประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวนี้ มีความเชื่อว่า ถ้าปีใดผู้ใดมิได้ปฏิบัติ จะทำให้ข้าวที่

เก็บไว้หมดเร็ว เพราะมีฝิชโมยเอาไปกิน ตามประเพณีของคนผู้ไทบ้านกุดต่อแก่น-แคนสามัคคีจะทำกันในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี

1.2.10 ประเพณีสู้วัวควาย

หลังจากที่เสร็จสิ้นการทำนาแล้ว ชาวนาจะนำควายที่ได้ช่วยทำนามาทำพิธีสู้วัวควายเพื่อเป็นการขอมาควายที่ได้ใช้งานหรือทบตี การสู้วัวควายปัจจุบันยังมีการทำอยู่บ้างสำหรับบางครอบครัวที่ยังมีควายแต่ชาวบ้านส่วนมากจะใช้รถไถมากกว่า

พิธีกรรมการสู้วัวควายจะเริ่มโดยการเตรียมเครื่องไหว้ได้แก่ บายศรี ถวายดอกไม้ สายสิญจน์ กล้วยอ่อน ข้าวสุก น้ำมัน และไก่ต้ม โดยทำเครื่องไหว้เหล่านั้นวางลงบนเสื่อใกล้ ๆ กับควาย นำดอกไม้และสายสิญจน์โยงจากเขาความาที่เสื่อ จากนั้นปู่อาจารย์จะกล่าวคำสู้วัวควาย จบแล้วนำน้ำมันไปประพรมที่ตัวควาย เสร็จแล้วเจ้าของควายจะนำหญ้าไปให้ควายกินก็เป็นอันเสร็จพิธี

1.2.11 ประเพณีเลี้ยงผีตาแฮบหรือว่าผีปู่ตาหัวไร่ปลายนา

ส่วนมากจะนิยมทำในเวลาที่เก็บผลผลิต เสร็จจากการทำนาหรือทำไร่ ก่อนที่จะนำมาเก็บไว้รับประทานที่บ้าน ต้องเลี้ยงผีปู่ตาให้ได้กินก่อน เพราะท่านได้ดูแลบริเวณในพื้นที่นา วิธีการเลี้ยง นิยมทำเป็นส่วนบุคคลแล้วแต่ความเหมาะสม บ้างก็มีข้าวแดงแกงร้อน หรือเหล้ายา ปลาปิ้งแล้วแต่ความศรัทธาของแต่ละคน นำไปวางตามสถานที่ที่ได้จัดไว้

1.2.12 ประเพณีเสียเคราะห์บ้าน

การเสียเคราะห์บ้านจะทำทุกปีหลังจากทำบุญประจำปีเสร็จโดยผู้นำหมู่บ้านจะประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนนั้นจัดทำกระทงหน้าว้าวหรือกระทงสามเหลี่ยมไปตั้งไว้ในบริเวณวัด เพื่อให้พระสวดให้พ้นจากเคราะห์กรรมหรือภัยอันตรายทั้งปวง เป็นความเชื่อว่าถ้าครอบครัวใดไม่ทำก็จะได้รับเคราะห์หรืออันตรายได้

1.2.13 ประเพณีนาวานหรือลงแขก

เป็นประเพณีที่ทำกันมานานแล้ว แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปพอสมควรส่วนมากจะมีการจ้างตั้งแต่ด้านา เกียวข้าว วันละ 100-200 บาทแล้วแต่สถานการณ์ แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีนาวานหรือลงแขกยังหลงเหลืออยู่บ้าง เป็นบางครอบครัวที่ยังคงใช้วิธีการนี้อยู่ โดยผู้เป็นเจ้าของจะต้องไปบอกเพื่อนบ้านก่อนว่าจะทำงานอะไรเป็นต้นว่า เกียวข้าว ด้านา เรือยไม้ ปลุกบ้าน ตีข้าว เป็นต้นเพื่อให้คนมาช่วยหลังจากนั้นเจ้าของงานต้องเตรียมทำกับข้าวเลี้ยงคนที่มาช่วยทำงาน 3 มื้อ ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นเครือญาติหรือบ้านใกล้เคียงที่ให้ความช่วยเหลือกัน

1.2.14 ประเพณีการเหยา

การเหยาเป็นความเชื่อที่คนในชุมชนยึดถือและปฏิบัติมานานเพราะว่าสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะรักษาด้วยสมุนไพรต่างๆจนหายหรือถ้าไม่หายก็จะใช้การเหยาโดยแก้ผีตามที่ต่างๆที่หมอเหยาให้แก่แล้วอาการป่วยก็ทุเลาหรือหายเป็นปกติ ซึ่งในหมู่บ้านจะจัดอยู่ 2 ครั้ง คือ เดือน 3 และ เดือน 11

1.2.15 ประเพณีที่สูญหายหรือขาดการสืบทอดไปในปัจจุบันคือ

1.2.15.1 บุญลงตูปหรือเลาะตูป

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในเดือน 4 ของทุกปี โดยชาวบ้านแต่ละคุ้มหรือแต่ละบ้านจะมาช่วยกันตั้งตูปขึ้น มุงด้วยหญ้าคาและปูพื้นด้วยไม้แผ่นยกระด้างจากพื้นดินประมาณ 50 ซม.ไว้ให้พระสงฆ์ ซึ่งจะมีตูปหลายหลังเรียงรายเป็นแถวในบริเวณพื้นที่วัด เมื่อถึงวันงานบุญจะมีพระสงฆ์จากวัดต่างๆมาประจำที่ตูปแต่ละหลัง พร้อมทั้งชาวบ้านทั้งหนุ่ม-สาวมาประจำที่ตูป เวลากลางคืน หนุ่มๆจะเป่าแคน คีตกิณ และไปตามตูปต่างๆ สาวๆก็ได้กระบอง รอยอยู่ที่ตูปเกี่ยวพาราศีเป็นที่สนุกสนาน

1.2.15.2 บุญบั้งไฟ

นิยมทำบั้งไฟแต่ละคุ้มแข่งกัน และจัดกระบวนแห่บั้งไฟเพื่อนำไปจุดแข่งขันกัน ถ้าบั้งไฟของใครไม่ขึ้นหรือแตกจะโดนคู่แข่งจับโยนลงตามหนองที่ใกล้บริเวณงาน การจุดบั้งไฟนั้นเป็นการขอ น้ำฟ้า น้ำฝนจาก พระยาแถน เพราะจะเข้าฤดูทำนาจึงทำพิธีจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนทำนา

1.2.15.3 ประเพณี ลงช่วง

การลงช่วงในสมัยอดีต นิยมทำในหน้าหนาวในตอนกลางคืนโดยจะมีหนุ่มสาวลงช่วงก่อไฟเป็นกองใหญ่ หากจุดใดจุดหนึ่งที่เหมาะสมเพื่อก่อกองไฟ เวลาลงช่วง เริ่มตั้งแต่กินข้าวแสงเสร็จ (ประมาณ 1 ทุ่มเศษๆหรือ 2 ทุ่ม) จนถึง 6 ทุ่ม จะดีกมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผู้บ่าวที่เข้าช่วง ถ้าผู้บ่าวไม่กลับผู้สาวก็ไม่เลิกช่วง กิจกรรมในการลงช่วง หมายถึง งานที่สาวๆทำในขณะที่ลงช่วง ที่เป็นงานหลักก็มี เช่น ฝ้าย ปั่นฝ้าย ปักหมอน มัดหมี ส่วนมากสาวๆจะมีงานทำเสมอ แต่บางครั้งสาวบางคนแม้จะไม่มีงานทำก็ไปลงช่วงเพื่อเป็นเพื่อนกัน สาวๆจะไปหาโหล (ไม้ไผ่กิ่งเล็กๆที่ตายและแห้งแล้ว) มาไว้สำหรับก่อกองไฟเวลามีหนุ่มๆมาคุย หนุ่มๆเวลาจะไปคุยสาวก็จะชวนกันไปเป็นกลุ่ม มีหนุ่มเป่าแคน และเล่นกระจั๊ปปี(พิณ)ในขณะที่เดินไปลงช่วงบ้านสาว ขณะที่ลงช่วงส่วนมากสาวๆ หนุ่มๆ ก็จะหาของกินเล่น เช่น เผือก มันแกว เม็ดมะขาม ฯลฯ นำมาหมกไฟ (เผาไฟ) กินกันไป คุยกันไปบางที่สาวๆก็จะหาเตรียมไว้อร่อยหนุ่มมาลงช่วง ถ้าหนุ่มสาวคนไหนที่เกิดชอบพอกันก็แยกไปลงช่วงกันเองสองคน บางหนุ่มก็เล่นนำหัวกล้วย ปลีกกล้วย เปลือกนอกมีสีแดง มองดูเผินๆก็นึกว่าเป็นมันเทศ หนุ่มก็นำมาหมกไฟ แกล้งหลอกสาว ทำมกลางแสงได้มาหมกไฟ เพื่อนๆและสาวๆ รอกินแต่ไม่รู้สึกที่ เขี่ยออกมาดูเป็นหัวกล้วย สร้างความสนุกสนาน รื่นเริงมีความสุขแบบหนุ่มๆสาวๆจนเกิดเป็นความรักและแต่งงานอยู่ด้วยกันมาหลายคู่แล้ว

1.2.16 วัฒนธรรมด้านภาษา

บ้านกุดดอแก่น-แคนสามัคคี มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไทซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่มีสำเนียงไพเราะ อ่อนหวานและไม่เหมือนใคร เสน่ห์ที่สำคัญของภาษาถิ่น นอกจากจะใช้สื่อความหมายกับบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันให้เข้าใจตรงกันแล้ว ภาษาถิ่นนี้ยังมีความโดดเด่นในการช่วยรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆของท้องถิ่นนั้นไว้ด้วย เช่น ประเพณีการเหยา ก็จะต้องใช้ภาษาถิ่นเพราะถ้าใช้ภาษาอื่นก็จะหมดรสชาติไปโดยสิ้นเชิงและจากคำบอกเล่าของคุณยาย ไครแก้ว นนทไชยเสน

อายุ 90 ปีในอดีตคนในชุมชนมีการสื่อสารโดยใช้ภาษาผู้ไทแต่ดั้งเดิมพูดคุยกัน เช่น คำว่า สูด แปลว่า มุ่ง, แผลสึปะได้ แปลว่า ผ่าขวาม้า , โกงโสม แปลว่าห้องนอน มะตูมແຍ່ แปลว่า หมามุ่ย แวัน แปลว่า กระจก กิด แปลว่า ปิดเป็นต้น คำเหล่านี้เคยใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยอดีต แต่ปัจจุบันได้สูญหายไป แล้วหลายคำ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตั้งแต่การดำเนินชีวิตตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความเจริญทางด้านต่างๆที่หลั่งไหลกันเข้ามาทำให้วัฒนธรรมด้านภาษาหรือแม้แต่วิถีชีวิตของคนผู้ไทค่อยๆถูกกลืนโดยคนในชุมชนไม่รู้ตัวและตัวคนในชุมชนก็พยายามปรับเข้าหาวัฒนธรรมใหม่จนลืมความเป็นตัวตนที่แท้จริง

1.2.17 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ

ในอดีตบทบาทของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จะมีบทบาทในการอบรมลูกหลานการอบรมไม่มีรูปแบบการอบรมที่แน่นอน คือไม่ได้เรียกมานั่งล้อมแล้วสอนเนื้อหาแต่ละอบรมสั่งสอนตามสถานการณ์ บางครั้งก็เอาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาสั่งสอน ยกเอาบุคคลอื่นมาอ้างหรือบางครั้งก็ยกเอาพื้น(นิทาน) บางครั้งก็เปรยคำสุภาษิตโบราณขึ้นมาสั่งสอน บางครั้งก็ให้ไปสัมผัสสถานการณ์จริงที่อบรมสั่งสอนที่ใช้อยู่ที่สุดคือ ที่พาข้าว เพราะตอนนั้นบรรดาลูกๆจะพร้อมกัน การอบรมนี้ไม่ว่าลูกหญิงลูกชายจะได้รับการอบรมเหมือนกันหมด คือ ให้มีสัมมาคารวะทุกอริยาบท ยืน เดิน นั่ง นอน ให้สำรวม เช่น การ ยืน ต้องดูกาลเทศะ ใกล้ผู้หลักผู้ใหญ่ห้ามยืนใกล้ (มิให้ยืนโถมเก้าอี้ “โห”) ไม่ให้ยืนท่วมเกล้าท่วมหัว เวลาพูดกับผู้ใหญ่หรือครูบาอาจารย์ต้องนั่งพูด การเดิน ไม่ให้เดินท้าวหนัก “อย่าอย่างสะลึ่งตึงตัง” (อย่าเดินแบบมั่วติดกะโหลก) เดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ต้องก้มตัวลง ถ้าอยู่ใกล้ให้เดินเข้าหรือคลาน “ ย่างก่ายหน้าก่ายตาผู้ใหญ่ พอก้มเหือกก้ม พอคานเหือกคาน ” (เดินผ่านหน้าผ่านตาผู้ใหญ่ พอก้มให้ก้ม พอคานให้คลาน) การ นั่ง ชายให้นั่งขัดสมาธิ หญิงให้ “ นั่งตะมอ ” (นั่งพับเพียบ) ถ้านั่งกินข้าว (กับพื้น) เป็นเด็กไม่ว่าหญิงหรือชายให้นั่งพับเพียบหมด การนอน หญิงจะห้ามนอนในที่เปิดเผย ถ้านอนที่เปิดเผยให้ระมัดระวังให้นอนตะแคง ผ้าถุงเหน็บหว่างขา ห้ามนอนหงาย ห้ามนอนใกล้ “ ป่อง ” (ช่องพื้นกระดานพื้นเรือนหรือช่องข้างฝา) กลัวจะลูกชาย “จก”(ล้วง) สำหรับผู้ชายไม่ค่อยมีการห้ามเรื่องการนอน จะนอนอริยาบทไหนก็ได้ แต่ไม่ว่าหญิงหรือชายจะมีสถานที่ห้ามนอน คือ ใต้ชื้อบ้าน เพราะชื้อบ้านเป็นสิ่งที่วางศพ แม้แต่พาข้าวก็ห้ามวางใต้ชื้อ และอีกอย่างหนึ่งที่ห้ามคือ ห้ามนอนเอามือทับหน้าอก เพราะผีจะอำ (ผีทับ) พ่อแม่ถ้าเห็นลูกนอนหลับเอามือทับหน้าอกก็จะเอามือให้ทันที ทุกวันนี้อริยาบทที่กล่าวมานี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เหตุของการเปลี่ยนแปลงเพราะอารยธรรมตะวันตกเข้ามา โดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เด็กทั้งผู้หญิงผู้ชายทุกวันนี้จึงชอบเรียนแบบ ผู้หญิงขาดความละเมียดละไม ขาดความอ่อนโยน สมบัติกุลสตรีหญิงสาวบางคนนั่งพับเพียบไม่เป็นเลยก็มี ในปัจจุบันการอบรมสั่งสอนได้เปลี่ยนไปแล้ว เพราะการศึกษาเจริญมากขึ้นลูกหลานทั้งหลายเอาแต่มุ่งมั่นในการศึกษาเพื่อจะเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพของบิดาที่เป็นชาวนาให้เป็นอาชีพอื่นที่ดีขึ้น การอบรมสั่งสอนจะเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน ไม่ว่าทางศีลธรรมจรรยา การทำมหากิน มีหลักสูตรในสถานศึกษารองรับแล้ว พ่อแม่มีหน้าที่หาเงินเพื่อส่งลูกเรียน แต่ทั้งนี้

ไม่ใช่ว่าพ่อแม่จะละเลยไม่อบรมสั่งสอนเสียเลย มีโอกาสดังสอนบ้างเหมือนกัน แต่ไม่ค่อยเหมือนสมัยอดีตเพราะลูกไม่ค่อยได้อยู่กับพ่อแม่ ดังนั้นการให้การอบรมสั่งสอนลูกหลานจึงเป็นหน้าที่ของทั้งพ่อและแม่ พร้อมทั้งปู่ย่า ตายายในสมัยปัจจุบันในเรื่องการรักษาวงศ์วานตัวเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่ลัทธิไหลเข้ามา เปลี่ยนค่านิยมที่เคยอยู่แบบเรียบง่ายเมื่อครั้งอดีตและพยายามยกระดับตนเองให้มีความเป็นสังคมเมือง ตั้งแต่การพูดที่เคยใช้ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของคนถิ่นกลับมาใช้ภาษากลางหรือภาษาคนเมืองในการสื่อสารตลอดจน หญิงสาวชายหนุ่มจะไปไหนมาไหนสองต่อสองจะจับมือถือแขนกันก็ไม่ค่อยจะถือกันแล้ว ดังที่เห็นๆกันอยู่ในปัจจุบัน

ในส่วนของการปกครองท้องถิ่นนั้นสมัยก่อนผู้นำทางธรรมชาติมีบทบาทมากที่สุด ชาวบ้านจะนับถือคนกลุ่มนี้มาก เช่น ปราชญ์ต่าง ๆ หมอจ้ำ หมอเหยา หมอสมุนไพร หมอสูตร หมอทำพิธีต่าง ๆ และผู้นำทางด้านสังคม เช่น พ่อล่ำ-แม่ล่ำ ผู้เฒ่าผู้แก่ คนกลุ่มนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก ชาวบ้านจะเคารพนับถือ แต่ ปัจจุบันผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้อาวุโสยังคงมีบทบาทบ้างนอกจากนั้นยังมีผู้นำทางการคือผู้ใหญ่บ้าน กำนันที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและจะเป็นคนไกล่เกลี่ยปัญหาบางอย่างให้กับคนในชุมชน ตลอดจนยังมีองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลมีเจ้าหน้าที่คอยสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

1.2.18 ปัญหาความขัดแย้งและช่วยเหลือ

ถ้ามีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว การจัดการความขัดแย้งจะเป็นบทบาทของพ่อล่ำ-แม่ล่ำ ซึ่งเป็นคนไกล่เกลี่ยความขัดแย้งภายในครอบครัว รวมทั้งพ่อตาพ่ายั่ว และญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย มาร่วมกันฟังส่วนใหญ่จะยุติลงด้วยดี ในกลุ่มเครือญาติ สาเหตุจัดสรรมรดก ของตระกูลไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดความขัดแย้งและการแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะใช้ญาติผู้ใหญ่สุดที่ยังไม่เสียชีวิต เป็นคนตัดสิน แล้วเอาตามนั้น จะไม่ให้ฝ่ายใดเสียเปรียบ ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นถ้ากรณีเป็นปัญหาเรื่องที่คิดก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันไปช่วยไกล่เกลี่ย ส่วน ความขัดแย้งที่รุนแรงในชุมชนก็ให้เป็นไปตามกฎหมาย

1.2.19ระเบียบ กฎเกณฑ์ของชุมชน

ส่วนมากคนในชุมชนก็ปฏิบัติตามประเพณี ฮีต 12 กอง 14 กฎเกณฑ์ของชุมชนจะไม่ค่อยเข้มแข็งหรือตายตัวในการทำมาหากินตามธรรมชาติมากมายนัก เพียงแต่จะมีผู้จับจองหรือแสดงตัวเป็นเจ้าของ จึงถือเป็นที่ยอมรับแต่ปัจจุบันพื้นที่หรือบริเวณมีน้อยลงเนื่องจากการขยายของชุมชน จึงมีการกำหนดพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับไว้ให้เป็นส่วนรวม คือบริเวณที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งชุมชน จึงต้องมีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นไว้คุ้มครองการละเมิด เช่น สระน้ำ หรือหนองน้ำของชุมชนเมื่อมีการปล่อยปลา ก็จะตั้งกฎเกณฑ์ ห้ามจับปลา จนกว่าจะมีการประชุมและประกาศให้มีการจับปลาในสระหรือหนองน้ำตามวันเวลาที่กำหนดร่วมกัน

1.3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

1.3.1 ทรัพยากรดิน

ในสมัยปี พ.ศ. 2447 พื้นที่ดินบ้านกุดตอแก่น และแคนสามัคคี เป็นที่ราบและเป็นป่าดงดิบอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพ เมื่อก่อนบนพื้นที่บ้านกุดตอแก่นมีต้นไม้ใหญ่มากมายหลายชนิดทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าผีอาศัยอยู่และปู่ตา คอนป่าช้าเป็นต้น

ลักษณะดินของบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี เป็นดินล่วนเป็นส่วนมาก และเหมาะสำหรับการทำนา ทำไร่ ทำสวน เพราะว่าดินบ้านกุดตอแก่นรอบล้อมไปด้วยลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยลำพะยังอยู่ทางทิศใต้ และอยู่ทางทิศเหนือ มีลำห้วยบงที่ขวางกั้นระหว่างบ้านคุ้มเก่าด้วย ทางทิศตะวันออกมีลำห้วยเตรียมและห้วยบงน้อย ส่งผลให้พื้นที่ดินที่บ้านกุดตอแก่นเหมาะสำหรับการเพาะปลูกพืชไร่ และดินอุดมสมบูรณ์ไปด้วยอินทรีย์ โดยปลูกพืชไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีเลย

ปัจจุบันจากคำบอกเล่าของ นายชมจิตร์ แสนชมภู อดีตผู้ใหญ่บ้าน อายุ 73 ปี กล่าวว่า สภาพของดินของบริเวณบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี เสื่อมลงมาก เพราะว่าชาวบ้านหันมาใช้ปุ๋ยเคมีกันมากเลยทำให้ดินเสื่อมลง

ส่วนการถือครองที่ดิน ส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิเป็นของตนเอง ไม่มีปัญหาการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะที่นา ที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเรื่องดินเสื่อมลง และภาวะหนี้สินในการซื้อปุ๋ยเคมีแพง และใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ๆ และอีกปัญหาคือ ชุมชนกุดตอแก่นและแคนสามัคคีประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ที่ทำกินไม่เพียงพอ กับประชากรเป็นปัญหาใหญ่ในชุมชนกุดตอแก่น - แคนสามัคคีและดินที่เคยมีป่าอุดมสมบูรณ์ มันน้อยลง ดังคำกล่าวของนายเล็ก พงพชร อายุ 82 ปี ว่าชาวบ้านได้ถากถางเพื่อขยายพื้นที่ทำกินทุกปี และใช้สารเคมีกันมาก

1.3.2 ทรัพยากรน้ำ

สมัยก่อนแหล่งน้ำส่วนมากเป็นบ่อขุดเอง บ่อสร้าง (น้ำบ่อ) สมัยก่อนมีการไปตักน้ำตามบ่อสร้างขุดเอาไว้ เพื่อเป็นบ่อน้ำดื่ม การจะได้น้ำมาแต่ละหาบ ต้องใช้ไม้คั้นของดึงขึ้นมา ไม้คั้นขอทำจากไม้ไผ่ จะเอาสั้นหรือยาวก็ได้แต่ความลึกของบ่อสร้าง ถ้าไปตักน้ำจำนวนมากๆ ก็แห้งต้องไปตักน้ำกินกันตอนกลางคืน จึงมีประวัติหรือเรื่องเล่ากัน บางคู่บ่าวสาวพากันไปตักน้ำกินจนได้แต่งงานกันก็มี ชาวบ้านกุดตอแก่นส่วนมากไปตักน้ำกินกันที่สร้างหัวโศกเป็นที่นาของนายสิงห์ ทุกวันนี้เป็นบ่อที่มีน้ำบ่อจำนวนมากทำให้ชาวบ้านได้ดื่มกินกัน ส่วนน้ำใช้ใช้ตามหนองสระกุดตอแก่น หนองจระเข้ หรือตามลำห้วยบง ห้วยลำพะยัง

การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน เหมือง – ฝ่าย

การจัดการน้ำระบบชลประทาน เหมือง ฝ่าย ระบบชลประทานยังไม่ค่อยมีมากเท่าไรนักที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันมีเขื่อนลำพะยังตอนบน และลำห้วยไผ่ ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริ เพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกร และเป็นการแก้ไขปัญหาน้ำ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น ทางด้านการเกษตรมีการปลูกพืชหลังฤดูเก็บเกี่ยว มีการปลูก ข้าวโพด ปลูกผักบวบ ยาสูบ

มะเขือเทศ เหมือนฝ้าย ส่วนมากทำตามลำห้วย เช่น ห้วยบงน้อย ห้วยเตรียม ห้วยบง ถ้าเป็นฤดูฝนจะมีน้ำมากพอที่จะทำการเกษตร แต่ถ้าเป็นฤดูแล้งน้ำจะแล้งทำการเกษตรไม่ได้

1.3.3 การบริโภค อุปโภค

สมัยก่อนการใช้น้ำดื่มน้ำใช้ เป็นบ่อสร้างขุดเอง เพราะระดับน้ำผิวดินยังมีมาก เพราะอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ป่าไม้ หนาทึบ และน้ำก็ใช้ตามบ่อสระ ยังไม่ค่อยมีน้ำประปา น้ำบาดาล แต่สมัยปัจจุบันการใช้น้ำมีความสะดวกสบายขึ้น เพราะมีระบบประปา น้ำบาดาล ใช้ตามหมู่บ้าน ส่วนน้ำดื่มใช้น้ำฝน มีภาชนะกักเก็บน้ำเพื่อไว้ดื่มอย่างเพียงพอ

1.3.4 การเกษตรกรรม

การเกษตรกรรม ส่วนมากทำนา เป็นอาชีพหลัก และมีการปลูกพืชหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่นมีการปลูกข้าวโพด ยาสูบ ผักบวบ มะเขือเทศ ชาวบ้านส่วนมากใช้น้ำตามบ่อสระ และชาวบ้านส่วนหนึ่งก็เข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่ โดย มีการขุดบ่อเลี้ยงปลา ปลูกผัก เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู ดังที่นายจันทะพล ศรีประไหม นายไขคำ ศรีประไหม นางประทุม อารมณ์สวะ และนายมีศิลป์ ไชยพันธ์ ซึ่งได้รับความสำเร็จในการบริหารจัดการที่ดินตนเองตามทฤษฎีใหม่จนรับรางวัลระดับจังหวัดมาแล้ว

1.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านกุดดอแก่น-แดนสามัคคี เดิมเป็นสังคมแบบพึ่งพา อยู่กันฉันท์พี่น้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือกันเป็นระบบเครือญาติ ด้านเศรษฐกิจจึงไม่ค่อยได้ใช้ระบบเงินตรามากนัก เว้นแต่บางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถหาได้ในชุมชนหรือหมู่บ้าน จึงเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในครอบครัว เหลือกก็แบ่งปันแลกเปลี่ยน ดังคนเฒ่าคนแก่พูดกันเล่น ๆ “ดีใจเหมือนขำได้ข้าว” แต่ก่อนคนกุดดอแก่น-แดนสามัคคีเป็นคนในงามเห็นขำ เอาสัตว์ป่ามาแลกข้าวจะช่วยเหลือกันแลก เพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน ปัจจัยการผลิตทุกอย่างพึ่งตนเองแรงงานในครัวเรือน แรงงานควาย ปลูกจากจี่ควาย ยาจากสมุนไพรในป่า เครื่องนุ่งห่มจากต้นฝ้าย ปั่น แล้วทอ เย็บมือย้อมคราม สีสเปลือกไม้ จี๊โคลน ไขมะหนามแทนเป็นผงซักฟอกเพื่อความสะอาด ปัจจุบันเศรษฐกิจเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือทุกอย่างต้องใช้เงิน ทำให้ผู้คนในชุมชนดิ้นรนหาเงิน โดยการหาของป่าหรือปู ปลา กบ เขียดที่มีตามฤดูกาล จากที่เคยหาอยู่หากิน กลายมาเป็นหาอะไรได้ก็ขายหมด เหลือขายถึงจะได้กิน ขายเพื่อเอาเงินไว้ก่อน ซึ่งรายได้จากการหาสิ่งของต่างๆเหล่านี้ก็มากพอที่จะใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและให้ลูกหลานไปโรงเรียนได้หลายวัน จากคำบอกเล่าของเด็กหญิงโยธกา ศรีประไหม บอกว่า “พ่อหนูไปหาไข่เต่านและต่อมาขายวันหนึ่งได้ ประมาณ 800-1,000 บาท”ซึ่งก็เป็นรายได้ไม่ใช่น้อย นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านคนอื่นๆ ที่หาของป่า มาขายซึ่งหาขายได้ตลอดปี แต่เป็นป่าที่อยู่นอกเขตชุมชนเช่น หน้าร้อนก็หา ผักหวาน ไข่มดแดง หน้าฝนหาเห็ด หน่อไม้ ปู ปลา กบ เขียด พอถึงฤดูเกี่ยวข้าว ก็รับจ้างเกี่ยวข้าวซึ่งตกวันละประมาณ 200 บาทต่อคนทำให้คนในชุมชนพอมีเงินหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เข้าโครงการทฤษฎีใหม่และทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง แต่ชาวบ้านส่วนมากในชุมชนยังเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะกู้เงินจากเงินกองทุนเงิน

ล้าน เวลาส่งต้นส่งดอกก็ต้องหาหีบยืมจากที่อื่นมาใช้หนี้เก่า ทำให้หนี้หมุนเวียนไม่เคยหมด หาได้ก็แค่มีกินมีใช้เท่านั้น นอกจากนั้นยังมีสิ่งจำเป็นหลายอย่างที่ยังต้องพึ่งพาจากสังคมภายนอก และระบบตลาด การทำนาก็จะไม่ต่างกับการซื้อข้าวตนเองกินมากนัก คิดค่าจ้างแรงงาน ไถ ดำ เกี่ยว และสีข้าว ค่าปุ๋ย สารพดค่า ถ้าวรรค่าแรง ด้วยคงจะพอดีกับเราซื้อข้าวกิน มีเกษตรกรบางคนละทิ้งที่นาไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ เป็นช่างก่อสร้าง ทำงานที่ไม่ต้องจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ แต่มีจำนวนมากที่ยังรักบ้านรักเมืองไม่ยอมไปไหน หลังเสร็จหน้างานก็หาเก็บของป่าหาเห็ด ไข่มดแดง ผักหวาน และหอยเกิด รายได้วันหนึ่งประมาณ 500 – 700 บาท นายศักดิ์สยาม เครือสวัสดิ์ กล่าวว่า “ถ้าเป็นเช่นนี้ตลอดปีไม่ทำหรอกนา” “ไ้ว่าจะมีแต่เราหมู่บ้านเดียวเท่านั้นที่หา หมู่บ้านอื่นก็หาต้องแย่งชิงไปแต่เช่ารายได้ไม่แน่นอน” การเลี้ยงวัวก็ทุกวันนี้นับจะมีเกษตรกรเลี้ยงน้อยลง หันมาเลี้ยงวัวหู เป็นวัวเสริมดวงบารมีราคาแพง เมื่อ 4 – 5 ปี ก่อน ตอนนีพ่อก้าวไม่มีมาชมต่อรองราคาขายไม่ออก ไม่มีความแน่นอน ไม่มั่นคง ไม่ทราบล่วงหน้า ไม่สามารถกำหนดราคาเอง เหมือนกับการทอดผ้าสี่เขาที่กำลังขึ้นขอบของพ่อค้า แม่ค้าในขณะนี้ กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดแต่ราคาก็ขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง เป็นผู้กำหนดราคาโดยเฉลี่ยวันหนึ่งผ้าห่มสี่เขาทอดได้ประมาณ 200 – 300 ผืน ภายใน 2 หมู่บ้านซึ่งสามารถทำรายได้เข้าหมู่บ้านไม่น้อย

อย่างไรก็ตาม การทอดผ้าทำกำไรไม่ได้มากเพราะต้องซื้อฝ้ายจากนายทุนพ่อค้าฝ้ายที่ส่งจากกรุงเทพฯ เนื่องจากไม่สามารถ ปลูก ปั่นให้เป็นเส้นด้ายเหมือนแต่ก่อน ดังนั้นจึงต้องอาศัยปัจจัยการผลิตจากภายนอก ซึ่งก็ยิ่งดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆจากต่างอำเภอเพราะการทอดผ้าสี่เขาเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนของคนในชุมชนซึ่งสามารถทอดได้ทุกหลังคาเรือนถึงจะมีกำไรน้อย และกู้ยืมเงินจากนายทุนแต่ก็สามารถใช้ทุนนั้นหมุนเวียนให้ครอบครัวพอมีใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้ ถึงแม้ว่าการทอดผ้าที่ทำการทอดอยู่ทุกวันทุกครัวเรือน แม่บ้านทอดผ้าไม่ใช่เจ้าของกิจการ แต่ เป็นเพียงผู้รับจ้างทอดผ้าให้นายทุนที่ทำการธุรกิจค้าฝ้ายเท่านั้น แต่บางรายก็ ต้องหาเงินจากที่อื่น เช่นยืมทุนพ่อค้าซื้อฝ้าย โดยใช้เป็นผ้าหรือบางรายขายข้าวมาทำทุน วนเวียนอยู่อย่างนี้ตลอดก็มี

ดังนั้นเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือนมีความแตกต่างกันมากในหมู่บ้าน ส่วนมากในหมู่บ้านนับว่ายากจน แต่ก็ยังถือว่ามีโอกาสทอดผ้าและมีแหล่งที่จะต้องหารายได้เพื่อมาจุนเจือครอบครัวได้ อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องมีหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้ว เพื่อเพิ่มรายได้เข้าหมู่บ้านและเสริมศักยภาพให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ต่อไป

1.5. สภาพปัญหาของคนในชุมชนบ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี

1.5.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี อาชีพหลักคือการทำนาปี ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ปีไหนฝนตกต้องตามฤดูกาลก็มีผลผลิตดี ถ้าปีไหนฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็ทำให้ผลผลิตตกต่ำทำให้เกิดปัญหา มากเพราะชาวบ้านส่วนมากไม่มีทุนสำรองต้องหีบยืมจากแหล่งทุนทั้งในระบบและนอกระบบในการ

ซื้อปุ๋ยและใช้จ่ายในการศึกษาบุตรหลานทำให้ต้องเป็นหนี้สิน เวลาที่ต้องส่งทั้งต้นและดอกก็มีปัญหาตามมาเพราะรายได้ก็น้อยไม่ค่อยพอจ่าย

1.5.2 ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาในชุมชนจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่นกินเหล้า เมายา เวลาว่างงานบุญของยกพวกตีกันและเสพยาเสพติดมากในวัยเรียน เพราะส่วนมากเด็กจะอยู่ในการปกครองของปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อแม่จะไปทำงานต่างถิ่น ผ่าลูกหลานไว้กับตาตาย จึงเป็นปัญหาในการปกครองเพราะผู้สูงอายุจะตามเด็กไม่ทัน เด็กวัยรุ่นจะเรียนแบบตามสมัยนิยมและความเจริญทางด้านวัตถุและจากสื่อต่างๆทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่ค่อยปฏิบัติตามวัฒนธรรมอันดีงาม

1.5.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชนลดน้อยลง ทำให้ทรัพยากรหมดไปไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่า เช่น นก หนู ที่อาศัยในป่าหรือเห็ดต่างๆแทบจะไม่มี เพราะป่าถูกทำลายหรือแม้แต่ห้วยหนองคลองบึงก็ลดลง การหาอยู่หากิน ต้องไปพึ่งป่านอกเขต คือ เขตดงหลวง-มุกดาหาร เป็นระยะทาง 30-40 กิโลเมตร ส่วนใหญ่จะไปเก็บผักหวาน หาหน่อไม้ หาเห็ด เหง้าไข่มดแดง ที่ภูหลักควาย ภูผาแดงและภูผาซาน(ภูแต่)ซึ่งเป็นป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์ เป็นเขตอุทยานเวลาจะเข้าจะออกต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่เสียก่อน ต้องเดินทางแข่งกับเวลาและแข่งกับหลายหมู่บ้าน เพื่อเข้าไปหาของป่ามาขาย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าของภาษาผู้ไทบ้านกุดต่อแก่น - แคนสามัคคี อำเภอลำดวน จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 เตรียมทีมและสร้างความเข้าใจกับชุมชน

ทีมวิจัยประกอบด้วย อบต. ครู ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตร กำนัน นักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน ได้ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างทีมและทำความเข้าใจกับโครงการ เพื่อให้เข้าใจคำว่าวิจัย ซึ่งบางคนไม่รู้จักรักคำว่า วิจัย และคิดไม่ออกว่าจะดำเนินไปในทิศทางไหน จึงใช้เวลาศึกษาจาก CD การวิจัย

ภาพที่ 1 เตรียมทีมแบ่งบทบาทหน้าที่ ท้องถิ่นต่างๆ ที่พี่เลี้ยงนำมาให้ ตลอดจนพี่เลี้ยงได้มาชี้แจงเพิ่มเติมทำให้ทีมวิจัยชัดเจนขึ้น และเมื่อเข้าใจตรงกันแล้วได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ให้แต่ละคนตามความสามารถและความถนัดของแต่ละคน ซึ่งทุกคนก็พอใจและพร้อมที่จะดำเนินงานต่อไป

หลังจากนั้นทีมงานทุกคน ก็ประชุมกันต่อเพื่อเตรียมจัดเวทีสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและประชาสัมพันธ์ความเป็นมาของโครงการให้ชุมชนได้รับทราบและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการ โดยผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย ทีมวิจัย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. กลุ่มแม่บ้าน และเยาวชน จำนวน 30 คน ซึ่งในเวทีทีมวิจัยได้ชี้แจงโครงการวิจัย และแนะนำทีมวิจัยให้ทุกคนได้รู้จัก และจากนั้นได้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ซึ่งจากการจัดเวทีพบว่า ทีมวิจัยและชุมชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมเริ่มตระหนัก เห็นความสำคัญของโครงการฯ มีความยินดี ที่มีโครงการดีๆ เกิดขึ้นในชุมชนตนเองและพร้อมจะให้ความร่วมมือกับโครงการฯ อยากเห็นชุมชนของตนเองเป็นชุมชนตัวอย่างในการใช้ภาษาผู้ไท

เวทีนี้เป็นครั้งแรกที่ทีมวิจัยจัดเวที ทำให้ทุกคนรู้สึกตื่นเต้นกลัวว่าจะไม่ได้รับความร่วมมือกับชุมชน และยังเป็นมือใหม่ในการจัดกระบวนการ ทำให้เกิดการประหม่าเล็กน้อย หลังประเด็นซึ่งก็ทำให้ทีมวิจัยทุกคนได้เรียนรู้จากเวทีและนำบทเรียนที่ได้ไปปรับปรุงในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

3.2 สร้างเครื่องมือ

เมื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนแล้ว ทีมวิจัยทั้งหมดก็ได้ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ 3 เตรียมสร้างเครื่องมือ

สภาพสังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทรัพยากรและเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังได้แบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ เยาวชน กลางคน และสูงอายุ โดยให้ทีมวิจัยทุกคนช่วยกันคิดประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา หลังจากนั้นก็สรุปเอาประเด็นที่คิดว่าสำคัญที่สุด

จากการประชุมครั้งนี้ พบว่าทีมวิจัยยังไม่ค่อยมั่นใจในการคิดประเด็นเท่าที่ควรและยังไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น แต่ทุกคนก็พร้อมที่จะเรียนรู้การเป็นนักวิจัย ต้องอาศัยเวลาและให้การบ้านทุกคนไปคิดมาก่อน แล้วมาสรุปที่หลัง และนำไปสร้างเป็นเครื่องมือเพื่อที่จะนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

กับ

เมื่อทีมวิจัยได้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลก็การวางแผนเพื่อเตรียมลงพื้นที่ เก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อให้เข้าใจบริบท วิถีชีวิตและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนการเก็บข้อมูลครั้งนี้เป็นครั้งแรกของทีมทางทีมวิจัยจึงได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน หรือ 4 คน แต่ละกลุ่มต้องมีการพูดคุยประเด็นที่ต้องการเก็บ และให้ทุกคนเข้าใจกับประเด็นคำถามก่อน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็แบ่ง

ภาพที่ 4 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล บทบาทหน้าที่คนที่พูดเก่งก็จะเป็นคนสัมภาษณ์ ใครที่เขียนเก่งก็จะบันทึกข้อมูลและ ใครที่ชอบถ่ายรูปจะเป็นผู้บันทึกภาพ

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทีมวิจัยแยกเก็บข้อมูล กับวัยสูงอายุและวัยกลางคนเพราะช่วงวัยนี้ทีมวิจัยคิดว่าน่าจะให้ข้อมูลได้ตามประเด็นมากกว่ากลุ่มเยาวชน โดยทีมวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและรายบุคคล ส่วนเนื้อหาที่เก็บเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเก็บคำศัพท์ภาษาผู้ไทที่สูญหาย และใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเก็บข้อมูลในครั้งนี้พบว่า ไม่ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกประเด็นเท่าที่ควร เพราะส่วนใหญ่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่บ้านจะเป็นวัยสูงอายุ ส่วนวัยกลางคนไม่อยู่บ้านเนื่องจากออกไปทำนา เพราะเป็นช่วงของฤดูทำนา ทีมวิจัยส่วนใหญ่ก็ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะเทคนิควิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้

ประเด็นคำถามที่เป็นวิชาการเกินไปและไม่ปรับมาเป็นภาษาถิ่น ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ให้อข้อมูล ไม่เข้าใจคำถาม จึงทำให้เก็บข้อมูลไม่ได้ครบตามที่ต้องการ ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้ปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ภายในทีมว่าการที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากกลุ่มคน ต้องทำอย่างไรบ้างและมีเทคนิควิธีการอย่างไร ถึงจะได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้อง จึงมีการลงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีกครั้ง ซึ่งครั้งนี้ได้ข้อสังเกตว่า ทีมวิจัยทุกคนเริ่มมีการพัฒนาตนเองโดยมีเทคนิคและวิธีการในการเก็บข้อมูลมากขึ้น จึงทำให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียด และครอบคลุม ตลอดจนทีมวิจัยเมื่อได้ลงพื้นที่และได้พูดคุยกับชุมชนบ่อยๆ ทำให้พัฒนาตนเองและเรียนรู้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลได้ดีขึ้น รู้จักการประสานงาน การประชาสัมพันธ์โครงการ วางแผนการทำงาน และเรียนรู้ร่วมกับทีมงาน

นอกจากนั้นยังพบว่า ในการเก็บข้อมูลคำศัพท์ภาษาผู้ไท ไม่สามารถให้ข้อมูลในครั้งเดียวได้ เพราะบางครั้งต้องใช้สถานการณ์ ต่างๆ ในการพูดคุยถึงจะได้มาบางคำ ดังนั้นไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ไหน ทีมวิจัยก็สามารถเก็บข้อมูลคำศัพท์ได้ตลอดเวลา และช่วงแรกๆ ทีมวิจัยขาดการสรุปบทเรียน ทำให้ไม่รู้แนวทางการปรับปรุงพัฒนางาน อาจจะเป็นเพราะว่ายังใหม่ต่อการทำงานวิจัย ทำให้บันทึกข้อมูลไม่เป็น แต่ทุกคนก็พยายามเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี นอกจากนั้นยังมีการปรับแผนงานกิจกรรมใหม่ เนื่องจากเมื่อลงพื้นที่จริงแล้วได้เห็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมหลายอย่าง ทำให้มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางอย่างตามความเหมาะสม

ส่วนปัญหาอุปสรรคในการทำงาน ในช่วงของการเก็บข้อมูล ที่สำคัญที่สุดเป็นเรื่องของเวลา เนื่องจากทีมวิจัยมาจากหลากหลายอาชีพ ทำให้เวลาไม่ตรงกัน ไม่สามารถมาประชุมตามที่นัดหมายได้ตรงเวลา ทำให้งานล่าช้าไม่ขับเคลื่อน ทีมทุกคนต้องมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในทีม เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว เพื่อหาทางสรุปและแนวทางแก้ไขร่วมกัน ซึ่งสามารถเข้าใจและบริหารเวลาของแต่ละคน เพื่อมาประชุมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ต่อเนื่องต่อไป

ภาพที่ 5 จัดหมวดหมู่คำศัพท์ตามพยัญชนะไทย

กลางคน และสูงอายุ โดยนำมาวิเคราะห์และคัดเลือกคำศัพท์ มาจัดเรียงตามพยัญชนะ ซึ่งเมื่อนำมาจัดเรียงเรียงจะได้ตามพยัญชนะดังนี้ คือ ก ข ง จ ช ค ต ท บ ป ผ พ ฟ น ม ย ล ว ส ห อ ฮ

3.4 การจัดหมวดหมู่คำศัพท์

เมื่อเก็บข้อมูลด้านคำศัพท์ภาษาผู้ไท ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่รวบรวมได้จึงนำมาจัดให้เป็นระบบ โดยการนำข้อมูลมาเรียบเรียง แยกเป็นหมวดหมู่ตามตัวอักษร พยัญชนะ ก-ฮ และแปลความหมายของคำศัพท์แต่ละคำให้เป็นภาษาไทย เพื่อให้ดูง่ายในการค้นหาและเป็นระบบมากขึ้น ข้อมูลที่นำมาจะเป็นคำศัพท์ภาษาผู้ไทจาก 3 กลุ่มคือ เยาวชน

ซึ่ง มิไม่ครบตามพยัญชนะไทยเพราะภาษาผู้ไทออกเสียงเหมือนพยัญชนะไทยบางตัวเท่านั้น

จากกิจกรรมนี้พบว่าทีมวิจัยมีปัญหาในเรื่องของการเขียน คำศัพท์ให้เป็นภาษาผู้ไทเพราะว่าเขียนไม่เป็นและคิดว่าไม่ถูกต้อง ตามหลักภาษาศาสตร์ ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการเขียน ดังนั้นทีมทุกคนจึงหาข้อสรุปร่วมกันว่าจะทำอย่างไรถึงจะเขียนให้ถูกต้อง ซึ่งได้ข้อสรุปร่วมกันว่าให้ทีมเขียนภาษาผู้ไทตามความเข้าใจไปก่อน หลังจากนั้นค่อยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์มาดูแลและให้คำแนะนำหลักการเขียนที่ถูกต้องต่อไป โดยเมื่อทีมมีการสรุปบทเรียนและมีการทบทวนการทำงานร่วมกันแล้ว เป็นที่เข้าใจตรงกันว่าต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ด้านการเขียนที่ถูกต้อง จึงทำให้ทีมแต่ละคนมีกำลังใจและเกิดความมั่นใจในการทำงานดีขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่มั่นใจในการเขียนเท่าไรก็ตาม

3.5 การเขียนตามหลักภาษา

การจัดกิจกรรมครั้งนี้ทีมวิจัยมีความคาดหวังมาก เมื่อได้เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ความสามารถด้านการเขียนภาษาผู้ไทมาเป็นวิทยากร ในการให้ความรู้กับทีมวิจัย ซึ่งท่านเป็นชาวเดนมาร์กที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน และศึกษาภาษาผู้ไทจนเกิดความเชี่ยวชาญ

ภาพที่ 6 วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนตามหลักภาษา

ในส่วนของวิทยากรนำมาให้

ความรู้กับทีมวิจัยและเป็นสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันคือเรื่อง คำเป็น คำตาย เสียงสูง เสียงต่ำ และมาตราตัวสะกดต่างๆ โดยมีการออกสำเนียงพูดภาษาผู้ไทแล้วใช้เครื่องบันทึกเสียง เพื่อเปรียบเทียบคำว่าจะตรงกับพยัญชนะใด ทำให้ทีมวิจัยบางคนเข้าใจและบางคนไม่เข้าใจ จากเวทีนี้ทำให้ทีมวิจัยหลงทิศทาง เพราะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังของทีมว่าต้องการเขียนคำศัพท์ภาษาผู้ไทตามแบบของคนผู้ไท และใช้เวลาไม่มากให้ถูกต้องและเข้าใจ เพื่อนำไปใช้ในชุมชน

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ทบทวนการเรียนรู้อีกครั้ง หลังเสร็จสิ้นขบวนการและให้ทีมวิจัยทุกคนได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ในครั้งนี้ ซึ่งพบว่าทุกคนให้ข้อคิดไปในทิศทางเดียวกันคือการเรียนรู้ในครั้งนี้เป็นการเรียนรู้เชิงลึกเกินไป และคำแต่ละคำที่ศึกษานั้นต้องให้คนเฒ่าคนแก่เป็นผู้ออกเสียงเพื่อให้ได้สำเนียงของคนผู้ไทจริงๆแล้วใช้เครื่องบันทึกเสียง ซึ่งทีมวิจัยทบทวนดูแล้วเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาพอสมควร ดังนั้นจึงได้ข้อสรุปว่า ภาษาผู้ไทเป็นของคนผู้ไท ฉะนั้นการออกเสียงสำเนียงต่างๆคนผู้ไทน่าจะรู้ดีกว่า เพราะเป็นเสียงของเจ้าของภาษา อาจจะเขียนตามความเข้าใจจะถูกหรือผิดก็เป็นของคนผู้ไท

3.6 เวทีเสวนากลุ่มเยาวชน

การจัดเวทีเสวนากลุ่มเยาวชน เป็นการเก็บข้อมูลด้านปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท ตามทัศนคติของเยาวชน นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความตระหนักในคุณค่าภาษาผู้ไทที่หายไปและเก็บข้อมูลคำศัพท์ภาษาผู้ไทกับเยาวชน

เวทีนี้ทีมวิจัยได้มีการเตรียมตัว และ

แบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนตามความเหมาะสม **ภาพที่ 7 เยาวชนเสนอคำศัพท์ภาษาผู้ไท**

โดยมีวิทยากรกระบวนการ 2 คน ผู้บันทึกข้อมูล 2 คน บันทึกภาพ 2 คน ทีมวิจัยที่เหลือให้คอยดูแลช่วยเหลือในกิจกรรมกลุ่มย่อย โดยผู้เข้าร่วมเวทีเป็นเยาวชนอายุระหว่าง 12-16 ปี จำนวน 35 คน ซึ่งกระบวนการจัดเวที ทีมวิจัยได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ และแนะนำทีมวิจัยทุกคน เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับเยาวชน เพราะจากการสังเกตเยาวชนจะรู้สึกเกร็งและยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกเท่าที่ควร และยังไม่ค่อยมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น หลังจากทีวิทยากรกระบวนการได้พูดคุยถึงประเด็นต่างๆ และใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นกันเอง ทำในกลุ่มเยาวชนมีการตอบสนอง โดยมีส่วนร่วมในการกิจกรรมดีขึ้น จากนั้นได้แบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม และมีประเด็นให้ศึกษา 4 ประเด็น แล้วนำเสนอต่อกลุ่มโดยศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. ภาษาผู้ไทในอดีตและปัจจุบัน
2. ภาษาผู้ไทในโรงเรียน
3. ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
4. มีแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างไร

การจัดเวทีครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษา จากมุมมองของเยาวชนทำให้ทราบแนวความคิดของเยาวชนว่ามีความต้องการในด้านไหนและอยากให้ภาษาผู้ไทเป็นอย่างไร ซึ่งแต่ละกลุ่มก็ได้แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างหลากหลาย แสดงให้เห็นว่าเยาวชนเริ่มเข้าใจและตระหนักเห็นความสำคัญของภาษาผู้ไท ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไทมากขึ้น นอกจากนั้นยังได้สะท้อนว่า “ดีใจมากที่มีโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาในชุมชน พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมภาษาผู้ไทในชุมชน” การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเป็นเด็กที่อายุระหว่าง 12-16 ปี ซึ่งไม่เกินไปตามความคาดหวังของทีม ที่ต้องการเด็กอายุระหว่าง 17-24 ปี แต่พบว่าเด็กที่มีอายุช่วงนี้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียนและทำงานที่อื่น จึงมีแต่กลุ่มเด็กประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจากการสรุปบทเรียนที่เลี้ยงก็ได้ให้คำแนะนำกับทีมให้เข้าใจเกี่ยวกับเด็กในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ว่าเป็นวัยที่ดี เหมาะแก่การกระตุ้น ปลุกฝังหรือสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา

ผู้ไท เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “ไม้อ่อนคุดง่าย ไม่แก่คุดยาก” โดยเฉพาะในวัยระดับประถมศึกษาเหมาะแก่การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่สุด

การสรุปบทเรียนหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมของทีมวิจัย ทำให้ทราบว่าในการจัดเวทีแต่ละครั้งมีข้อบกพร่องอะไร ที่ควรแก้ไขและปรับปรุง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทีมทุกคนได้ทบทวนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนความคิดเห็น เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์ในการทำงานครั้งต่อไป

3.7 เวทีเสวนากลุ่มผู้สูงอายุ

การจัดเวทีเสวนากลุ่มผู้สูงอายุครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และเพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญของภาษาผู้ไท ประกอบด้วยผู้สูงอายุ จำนวน 70 คน ซึ่งในการจัดกระบวนการทีมวิจัยได้ชี้แจงโครงการให้รับทราบและแนะนำทีมวิจัยทุกคนให้รู้จัก และเพื่อให้ชุมชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ดังนั้นทีมวิจัย

จะมีการแนะนำตนเองทุกครั้งที่จะจัดเวที จากนั้นได้แบ่งกลุ่ม ผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม ตามหมู่บ้านคือบ้านกุดตอแก่น บ้านแคนสามัคคี เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นจัดทำข้อมูลแผนที่ของชุมชนในอดีตนอกจากนั้นยังเก็บข้อมูลด้านคำศัพท์และประวัติศาสตร์ชุมชน

การจัดเวทีครั้งนี้พบว่า เวทีเสวนามีจำนวนคนมากเกินไป จึงทำให้ลำบากต่อการควบคุมสถานการณ์ประกอบกับเป็นวัยสูงอายุ บางคนก็มีปัญหาเรื่องสุขภาพ การแสดงความคิดเห็นก็มีน้อย ใครว่าอย่างไรก็เอาตามนั้น บางคนก็จับกลุ่มคุยกัน จึงทำให้วิทยากรเกิดความสับสนในประเด็น และไม่ได้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์มากนัก ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อสรุปว่าในการจัดเวทีครั้งต่อไป ควรกำหนดจำนวนคนไม่เกิน 35 คน เพราะเป็นกลุ่มที่เหมาะสมแก่การเสวนาและเก็บข้อมูลได้ดีกว่าคนจำนวนมาก แต่การจัดเวทีในครั้งนี้ก็ทำให้ชุมชนทั้งสองหมู่บ้านได้รู้จักกับทีมวิจัยมากขึ้น นักวิจัยทุกคนก็ได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของการจัดกิจกรรมและการเก็บข้อมูล เพื่อนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

3.8 เวทีเสวนากลุ่มเยาวชน กลางคน ผู้สูงอายุ

เวทีนี้เป็นการนำคนในชุมชน 3 กลุ่ม ประกอบด้วยเยาวชน กลางคนและผู้สูงอายุ เข้าร่วมกิจกรรม โดยในครั้งนี้กำหนดจำนวนคนไม่เกิน 30 คน ซึ่งก็ได้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามความคาดหวัง การที่นำคนทั้ง 3 กลุ่มมาจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อต้องการเห็นแนวความคิดของของ 3 ช่วงวัย ว่ามีความคิดเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรในประเด็นปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ภาษาผู้ไทเปลี่ยนแปลง และรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชน นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการเก็บข้อมูลในประเด็นที่ยังไม่ครอบคลุมเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลส่วนที่ยังขาดให้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งในกระบวนการ ได้มีการแบ่งกลุ่มตามช่วงวัยเป็น 3 กลุ่ม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนด

จากนั้นก็ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอตามประเด็นซึ่งทุกคนก็ให้ความร่วมมือดีมากในการนำเสนอ อาจเป็นเพราะบางคนผ่านการเข้าร่วมเวทีกับทีมวิจัยหลายครั้ง

การจัดเวทีครั้งนี้พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และตระหนักถึงปัญหาการใช้ภาษาผู้ไทในชุมชน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็ทราบแนวความคิดของแต่ละคน ว่ามีความต้องการให้ภาษาผู้ไทเป็นอย่างไรในชุมชนและเมื่อชุมชนเข้าร่วมการจัดเวทีบ่อยๆ ทำให้ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการที่จะอนุรักษ์ภาษาผู้ไทให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป ซึ่งเวทีครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลที่ชัดเจนและครอบคลุมทุกประเด็นมากขึ้น และยังพบว่าทีมวิจัยเกิดความมั่นใจในการจัดเวทีและเก็บข้อมูล อาจจะเป็นเพราะได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา ทำให้เกิดทักษะเทคนิค วิธีการต่างๆตามมา

3.9 ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีต่างๆ และลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน ทีมวิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมแล และแยกเป็นหมวดหมู่ เช่น ข้อมูลบริบทชุมชน สภาพสังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรและเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาผู้ไท ข้อมูลด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท นอกจากนั้นยังเป็นข้อมูลคำศัพท์ที่รวบรวมได้ 957 คำ นำมาจัดเป็นหมวด เช่นหมวดกิริยาอาการ หมวดของใช้ทั่วไป หมวดเห็ด หมวดร่างกาย ฯลฯ

ภาพที่ 9 ทีมวิจัยร่วมกันตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ตรวจสอบ ข้อมูลทั้งหมดว่าถูกต้องและครบสมบูรณ์หรือไม่เพื่อดูว่าข้อมูลที่ไดมามีเพียงพอหรือยัง ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลพบว่า ในส่วนของคำศัพท์ ส่วนมากเก็บข้อมูลได้ตลอดเวลาและนำมาเพิ่มเติมในส่วนข้อมูลที่รวบรวมไว้แล้ว เพราะคำศัพท์ภาษาผู้ไทนั้น จะให้ได้ข้อมูลในวันเดียวไม่ได้ ต้องใช้เวลาและสถานการณ์ต่างๆในชุมชน เข้าช่วยถึงจะได้ข้อมูลออกมาเป็นบางคำ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ทีมวิจัยจะต้องใช้เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ ในการเก็บข้อมูลคำศัพท์ภาษาผู้ไทเพื่อมาเพิ่มเติมให้ได้มากที่สุด

เวทีนี้ทำให้เห็นความรับผิดชอบ ความตั้งใจ และความสามัคคีของทีมวิจัย ทุกคน ที่ให้ความร่วมมือและรับผิดชอบในหน้าที่ ตลอดจนบทบาทที่ตนเองได้รับอย่างเต็มตามความสามารถ เพื่อต้องการให้งานวิจัยประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง นอกจากนั้นยังเห็นทีมวิจัยแต่ละคนกล้าแสดงความคิดเห็นและเกิดความมั่นใจมากขึ้น

จากเวทีนี้ทีมวิจัยยังได้ข้อสรุปอีกอย่างว่า คำศัพท์ภาษาผู้ไท นอกจากจะได้จากสถานการณ์ต่างๆแล้ว คำศัพท์ภาษาผู้ไทยังแฝงอยู่กับนิทานพื้นบ้านและผญาของคนผู้ไท ดังนั้นจึงให้ทีมวิจัยลงพื้นที่

เพื่อเก็บข้อมูล นิทานพื้นบ้านและผญา โดยให้ทีมวิจัยใช้ทักษะและเทคนิคต่างๆที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมที่ผ่านมาเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด

ภาพที่ 10 นำเสนอเสียงตามสายภาษาผู้ไทวันละคำ

3.10 การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ ภาษาผู้ไทได้ส่วนหนึ่ง ทีมวิจัยก็ได้มีการประชุมเพื่อที่จะถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักคำศัพท์ภาษาผู้ไทที่หายไป โดยการให้ทีมวิจัยทุกคนคัดเลือกคำศัพท์ภาษา

ผู้ไท แล้วนำมาพูดเสียงตามสายทุกวัน วันละคำ ซึ่งเวลาที่ใช้ในการพูดแต่ละครั้ง ให้ทีมกำหนดเองว่า ช่วงเวลาไหนที่ว่างและเหมาะสมกับการพูดเสียงตามสายและชุมชนจะได้รับทราบมากที่สุด

การจัดกิจกรรมนี้ทำให้ชาวบ้านได้รับทราบคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆทุกวัน และถ้าวันไหนที่ไม่ได้ยินเสียงพูดตามสายชาวบ้านก็จะถามสอบถามผ่านทางผู้ใหญ่บ้านเพราะอยากให้ทีมวิจัยพูดทุกวัน จากนั้นเมื่อทีมวิจัยพูดภาษาผู้ไทผิด ชาวบ้านจะสะท้อนกลับมาว่า “ทำวิจัยภาษาผู้ไท แต่ยังพูดภาษาผู้ไทไม่ถูก” ซึ่งก็ถือว่าเป็นกระจกส่องให้กับทีมวิจัยได้ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่อง และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองร่วมกับชุมชนต่อไป

การดำเนินกิจกรรมนี้ ระยะแรกดำเนินไปได้ดี ชุมชนก็ตอบรับดีมาก แต่พอทำไปได้สักพักก็พบว่า ทีมวิจัยก็ไม่ค่อยมีเวลาเนื่องจาก แต่ละคนมีภาระหน้าที่ที่แตกต่าง ทำให้มาปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้เต็มที่

3.11 การจัดป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน

การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยได้ประชุมปรึกษารือว่าอยากทำให้ชุมชนเห็นภาษาผู้ไท ซึ่งไม่ใช่เฉพาะในชุมชนบ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคีเท่านั้น แต่รวมถึงหมู่บ้านอื่นด้วย โดยมีวิธีการคือ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนหาปึกไม้ที่จะมาเขียนป้าย จากนั้นให้ชาวบ้าน ร่วมกันกับทีมวิจัยคิดคำขวัญเป็นภาษาผู้ไท กลุ่มไหนชอบคำว่าจะอะไรก็ช่วยกันคิดขึ้นเพื่อนำไปเขียนใส่ป้าย แล้วนำไปติดตามถนนหนทางและคุ้มต่างๆภายในหมู่บ้าน

กิจกรรมนี้พบว่าชุมชนได้ให้ความร่วมมือดีในการคิดคำขวัญ เพราะแต่ละคุ้มก็ต้องการคำขวัญที่สอดคล้องกับคุ้มตนเอง นอกจากนั้น เมื่อนำไปติดตามจุดต่างๆแล้ว ยังเป็นจุดที่หมู่บ้านอื่นผ่านมา และพบเห็นคำศัพท์ภาษาผู้ไท จึงทราบเป็นหมู่บ้านที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท ซึ่งมีบางหมู่บ้านนำไปเป็นแบบอย่าง ในการทำป้ายคำขวัญภาษาผู้ไทในชุมชนตนเอง

3.12 กิจกรรมรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆ

กิจกรรมนี้ได้ร่วมกับคนในชุมชนทั้ง สองหมู่บ้าน ร่วมกันเดินรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไท โดยเวลามีงานบุญ ประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น งานบุญกฐิน ทอดผ้าป่า งานแต่งงาน เป็นต้นใช้วิธีการโดย ทีมวิจัย ที่เป็นผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้พิธีกร ในงานใช้ภาษาผู้ไท ซึ่งคนในชุมชนก็เห็นด้วย

ภาพที่ 11 เดินรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไท

และจากการสังเกต ณ ปัจจุบันเวลามีงานบุญประเพณี ต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนพิธีกรในงานก็จะใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลัก หรือแม้แต่มีบุคคลสำคัญที่เข้าร่วมงาน ในชุมชน เช่น นายอำเภอหรือนักการเมืองท้องถิ่น ก็ยังคงใช้ภาษาผู้ไท เพราะรู้สึกมั่นใจกว่าการใช้ภาษา อื่น แต่กลับเป็นที่ชื่นชมของบุคคลสำคัญเหล่านั้น ที่รู้จักอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามไว้ในชุมชน

3.13 การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน

หลังจากที่ได้คำศัพท์ภาษาผู้ไทแล้วได้นำมาถ่ายทอด ในโรงเรียนโดยมีวิธีการคือครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือก คำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆ ที่นักเรียนไม่รู้จัก แล้วนำมาทำ บัตรคำ ซึ่งขั้นตอนการจัดทำบัตรคำนักเรียนในระดับ ชั้น ป. 4-6 มีส่วนร่วมทุกคน ส่วนนักเรียนระดับชั้นป.1-3 ถือว่ายังเล็กและให้ดูตัวอย่างจากรุ่นพี่ก่อน หลังจากนั้น ให้นักเรียนในระดับชั้น ป. 4-6 นำเสนอ ภาษาผู้ไท ละคำหน้าเสาธง ทุกวันโดยแต่ละคำไม่ซ้ำกัน

ภาพที่ 12 นำเสนอภาษาผู้ไทวันละคำหน้าเสาธง

สิ่งที่ได้เห็นคือ นักเรียนที่ไม่ได้พูดในระดับชั้น ป. 1-3 เมื่อได้ยืนรื้อนพี่ออกไปพูดทุกวัน ก็มาขอ อนุญาตคุณครูเพื่อที่จะออกไปพูดหน้าเสาธง และจากกิจกรรมนี้ยังพบว่า นักเรียนได้รู้จักภาษาผู้ไทเก่าๆ มากขึ้น ซึ่งเมื่อคุณครูได้สอบถามเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาผู้ไท นักเรียนก็สามารถเข้าใจและให้คำตอบที่ ถูกต้องกว่าตอนที่ยังไม่ได้จัดกิจกรรม และจากการสังเกต นักเรียนมีการนำคำศัพท์ภาษาผู้ไทมาคุยกัน และรู้จักใช้ภาษาผู้ไทเก่าๆมากขึ้น

3.14 ปราชญ์ชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน

กิจกรรมนี้ทีมวิจัยได้ศึกษาในชุมชนก่อนว่า มีใครมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง หลังจากได้ข้อมูลแล้ว ทีมวิจัยก็ได้เชิญปราชญ์ชาวบ้าน 3 ท่าน ซึ่งแต่ละท่านมีความรู้แตกต่างกันไป เช่น เรื่องของประวัติศาสตร์ชุมชน คำศัพท์ภาษาผู้ไท วิธีชีวิต การละเล่น นิทานพื้นบ้านของคนผู้ไทและผญา เป็นต้น

ภาพที่ 13 ปราชญ์ชาวบ้านกำลังรำผู้ไท

หลังจากนั้นได้ประชุมชี้แจงให้ปราชญ์ชาวบ้านและคุณครูทราบว่า จะนำปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาร่วมถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆของคนผู้ไทให้กับนักเรียน ในระดับชั้น ป. 4-6 ซึ่งทางโรงเรียนได้จัดชั่วโมงให้เข้ามาสอนสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 ชั่วโมง ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 3 ท่าน รู้สึกดีใจและภูมิใจมาก ที่มีคนเห็นความสำคัญของพวกเขา และอยากถ่ายทอดให้ลูกหลานได้รู้จัก ความเป็นมาของคนผู้ไท และภาษาผู้ไทและอยากเล่าเรื่องราวต่างๆตลอดจนคำศัพท์ภาษาผู้ไทให้ลูกหลานฟัง เพราะกลัวว่าจะสูญหายไปหมด

การจัดกิจกรรมนี้พบว่า คุณครูให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรม และปราชญ์ชาวบ้านที่มาถ่ายทอดในโรงเรียน มีความกระตือรือร้น มีการวางแผนเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสอน เพราะต้องการถ่ายทอดให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบกับตัวนักเรียนก็เกิดความสนุกสนานในการเรียน เพราะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน คำศัพท์ นิทานพื้นบ้าน และผญาของคนผู้ไท นอกจากนั้นแล้วยังได้มีการสาธิตการรำผู้ไท สมัยก่อนทำให้ได้เห็นศิลปวัฒนธรรมที่งดงามของบรรพบุรุษที่มีคุณค่าและหาไม่ได้อีกแล้วในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่กิจกรรมนี้มีกำหนดระยะเวลาแค่ 3 เดือน ตามงบประมาณ จึงไม่ได้ดำเนินการต่อเนื่อง เพราะตัวเด็กๆก็มีความต้องการอยากให้ปราชญ์เข้ามาสอนทุกวัน ซึ่งเด็กๆได้สะท้อนว่า “นอกจากได้เรียนรู้เรื่องของประวัติศาสตร์ชุมชนแล้ว ยังได้ฟังนิทาน ผญา และยังได้รู้จักการเล่นของคนสมัยก่อน แล้วนำไปเล่นซึ่งสนุกมาก อยากให้มีการจัดการเรียนการสอนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ”

สิ่งที่เห็นอีกอย่างคือ การปลูกฝังภาษาผู้ไทกับเด็กในวัยนี้ เด็กจะเรียนรู้ได้ดี และพยายามนำไปนำไปใช้ สังเกตได้จากการพูดคุยกันของเด็ก ซึ่งพบว่า นำคำต่างๆที่เด็กได้เรียนรู้มาใช้ในการพูดคุยกันมากขึ้น ดังนั้นถ้ากิจกรรมมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จะเป็นการปลูกฝังและปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าของภาษาผู้ไท ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆของคนผู้ไทให้อยู่ในชุมชนสืบต่อไป

3.15 การค้นคว้าหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทกับคนเฒ่าคนแก่

กิจกรรมนี้คุณครูได้มอบหมายให้นักเรียนในระดับชั้นป.4-6 ไปศึกษาค้นคว้าหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน แล้วบันทึกไว้ให้ได้มากที่สุด ซึ่งนักเรียนทุกคนมีความสนใจเพราะอยากเรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆ ชุมชนก็เห็นความสำคัญและดีใจที่เด็กๆไปสัมภาษณ์ และยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

สิ่งที่เห็นอีกอย่างคือ คำศัพท์ภาษาผู้ไท ถ้าไม่ได้นำมาใช้หรือพูดอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ลืมคำเหล่านั้น เหมือนกับคนเฒ่าคนแก่ที่ให้ข้อมูล เมื่อไม่ได้พูดก็จำไม่ได้ ทำให้ใช้เวลาในการหาคำศัพท์นาน ส่วนนักเรียน จะเป็นการฝึกทักษะการเก็บข้อมูลเบื้องต้นให้กับนักเรียน ซึ่งก็สร้างความสนุกสนานให้กับนักเรียนทุกคน นอกจากนั้นยังเป็นการเรียนรู้ภาษาผู้ไทกับการแปลความหมายเป็นภาษาไทยกลางด้วย

3.16 ศึกษาดูงาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การศึกษาดูงานครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับ โครงการวิจัยในพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้เห็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยที่ประสบผลสำเร็จ โดยเป้าหมายการศึกษาดูงานในครั้งนี้อยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจากการศึกษาดูงานในครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัย ได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวเล และชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเล ได้เห็นการจัดการและความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการที่จะพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าชายเลน และแม่น้ำลำคลอง วิธีการประกอบอาชีพ

ภาพที่ 14 ศึกษาสภาพป่าชายเลน

ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนภาคใต้ นอกจากนั้นยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของภาษา ซึ่งแตกต่างจากภาษาผู้ไท และการเดินทางศึกษาดูงานในครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยทุกคนได้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ามาก เพราะทีมวิจัยบางคนยังไม่เคยไปและถือว่าเป็นประสบการณ์ครั้งแรกแต่ยิ่งใหญ่ เพราะไม่ใช่การเดินทางที่ไปท่องเที่ยวแต่ไปแบบศึกษาเรียนรู้ ซึ่งทำให้ทีมวิจัยได้แนวทางในการจัดการและประยุกต์ใช้กับโครงการตนเองได้เป็นอย่างดี

3.17 จำลองประเพณีการลงช่วงของคนผู้ไทและนำเสนองานวิจัย

การจัดกิจกรรมจำลองประเพณีลงช่วง จัดขึ้นเพื่อให้คนผู้ไทในชุมชนได้เห็นประเพณีลงช่วงเชืงฝ้าย และการใช้ภาษาผู้ไทของคนในอดีต นอกจากนั้นยังเป็นการนำเสนองานวิจัยให้ชุมชนได้รับทราบ และจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 60 คน ประกอบด้วย อบต. ครู นักเรียน เยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งก่อนที่จะมีการแสดงจำลองการลงช่วงเชืงฝ้าย ทีมวิจัยได้นำเสนองานวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้ทราบข้อมูลงานวิจัย หลังจากนั้นก็มีตัวแทนชุมชน ครู เยาวชน ได้สะท้อนข้อมูลและแสดงความคิดเห็นตามประเด็นดังนี้ คือ

ภาพที่ 15 แสดงการเชืงฝ้าย

1. ท่านรู้สึกอย่างไรที่มีโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทเกิดขึ้นในชุมชน
2. ท่านได้เรียนรู้อะไรบ้างจากงานวิจัย
3. ท่านคิดว่างานวิจัยให้ประโยชน์อะไรกับชุมชนบ้าง

ซึ่งทีมวิจัยก็นำข้อมูลที่ได้นำสรุปและวิเคราะห์ร่วมกันต่อไป ส่วนการจัดกิจกรรมนี้เป็นช่วงเวลากลางวัน เนื่องจากไม่สะดวกในการจัดกลางคืนเพราะเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้ทุกคนได้แสดงออก

เต็มที ตั้งแต่การรำ ถ่ายทอดเป็นภาษาผู้ไท ซึ่งก็สร้างความสนุกสนานให้กับทั้งผู้แสดงและผู้ชมที่ได้เห็น
 วิธีชีวิตของคนผู้ไทสมัยก่อน นอกจากนั้นยังพบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ตั้งแต่การ
 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมลงช่วงเช่น กะเพล ฝ้าย หลา อีว แคน กระจับปี
 เป็นต้น ส่วนทีมวิจัยหลังจากที่ได้เรียนรู้มาหลายกิจกรรม ได้ฝึกทักษะและบทเรียนในหลายกิจกรรม
 แล้วกิจกรรมนี้จึงเห็นการทำงานของทีมงานทุกคนที่ร่วมแรงร่วมใจเพื่อที่โครงการให้งานประสบ
 ผลสำเร็จและดูล่วงไปด้วยดี

บทที่ 4

ผลของการศึกษา

ภาษาผู้ไทนอกจากจะใช้พูดสื่อสารกันแล้วบางครั้งยังแทรกอยู่กับนิทานพื้นบ้านของคนผู้ไท และผญาคำทายต่างๆของคนผู้ไท โดยเฉพาะในจังหวัดกาฬสินธุ์ ก็มีชนเผ่าผู้ไทอยู่ที่อำเภอภูผามาศ อำเภอคำม่วงและอำเภอเขาวง ซึ่งทีมวิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทที่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ต่างๆ ตลอดจน นิทานพื้นบ้านและผญาของคนผู้ไทบ้านกุดตอแก่น-แดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมฟื้นฟูภาษาผู้ไท ในชุมชนและในโรงเรียนโดยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

4.1 คำศัพท์ภาษาผู้ไท ทีมวิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทและจัดเป็นหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อให้เป็นระบบและสะดวกในการนำไปใช้ โดยการเขียนภาษาผู้ไทนั้น ทีมวิจัยใช้หลักการเขียนตามความเข้าใจ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจความหมายและนำคำเหล่านั้นกลับมาใช้พูดสื่อสารในชีวิตประจำวันซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์ โดยขอแนะนำตามตารางต่อไปนี้

4.1.1 หมวดสนทนา

คำศัพท์ภาษาผู้ไท	ความหมาย
เจ้าไปเฒามา	คุณไปไหนมา
พะเหลอเต๊ะ	อะไรนะ
เอ็ดเผอออยู่	ทำอะไรอยู่
อยู่ซิเลอ	อยู่ไหน
เผออี้	อะไรอีก
เจ้าคือจี้ค่านแท๊ะ	คุณทำไมจี้เกียจจัง
อยู่ซื่อซื่อ	อยู่เฉยๆ
ญาวัวลีชะ	อย่าพูดเกินไป
เจอมิสู้	ใจไม่สู้
เป็นแนวเล่อ	เป็นอย่างไร
คือยุบ	เหมือนหรือเปล่า
มากินเข้านัมเต๋ว	มากินข้าวด้วยกัน
ไปนัมเต๋ว	ไปด้วยกัน
โซเต๋วไปเผอ	ชวนกันไปไหน
เว้าเผอเต๋ว	พูดอะไรกัน

คำศัพท์ภาษาผู้ไท	ความหมาย
ซัมบายคืบ	สบายดีไหม
ญาเอ็ด	ไม่ต้องทำ
มิได้	ไม่ล่ะ
แม่นบ่	ใช่หรือเปล่า
จักเอ็ดแนวเลอ	ไม่รู้จะทำอย่างไร
มาทะแม่	มาชะที่
มาเอ็ดผอ	มาทำไม
มาโลด	มาเถอะ
อยู่ชิลอ	อยู่ที่ไหน
คือเว้าคั้งแท้ะ	ทำไมถึงพูดเสียงคั้งจ้ง
คือเว้าหลายแท้ะ	ทำไมพูดมากจ้ง
เว้าเป็นตาซ้ง	พูดน่าเกลียด
มานี้แนะเค้อ	มานี้หน่อย
ไปนัมข้อยแน	ไปกับฉันหน่อย
เมอเฮิน	กลับบ้าน
ไปคิ่นมา	ไปเที่ยวมา
เว้าได้ทืบ	พูดไปทั่ว
ไปโลดเค้อ	ไปเถอะ
เว้ามาเอ็ดผอ	พูดมาทำไม
ญาเว้าหลาย	อย่าพูดมาก
มาหาข้อยแนเค้อ	มาหาฉันหน่อยนะ
มาพีแน	มานี้หน่อย
ไปหาโป่ง	ไปเที่ยวเลื้อยเปื้อย
ญาเซนหลาย	อย่าสั้นมากนัก
ไปหลบมา	ไปกลับ
เว้าหลายกะเท้า	งานเยอะจังเลย
ไปโป่งชิลอมา	ไปเล่นที่ไหนมา
ซ้งเจ้าदै	เกลียดเธอจัง
ญาเว้าเป็นหลาย	พูดมาก
เยอะเข้าเคอะ	หิวข้าว

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เมื่อใด	เมื่อไหร่
จี้คันไค้	จี้เกียดจี้
กั้นกับเพอ	กั้นกับอะไร
กั้นไค้เฒ่า	กั้นเปล่าๆ
ป่าดุกโหลง	ป่าดุกใหญ่
เอ็ดทะเมะ	ทำซี
ไปเอาเพอ	ไปเอาอะไร
เมอเอ็ดเพอ	กลับทำไม
มือกันี้ / สู้กันี้	เมื่อครู
เอ็ดแนวเลอ	ทำแบบไหน
มิเป็นเพอเฒ่า	ไม่เป็นไรหรอก
มิซำบาย	ไม่สบาย
เมื่อยูป	ไข้หรือเปล่า
เอ็ดเพอจ้งเป็นแนวนี	ทำไมถึงเป็นแบบนี้
ดีเจอไค้	ดีใจ
คือเหิงเฒ่า	ทำไมถึงนานจัง
แล้วูป	เสร็จรึยัง
แซบยูบ	อร่อยไหม
ข้อยไปนัมแน	ฉันไปด้วย
มาตะเฮิน	มาจากบ้าน
ญามาเว้า	อย่ามาพูด
ไปทางเลอ	ไปทางไหน
หลบไปหลบมา	กลับไปกลับมา
คินมาเม๊าะ	กลับมาซี
จักไปเพอ	ไม่รู้ไปไหน
เอามาพี	เอามานี่
จักอันเลอ	ไม่รู้ว่ามีอันไหน
เมอทะเม๊าะ	กลับไปซี
ญาวัวสี่ชะหลาย	อย่าพูดเกินไป
มาแต่เหิง	มาตั้งนาน

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
สะกะมา	เพิ่งมา
คิดสอดกะเท้า	คิดถึงมาก
ไปเว้าความ	ไปคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ
ข้อยเมอนัมแน	ฉันกลับไปด้วย
ข้อยเยอะเมอเฮิน	ฉันอยากกลับบ้าน
เยอะเมอทางพูน	อยากกลับทางโน้น
ข้อยเอ็ดเว้ะ	ฉันทำงาน
จับเจ้อ	ทำดี/จริงจัง
จับกะเถ้า	ดีจริงๆ
เยอะมานัม	อยากมาด้วย
เยอะเห็นदै	อยากเห็นจัง
เมอเอ็ดผอ	กลับทำไม
เมอเอ็ดเว้ะ	กลับไปทำงาน
ไปโลงโค	ไปโรงอาหาร
ไปซื้อเสือ	ไปซื้อเสื้อ
ไปหาโก้นคน	ไปลบกวนคนอื่น
อยู่มาเหิงแล้ว	อยู่มาตั้งนานแล้ว
เหิงกะดื้อ	นานจังเลย
มีมาจักเทือ	ไม่มาสักที
คือมาเหิงแท้ะ	ทำไมมานานจัง
จักมาเอ็ดผอ	ไม่รู้จะมาทำไม
เหิงสาวเลอจั่งละเมอ	นานแค่ไหนถึงจะกลับ
มีเห็นเหิงแล้ว	ไม่เจอนานแล้ว
กายไป	ผ่านไป
กายไปแต่เหิง	ผ่านไปตั้งนานแล้ว
เว้าเหิงกะดื้อ	พูดนานจริง ๆ
ไปหาผอ	ไปหาใคร
เมอแล้วบ่	กลับแล้วหรือ
เอ็ดผู้दै	ทำคนเดียว
เมอเอ็ดผอ	กลับทำไม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เมอเฮินเคื้อ	กลับบ้านนะ
ย่างชื้อไป	เดินตรงไป
เจ้าเชื่อว่าชะเลอ	ท่านซื้ออะไร
เฮินเจ้าอยู่ชิลอ	บ้านอยู่ที่ไหน
ช้อยละไปโลงเลน	ฉันจะไปโรงเรียน
ช้อยละไปเอ็ดเวะ	ฉันจะไปทำงาน
เจ้ามาตำชิเล่อ	ท่านมาจากไหน
เจ้าไปชิเลอมา	ท่านไปไหนมา
เจ้ามากับเพอ	ท่านมากับใคร
กินข้าละบ่อ	กินข้าวหรือยัง
กินเข้ากัับเพอ	กินข้าวกับอะไร
ขอกินน้ำมนแน	ขอคืมน้ำหน่อย
มาเคื้อกินเข้า	เชิญกินข้าว
ได้เพอแน	มีใครบ้าง
ได้ไผ่รืญัง	มีสามีหรือยัง
เจ้าคือซับแท้	คุณสวยมาก
เจ้ามักช้อยอยู่บ่อ	คุณรักผมไหม
พ้อไปเอ็ดนาแต่เช้า	พ้อไปทำนาแต่เช้า
ช้อยคิดฮอดเจ้าหลาย	ผมคิดถึงคุณมาก
เพอตอบได้แน	ใครตอบได้บ้าง
เจ้าคือเว้าโมนั้นแท้ะ	คุณพูดเพราะมาก
ญาเว้าไวหลาย	อย่าพูดเร็วนัก
ญาจองหองหลาย	อย่าหยิ่งนัก
เอ็ดเพอจั่งช้าแท้ะ	ทำไมช้าจัง
เพอเอ็ดแล้วแล้ว	ใครทำเสร็จแล้ว

4.1.2. หมวดผลไม้

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
มะโม่	มะม่วง
มะชีด้า	ฝรั่ง
มะหามแป้	มะขามเทศ
มะเขือ	มะเขือ
มะเก้ง	ส้มโอ
มะเคบ	น้อยหน่า
มะนัด	ลับประด
มะมี	ขนุน
มะทัน	พุทรา
มะหาม	มะขาม
มะเฟิง	มะเฟือง
มะอุบ	ฟักทอง
มะพิลา	ทับทิม
มะด้อย	กระท้อน
มะส้มมอ	ส้มอ
มะหุ่ง	มะละกอ
มะโทดิ่น	ถั่ว
ก๊ย	กล้วย
เม้นแกว	มันเทศ
โห้เอ็น	มันแกว
มะเงาะ	เงาะ
มะอะหุ่ง	องุ่น
มะต่าก๊ย	ตะขบ
มะทุเล้น	ทุเรียน
มะเก๊าะ	มะกอกไทย
มะสุด	มะกรูด
มะตูม	มะตูม
มะพร้าว	มะพร้าว
ส้มเข่วหวาน	ส้ม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
มะปราง	มะปราง
มะแตงโม	แตงโม
มะหาม	มะขาม
มะหามป้อม	มะขามป้อม
มะละมุด	ละมุด
มะเค็ง	ลูกหิ
มะมั่งคุด	มั่งคุด

4.1.2 หมวดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ปะตูบอง	หน้าต่าง
ตำล้าง	ใต้ถุนบ้าน
เฮิน	บ้าน
หลังเฮิน	หลังคาบ้าน
เฮินไฟ/โค	เรือนครัว
ห้องโล้ม	ห้องนอน
ผะล่าน	ฝาบ้าน
ทางเถิง	ข้างบน
แจ้	มุม
ซาน	ระเบียงตากฝนตากแดด
โห้กะได้/กะได้	บันได
ป่องเยียม	รูที่แอบดู
กะเป็ง	ระเบียง
ไค้น	ที่เก็บของบนหลังคาบ้าน
ตะเท็ง	บนบ้าน
แป้นพื้น	พื้นบ้าน
ห่อนทอด	ไม้ที่ติดไว้กับพื้นบ้านที่ต่างระดับ
ป็นชาย	เชิงชาย
โก้งเฮิน	ในบ้าน
ตะล้างเฮิน	ใต้ถุนบ้าน

4.1.4 หมวดกริยาอาการ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ฝัน	ดีใจ
เยื่อะ	หิว
ฮ้าย	โกรธ
คั่ง	วิตกกังวล
ไคแน	ดีกว่าเดิม
ซุก	ผลึก
คีน	ตกใจ
แบ็น	โยน
แบ๊ะ	แบก
ป็น	พลิก
โป่ง	ไปไม่มีจุดหมาย
ปะโหล่	โผล่
กีด	ปิด
กะล่ำ	กลั่นกินโดยไม่เคี้ยว
แก่	ลาก
หาว	ง่วงนอน
วิน	เวียนหัว
ปด	ทำให้หลุด
หาด	ขาด
เอ็น	หยุด
อิง	พึ่ง
วาน	ช่วย
เคว	สะตืดสะตึง
โจ้ม	ยก
จั้น	คือกดีใจ
จะอ้อน	ชื่นชม
ซ้อ	ถกเถียง
คาวๆ	ตะเกียกตะกาย
ก้าน	ยุ่ง/ง่วนอยู่กับงาน
ปัด	เปิด

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
คัก	สนุก
กายไป	ผ่านไป
จี้ค้อ	ชุกชน
จี้ถี้	จี้เหนียว
จี้โตะ	โกหก
จี้หลัก	จี้โกง
จี้เบ้อ	จี้อาย
ขบ	กัก
โงง	ค้อ
จิ่ว	จุน
แข็ง	คิง
จี้ลัก	ขโมย
คางเค้อ	คางบวม
โคม	ทับ
แคว่มะ	กินหมาก
คะลน	คนให้เข้ากัน
คิง	เกร็ง
ง้าง	คิงให้แยกออกจากกัน
จิบ	หุบ
กะด้าง	แข็งตัว
กะด่อง	กระโดด
จี้ค้ำน	จี้เกียด
จี้เลด	ขยะแขยง
ตกเจ้อ	ตกใจ
ตาบ	ปะ/เย็บ
ผลาด	ลื่นลัม
ฟาง	ทำอะไรไม่ถูก
มิ่ง	หน้ามิด
หมุดหมัด	รำคาญ
ละ	ปล่อย

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
สน	ร่อนรน
ฮ้อย	ร้อย
ฮู้	เซื่อง
โฮย	โรย
ฮะ	อาเจียน
ฮัดเจ้อ	หายใจ
ฮ้า	ฆ่า
ฮด	รด
หุบ	รวมกัน
หั้น	โกรธ
หนโปแต๊ะ	ชนลูก
เหื้อ	ให้
ฮาวเค่ว	เท่ากัน
สะเลา	เขย่า
สะม้อย	เจียบ
สะไล	บ่น/จู้จี้
วะ	จ๊ะเอ๋
แกโห้	โกนหัว
ลอด	มุด
ลิด	ตัดออก
เลอะ	เลื้อก
ลาม	ขยายวงกว้าง
และ	แลก
เหลว	มอง
ลิ	หลบ
ล็กลี่	ซ่อนแอบ
ล็กอาย	เงิน
แล้น	วิ่ง
เล๊ะ	เรียบเคียง
ลึบ	ลบ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จี๋ฝอย	จี๋ม่
คั่น	บีบ/นวด
หล่าไล	จู้จี้
เย่องเบ้ง	ส่องดู
ย่าน	กลัว
ยาม	ได้ใจ
ยู่บ	จับ
มันตำ	ลืมตา
มัน	ลั่น
ฟัก	ลับ
ป่ง	งอก
บัน	ดันลงดิน
บ้าย	จับแต่ต้อง
นั๊กเน่ม	จิกจี้
นั่งตะมอบ	นั่งพับเพียบ
ทู้ด	ดึงออกมา
ตอด	ต่อย
เด็น	วิ่ง
ตำ	ชน
โต้นน้ำ	กระโดดน้ำ
ตักได้	ประหยัด
เค	ยื่น
ตุ๋	ขยัน
คั่น	เล่น
จะหล่อย	แอบ
จำแคง	ตะแคง
จัก	ล้วง
ไ้	คัน
คู้บ	ตะปบ
แก้ว	เคี้ยว

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จั้น	ไกว
หง็อก	งอน
จ่ม	บ่น
บิ	แบ่ง / แยก
ปิ่น	หักออกเป็นชิ้น ๆ
ไต้	แกะปลอกเปลือก
ฮัด	มัด
โสม	รวมกัน
ฮบ	ชน/สู้
หั้น	ขึ้น
เห้า	เข้า
สะล้าย	พูดเรื่อยเปื่อย
ฮาน	ตัด
หุโน๊ะ	หุติง
แอ้ม	ตัวร้อน/เป็นไข้
จิด	ประหลาดใจ
ไ้	คัน
เง้น	รู้สึกอยาก
จำเอ็ก	สะอึก
ฮาว	เอ๋อม/ ย่อสับ
เซ่น	ลั่น
โซ้ยหน้า	ล้างหน้า
ตั้งหงาย	หงายหลัง
เต้ง	ทับ
ปัม	ผลักไปข้างหน้า
พุ	ผูก
แพ	แผ่/กางออก
ฟัด	สาธ
ฟ้อน	รำ
เพ้อ	คลอเคลีย

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
สะลึง	คื้อ
ม้าน	ซิด
ไส้	การผ่าออกข้าง
ห้าย	คู้ว่า
อ่อย	ล่อ
แอ่นแคว	คุยกัน
กุ่ม	ลวนลาม
แกว่ง	ขว้าง
เขน	เจียน
คืด	คิด
จิก	กระดก
ซอมเบ้ง/จอบเบ้ง	แอบดู
จาละ	นอนเหยียดตรง
โคน	เกา
เซอ	ไส้
ซูด	ซด
เยอะคู่	สงสาร
เซ่น	ลั่น
นั่งของย้อ	นั่งของๆ
เอ็ดเวะ	ทำงาน
สะนั้	วิดน้ำ
แญงแว้น	ส่องกระจก
สะหมัก	ล้าลัก
ฮ้อง	เรียก
แซ่บ	อร่อย
เหิง	นาน
คิ่น	เล่น

4.1.5 หมวดดอกไม้

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ดอกกระดาศ	ดอกเฟื่องฟ้า
ดอกซ่อน	ดอกมะลิ
ดอกสามปี	ดอกบานไม่รู้โรย
ดอกฮัก	ดอกรัก
ดอกมะเขือ	ดอกมะเขือพวง
ดอกโคเลา	ดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีกลิ่นเหม็น
ดอกวานี	ดอกหน้าวัว
ดอกจัน	ดอกทองกวาว
ดอกควาเลิง	ดอกดาวเรือง
ดอกจำปา	ดอกลั่นทม/ลีลาวดี
ดอกดินเป็ด	ดอกสัตตบรรณ
ดอกอินชี	ดอกหางนกยูง
ดอกอันชัน	ดอกอนัน
ดอกโป	ดอกบัว
ดอกไก่อไม้	ดอกกล้วยไม้
ดอกพุท	ดอกพุทธรักษา
ดอกหงอนไก่	ดอกหงอนไก่
ดอกกุลาบ	ดอกกุหลาบ
ดอกกาสะเลา	ตะแบก
ดอกเสี้ยว	ดอกชงโค

4.1.6. หมวดของใช้ทั่วไป

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
กด	รุ่มทำด้วยไม้ไผ่หรือกระดาส
กะเบาะ	เครื่องปั่นด้าย
กะเพก	อุปกรณ์ใช้ดึงฝ้าย
กะบ้าน	ถั่ว
กะเบาะ	จาน
กะโป๋ย	กะลามะพร้าวใช้ตักน้ำดื่ม
กะตำ	ตะกร้า
ก้ง	ไม้แขวนเสื้อ/ที่ปั่นด้าย
กะลุ่ม	กล้อง
กุ่ม	หมวกใบใหญ่ หมวกมุนแหลม
กะปัด	ปัด
มีดตัด	กรรไกร
กึ่งล้อ	ล้อรถ
กึ่ง	อุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้า
เง้ง	กระโถน
จอก	แก้วน้ำ
จ้อง	ทัพพี
โจก	แก้วใบใหญ่
คุ	ถังน้ำ
เง็บ	เครื่องดักสัตว์ชนิดหนึ่ง
เจ้	กระดาส
จ้อง	รุ่ม
ยางกะถุน	หนังสือ
สะลึง	สวิง
พร้าวจะโทะ	มีดอีโต้
ไม้อยองบัด	ไม้กวาด
ไม้จิ้มแห้ว	ไม้จิ้มฟัน
ไม้แมน	ไม้สอย
หม้อหาง	กระทะ
ฮัม	รุ่ม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
แวน	กระจก
สุด	มั่ง
อุ	ไห
เหง	เจียง
หนอมือ	เลียม
หนอจก	จอบ
กะโจ้ย	กรวย
กะโป๊ะ	กะลามะพร้าว
เกิบ	รองเท้า
กะยอง	พานดอกไม้อานด้วยไม้ไผ่
กั๊บไฟ	ไม้ขีดไฟ
กะโต๊ก	ถาด
ซก	ครก
ซ่ง	กางเกง
ซุ่น	ผ้าถุง
ซ่งลิง	กางเกงใน
เชื่อ	เสื้อ
ชะกะเบือ	ไม้ตีพริก
โป่ง	ช้อน
ผั่งสะโห้	แชมพูสระผม
แพสึปะโต้	ผ้าขาวม้า
จำเอ็ง	ครกเล็ก
ซ่งหาลัน	กางเกงขาสั้น
ซ่งหายาว	กางเกงขายาว
เสื้อใน	เสื้อชั้นใน
พ้า	มีดอีโต้
สาด	เสื้อ
จะลั้ง	ยอ
สะหนะ	ที่นอน
ผ้าโนม	ผ้าห่ม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เง็ง	กระโถน
อู่	เปล
เหี้ยม	เจ็บ
โธ่	ขื่น

4.1.7. หมวดสัตว์

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
กะเป๋	แมงป่องยักษ์
แมงงอด	แมงป่อง
กับแก	ตุ๊กแก
กะปู้	ปู
จังกะ	คางคก
จะเข็บ	ตะขาบ
กะป้อม	กิ้งก่า
หิ้น	ตัวเลือด
จะโก๊ะ	จิ้งเหลน
จะแก่น	จิ้งจก
แมงกู่จี	แมงกูดจี
กะเฮ๊ะ	กระรอก
เมย	ควายป่า
เยง	เลียงผา
ป่าค้อ	ปลาช่อน
ป่าฝ่า	ตะพานน้ำ
ป่ารดแล้ว	ปลารด
ป่าเซ่ง	ปลาหมอ
ป่าหาว	ปลาขาว
ป่าน้อย	ปลาชิว
ป่าเยน	ปลาไหล
นกสะไร	นกกินตัวหนอน

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
นกเงงแก	นกพிரาบ
นกปีดปะลิว	นกหัวโจน
จื้อลื้อ	แมลงชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายจิ้งหรีดชุดรูอาศัยอยู่
แมงบะคับบะแดง	หิ่งห้อย
แมงนัมโม๊ะ	แมงปอ
มดส้ม	มดแดง
ป่าโห้แจ้ง	ปลากระบอก
เหลว	เหยี่ยว
เนี้ยว	ตัวอ่อนแมงปอ
แมงกะเบื้อ	ผีเสื้อ
ไก่อ่อน	ไก่อ้าว
เคटना	เขียดตามท้องนา
จื้อเค้น	ไส้เดือน
นกโด้ง	นกโพระดก
นกเอ็ง	นกเอี้ยง
ปายี่ฮื้อ	ปลาหมึก
แมงฮั่น	แมลงวัน
ตักกะแต้น	ตักแตน
บั้ง	หนอน
แป้	แพะ
ฟาน	แก้ง
กะจ้อน	พังพอน
แจ้	จระเข้
บั้ง	ค้างคาว
บั้งก้อ	กิ้งกือ
แมงเข้าไค้	แมลงกินุน
เฟื่อง	ผึ้ง
แมงเข้าแก้ง	แมลงดับเต่า
แมงคับ	แมลงทับ
จักจั่น	จักจั่น

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ป่ากระแต้บ	ปลากระดี่
ป่ากะเดื่อด	ปลาสลิค
เสอ	เสื่อ
จู้ง	กุ่ม
ลูกบ	ลูกออด
หอยจู้บ	หอยขม
แญ่	แย้
แฮ้ง	แร้ง
โง	วัว
โป๊ะ	ปลวก
ป่าดุก	ปลาตุก
ป่าเชอม	ปลาเนื้ออ่อน
ป่าไน	ปลาไน
ช้างเพอะ	ช้างเผือก
เฮ็ด	เรือด
แมงกู่	แมลงกู่
เขตกะปาด	ปาด
เปด	เป็ด
แมงซำบ	แมลงสาบ
แมงกะด้า	แมลงดา
ปาวาน	ปลาวาฬ
ป่าบิน	ปลาฉิว(ตัวใหญ่)

4.1.8. หมวดพืชผัก

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ผักโป	คัมหอม
ผักเถิม	สระแหน่
กะเทม	กระเทียม
ผักอีตู	แมงลัก
มะโบบ	บวบ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ผักตำลึง	ผักตำลึง
โห้สิงเต๋อ	ตะไคร้
ผักมะอุบ	ยอดผักทอง
ผักเนา	ชะอม
ผักอีตู๋ไท	กะเพรา
โห้สีไคร	ตะไคร้หอม
ผักคำพู	ผักชะพู
ผักหอมไทย	ชีฝรั่ง
ผักหอม	ผักชี
ผักชี	ผักชีลาว
ผักแปน	หอมเป
มะเป๊บ	ถั่วเป๊บ
มะไท้แฮ	ถั่วพวง
มะแฮ้ง	มะเจือพวง
ผักติ้ว	ยอดติ้ว
ผักกะได้น	ยอดกระโดน
ผักอีฮุม	ผักมะรุม
ผักคำเม็ก	ยอดต้นชะเม็ก
ถั่วจัน	ถั่วซ้าต่อแสง ระยะติดผลยาว
ถั่วคอ	ถั่วไวต่อแสง ระยะติดผลสั้น
ผักตาเป๊ะ	ผักหนาม
ลูไม้	หน่อไม้
ผักโป้ง	ผักบุ้ง
โห้ข่า	ข่า
โห้จิง	จิง
ผักโปใหญ่	หอมหัวใหญ่

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
มะเขือเทศ	มะเขือเทศ
มะขิด	พริก
มะขิดโหลง	พริกหยวก
มะขิดห้าว	พริกแห้ง
ผักเนื้ะ	ใบบัวบก
ผักชะเงั๊	ผักชนิดหนึ่งที่มีกลิ่นฉุนใส่แกงหน่อไม้
ผักแว่น	ผักชนิดหนึ่งที่เกิดตามทุ่งนา
ผักลื้มโผ	ผักชนิดหนึ่งที่เกิดตามทุ่งนา
เบ้อโหละพา	โหระพา
มะเขือไค่ยมั่ว	มะเขือยาว
มะเขือพ่อย	มะเขือเปราะ
ผักคันถิ่น	กระถิน
ผักแค	แค
ผักกะเดา	สะเดา
ผักสะหลัด	ผักกาดหอม
ผักกะเซด	ผักกระเฉด
เผอะ	เผือก

4.1.9. หมวดเห็ด

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เห็ดตาบโป๊ะ	เห็ดโคลนใหญ่
เห็ดตาบ	เห็ดโคลน
เห็ดหูตัน	เห็ดหูหนู
เห็ดเฟือง	เห็ดฟาง
เห็ดกะด้าง	เห็ดบดแห้ง
เห็ดต๋าบไก่น้อย	เห็ดโคลนน้อย
เห็ดค้ำ	เห็ดที่ออกดอกเวลาตอนค่ำ
เห็ดเผาะ	เห็ดทอ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เห็ดละไ้ก	เห็ดที่เวลาบานมีสีเหลือง สีขาว ต้นสูง 4 – 6 นิ้ว
เห็ดละง้าก	ลักษณะคล้ายเห็ดละ ไ้กแต่เป็นเห็ดมีพิษ กินไม่ได้
เห็ดเพื่องขม	เห็ดฝืดขม
เห็ดห้าพาน	ดอกกลมเหลืองขนาดหัวนิ้วเท้า
เห็ดขี้ควาย	เห็ดเกิดตามกองขี้ควาย ต้นสูง
เห็ดขี้ควายต้อน	เห็ดเกิดตามกองขี้ควาย ต้นเตี้ย เป็นเห็ดมีพิษ
เห็ดตาโล้	เห็ดที่มีวุ้นใสห่อหุ้มเมือก
เห็ดบด	เห็ดที่เกิดตามขอนไม้
เห็ดน้่มมะ	เห็ดที่มีแผ่นหลังสีแดง
เห็ดหนด	รูปคล้ายหนดเกิดตามป่าไร่
เห็ดก้อนทัง	มีรูปร่างคล้ายทัง
เห็ดไข่	ดอกลักษณะแข็งสีขาว รับประทานโดยการปิ้งแล้วป่น
เห็ดมัน	ลักษณะคล้ายเห็ดบด ดอกขาว ใต้ท้องเห็ดเป็นตาข่าย
เห็ดหาว	เห็ดที่เกิดในขอนไม้ ลักษณะสีขาว
เห็ดชก	ดอกลักษณะคล้ายครก
เห็ดยาง	เห็ดข่า
เห็ดหูลิง	ดอกคล้ายเห็ดบดแต่มีขน
เห็ดเลิด	เกิดตามกองขี้ควายเห็ดต้นดอกเป็นสีแดง
เห็ดสมตอ	เกิดตามตอไม้ ดอกขาวอมเหลือง
เห็ดก่อ	เกิดตามป่าไผ่ต้นกอ
เห็ดผีเบื้อ	เห็ดทุกชนิดที่เป็นพิษกินไม่ได้

4.1.10. หมวดเครื่องดนตรี

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
กระจับปี	พิณ
มะตึงเก็บ	เครื่องเคาะไม้จังหวะดนตรี
ซอกะลามะพร้าว	ซอฮู้
แซง	ฉิ่ง/ฉาบ
คุย	ขลุ่ย
แคน	แคน

4.1.11. หมวดร่างกาย

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
หูด้ง	จมูก
สู้ปะ	ปาก
หูเห่/จีแอ้	รักแร้
ใส่บื้อ	สะดือ
อ้าง	อก
โห้ไค้ย	หัวเข่า
ง้อนคั่น	ท้ายทอย
หน้าแค้น	หน้าผาก
กะโต้	ร่างกาย
ผมเงาะ	ผมหงอก
กะคั่น	ท้ายทอย
กะคุ	กระดูก
กะคุข้าง	ซี่โครง
กะไตคาง	ขากรรไกร
จีสบ	ริมฝีปาก
จีโพ้โหลง	ลงพุง
แขน	แขน
แขนเซาะ	ข้อศอก
แขนกุด	แขนด้วน
หากุด	ขาด้าน
หูโน๊ะ	หูหนวก/หูตึง
จีแมงฮั่น	ไฝ
แห้ว	ฟัน
แห้วแหว้	ฟันหลอ
ปอมเผอะ	คางค่อม
จะน้อง	น้อง
มะโห้เจ้อ	หัวใจ
ปะ	ปาก
โห้	ศีรษะ
หน	ขน

คำศัพท์ภาษาผู้ไท	ความหมาย
โห้โน	ห้วยวม
หู่จี้	กั้น
แอ่ว	เอว
ฮ่าง	ร่าง
กะโพ๊ะ	ตะโพก
เหือะ	เหงือก
หนคิ้ว	ขนคิ้ว
จะม่อม	กระหม่อม
จี้โห้	รังแค
โนด	หนด
หนตำ	ขนตา
จี้ไค	จี้ไค
จี้ไธ	เสมหะ
จี้มู	จี้มูก
จี้แฮ้ว	จี้ฟัน
จี้เล็บ	สิ่งสกปรกที่อยู่ตามซอกเล็บ

4.1.12 หมวดทั่วไป

คำศัพท์ภาษาผู้ไท	ความหมาย
กะท้อน	รวมกัน
กิด	สั้น
กิด	เกะกะ / ขวาง
กะอย่าเต๊ะ	ช่างประไร / ช่างเถอะ
ก้อมี่	ถ่าน
ก๊ะ	ใบ้
กะเทิน	ครึ่งๆกลางๆ
กก	ตื้น
กุด	หนอง/ขาด

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
กะปัด	ปัด
กว้าน	เป็นคำที่ใช้เรียกเด็กเล็ก(ชาย)
เก้น	เกวียน
แก้ง	สะอาด
โก๊ะลาน	ดวงจันทร์
กะดัน	แคะแกรน
กะดัดกะค้อ	เกินไป
กะแด้ง	แห้ง
กะลุ่ม	กล่อง
กะดี	กุฎิพระ
กะปาง	ไม้ไผ่ผ่าปล้องครึ่งซีก
กิด	ปิด
กี้	อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า
แก่	ลาก
เก้อ	ให้อาหารสัตว์/ เกลือ
กะโลง	โลงศพ
กะเท่า	มาก
กะบั้ง	ขึ้น
กะปั้ง	โล่ง-สว่างจ้า
กะเค้ง	เอียง/ ไม่เท่ากัน
กะว่า	คาดว่า/ประมาณค่า
กะลอ/ เก๊ะ	เครื่องใช้สัญญาณ
กะจอ	ต่างหู
กะดุด	ต่อไม้สั้นติดดิน
กุดกะคุ่ม	ขาด /คั่ว/
โกด	ตรวจ
โก๊บ	คว่ำ/ปิด/ ราน้ำฝน
จะโก๊บ	ปะกบใส่กัน
กำดับ	สิ่งของสองสิ่งรวมกัน
แก้งกะลั่น	หมด/ไม่เหลือ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จีโป๊ะ/จีตัม	โคลนตม
จีล้าย	จีเห่
จีค่าน	จีเกียจ
จีซึก	น้ำสกปรก
จีเลียด	ขยะเขยง
จีญ้อ	เศษใบไม้
จีดินแห่	ดินลูกรัง
จีเม้ง	สนิม
จีกะตี	พยาธิ
จีไฮ้	ยากจน
จีเห่น	ยากจน
จีเฮ้น	จีเรือน
จีไล่แฮ	รกเด็ก
จีเก้	ดินประสีว
จีซู้	ยางไม้เต็ง
จีจะฉาง	ยางไม้ยาง
โจ	สะพาน
จ้อย	ฉั่น
ข้าวปุ้น	ขนมจีน
ชะลอค	ข้อเคล็ด
ชะลู้ย	ข้อเคลื่อน
ชะล่ำ	ของแสดง
ชะล่อ	น้อย
ชะโล่	ใหญ่
ชะลู้ย	เคล็ด
ชะหม่าน	ประมาณ
ชะหยับ	เลื่อนไป
เจ็ด	หลาบจำ/เสี้ยน
หาญะ	หลาย/เยอะเยะ
จีไค่น้ำ	ตะไค่น้ำ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จันท้า	หมั่นไส้
จี๋ซึม	ขยะแขยง
จี๋ลัก	ขโมย
เขง	ตึง
เข้ากะแด้ง	ข้าวแห้ง
เข้าจ่านน้ำ	ข้าวเหนียวตาน้ำ
เข้าโค่	ข้าวเม่า
เข้าโหลง	ข้าวเหนียวกะทิฟักทอง
เข้าโหเงาะ	ข้าวเหนียวกะทิ
เข้าเปยน	ปลายข้าว
ของต้อน	ของฝาก
คื้อ	คล้าย
คิ่น	สิ้น
คุ	ถึงน้ำ
เคื้อ	ไกล
เข้าปุ่น	ขนมจีน
แคงฝน	ตากฝน
คิ่น	บีบ/นวด
คั่น	กั้นไว้/ขวางไว้
โคด	เงาะตระกูล/ขวด
คมมะलग	ไม่ถูกกัน/ศัตรู
เคื้อะ	เล่าสัต์ว่เลียง/ตีให้ดัง
เง่า	โคนต้น
ง้าว	ดาบ
เง็บ	เครื่องดักสัตว์ชนิดหนึ่ง
เง้ง	เง้งปลาตุก
งาย	เวลาสาย
เง้า	อิมกริม
เงื่อน	เงื่อน

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จั้น	ขยัน/อยู่นาน
เจ็ก	แข็งแรง
เจ็กจัก	แข็งทื่อ
เงอะ	เงือก
งอย	อยู่ที่สูง
เงอะงะ	สติไม่ดี
โง้ย	เอียงลึ้ม
ง้อกเง็ก	สั้นคลอน
เงง	เอียง
โง้ยมา	กลับมา
เงง	เอียง
จะลาบฏ	ดินเขา
เก้อ	เกลื่อ
เคยเบื่องซ้าย	ถนัดซ้าย
จ่อย	พอม
เจ้า	หยุดพัก
เจ้อ	ใจ
จื่อ	จำ
จุกผม	รัดผม
จ๊าหวัน	บ้ายสี่สู่ขวัญ
จาเอ็ง	ครกเล็ก
จับเจ้อ	จริงจัง
จะหลอน	กระเด็นไป
จุ่ม	กลุ่มก้อน
เจ	อุ้มสะพาย
จ่อง	ถ่วง
เจ้า	เธอ/คุณ
เจ้าะเห่วน	แบ่งไว้
แจ่วไห่ลื้อน	ตำพริกกับเกลื่อ
จับ	ดี

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
จึกเคื้อ	ไม่รู้
จะจ่าน	มากมาย
โจ้น้อย	เณร
จื๊บ	พับ
จู้ด	เผา
โจ้น	ผู้ร้าย/ขโมย
เจ้อฮ้อน	ใจร้อน
จิมจี	เปียกหมาดๆ
จุ่ม	ตูมยังไม่บาน
เจิ่น	ถล่ม
จาร์บ	แฉับหนึ่ง
เก่ว	เกี่ยว
จี	เผา
แจ๊บ	สนิท
ก่างแหน	กางแขน
จะหล่อย	แอบ / หลบ / หนี
ข้าว	ราวตากผ้า
ซุบ	ซโลมเข้ากัน
ซั๊บ	สวยงาม
เซื้อ	ใช้
ซัง	เกลียด
ชิง	ตาซัง
ซ้อย	ช่วยเหลือ
ซึ้น	สดชื่น
เซ้าะ	ค้นหา
ซัง	ที่กั้นน้ำดักปลา
ซื่อ	ตรง
ซัด	กริยาที่คล้ายกับผลักหรือดัน / ชก
ซุม	พวก/กลุ่ม
ซึ้น	เนื้อ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
แซวแซว	แซ่
แซ่บ	อร่อย
ช่างชะ	ไม่เรียบร้อย/ไม่เป็นระเบียบ
เซ็ม	เหลาให้แหลม
ซุก	ผลัก/เขี่ย
ซอน	เครื่องมือดักปลา
ซัด	เหนียว
แซบ	อร่อย
ดั่งไฟ	ก่อไฟ/จุดไฟ
ดอน	ขาว
ด็อก	ต่างหู
ดก	มาก
ด้อย	เอียงต่ำ
คายเคาะ	ว่างเปล่า
ดอนคะ	ดินเหนียว
ดินแฮ	ดินลูกรัง
เค้น	สนาม
คาค	การโค่นของร้อน
คู้	ขยัน
คาน	หินเป็นแผ่นขนาดกว้าง
เคาะ	ผุ
คิกน้อย	เด็กเล็ก
คือนั่น	บริเวณนั้น
คือนี่	บริเวณนี้
คือน	ที่
คุด	ไถ
คู้ย	อ้วน
คิกได้	ประหยัด
ตะล้า	ไถ่ถอน
ตูป	กระท่อม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ตื๋บข้าว	กระตื๋บข้าว
ตื๋มหู	ต่างหู
เต้าฮาง	หลุมที่ก่อไฟ/เตาไฟ
ต๋อน	จีน
ต๋อน	ตอน/ท่าหมั้น
ต๋ัน	กั๊น
ตื๋ม	เพิ่มเติม
เตื้อ	ได้
ต๋ำฮู	ทอผ้า
ตะหลุ๊บ	หลุม
ต๋ันสามสา	ต๋ันจามจุรี
ต๋ั่งนั้ง	ที่นั่งเดี่ยวๆ
เตื้อไก่อ	ไต่ไก่อ
ตื๋	กางให้กว้างออก
ตื๋บ	แคบ
ดาบซำบ	หย่อนยาน
ตื๋กแห	ทอดแห
ท้าว	ค่าน้ำหน้าผู้ชาย
ทิน	ทุน
เทื้อ	ที่
เทื้อะ	เท/ลูกคนแรก
ทิดทึง	ตึง/ติดกัน
โทะทะ	ไม่แข็งแรง
แท้นแท่	ของที่ตั่งอยู่โดดเดี่ยว
นั้มโม่ะ	น้ำขาวขำว
นั้มเพื่อง	น้ำผึ้ง
นางเงอะ	นางเงือก
แนวเล่อ	อย่างไร
โนด	นวด/หนาว
โน้ย	ลูก/ใบ

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
ผู้ป่าว	ชายหนุ่ม
ผู้สาว	หญิงสาว
ผู้เฒ่า	ผู้ใหญ่
พะล่าย	ผ้าจีวร
ผัดกั่ว	ป่าช้า
โผ	ผัว/สามี
ผิมะแสง	ผิคุ
ผิดาเฮะ	ผิไรผินา
ผัด	เปลี่ยน
บอแพะ	มากมาย
บ้าหลอย	เด็กชาย
เบือไม้	ใบไม้
บักไม้	ตัดไม้
เบ้าะ	บอก
เบ้า	รู/โพลง
บือ/จาว	หยุด
เบ้าะ	แบก
บัก	ตัด / คำนำหน้าผู้ชายที่อายุอ่อนกว่า
เบ้ว	กด
บ่อน	ที่
แบ่น	โยน
บะล้าย	ไม่มีทาง
บด	ฟ้าครีมี เมฆบังแสงอาทิตย์
บ่อน	อาการของปลาว่ายขึ้นมาบริเวณผิวน้ำ
ปะชู	พิธีแต่งงาน
ป่าแคะ	ปลาบ้า
ป่ายปลิด	ยอดสูงสุด
ปึก	โจ-หนา
เป็นตำแพง	น่ารัก
ไปฮอด	ไปถึง

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เปิด	เปิด
ปะบาด	บาดแผล
เป้า	ถุง
ป่ง	วาง
ปั๊บบั๊บบ	ว่องไว
ปี่	แยกกัน
โป้	รักษาพยาบาล
ปะ	เล็ก / แยกทาง
แป้ว	แผลเป็น
แป้ว	รูดหนังลอกหนัง
แป้น	โล่งเตียน
พาช้าว	สำหรับอาหาร
โพ๊ะ	ตา/ปู่
เพื่อง	จริง
แพง	รัก
พุ้น	โน้น
เพอ	ใคร
พ่อย	ขาดง่าย/เปราะ
เพิ่น	คำแทนตัวคุณ ท่าน เธอ
พุ้น	นิทาน
เฟื่อง	ฟางข้าว
ฟ้าแป้	ฟ้าผ่า
ฟ้าบะแลบบะเล็บ	ฟ้าแลบฟ้าร้อง
เมื้อ	ยาย/ย่า
มะตุ้มเหย่	หมามุ่ย
มื่นดำ	ลืมนิด
เม้น	ใช่
มิ	ไม่
ม๊ก	ชอบ/รัก
แม่ฮู้	แม่สามี

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
แม่เต่า	ท้องฟ้า
มงฟ้า	ดวงดี
หมาน	ไม้สอย
ไม้แน่น	กระดุม
มะตึ่ง	ใหม่ / กลับ
เมอ	กลม
มน	วัน
มื่อ	ริม/ขอบ
มิน	ไม่สะอาด
หมอง	ภรรยา
เม	ยาย/แม่ภรรยา
มอ	ดาบยัดดักปลา
ม้อม	คำแนะนำผู้หญิง
เมาะ	ห่อมก
มอ	เสี่ยงทาย
โมน	สนุกสนานเฮฮา
เม	เมีย
หมู่	เพื่อน
หมอง	เพื่อน
ม้อง	ที่
มิ	ไม่
แม่มาน	คนท้อง
มิดัย	ไม่ได้
มิหู้จัก	ไม่รู้/ไม่ทราบ
มิแน่น	ไม่ใช่/ไม่ถูก
มาพี	มานี้
หมู่	เพื่อน
มาหยาม	มาเยี่ยมเยียน
ได้แสง	มีแรง/สบายตัว
เม็ด	หมด

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
แม่	ลี
เยอะ	อยาก
เยอะคู่ ⁺	สงสาร
หยอง	หยิก
หยาด	หยด
หยางกะฉุน	หนังสะตึก
ยะหยา	เกะกะ ไม่เป็นระเบียบ
หยิกเส้น	เกินตัว/เกินฐานะ
หย่าอ้อ	อย่าเสียงดัง
ลูเพื่อ	ลูกสะใภ้
ลู	ลูก
เล่อ	เรือ
โหลง	ใหญ่
เล็ก	เล็ก
ลั่น	เต็ม
ลุ่ม	ล่าง
ลูเพื่อ	ลูกสะใภ้
ลู	ลูก
ลูกะแจ้	ลูกบุญใจ
ลั้ง	คั่นเคย
ลืบ	เป็นชั้นๆ /ที่แคบๆและลึก
เล้าะ	เรียบเคียง
หละมุ่ม	สิ้นสุด
หลับ	ขาดทุน
หลุม	บุม
ลูเท้าะ	ลูกคนโต
ลูเพื่อ	ลูกสะใภ้
เว้าะ	งาน
สะฮูป	ชั่ว/ไม่ดี
ลีแฮด	ลีล้ม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
สี่ชั่ว	สี่เขียว
สุกี่นี้	ชั่วครู่นี้
สะลือ สะล่าน	เต็มไปหมด
เส็ง	แข็งขัน ประทศ
เส้	พังเสียหาย
สะเล้ง	ไม่ตรง
สบห่วย	ปากน้ำ
สี่ชะ	เกินไป
สาแต่ะ	กินเยอะ
สีหาว	สีขาว
สีแสด	สีส้ม
สะลุ่มมิด	สลัว
นั้มก๊อน	น้ำแข็ง
สเล็บหลับ	เคลิ้มหลับ
นั้มป้า	น้ำปลา
นั้มค่าน	น้ำตาล
ลิม	โบสถ์
โสน	สวน/ไร่นา
เส้นฮ้อน	วุ้นเส้น
แหว	เขียว
ห้าว	แห้ง
หอยเว้า	หอยตาย
เหื่อว่า	แบบว่า
เห้	หาย
หัก	รก
เห็ง	นาน
ห้าไฮ	ประหยัด
โหก	โรค
แหม่มคอ	เจ็บคอ
ห้อย	แขวน

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
เหียน	ขาดรุ่งริ่ง
เหอ	กะ
เออ	ใช่
อ้าย	พี่ชาย
อ้ายญาญ	พระ
อีหลอย	เด็กผู้หญิง
เอี้ย	พี่สาว
เอ๊ะ	ออก
อ๋อง	จี๋หลัง
อีค	ยากจน
อูกอ้ง	หนักใจ
อ้าง	อวด
ฮอด	ถึง/ขอดเป็นปม
โฮ้	รื้อ/รื้อ
ฮู	รู้
ฮิม	ริม
ฮุ้น	ขุ่น
ฮิว	หิว
ฮ้าน	ร้าน
เฮ้	หาย
ฮูป	รูป
เฮ้น	ขาดวิน
เฮี้ยว	ฟัน
ฮั่น	ตรงนั้น
ฮัง	รวย
ฮ้อง	เรียก
ไต่ตึงลิ้ง	ไล่แจ่ว
ฮั่นปิ้ง	เนื้อปิ้ง
ฮัมผัก	ผักดอง
ฮุ้น	ขม

คำศัพท์ภาษาไทย	ความหมาย
แสว	เหี่ยว
เฮอ	แห้ง
สอม	แคบ
โฮ้ย	ใกล้หมด
เฮา	เรา
สก	รุกรุงรัง
แกว้ง	ข้าง
โลงเลน	โรงเรียน
ฮ้อย	ร้อย
เฮา	เรา
ฮอย	รอย
ฮอง	รอง
ฮับ	รับ
แฮม	แรม
ฮาวเค่ว	เท่ากัน
ฮิม่นั้	รินน้ำ
ฮำ	รำ
ไฮ	ไร่
ฮุงเฮิง	รุ่งเรือง
ฮอด	ขมวด
เม้น	ขจัด
ต๊ะเงิน	ดวงอาทิตย์
มะสาลี	ข้าวโพด
ปี้	น้ำดี
มะเห็บ	ลูกเห็บ
ฮื้อ	ไขว่คว้า
ท่า	คอย
สั้มผัก	ผักคอง
ญาด	ช่วงชิง
ทิม	ทิ้ง

คำศัพท์ภาษาผู้ไท	ความหมาย
เหล็กไน	ตะปู
เนื้อย่าง	ชิ้นปิ้ง
ตุ๋น	บ๋อยๆ
โต้น	กระโดด
ลุ่มกั้นน้ำ	รู้งินน้ำ
มะดึ่งเชื้อ	กระดุมเสื้อ
มะพองลม	ลูกโป่ง

4.2 นิทาน(พื้น)ของชาวผู้ไทบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี ต.กุ่มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

นิทานพื้นบ้านของคนผู้ไท เป็นเรื่องราวที่ได้เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ค่อยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หลายเรื่องอยู่ตามท้องไร่ท้องนา วัด คนแก่ หรือสถานที่ต่างๆ เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา อาจทำให้นิทานปรับเปลี่ยนไปบ้างตามกาลเวลา ทีมวิจัยได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านของบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคีไว้ทั้งหมด 32 เรื่อง โดยเป็นเรื่องราวที่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าสืบต่อกันมา และบางเรื่องเป็นเรื่องราวที่ประยุกต์ให้เข้ากับปัจจุบัน ซึ่งทีมวิจัยได้รวบรวมเนื้อเรื่องนิทานที่เป็นภาษาผู้ไทและเนื้อเรื่องภาษาไทย โดยขอนำเสนอดังต่อไปนี้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไทเล็ง ผีลุ่มปุม

ได้ก้าฟาสองอ้ายน้อง อ้ายอยู่เนอะเมิงสองคอนคองคอง สองอ้ายน้องทำมาหากินได้ยเสอเบ็ดหาป่าเป็นอันกิน ละกะและเข้าชาวบ้านกิน อยู่มีมือหนึ่งสองอ้ายน้องไปหย่ามเบ็ด โชกมีดีเลย เพราะว่าเบ็ดมีดีดป่าเลย จันว่าฮอดคันสุดท้าย จังเห็นโตะปะลาดกะโตะโหลงฮาวเม้งโง แต่ว่าโหม้นน้อยฮาวมะเขอ โหม้นมีได้แหน หา ผู้น้องกะถามอ้ายว่า

“อันนั้นโตะผออ้าย”

โตะอ้ายกะมีหูจกคือเตวว่าเป็นโตะผอ ก็ดว่าละตอบน้องแนวเลอ โตะปะลาดกะตอบก่อนว่า

“ข่อยคือ ผีลุ่มปุม”

น้องกะถามต่อว่า

“ละเอ็ดแนวเลอดี” ผีลุ่มปุม กะตอบว่า

“ตัดไม้มาหาบเอาข่อยเมอเฮินเมะ”

สองอ้ายน้องกะเลยไปตัดไม้มาหาบผีมอเฮิน พอฮอดเฮินน้องกะถามอ้ายว่า

“เฮาละเอ็ดแนวเลอต่อไป” ผีลุ่มปุมกะตอบว่า

“จัดการตังไฟตัมนี้ สับข่อยเป็นต่อน งามเดิดกะเอาข่อยลงไปตัม”

สองอายน่องกะเอ็ดแนวผีเว้า แล้วเอาโห้สิงเคอ เบื่อมะกรุด ยอดมะหามอ่อน ข้า กระเทม เซอลงไป ก็นหอมไปโห้ สองอายน่องกันั้นล้มลายเพราะเยอะกันั้น อิมี่ข้ากะละได้ชิมรดชาดเจ้าโตะปะลาด แล้วแสงตะม้อกะเว้าขึ้น

“ปงลงได้แล้ว แล้วดักเซอโห้หื้อเมิด”

สองอายน่องกะเอ็ดแนวผีเว้าผู้น้องกำลังเยอะจับบ่วงขึ้นมาชิมโตะปะลาดกะต้องชะงัก เพราะได้ หังนแสงโสดมนดั่งฮันตะโห้ นั้น “ตอนต่อตอน ตอนต่อตอน ตอนต่อตอน”

บัดแสงโสดมนเริ่มดั่งฮัน ตอนขึ้นหองผีลุ่มปุมกะต่อเดียว ทมละกำยเป็นฮ่างเก่าหองมัน สองอายน่องเบ็งแล้วตกเจอะเท้า อ้ายตั้งสติได้ก่อน กะเลยฟ้าวคั้งมือน้องแล่นหนีเอ้ามา ผีลุ่มปุมกะต่อโห้ได้ มันฮ้องเฮ้อสองอายน่องหื้อเจ้าแล่น

“จ้งเจ้าเดียวนี้ แล้วกะยอมหื้อฮ้อยกินสะตี้ๆ ละหนีไปซิเลอ หนีฮ้อยมีพันเค้าะ”

สองอายน่องแล่นหลบไปหลบมา ผีลุ่มปุมกะแล่นนำ แต่กะแล่นช้า เพราะว่ามันกะโตะโหลงมี สมส่วน กันั้นกะโหลงฮาวแม้ง โห้ผัดน้อยฮาวมะแสจ้งแล่นมีไว สองอายน่องกะเมื่อยแล่น อ้ายจ้งคิดฮันได้ว่า ก่อนพ้อแม่ละตายเขาได้ตั้งหื้อเบ็งแยงน้องจับเจ้อ ปะติบัตโตะหื้ออยู่ในสินท่า พ้อกับแม่ ละทำลูอยู่เทิงสะหวัน เวลาลูได้เหตุร้าย กะหื้อฮ้องพ้อแม่ อ้ายละฮ้องฮันเทิงเม้งฟ้าวว่า

“พ้อแม่เอ๊ย ฮ้อยแน่ หย่อนผ้าลึงค์ผ้าลายลงมาหื้อแน ผีลุ่มปุมละกันั้นลูแล้ว”

พอเว้าจบกะได้ฮันแสงแม้อ้องตอบเทิงเม้งฟ้าวว่า

“อดเอาเด้อลู แล่นไปเรื่อย ๆ อย่าหื้อมันจับได้ แม้อยยังทอผ้าลึงค์ผ้าลายมีแล้ว” พอได้หังนแม่เว้าแนวนั้น สองอายน่องกะแล่นหนีผีหลบไปหลบมา ถึงละเมื่อยกะต้องอดเอา อย่าหื้อมันจับได้ เค็ดขาด ผู้น้องเมื่อยหลายจ้งฮ้องหื้อพ้อแม่ฮ้อยอ

“พ้อแม่เอ๊ย ฮ้อยหย่อนผ้าลึงค์ผ้าลายลงมาหื้อแน”

แสงแม้อะตอบลงมาตะเทิงว่า

“อดเอาแนลู แล่นไปเรื่อย ๆ อย่าหื้อมันจับได้ แม้ทมละทอแล้วแล้ว

พอฮ้องอหื้อสาม แม้อะเลยตอบว่า

“แม้อทอผ้าลึงค์ผ้าลายแล้วแล้วละหย่อนลงมาหื้อลูเดียวนี้ละ”

พอแม้ว้าจบกะได้หังนแสงคือกะดั่งหลายฮัน พร้อมกับแสงเพงโมนดั่งลงมาตะเม้งฟ้าว เห็นผ้าลึงค์ผ้าลายหย่อนลงมาเคือจี้คันั้น สองอายน่องกะฟ้าวแล่นจับผ้าลึงค์ผ้าลายหองแม่ ปีนไปเทิงเม้งฟ้าว พอผีลุ่มปุมมาฮอดกะได้จับผ้าปีนนั้นฮันไปอย่างมีลละ จันสองอายน่องฮอดสวรรค แม้อะบอกหื้อพ้อเอ้ามิดมาดัดผ้าลึงค์ผ้าลาย จนหาด เอ็ดหื้อฮ่างหองผีลุ่มปุมลอยตกลงจี้คันั้น กะโตะละละเอียด จ๊ะคุณงามความดีหองสองอายน่องเอ็ดมาตามทีพ้อแม่ฮอน สองอายน่องจ้งรอดพันจะผีลุ่มปุม ฮันไปกองสุขอยู่สวรรคเม้งฟ้าวกับพ้อแม่ต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ฝิ่ลุ่มปุม

มีลูกกำพร้าสองพี่น้อง อาศัยอยู่ที่เมืองสองคอนดอนดง ทั้งสองทำมาหากินโดยการตกเบ็ดหาปลาเป็นอาหาร และแลกข้าวขาวบ้านกิน อยู่มาวันหนึ่งสองพี่น้อง ไปกู้เบ็ดที่ปักไว้ โชคไม่ดีเลยเพราะ กู้เบ็ดขึ้นมาแต่ละคันนั้น ไม่ติดปลาเลย จนกระทั่งถึงคันสุดท้าย จึงเห็นตัวอะไรติดอยู่ เป็นสัตว์ประหลาดรูปร่างใหญ่โต ขนาดเท่าแม่วัว แต่หัวของมันเล็กขนาดผลของมะเขือ ลักษณะกลมไม่มีแขนขา น้องก็เลยถามพี่ว่า

“นั่นตัวอะไรหรือพี่”

ส่วนพี่ก็ไม่รู้เหมือนกันว่ามันเป็นตัวอะไร คิดอยู่ว่าจะตอบน้องอย่างไรดี เจ้าตัวประหลาดก็จึงตอบก่อนว่า

“ข้าคือ ฝิ่ลุ่มปุม”

น้องจึงถามพี่ต่อไปว่า

“แล้วเราจะทำอย่างไรดี” เจ้าฝิ่ลุ่มปุม ก็ตอบก่อนว่า

“ตัดไม้มาหาบเอากลับไปบ้านซิ”

สองพี่น้องก็เลยไปตัดไม้มาพากันหาบกลับไปที่บ้าน พอถึงบ้านน้องก็ถามพี่ขึ้นว่า

“แล้วเราจะทำอย่างไรต่อไปดี” ฝิ่ลุ่มปุมก็ตอบก่อนว่า

“จัดการก่อไฟต้มน้ำ สับข้าวออกเป็นชิ้น ๆ พอน้ำเดือดก็เอาข้าลงไปต้ม”

สองพี่น้องก็ปฏิบัติตามที่ฝิ่ลุ่มปุมแนะนำทุกอย่าง แถมยังเอาตะไคร้ ใบมะกรูด ยอดมะขามอ่อน ข่า กระเทียม ใส่ลงไป ส่งกลิ่นหอมตลบไปทั่ว สองพี่น้องกลืนน้ำลายด้วยความหิว อีกไม่กี่นาที ก็จะได้ลิ้มรสเจ้าสัตว์ประหลาด ที่เรียกตนเองว่าฝิ่ลุ่มปุม แล้วเสียงจากหม้อต้มก็ดังขึ้น

“ยกลงได้แล้วๆ ตักใส่ถ้วยให้หมด”

สองพี่น้องทำตามที่ฝิ่ลุ่มปุมบอก ผู้เป็นน้องกำลังหิว จึงจับช้อนขึ้นมาหวังจะลิ้มรสเจ้าฝิ่ลุ่มปุม แต่แล้วก็ต้องชะงัก เมื่อได้ยินเสียงเหมือนสวดมนต์ดังขึ้นจากในถ้วยนั่นเอง “ขึ้นต่อขึ้น ขึ้นต่อขึ้น ขึ้นต่อขึ้น”

พอเสียงสวดมนต์เริ่มดังขึ้น ขึ้นเนื้อหาของฝิ่ลุ่มปุมก็ติดต่อประสานกัน กำลังจะกลับกลายเป็นรูปร่างเดิมของมัน สองพี่น้องมองด้วยความตกใจกลัวสุดขีด ผู้เป็นพี่ตั้งสติได้ก่อน รีบจุดมือน้องวิ่งหนีออกจากบริเวณนั้น เป็นจังหวะที่ฝิ่ลุ่มปุมต่อหัวได้สำเร็จ มันร้องเรียกสองพี่น้องให้หยุด

“จงหยุดเดี๋ยวนี้ แล้วยอมให้ข้ากินเสียโดยดี จะหนีไปไหน หนีข้าไม่พ้นหรอก”

สองพี่น้องวิ่งวนเวียนไปมา ในขณะที่ฝิ่ลุ่มปุมก็วิ่งตาม แต่ก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากมันมีรูปร่างไม่สมส่วน ส่วนก้นนั้นใหญ่ขนาดเท่าแม่วัว แต่หัวของมันขนาดผลมะเขือ จึงวิ่งไม่ถนัดนัก

ถึงกระนั้นก็ทำให้สองพี่น้องวังจันทน์เหนื่อยน้อยลงแล้ว แล้วพี่ก็ขึ้นได้ว่า ก่อนที่พ่อแม่จะตายนั้น ท่านได้สั่งให้ดูแลน้องให้ดี ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี พ่อกับแม่จะรอลูกอยู่บนสวรรค์ เวลาลูกมีเหตุร้ายแรง ก็ให้ร้องเรียกขอความช่วยเหลือได้ จึงร้องตะโกนขึ้นบนฟ้าว่า

“พ่อแม่เอ๋ย ช่วยด้วย กรุณาหย่อนผ้าลิงค์ผ้าลายลงมาให้ด้วย ผีลุ่มปุมจะกินลูกแล้ว”

พอพูดจบก็ได้ยินเสียงแม่ร้องตอบบนสวรรค์ว่า

“อดทนหน่อยลูกวิ่งไปเรื่อย ๆ อย่าให้มันจับได้ แม่ยังถอดผ้าลิงค์ผ้าลายไม่เสร็จ พอได้ยินแม่พูดเช่นนั้น สองพี่น้องก็วิ่งหนีผีลุ่มปุมไปมา ถึงจะเหนื่อยอย่างไรก็อดทน อย่าให้มันจับได้เด็ดขาด ผู้เป็นน้องเหนื่อยมากจึงเรียกให้พ่อแม่ช่วยอีก

“พ่อแม่เอ๋ย ช่วยกรุณาหย่อนผ้าลิงค์ผ้าลายลงมาให้ลูกด้วย”

เสียงแม่ก็ตอบลงมาจากสวรรค์

“อดทนหน่อยลูก วิ่งไปเรื่อย ๆ อย่าให้มันจับได้ แม่กำลังทอใกล้จะเสร็จแล้ว”

พอร้องเรียกอีกครั้งที่สาม แม่จึงตอบว่า

“แม่ทอผ้าลิงค์ผ้าลายเสร็จแล้วจะหย่อนลงมาให้ลูกเดี๋ยวนี้”

พอสิ้นเสียงก็ได้ยินเสียงคล้ายกระดิ่งหลาย ๆ อัน พร้อมกับเสียงเพลงที่ไพเราะดังลงมาจากสวรรค์ เห็นผ้าลิงค์ผ้าลายถูกหย่อนลงมาถึงพื้นดิน ลงมาเรื่อย ๆ จนถึงพื้นดิน สองพี่น้องไม่รอช้า รีบวิ่งไปจับผ้าลิงค์ผ้าลาย ของแม่ ปีนขึ้นไปสู่สวรรค์ พอผีลุ่มปุมมาถึงจับชายผ้าปีนตามขึ้นไปไม่ลดละจนกระทั่งสองพี่น้องถึงสวรรค์ แม่ก็บอกให้พ่อนำมีดมาตัดผ้าลิงค์ผ้าลาย จนขาดสะบั้น ทำให้ร่างของผีลุ่มปุมลอยละลือตกลงมาถึงพื้นดิน ร่างกายแตกละเอียด ด้วยคุณงามความดีที่สองพี่น้องประพฤติปฏิบัติตามที่พ่อแม่อบรมสั่งสอน สองพี่น้องจึงรอดพ้นจากเงื้อมมือของผีลุ่มปุม ขึ้นไปครองสุขอยู่บนสวรรค์กับพ่อแม่ต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไทเล็งฝีก้องกอย

ได้ชายผู้หนึ่งได้นาอยู่ติดกับดินภูสีฐาน สอดยามเอ็ดนาเขาไปนาสู่มือ โถนาปักดำแล้วกะท่าเบ้งแยงคันเข้าและนั้ม เห็นว่านั้มหลายกะหาทางระบายเอื้อะ เห็นว่าคั้ннаหาหรือว่าโห้กะฟ้าวกั้ใจก่อนนั้มละไหลไปทางอื่นเม็น เขาได้เอ็ดเล็งมือจับสัตว์นั้มหลายอัน แนวนว่าเง็บ ใช้ดักกบ ส้อน กะไว้ดักปลา อยู่สองนั้มน้อย ๆ เห็นว่าสายนั้มใหญ่ เขากะปักไซลงไป ปีนี่ฟ้าฝนกะเป็นเจ้อ นั้มทำอุคัมสมบูรณั้ เข้ากะจับ นาชายผู้นี้เป็นสายฮ้องนั้มพอดิ ยามนั้มาปูป่าไหลนั้มนั้มาโฮมสายฮ้องนี้เม็ดกะเอ็ดโด่งเส่อไซไว้คู่มือ ไปหยามไซมือเลอกะหมานป่าเต็มไซคู่มือ

ยู่มือนั้จักเป็นผลอ ชายผู้นี้ตกเจ้อคิเลอพอยกไซฮันมามีได้ป่าจักโต เขาแปกเจ้อ เลยคิดว้าพะผลอมาเอ็ดเฮ้อปลามีเข้าไซ ฮีว้าได้ผู้มาหลอยหยามไซก่อนบ้อ มือโมกะมาหยามโมกะยังมีได้ป่าเข้าไซคือเก่า หลายมือนากะยังมีได้ป่าเข้าไซ เขากะเลยเตียมเอาหน้าเก็ก ที่เอ็ดไวยังสัตว์ป่า เบ๊ะหน้าเก็กไปดักเบ้งไซป่าว่ามันหละได้ผลอมาเอาอยู่ไซไป คินมือนั้เขานั่งเฝ้าไซอยู่ข้างสายฮ้องน้ำบั้งพุ่มไม้ค้อนแจ้งมา เขากะได้หิ้งแสงฮ้องมาจะป่าไม้แสงดังมาเคือเฮ้า เคือเฮ้า เขานั่งถ้ำจอบเบ้งอยู่กะเลยเห็นว่ามันเป็นฝีก้องกอย

เขากะยกหน้าเก็กที่เส่อลูไว้ท่าแล้ว เขาสังเกดเบ้งฝีก้องกอยโตนั้นเป็นฝิโตเม๊ นุ่งเสื่อดำซันดำเก้าผมโมยผมน้อย ๆ อยู่ก้างโห้ กะพายกะหยังโหลงกว่ากะโต หน้าตาจี๋หล้าย ๆ มันยังลงไปหยามไซแล้วมันกะเทาะเอาป่าอยู่ไซเส่อกะหยังเม็ดกังกอกลอก เขานั่งเบ้งอยู่จั้งได้ฮู้จักว้า สมพอจ้งมาหยามไซคู่มือและมีได้ป่า มันเป็นฮ้องฝีก้องกอยโตนี้เ้าะ เขาเห็นกะเล็งหน้าเก็กเส่อฝีก้องกอย เซ็งล้าคอว้าและเจาะลูกะเด็กฝิจักโตนั้นคักแน้ เขาลั่นหน้าเก็ก จิ๊ก! เจ้าฝีก้องกอยหลบปั๊บ สะบัดโห้เอาเก้าผมฮับลูหน้าปั๊บ เขากะเอ็ดเจ้อเย็นอยู่ เส่อลูหน้ายังใหม่ ยังเส่อหูเจ้อมันบาดนี้ พอลั่น จิ๊ก! ฝีก้องกอยกะเอาโห้ฮับปั๊บ เขายังเส่อเก้าลูฮับแล้วกะฝีก้องกอยกะยังเอ็ดคือเก่า จนลูหน้าเขาเหลอเล่่มสุดท้าย เสงแหลมของฝีก้องกอย ดังฮิ้น “ฮิ ฮิ ฮิ กูคือหมานแท้คือหมานแทะ บาดนี้กูหละได้โไฟ่ ออย่าหนีเด้อซันหละหักคอจ้าแจ้วได้” เขาตกเจ้อแล่นมีเอื้อะ ฝีก้องกอยโตน้อยกะตามแต่่วาแสงหลายกว่าคน มันฮุ้มเอาเขาเบ๊ะเส่อป่า แล้วกะพายกะหยังป่าย่างเมอถ้ายอดภูสีฐาน บ่อนฝีก้องกอยอยู่ทางทกทางยะ แต่ฝีก้องกอยกะเบ๊ะคนกับกระหยังป่าเมอจนสอดถ้ำ ฝีก้องกอยกะซังเขาไว้อยู่ถ้ำมีเหื้อเอื้อะไปซิเลอ ฝีก้องกอยเป็นผู้หาเข้าหาป่ามาสู่กั้ จนเป็นเดือนเป็นปี ฝีก้องกอยกะเอาเขาผู้้นเป็นโไฟ่จนได้ เขากะเลยได้ฝีก้องกอยเป็นเม แหละได้ลุ่นาคว่ฮื่อว่า “อืออด” พอได้ลุ่นาคว่แล้ว เขากับฝีก้องกอย กะฮ้องคว่ว้า พ้ออืออด แม้อืออด

สู่มือ สู่มือ แนวนเอ็ดห้องฝีก้องกอย แม้อืออดกะคือ ไปหาอันกั้ มาเฮื้อพ้ออืออดกับอืออด มีเหื้อสองพ้ออืออดจะถ้ำ ย้านพ้ออืออดหนี ยามเยอะไปหากั้กะซังความไว้ว้า มือนั้หละมาไวแต่ะนานมา มือนั้เลอว้า มือนั้หละนานมาผัดมาไว แนวนว้ากับแนวนเอ็ดมีคือคว่ ก่อนหละไปหากั้ ฝีก้องกอยกะเอ้ากั้ฮินมาอัดปะถ้ำวันกั้พ้ออืออดลั้กั้ พ้ออืออดกะเคยปั้มกั้ฮินคือคว่แต่่วากั้ฮิน

นั่นกะมีตั้ง พอดีมือนั้นฝีก้องก้อยเยอะเฝ้าะไปหากัน เบ้าะพ้ออออดว่ามือนั้นหละมาไว พ้ออออดกะคำ
อยู่ว่ามึงเว้าว่าและมาไวมือเลอกู่กะละหาทางหนีคือแล้ว พอดีมือนั้นฝีก้องก้อยว่าหละมาไว เขากะจัดการ
เฮ้ออออดลงป้อมก่อนหินเบ็งโหลด ก่อนหินอ้าเฝ้าะ พ้ออออดกะออยเห้ออออดคนอนจนหลับ แล้วพ้อ
อออดกะแล่นเฝ้าะจะถ้ำ พอดีพ้ออออดเฝ้าะจะถ้ำได้แล้ว แล่นแบบมีฮัดเจ้อ ภูสีฐานฮอดเฮินกะไกลแล้ว

จนคำแม้ออออดกะคินมาจ๊ะม่องหากัน เห็นถ้ำไขได้แม้ออออดกะหุจกแล้วว่าพ้ออออดหนีไปแล้ว
แม้ออออดกะนำไปทันที มีเหิงกะเห็นหลังพ้ออออดไวไว กะฮ้องพ้ออออด พ้ออออด ฝ่ายพ้ออออดกะ
แล่นฮั้นไวกว่าเก่า บังเอิญดินไปเตะเคอหยานางลัมชาลอลง พอดีแม้ออออดได้มาทันพอดี พ้ออออดกะ
เอ็ดตาย แม้ออออดกะฮ้องเห้อคินกะมีคิน ฮ้องอยู่ฮั้นเหิงเคิบกะยังมีคิน แม้ออออดกะเลยคิดว่าพ้ออออด
นิตายเหิงบ้อ กะเลยค้มกั้นเบ็ง แม้ออออดกะค้มเบ็งกะแต่ปายคิน ค้มฮั้นมาฮั้นมาพ้ออออดเฟ้นกะนัค
เน่มกะอดเฝ้าะจนคดกะเฝ้าะ พอดีแม้ออออดกะค้มฮั้นมาฮอดกันพอดีพ้ออออดกะค่อยๆปอยคดเฝ้าะ คด
กะเหมินเหมิน แม้ออออดกะคิดว่าพ้ออออดตายแล้วฮ้องฮ้อนว่าทั้งสะไลไปนำว่า “โอยพ้ออออดเอ๋ย
ตายมีทันเหิงกะเน้าแล้วเน้อะ” แม้ออออดกะสไลฮ้องฮ้อนว่าพ้ออออดอยู่เหิงเคิบกะเลยเว้าไปอิว่า “พ้อ
อออดเอ๋ยอย่าฟ้าวไปซิเลอเค้อกันกะมีได้เฟลอพีะโตแล้ว ได้ท้อมูลอันแต่นี้หละ ทำอยู่นี้เค้อ กันหละไป
เฝ้าะมาเห้อ พอดีแล้วแม้ออออดเห้เว้าไปคาวนึ่งกะคินมา พอดีแม้ออออดมาฮอดกะเว้าว่า พ้ออออดห้อง
พีะนี้เป็นหม้อน้อย ๆ เค้อ แต่มันเป็นหม้อวิเศษแทะได้ เยอะกั้นเฟลอกะเฮ้อเฝ้าะไม้เคาะ 3 เท้อ แล้ว
กะเบ้าะฮ้องฮั้นกันเฮ้อ ฮั้นกันฮั้นกันกะหละเต็มหม้อมา” พอดีแล้วแม้ออออดกะให้ฮ้องคินเมอถ้ำภูสี
ฐานหา

พอดีฝีก้องก้อยคินเมอแล้วพ้ออออดกะลูกย่างเข้าบ้านไปเมือง คนไทบ้านไทเมืองเห็นกะคิน
พาตัวเตะเตนมาเบ็ง ผู้หลังคนคิดว่าเส้อคาบไปกินแล้ว คินบุญหาหลายเท้อแล้ว พ้ออออดกะเลยเว้า
เล็งเว้าลาวเฮ้อไทบ้านฟังว่าไปแนวเลอมาแนวเลอ กะเว้าเล็งได้หม้อวิเศษมานากะเลยพาตัวลงเคาะเบ็ง
กะเป็นเพ็ง พอดีแม้ออออดไทบ้านกะเยอะกั้นเฟลอกะฮิมไปไซ้ แล้วเอามาชง แตะหม้อคำสกรปรกกะเอา
ไปล้างขัดเฝ้าะ หม้อกะซบกะโซย แต่ละเคาะเฝ้าะฮั้นกันมีได้อีเลย กายเป็นหม้อธรรมดาส

พอดีมือนั่งพ้อแล้ว เส่วฮักแล้วแพงพ้ออออดมาเย่ม แอนแล้วเล็งนั้นเล็งนั้นเกิดสนเจ้อเล็งฝีก้องก้อย
เลี้ยวพ้ออออดกะเลยขอเอ็ดคนเฮ้อเลี้ยว ห่าหลังเท้อกะหละได้หม้อวิเศษนำแม้ออออดเน่ พ้ออออดกะมี
เว้าเฟลอ เลี้ยวพ้ออออดกะไปเอ็ดโด่งเฮ้อไซ้คือตัวกับพ้ออออดคู้แนว แล้วเล็งลาวกะเป็นคือตัว แล้วพ้อ
อออดกะได้ไปเลียงอออดแล้วกะแล่นหนีมาทำท่าเอ็ดตายคือตัว

แต่ตอนฝีก้องก้อยค้มเบ็งอยู่ฮั้น มันกะทิกาแ้วเฝ้าะเพ้นไปพ้อม เพ้นผัดเป็นคนนัคน่มเป็น เพ้น
อดมีได้ กะเลยจ่มคำฝีก้องก้อยว่า “อี่ผีบ้า คมกะคมสาซ้อกะแ้วไปนำเอ็ดเฟลอ ภูนัคน่มทมตาย” ฝีก้อง
ก้อยได้หั้นกะฮิมแบบเป็นดาฮั้นทั้งเว้าว่า

“สูหนะคนชีโลก สูอย่าคิดว่าหละได้สมบัติกู เม็ดท้อกูฮ้ำทั้นนั้นหละ” เว้าแล้วฝีก้องก้อยกะหัก
คอ เจาะสั๊กินอย่างแซบอย่างโนขนาด กะทำแต่นี้กะมีเห็นฝีก้องก้อยแม้ออออดคิเลย

ข้อคิดจะเล็งนี้กะคือ เยอะได้หลายมันตายเสีย

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องผีก็องกอย

ชายผู้หนึ่งมีนาอยู่ติดเชิงเขาภูสีฐาน ถึงฤดูทำนาเขาไปนาทุกวัน ไถนาปักดำเสร็จก็คอยดูแลต้นข้าวและน้ำ ถ้าน้ำมากไป ก็หาทางระบายออกไปเสียบ้าง ถ้าค่านาเกิดขาดหรือรั่วจะรีบแก้ไขก่อนที่น้ำจะไหลไปที่อื่นหมด นอกจากนี้ เขาทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำขึ้นมาหลายชนิด เช่น แงบ ใช้สำหรับดักกบ ล่อน ใช้สำหรับดักปลาที่ร่อนน้ำเล็ก ถ้าสายน้ำใหญ่ ๆ เขาก็ปักไซลงไป ปีนี้ฟ้าฝนเป็นใจ น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ข้าวในนาเขียวขจีเต็มทุก เขาทำไซไว้ดักปลาตรงที่น้ำจากสาขานาจะตกลงสู่ลำห้วย เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมอะไรอย่างนี้ ปลาเล็กปลาใหญ่ไม่สามารถที่จะลอดไปได้สักตัว มาเข้าไซของเขาหมด แต่ละวันเวลาเขาภูไซขึ้นมาจะได้ปลาเกือบเต็มไซ นำกลับไปบ้านเลี้ยงดูครอบครัวไม่เคยขาด

อยู่มาวันหนึ่ง เขาก็ต้องประหลาดใจ พอภูไซขึ้นมาไม่มีปลาสักตัว ไม่น่าเป็นไปได้ อย่างไรเสียก็ต้องมีผู้แอบมาขโมยปลามาก่อนแน่ๆ วันต่อมา เขามาภูไซแต่เช้าต้องผิดหวังอีก เพราะไม่มีปลาติดมาเลยสักตัว เป็นอย่างนี้มาหลายวันจนเขามั่นใจว่า ต้องมีมือดีแอบขโมยปลาในไซของเขาไป จึงเตรียมหน้าไม้มาดักกรออยู่ พอใกล้จะสว่างเขาก็ได้ยินเสียงร้องดังขึ้นมาจากภูเขา เสียงดัง ก็องกอย ก็องกอย ก็องกอย ใกล้เข้ามา ใกล้เข้ามา ไซแล้ว มันคือผีก็องกอยนั่นเอง

เขาขึ้นหน้าไม้ใส่ลูกดอกให้พร้อมและแล้วเจ้าของเสียงก็มาหยุดตรงหน้าไซของเขา เขาสังเกตเห็นผีก็องกอยเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ใส่ชุดดำเกล้าผมเป็นมวยเล็กอยู่กลางศีรษะ สะพายภาชนะใส่ของที่ชาวผู้ไทยเรียกว่า “กระหย่ง” ใบใหญ่เกินตัว หน้าตาจืดจางซีไร่มาก มันตรงไปที่ไซ ดึงมันขึ้นมาเทปากไซบนกระหย่งที่มีปลาเต็มไซ มิน่าเล่า เจ้าผีก็องกอยนี่เอง เขาเล็งหน้าไม้ไปยังลำคอหวังจะลูกกระเดือกเจ้าผีจอมขโมย แล้วลั่นไกเสียงดัง เก็ก! รวดเร็วราวฟ้าแลบ เจ้าผีก็องกอยหลบปั๊บ ไซหัวขวิดเอาลูกดอกเสียบไว้ที่มวยผม ไม่ได้การ ชายชวานาก็ใจเย็นขึ้นหน้าไม้ใหม่เล็งไปยังหัวใจของมัน แล้วลั่นไก เก็ก! เจ้าผีก็องกอยก็ไซมวยผมรับไว้อย่างแม่นยำ ไม่ว่าจะยิงอย่างไร ก็ไม่สามารถทำอันตรายได้เลย จนถึงลูกดอกเล่มสุดท้าย แล้วเสียงหัวเราะเล็กแหลมก็ดังขึ้น

“อิ อิ อิ โชคดีอะไรอย่างนี้ คุณจะมีคู่แล้ว สู้ไปกับคู่เสียดี อย่าขัดขึ้นเป็นอันขาด มิเช่นนั้นคุณจะถูกจมน้ำพริก” ชายชวานาเหมือนโดนอะไรจ้องจิ้งก่าขาไม่ออก ผีก็องกอยถึงแม้จะตัวเล็กนิดเดียวแต่มีพลังมหาศาล มันอุ้มชายชวานาใส่หลังของมัน พร้อมกับสะพายกระหย่งที่มีปลาอยู่เต็ม เดินทางไปยังถ้ำบนยอดภูสีฐาน อันเป็นที่อาศัยของมันอย่างทุกลักทุเล แต่ก็ไปจนถึง จากนั้นนางก็เป็นฝ่ายหาอาหารมาเลี้ยงดูชายชวานาทุกวัน ให้เขาอยู่แต่ในถ้ำไม่ยอมให้เขาออกไปไหนมาไหนเลย จากวันเป็นเดือนจากเดือนเป็นปี ในที่สุดชายชวานาก็ได้นางผีก็องกอยเป็นเมีย ถือกำเนิดบุตรสาวคนหนึ่งตั้งชื่อว่า “อ้ออด” ดังนั้นเวลาสองสามีภรรยาเรียกลูก ก็จะเรียกว่า “อ้ออด” สามีเรียกภรรยาที่ว่า “แม่อ้ออด” ภรรยาเรียกสามีว่า “พ่ออ้ออด”

กิจวัตรประจำวันคือ แม่อ้ออดจะออกไปหาอาหาร ให้พ่ออ้ออดเลี้ยงลูก โดยก่อนไปหาอาหารจะส่งทุกครั้งว่า วันนี้ไปไม่นานจะรีบกลับ ปรากฏว่าวันนั้นจะไปนานมากกว่าจะกลับ แต่ถ้าวินไหน

บอกว่าจะไปนานหน่อย ปรากฏว่าวันนั้นไปไม่นานก็กลับ ก่อนไปจะเอาก้อนหินที่ใหญ่มาปิดปากถ้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้สามีหลบหนี เขาเคยใช้กำลังดันก้อนหินหลายครั้ง แต่ไม่เคยแม้แต่จะขยับเขยื้อน จนอยู่มาวันหนึ่ง แม่เฒ่าบอกจะไปหาอาหารเดี๋ยวเดียวก็กลับ เขาลองเอามือลูกสาวไปแตะก้อนหินที่ปิดปากถ้ำ ปรากฏว่าหินลั่นกรืนลง ทำให้ปากถ้ำเปิดออก เขาเอาลูกนอนลงจนหลับแล้วก็ออกจากถ้ำวิ่งลงยอดเขาจนถึงทุ่งนา จำทางได้แล้วก็วิ่งอย่างไม่คิดชีวิต ระยะทางจาหยอดเขาภูสีฐานถึงหมู่บ้านไกลมากทีเดียว จนใกล้จะค่ำ แม่เฒ่ากลับจากหาอาหาร เห็นปากถ้ำเปิดอยู่ ก็รู้ทันทีว่าสามีหนีไปเสียแล้ว จึงออกติดตามทันที ไม่นานก็เหลือวเห็นหลังของสามีอยู่ไว ๆ ร้องเรียกให้หยุด ฝ่ายสามีรู้ว่า ฝีก้องกอยตามมา ก็ออกแรงวิ่งสุดขีด บังเอิญไปสะดุดเถาวัลย์ย่านางเสียหลักล้มลง ในขณะที่ฝีก้องกอยก็ตามมาทันพอดี เขาอนอนนิ่งๆ ไม่เคลื่อนไหว ทำท่าเหมือนตายแล้ว นางฝีก้องกอยพยายามปลุกให้ตื่นก็ไม่ยอมลุกขึ้น มันทึกสังหรณ์ใจว่า สามีของนางอาจจะตายแล้วก็ได้ เลยทดสอบด้วยการดมกลิ่นจากปลายเท้าดมขึ้นมาเรื่อย ๆ เขารู้สึกจุกจิกมาก แต่ก็อดทนไว้ จนกระทั่งฝีก้องกอย ดมขึ้นมาถึงก้น เป็นจังหวะที่เขาอยากจะตบขึ้นมาทันที จึงค่อย ๆ ปล่อยลมออกมา บังเอิญตบนั้นส่งกลิ่นเหม็นอย่างรุนแรง ฝีก้องกอยก็ร้องไห้โฮออกมา

“โธ่พ่อออคเอ๋ย ! ตายยังไม่ทันไรก็เฒ่าเสียแล้ว” นางร้องไห้คร่ำครวญอยู่พักใหญ่ก็พูดต่อไปว่า

“พ่อออคเอ๋ย อย่ารีบไปไหนนะ เมียไม่มีอะไรจะฝากฝัง มีแต่สมบัติชิ้นเดียวจะมอบให้ รอยูตรงนี้นะ เมียจะไปเอามาให้”

พอพูดจบฝีก้องกอยก็หายตัวไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่พ่อออคก็ใจเย็นทนนอนอยู่อย่างนั้น จนฝีก้องกอยกลับมาอีกครั้งหนึ่ง มันทึกขึ้นว่า

“พ่อออคเอ๋ย ของฝากนี้เป็นหม้อใบเล็ก ๆ แต่มันวิเศษมาก หากว่าอยากจะกินอะไรก็ให้ใช้ไม้กระด้ามเคาะ 3 ครั้ง แล้วบอกชื่ออาหารที่ต้องการจะปรากฏอาหารนั้นที่หม้อนี พอสั่งเสียเรียบร้อยก็เดินร้องไห้กลับไปยังยอดเขาภูสีฐาน

พอฝีก้องกอยกลับไป พ่อออคก็ลุกขึ้น เดินเข้าไปในหมู่บ้าน ผู้คนแตกตื่นกันใหญ่ เพราะเขาหายไประยะหนึ่ง ผู้คนคิดว่าถูกเสือคาบไปกินแล้ว ได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้หลายครั้งแล้ว เมื่อปรากฏตัวเช่นนี้ ต่างก็มาถามข่าวคราว เขาเล่าให้ครอบครัวและเพื่อนบ้านฟังตามความเป็นจริง เพื่อพิสูจน์เรื่องนี้เลยลองใช้ไม้กระด้ามเคาะหม้อขออาหารที่ต้องการ ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ เขาใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวเป็นปกติสุขเรื่อยมา มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เวลามีการมีงานก็จะขอยืมหม้อวิเศษไปใช้ เสร็จงานก็นำมาส่ง เขาก็ไม่ว่าอะไร เพราะเป็นคนใจกว้างอยู่แล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่งญาติได้ยืมหม้อวิเศษไปใช้แต่ส่งกลับคืนเห็นว่าหม้อเก่าใช้มานานดูสกปรก จึงนำหม้อนั้นไปทำความสะอาดขัดถูจนสวยงาม แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ มนต์ขลังต่าง ๆ ได้เสื่อมลงไปด้วย ไม่สามารถจะขออาหารได้อีกต่อไป กลายเป็นหม้อธรรมดาที่ไม่มีคุณค่าอะไร

อยู่มาวันหนึ่งเสียวฮักเสียวแพงของพ่อออคก็มาเยี่ยม สนทนาเรื่องราวสู่กันฟังทุกเรื่อง เกิดสนใจเหตุการณ์ ฝีก้องกอย เสียวก็เลยขอว่าปิ่นขอเขาได้ไปทำนาแทนเถอะ เพื่อว่าบางทีจะโชคได้

หม้อวิเศษจากแม่อี้ออดอีก ซึ่งพ่ออี้ออดก็ไม่ว่าอะไร ตามใจเสียว ดังนั้นปีนี้เสียวพ่ออี้ออดจึงไปทำนาทำไร่ตัดปลาเหมือนในอดีต แล้วเขาก็ได้พบกับเหตุการณ์ที่เขาต้องการ คือฝีก้องกอยมาขโมยปลาในไซเขาชิงลูกดอกไม้ไผ่ สุดท้ายก็ถูกฝีก้องกอยจับไปเป็นสามี ช่วยเลี้ยงลูกของฝีก้องกอยคือ อี้ออด ได้จังหวะดีก็หลบหนี ลงมาเลียวน้ำเลียวหลัง พอเห็นแม่อี้ออดตามมาก็แก้งลั้มลงทำตามที่ได้ฟังเพื่อนเล่าให้ฟังทุกอย่าง แม่อี้ออดมาถึงก็คมตั้งแต่ทำขึ้นมาเรื่อย ๆ คมไม่คมเปล่ามันเอามือสะกิดตามสีข้างเขาด้วย ทำให้เขารู้สึกจุกจิกมากจนทนไม่ไหว เผลอหัวเราะดังก๊าก จากนั้นเขาลืมตัวหลงได้ด่าแม่อี้ออดว่า อีฝิบ้า คมไม่คมเปล่าเอามือสะกิดสีข้างทำไม จุกจิกจะตายอยู่แล้วโว้ย พอพูดจบนางฝีก้องกอยก็แสบขี้อย่างน่ากลัว พร้อมกับพูดว่า

“สู ใ้มนุญย์ผู้มีความโลภ สูอย่าหวังจะได้สมบัติกับสู มีแต่ความตายเท่านั้นที่สูจะหยิบยื่นให้”

พอพูดจบนางฝีก้องกอยก็หักคอเสียวผู้มีความโลภ นำมาจึมน้ำพริกอย่างเอร็ดอร่อย หลังจากนั้นก็ไม่มีการประสบเหตุการณ์หรือเรื่องราวเกี่ยวกับฝีก้องกอย หรือแม่อี้ออดอีกเลย

ข้อคิดจากนิทาน เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่คับขันจงตั้งสติให้มั่นคง แล้วคิดหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยความเฉลียวฉลาดคดทอนคดถลัน และ มีไหวพริบปฏิภาณ ความโลภเป็นตัวการที่ทำให้เกิดความมืดบอดทางปัญญา อาจนำมาซึ่งความหายนะได้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

เล็งเอ็ดพะเหลอจิกจันจังมีได้ไ้

กะแต่เหิงมาแล้ว จิกจันไ้ตั้งมันฮ้องเสงคัง “แจ้แหว แจ้แหว” มันกะอดสาฮ้องแจ้แหว แจ้แหวอยู่ฮั้นเอ็ดเสงฮ้องโม่ัน หูแท้เด๊ะมันกะฮ้องอยู่ฮั้นกะเท้าเหิงแล้วกะยังมีได้เพอเส่อเจอนัมเสงมันอยู่ พอดิมันเหลวเห้นนกเค้าแมวอยู่เคื่อ ๆมันฮั้น จิกจันกะเลยฮ้องเว้าสับเย้าะหยิกเกมเย้าะเส่อนักเค้าแมวว่า “แจ้แหว แจ้แหว ขว้างเหโก้มโหนกเค้า”

นกเค้ากะพอได้หิ้งเสงหยิกเย้าะกะแก็กอนไปว่า “เก๊ะ เก๊ะ เก๊ะ ซลัดเฮ้าะเซอโฆ่งฟาน” พอดิฟานได้หิ้งผัดคิ่นตกเจ้อ แล่นไปเตะเคอมะฟัก มะฟักกาลังไปดำด้นงา ด้นงาผักห้าวเตะเม็ดจะเหล้นไปเฮ้าดาโกปา โกปาเบ็งมีเห้นผลอเคจิดินไปจีดินมา เคาไปทีเสฮังมดดำ มดดำเตะฮังไปฮุ้มขบงูคิ่น งูคิ่นมันหนีมุดมดดำ เฮ้าไปอยู่โก้นไม้ ดำเดวกับกับแก๊ กับแก๊กะถามว่า เฮ้ามาอยู่โก้นไม้กันเอ็ดเพอ งูตอบว่า มดดำฮุ้มขบกั้น กับแก๊ถามมดดำอิวว่า ยุมขบเอ็ดผลอ มดดำตอบว่า “เฮ้าเจ้อผิดว่างูม้างฮังผู้เจ้า บาดเลอเสอะเม้นเสโกปา” กับแก๊ถามโกปาว่า “ม้างฮังมดดำเอ็ดผลอ” โกปากะตอบว่า “เม็ดงาจะเหล้นเฮ้าดา หละมีเห้นฮู้” กับแก๊กะถามเม็ดงาอิวว่า “เม็ดงาผัดจะเหล้นเฮ้าดาโกปาเอ็ดผลอ” เม็ดงาตอบว่า “โน้ยมะฟักกาลังมาดำด้นงา มะงาหละจะเหล้น” กับแก๊กะถามมะฟักอิวว่า “มะฟักเอ็ดผลอจังกะลึงมาดำเม็ดงา” มะฟักกะตอบกับแก๊ว่า “ฟานแล่นมาเตะเคอมะฟัก มะฟักหละกาลัง” กับแก๊กะถามฟานว่า “เอ็ดผลอฟานจิงแล่นมาเตะเคอมะฟัก” ฟานกะตอบว่า “ได้หิ้งนกเค้าแมวฮ้องว่า “ชะหลัดเฮ้าะเซอโฆ่งฟาน หละคิ่นหละแล่น” กับแก๊กะเว้ากับนกเค้าแมวว่า “ชะหลัดเฮ้าะเซอ

โฆ่งฟานเอ็ดเพลอ” จักจั่นมีได้อันว่าเป็นย่อนคิดโหม่นสาซ้อ กับแก้เลยฮ้ายจักจั่นแล้วกะเอ็ดโทยเอา
โทยจักจั่น โดยการควักใส่จักจั่นเม็ด จักจั่นกะเลยมีได้ไล่ไต้แต่นั้นมา
อันนี้ละเพิ่นว่าอยู่ดีมีสวัสดิ์ ช่างเล้งช่างลาวเฮือผู้อื่นเค็ดฮ้อนนำ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง เรื่องทำไมจักจั่นถึงไม่มีไส้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว จักจั่นตัวหนึ่งมันร้องเสียงดัง “แจ้แหว แจ้แหว” อุตส่าห์กรี๊ดร้อง
ด้วยเสียงอันไพเราะ เพราะพริ้ง อยู่นานก็ไม่มีใครสนใจ เห็นนกเค้าแมวอยู่ใกล้ๆ จึงร้องสัพยอกเพื่อ
เรียกร้องความสนใจขึ้นว่า

“แจ้แหว แจ้แหว ขว้างแหโก้มนกเค้า”

(แปลว่า แจ้แหว แจ้แหว หว่านแหครอบนกเค้าแมว)

พอนกเค้าแมวได้ยินก็ร้องหยอกล้อเก้งซึ่งอยู่ไม่ไกลขึ้นว่า “ก๊อก กอก ก๊อก กอก สลัดหอกเซ
อโฆ่งฟาน” (แปลว่า ก๊อกกอก ก๊อกกอก ชัดหอกใส่สี่ข้างของเก้ง) เก้งได้ยินก็ตกใจวิ่งไปสะดุดเครือ
เถาว์ของหมากพิก (พิกแพง) หมากพิกกลิ้งไปโดนต้นงาที่ฝักแก่จัด ฝักงาแตกเมล็ดกระเด็นเข้าตาไก่
เถื่อน ไก่เถื่อนมองไม่เห็นอะไรจึงใช้ตีนคุ้ยเขี่ยดินไปมา บังเอิญไปถูกรังมดดำ มดดำแตกรังไปรุมทั้งงู
ดิน งูดินหนีฝูงมดดำ เข้าไปอยู่ในโพรงไม้ เจอกับตุ๊กแก ตุ๊กแกจึงถามว่า เข้ามาอยู่ในโพรงไม้ของข้า
ทำไม งูตอบว่า มดดำรุมกัด ตุ๊กแกถามมดดำว่ารุมกัดทำไม มดดำตอบว่า ข้าใจผิดคิดว่างูทำลายรัง ที่
ไหนได้กลายเป็นไก่เถื่อน ตุ๊กแกถามไก่เถื่อนว่า ทำลายรังมดดำทำไม ไก่เถื่อนตอบว่า เมล็ดงากระเด็น
เข้ามอไม่เห็น ตุ๊กแกถามเมล็ดงาว่ากระเด็นเข้าตาไก่เถื่อนทำไม เมล็ดงาบอกว่า ลูกพิกแพงกลิ้งมาชน
ลำต้นของมัน ตุ๊กแกถามพิกแพงว่า กลิ้งมาชนลำต้นของงาทำไม พิกแพงตอบว่า เก้งมาสะดุดเครือ
เถาว์ ตุ๊กแกถามเก้งว่าว้างมาสะดุดเครือเถาว์พิกแพงทำไม เก้งตอบว่าได้ยินนกเค้าแมвр้องว่าจะชัดหอก
ใส่สี่ข้าง ตุ๊กแกถามนกเค้าแมวว่าชัดหอกใส่สี่ข้างเก้งทำไม นกเค้าแมวตอบว่า จักจั่นร้องว่าจะเอาแห
หว่านครอบนกเค้าแมว ตุ๊กแกถามจักจั่นว่าเอาแหหว่านครอบนกเค้าแมวทำไม จักจั่นไม่สามารถอธิบาย
เหตุผลได้ นึกสนุกก็ว่าไปอย่างนั้น จึงถูกลงโทษโดยให้ควักใส่จักจั่นออกให้หมด จักจั่นจึงไม่มีไส้
ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

นี่แหละท่านว่าอยู่ดีมีสวัสดิ์ หาเรื่องใส่ตัวจนได้รับความเดือดร้อนไปตาม ๆ กัน ฉะนั้นจะพูดจา
อะไรพึงระวังคำพูดให้ดี มิเช่นนั้นจะส่งผลร้ายใส่ตัวเองภายหลังเหมือนนิทานเรื่องนี้

เนื้อเรื่องภาษาไทย เลิงวาสนาเมง

นางเอี้ยกับนางม้อมสองสาวเอี้ยน้องได้นา ชื่อนาปุงจอมโป๊ะ สอดยามเอ็ดนาสองเอี้ยน้องกะซ้อยเต๋วเอ็ดนานางเอี้ยกะถือว่าผู้เจ้าเป็นเอี้ย กะหาทางเอาปบน้องสาวหลังเลี้ย นางม้อมเป็นผู้น้องกะหูกจักว่าเอี้ยเป็นนิสัยแนวเลื้อ แต่กะมีได้เว้ากะเอี้ยจักเทื่อ เอาแต่ความจบความดีสู้เอาตามพ่อแม่เพิ่นเบ้าะสอนไว้ หลังจะเอ็ดนาแล้วแล้ว นางเอี้ยกะเลยโซนางม้อมไปทำหะค้อยอยู่แถมภูเขาหินเหล็กไป พาเต๋วหาเก็บเห็ดมาโก้เคียบแล้ว พอดีเห็นกมะโมงปากกนี้ กำลังสุกเต็มต้นพอดี แขนบเป็นดำกินเท้า สองเอี้ยน้องกะเลยพาเต๋วเก็บเอาแหละชิมเบิ่งรูดชาดกะหอมหวานเป็นตาเก็บเมื่อไว้กินตาเฮิน กะพาเต๋วนั่งเฝ้าทำเก็บโน้ยมันลน แต่กะนั่งทำอยู่ตั้งเหิงมะโมงกะมีลนจักกะจักโน้ย เบิ่งกมะโมงกกะโหลกะละจันคิดเยอะฮั้นกะคือละฮั้นมีได้ นางเอี้ยกะเว้าคิ่นเว้าโห้ว “เพอน้อหละมาฮั้นกมะโมงฮั้นน้อ จันได้ผู้มาฮั้นฮื้อหละยอมเป็นเมผู้ฮั้นน้อหละ” นางม้อมผู้น้องสาวได้หั้นเอี้ยเว้าแนวนั้นกะเว้าว่า “เอี้ย เอี้ย เยอะเว้าเยอะจำเผลอกะฮ้ำโสกความเว้าแนเดื่อ จักหน้อยได้ผู้ได้หั้นเขาไปเว้าพื้นผัดละลักฮ้ายได้” แต่นางเอี้ยกะมีได้เสื่อเจ็อกับคำเว้าน้องสาว กะยังเว้าต่อไปอีว่า “เว้าเพ่งได้เหอเอี้ย เพอมาฮั้นมะโมงฮื้อแหละเอาเอ็ดโผ่เพ็งนี้หละ ฮี ฮี” พอช้นนางเอี้ยเว้าอย่า อยู่มีอยู่มะโมงกะลนดู้บ ตีบลงมาเต็มแผ่นดินนี้ สองเอี้ยน้องฟ้าวพาเต๋วเก็บจันเต็มกะหยั่ง น้อยนี้พาเต๋วคิ่นฮ้อนได้หั้นแสงผู้ชายคั่งมาว่า “หมู่ฮื้ออย่าผิดสัญญาได้ เอ้ามะโมงคู้ไปจนพอเจ็แล้ว” เพอน้อ ! นางเอี้ยปะลาดเจ็ได้หั้นแสงมาแต่คิ่นไม้ พาเต๋วเลหวาไปนากไม้กะมีเห็น กะเลยฮ้องถามไปว่า “ฮู้เจ้าผัดเป็นเพอ อยู่ฮิเลอฮ้อยคือมีเห็น” แสงลิกกลับของผู้ชายกะตอบมาอีว่า “เบิ่งฮื้อโห้เมะ อยู่ปายไม้พี เบิ่งคักคักเมะ” นางม้อมเป็นผู้เห็นก่อนฮ้องฮั้นเม็ดแสงว่า จู! จูโหลงแนวนนี้มีเคยเห็นมาก่อน มันกำลังเล่ลงมาหาสองเอี้ยน้อง นางม้อมเบ้าะฮื้อนางเอี้ยเล่นหนีจะป่า ทิมฮอดกะหยั่งที่ได้เห็ดและมะโมงเต็มกะหยั่ง เฮ้ชะชายหายหยังไปโห้ทิบโห้คั้น สองเอี้ยน้องเล่นออกเฮินเข้าโก้งเฮินเสือก่อนมิดสาม้อยอยู่ คาวนี้ได้หั้นแสงเคาะประตูดังฮั้น “ฮู้เจ้าผิดสัญญาบ้อ ยอมเป็นเมข้าเสดีดี ฮั้นหละกินเสทั้งสองคน สองเอี้ยน้องฮั้นกาเท้าเช่นฮ้อยๆ จักละเอ็ดแนวเลอ “เอ็ดสาเลื้อเอี้ย เฮายอมเสเน้าะ นั้นหละเป็นฮ้อนฮู้ปะเจ้าของนั้นหละ กะอย่าเป็นค้ายแนวเลอกะอย่าเอี้ยมิยอม ฮั้นเสอะเป็นเมมันเสสะโต่เอี้ยบังคับน้อง นางม้อมกะยอมเป็นเมงุโหลงแทนนางเอี้ยโหว้เส อยู่มาหลายมือนางเอี้ยเพิ่นแพกเจ็ ว้านางม้อมคือมีเป็นผลอ แถมหน้าตาแสงสดฮั้นฮั้นกว่าเก่า นางเอี้ยกะเลยเลยชอมเบิ่งว่านางม้อมเอ็ดแนวเลออยู่ พอนางเอี้ยถ้ำชอมเบิ่งว่างุโหลงฮั้นนั้นหละเอ็ดแนวเลอกับนางม้อม บาดเลอแถมมันมีแม่นงุโหลงมันเป็นผู้ชายฮู้ปงามอนเฮงเต๋วกับนางม้อม นางเอี้ยเห็นคิดเกิดมกเยอะได้หนุ่มรูปหล่อที่เป็นโผ่ฮ้องน้องสาว กะเลยพยายามว่าความจริงฮื้อบ่ารูปหล่อฟังว่าผู้เจ้าเป็นผู้เว้าเองว่าหละยอมเป็นเมคนฮั้น จังสมควรหละได้สิทธิ์เป็นเจ้าของชายรูปงาม

ความเมื่อนั้นนะ ชายงามผู้นี้เป็นเจ้าของที่ที่แม่คนสาปไว้ ขันมือเลอเจ้าชายได้พบกับผู้สาวงามบริสุทธิ์ที่ได้คุณงามความดี เจ้าชายจึงหละพ่นคำสาป พอดีเจ้าชายมาได้นางม่อมเป็นเมียเจ้าชายกะจั่งฮักแพงม่อมซื่อสัตย์ต่อนาง ไม่ได้สนใจกับการโยโยนของนางผู้เอ๋ยเลย

ฝ่ายนางเอ๋ยกะเมื่อยอ้อย เมื่อยโยโยนเจ้าชายมีได้ผล กะเลยได้ความคิดไม่ว่าไปหาเอ็ดเอาไมเอ็ดคือแก่นี่หละ หาหลังเพื่อได้ไม คัดไปแล้วกะโทษผู้เจ้าว่าแนวหะยอมเสแต่ตั้งกกเล่อ ทำหะเสโอกาสห้านี้ คัดแล้วนางเอ๋ยกะเลยไปหาเก็บเห็ดคือเก๋า ม่องภูเขหินเหล็กไฟพุ้นละ

ฮอดต้นมะมั่งพอดิ บังเอิญได้งูเห่าโหลงฮาวต้นมะพร้าว กำลังเยะกำลังหิวพอดินางเอ๋ยคิดว่าเป็นโซคลาบเจ้าของฟ้าวแล่นเข้าไปหาเยะจูบคิดว่าป็นเจ้าชาย งูเห่าใหญ่กะฮัดนางเอ๋ยแล้วกลืนร่างนางเอ๋ยเป็นอาหารห้องงูเห่าโหลงอย่างแซบอย่างโนโอชาของมัน

อันนี้หละเพิ่นว่า เล็งกันได้อ้อแล่นเล็งกัน วาสนามันเล็งเด๋วมีได้

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องวาสนามิยุ

เอื้อยกับม่อมสองสาวพี่น้องมีนาชื่อนาปึงจอมปลวก ถึงฤดูทำนาสองพี่น้องจะช่วยกันทำนา เอื้อยถือตนเองว่าเป็นพี่สาว มักหาวิธีการเอาเปรียบน้องสาวอยู่เสมอ ส่วนม่อมผู้เป็นน้องก็รู้ว่าพี่สาวเป็นคนนิสัยอย่างไร แต่ไม่ปรปักษ์พูดขอความดีสู้ตามที่พ่อแม่เคยอบรมสั่งสอนไว้

วันหนึ่งหลังจากดำนาเสร็จแล้วเอื้อยชวนม่อมไปเก็บเห็ดที่ป่าใกล้ภูเขหินเหล็กไฟ เดินทางเก็บเห็ดมาไกลพอสมควร จนมาถึงต้นมะม่วงป่าต้นหนึ่งมีผลดกกำลังสุกเหลืองน่ากินเสียนี้กระไร สองพี่น้องเข้าไปเก็บได้คนละลูกสองลูกลองชิมดูรสหอมหวานดีมากคอยอยู่ตั้งนานก็ไม่ยอมหล่นลงมาอีกเลย มะม่วงต้นใหญ่จะป็นป่าขงไม่ได้การ เอื้อยจึงพูดเชิงตลกขึ้นว่า

“ใครนะจะขึ้นไปเก็บมะม่วงให้ได้ จะยอมแต่งงานเป็นภรรยา”

ม่อมผู้น้องได้ยินจึงต่อว่าพี่สาวขึ้นว่า

“เอื้อย ระวังคำพูดหน่อย เราเป็นสาวเป็นนาง เดียวใครเขามาได้ยินเข้ามันน่าอาย”

แต่เอื้อยก็ไม่สนใจคำเตือนของน้องสาว กลับพูดซ้ำอีกว่า

“ดูพูดจริง ๆ นะ เจ้าข้าเอื้อย ใครขึ้นเก็บมะม่วงให้ได้จะให้เงินพั่ว ฮิ ฮิ ฮิ”

พอเอื้อยพูดจบ จู่ ๆ มะม่วงปาก็หล่นลงมาสู่พื้นดิน ตูบ ตูบ เต็มพื้นดินไปหมด สองพี่น้องช่วยกันเก็บเสียเต็มกระหย่งไปเลย แต่แล้วทั้งสองก็ต้องตกใจ เพราะได้ยินเสียงผู้ชายดังขึ้นมาว่า

“พวกสูไม่ผิดสัญญาละ ดูเอามะม่วงป่าให้สูจนพอใจแล้ว”

ใครกันนะ เอื้อยประหลาดใจ เสียงดังมาจากบนต้นไม้ พยายามสอดสายตาหาเจ้าของเสียงแต่ไม่เจอ จึงร้องถามไปว่า

“สูเจ้าเป็นเป็นใครกัน อยู่ตรงไหนมองไม่เห็นเลย”

เสียงบุรุษลึกลับก็ตอบมาว่า

“มองให้ทั่วสิ บนยอดไม้นี้ไง สู้สังเกตดีสิ”

ม่อมเป็นผู้ที่สายตาดีกว่าถึงกับร้องวี๊ดว้าย งูตัวใหญ่อายุที่ไม่เคยเห็นมาก่อน มันกำลังเลื้อยลงมาหาสองพี่น้อง ม่อมบอกเอื้อยให้วิ่งหนีออกจากป่า ทั้งกระหย่งที่มีทั้งเห็ดและมะม่วงเต็มอยู่จนกระทั่งระเระนาค แต่ไม่สนใจพากันวิ่งหนีเข้าไปในหมู่บ้าน ถึงบ้านก็ปิดประตูใส่กลอนดับไฟนั่งเงียบ ไม่นานเสียงเคาะประตูดังขึ้น

“สูเจ้าผิดสัญญา จงมาเป็นเมียกูโดยดี มิเช่นนั้นจะกินเสียทั้งสองคน”

สองพี่น้องตัวสั่นด้วยความตกใจกลัว ไม่รู้จะทำประการใด ม่อมพูดกับเอื้อย ให้ยอมรับเสีย เพราะตนเองปากพล่อยเอง แต่เป็นตายร้ายคืออย่างไรเอื้อยก็ไม่ยอม มิน่าข้ายังบังคับให้ม่อมเป็นเมียแทน ในที่สุดม่อมก็จำยอมเป็นเมียของงูใหญ่แทนเอื้อย อยู่มาหลายวันเอื้อยก็ต้องแปลกใจ ที่ม่อมไม่เป็นอะไร ตรงกันข้ามกับมีหน้าตาสดชื่นดูมีความสุขดีมาก จึงแอบออกไปดูเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร และแล้วก็ต้องแปลกประหลาดใจที่ไม่พบร่างของงูใหญ่ แต่กลับกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามเคียงคู่อยู่กับม่อม ช่างเป็นบุรุษที่รูปงามเสียเหลือเกิน เกิดมาไม่เคยพบเคยเห็นชายใดจะมีรูปร่างหน้าตาสง่างามอย่างนี้ เอื้อยเกิดหลงรักสามีของม่อมผู้เป็นน้องสาวเสียแล้ว จึงพยายามเกี่ยวพาราสีเล่าความจริงให้ชายหนุ่มฟัง แท้จริงแล้วเอื้อยต่างหากที่เป็นคนพูดในวันนั้น ฉะนั้นเอื้อยจะควรมีสติในตัวของชาวหนุ่ม

แท้จริงแล้วชายหนุ่มนั้นเป็นเจ้าชายที่ถูกแม่เมดสาป และพ้นคำสาปเมื่อได้แต่งงานกับเจ้าสาวบริสุทธิ์ที่มีคุณงามความดี ดังนั้นเมื่อได้ม่อมเป็นเมีย เขาจึงรักและซื่อสัตย์ต่อนาง ไม่สนใจกับการยั่วยวนของเอื้อยผู้เป็นพี่สาวของม่อมเลย ส่วนเอื้อยนั้นเมื่อยั่วยวนอย่างไรก็ไม่เป็นผล จึงเกิดความคิดว่าลองไปเซาะแสวงหาใหม่ดีกว่า เพื่อว่าจะโชคดีและนึกซังตัวเองเหมือนกันที่ไม่ยอมแต่ทีแรก ทำให้ลากอันประเสริฐหลุดไปอย่างน่าเสียดาย คิดดังนั้นจึงเดินทางไปเก็บเห็ดที่ป่าใกล้ภูหินเหล็กไฟแต่เพียงลำพัง จนกระทั่งถึงที่เก่าคือ ต้นมะม่วงป่า บังเอิญมีงูเหลือมตัวใหญ่นาคต้นมะพร้าวกำลังหิวโซพอดี เอื้อยมองเห็นงูเหลือมใหญ่ ก็คิดว่าเป็นโชคดีของนาง รีบวิ่งเข้าไปหาหวังจะจุมพิชให้กลายร่างเป็นเจ้าชาย แต่คราวนี้เป็นงูจริง มันกอดรัดร่างของเอื้อยแน่นเข้าเรื่อย ๆ กว่าที่รู้ตัวก็สาย เจ้างูยักษ์รัดร่างของเอื้อยอย่างแรง จากนั้นก็กลืนร่างของเอื้อยผู้นำสงสารเป็นอาหารอันโอชะของมัน

ข้อคิดจากนิทาน แข็งขี้แข็งกลองนั้นแข็งได้ แต่จะแข็งบุญวาสนาไม่ได้ ขึ้นอยู่กับกรรมหรือคุณงามความดีที่แต่ละคนได้เพียรปฏิบัติ สร้างสมกันมาในชาตินี้หรือในชาติปางก่อน แล้วกรรมเหล่านั้นก็จะย้อนสู่ผู้กระทำ อาจช้าหรือเร็วก็ได้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไท เลิงบักเซงเม้ง

บักเซงเม้ง ลีว่าศรีธนญชัยอีสาน เป็นว่าต่อเต๋มาจะดำเนินว่าพื้นความหลักความแหลมเกม โกงมาจะแต่น้อยจนเติบ คนผู้เฒ่าผู้ไทพื้นได้ว่าพื้นบักเซงเม้งเฮื้อลู่เฮื้อหลานฟังเป็นความสนุกสนาน ว่าสู่ฟังต่างสอนลูหลานไปนำ เป็นเลิงเก่าแก่ดั้งเดิมฮ้องชาวผู้ไท ทั้งที่เป็นอุทาหรณ์สอนเจือ เป็นตัวอย่างอุปมาอุปมัย การคิดพินิจพิจารณาการเอาโตเป็นยอดดี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ที่โพะมะเฮาได้ ว่าทวยทอดสู่ลูสู่หลานเฮา ได้วิธีการว่าเป็นตอนทวยทอดมาชั่วอายุคนแล้วดังต่อไปนี้

อ้ายเณรวดโม

ความที่ว่าเป็นคนจีหลักมาแต่เกิด จังเป็นดื้อด้านไม่ค่อยฟังความเนาะสายพ้อแม่ จังได้คิดเยอะ เอาบักเซงเม้งไปฉะนำโหลงตำอยู่วัดแหละเฮื้อโบคเป็นอ้ายโจ้น้อยล้าปฏิบัติรับใช้โหลงตำ พ้อมทั้งเฮื้อโหลงตำอบรมบ่มนิสัยและอำเสนศึกษาพระธรรมวินัยไปนำ คือหละพอหละได้แก่ใจนิสัยเจือคอที่มีน้ำหละเอ็ดหละเป็นได้แน่

ได้เลิงว่าอยู่ว่าคบโคสองบักเซงเม้งนะเป็นชาวนาทุกขะ เป็นคนอิดจีไ้สู้มือพ้อกับแม่ไปเอ็ดนาจนคำมีดจั่งเมอเฮิน บาดได้น้องพ้อแม่กะเฮื้อบักเซงเม้งเอน้องเบ็งน้องช้อยพ้อแม่ที่เ้าะไปเอ็ดไ้เอ็ดนา แต่บักเซงเม้งเล็งน้องมีเป็นแถมจีคร้าน บักเซงเม้งกะป่อยเฮื้อน้องดินดินกินทรายไปตามเลิงอยู่ฮั่นและ พอพ้อแม่มาแต่นาเห็นมอมแมม ทั้งจีทั้งเยว ฮ้องให้อยู่กัก ๆ พ้อแม่มาเห็นกาฮ้ายแล้ว กะเลียฮ้ายคำบักเซงเม้งทั้งเอ็ดโทมมีเฮื้อกินข้าวเลงนำ พ้อมทั้งเบาะไ้ว่ามืออื่นเฮื้อเบ็งน้องจบเจือ มีเฮื้อน้องสกปรกน้องจื๋นน้องเยวกะเฮื้อล้างเฮื้ออาบน้ำเฮื้อน้องมีเฮื้อน้องให้

มืออื่นเข้ามาพ้อกับแม่กะไปนาอิ พอสายจกน่อยน้องกะจีกะเยวทั้งไ้ฮ้องพ้อมบักเซงเม้งกะฟ้าวจัดการเอน้องไปล้างจีล้างเยวอาบน้ำเฮื้อจบเจือ แต่บักเซงเม้งกะฮั่นมีคักว่าจีเยวอยู่นะท้องละเม็ดอยู่เบาะ บักเซงเม้งกะเลยเอาฟ้าผ่าท้องน้องเอาจีอยู่ไ้ล้างเ้าะเฮื้อเม็ดมีไ้คัยง แล้วกะเอน้องไปนอนอยู่ไ้ พ้อแม่มาแต่นามีเห็นน้องให้เลย ซอมเบ็งเสื่อน้องตายแล้ว ย้อนความมีหูจกว่าตายเป็นเป็นแนวเลออันนี้จึงเป็นเหตุเฮื้อบักเซงเม้งได้โบคเณร

พอได้โบคเป็นโจมีทันไ้เหิงไ้ได้นานผลอ กะเริ่มเห็นลายเ้าะมาแล้ว มือนั้นไ้ไ้ผู้หนึ่งเ้าะมีสุขมาถวายโหลงตำ โหลงตำกะเยอะทดสอบความคิดเซงเม้ง กะเลยฮ้องเซงเม้งมาประเคนของเฮื้อพระผู้เติบ โหลงตำเบาะเซงเม้งว่า “โจเม้งมาเ้าะมีประเคนเฮื้อโหลงตำเน” โจเม้งไ้หังเงินโหลงตาเ้าะชะนั้น กะไปเ้าะด้ายสายสิญจน์มากะพันมะมี เพาะว่าคำว่าเคนกะคือพันไ้เฮื้อฮอบ คือเต๋ว่าเ้าะฟ้าวมาเ้าะเ้าะไ้วันนั้นหละ โหลงตำเห็นโจเม้งเอ็ดชะนั้นผัดฮ้ายแล้ว คิดว่าเณรเม้งเยอะลองดักกับผู้เ้าะแล้วละ จำเป็นต้องสั่งสอนเฮื้อหูกักฤทธิ์เดชฮ้องโหลงตำเนแล้วละ กะเลยโจมเ้าะมีทุ้มฟาดเสื่อให้โจเม้งทงเว้าว่า “นี่อันนี้ละเคนนะอันนี้ละเคนนะ จื่อไ้บัดนี้” โจเม้งทงเจ็บทั้งลักกาย มะมีสุก

ทั้งโน้ย ยางมะมี กว่าจะล้างเอ๊ะได้กะหลายมือเดิบ หลายมือต่อมาผัดได้ญาติโยมเอามะทุเลนมาถวาย
วัดอิ เทื่อนี้กะถือเตว โหลงตำเฮ้อโจ้เม้ง เคนพระผู้ใหญ่อิ หลวงตาเบ้าะโจ้เม้งว่า

“โจ้เม้งซิเลอลองมาเคนมะทุเรนเฮ้อโหลงตำเบ็งคู้ ว่าเทื่อนี้หละที่ต้ออยู่บ้อ”

เณรเม้งโจ้มเอามะทุเรนได้กะทุ่มฟาดเสื่อให้โหลงตำโป๊ะเสื่อ พ้อมกับเว้าว่า

“นี่นะเคน นี่นะเคน”

โหลงตำได้รับบาดเจ็บยื้อนที่หนามมะทุเรน แสงหนักกว่ามะมีหลายเท่า แต่กะต้อยอมเฮ้ออภัย
เณรเม้ง เพาะว่าโหลงตำกะเบ้าะว่า นี่นะเคน นี่นะเคนจ้อไว้ เป็นยื้อนผู้เจ้าสอนหรือเบ้าะผัดโทษจั้งลง
ที่โตเจ้าของ

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่องบักเชียงเมี่ยง

บักเชียงเมี่ยง หรือศรีธรรณชัชยอีสาน มีเรื่องเล่าขานถึงตำนานความฉลาดแกมโกงมาตั้งแต่เล็กลง
โต ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวผู้ไทจะเล่าเรื่องบักเชียงเมี่ยงเพื่อความสนุกสนานและประเทืองปัญญา จะเป็นเรื่อง
ดั้งเดิมของชาวผู้ไทหรือเป็นเรื่องที่รับถ่ายทอดมาจากที่อื่นก็ไม่อาจทราบได้ แต่นิทานบักเชียงเมี่ยงก็
ได้รับถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยมีเรื่องเป็นตอน ๆ ดังต่อไปนี้

สามเณรบวชใหม่

ความที่เป็นเด็กฉลาดเกินตัว จึงเป็นเด็กที่ดื้อด้นในสายตาพ่อแม่ เลี้ยงไม่ไหวหรือเอาไม่อยู่
แล้ว จึงได้นำบักเชียงเมี่ยงไปฝากหลวงตาที่วัดโดยให้บวชเป็นสามเณร คอยปรนนิบัติรับใช้หลวงตา
อบรมบ่มนิสัยและศึกษาพระธรรมวินัยไปนาน ๆ คงจะช่วยแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้

เรื่องมีอยู่ว่าครอบครัวของบักเชียงเมี่ยงเป็นชาวนายากจน ทุกวันพ่อกับแม่จะไปนาทำงานอยู่
จนมืดค่ำจึงกลับบ้าน เมื่อมีน้องก็ให้บักเชียงเมี่ยงช่วยเลี้ยงน้อง แต่บักเชียงเมี่ยงเลี้ยงน้องไม่เป็น
ปล่อยให้อยู่ตามประสา พอพ่อกับแม่กลับจากนาก็เห็นน้องบักเมี่ยงมอมแมม ถ่าย อุจจาระ เต็มไปหมด
แถมร้องไห้กระจองอแง พ่อกับแม่โมโหมากจึงลงโทษโดยให้อุดข้าวมือเย็น 1 มือ และกำชับว่าพรุ่งนี้
ให้ดูแลน้องดีๆ ถ้าน้องอุจจาระจะต้องจัดการอาบน้ำและล้างอุจจาระของน้องให้หมดจด อย่าให้น้อง
ร้องไห้อีก

วันรุ่งขึ้นพ่อกับแม่ไปนา สาย ๆ น้อยน้องก็ถ่ายอุจจาระออกมาพร้อมร้องไห้เสียงลั่นดัง
ไม่รอช้ารีบจัดการอาบน้ำล้างอุจจาระของน้องออกจนหมด แต่บักเชียงเมี่ยงไม่มั่นใจว่าจะหมดหรือไม่
ข้างในท้องอาจจะยังเหลืออยู่ จึงเอามีดมาผ่าท้อง ผ่าเอาขี้จากลำไส้ทำความสะอาดให้หมดจด แล้วเอา
น้องไปนอนไว้ พ่อแม่กลับมาเห็นน้องเจ็บผิปกติไม่ร้องไห้เลย จึงไปดูก็พบว่าน้องตายเสียแล้ว
เพราะความซื่อในวัยเด็กนั่นเอง นี่คือนิทานเหตุที่ต้องบวชของบักเชียงเมี่ยง

พอบวชเป็นสามเณร ยังไม่ทันไรก็เริ่มส่อแวว วันหนึ่งมีโยมคนหนึ่งนำผลขนุนสุกมาถวายวัด

หลวงตาก็ก็นัดทดสอบความรู้ที่ตนเองสอนนักเชียงเมียง คือ ให้ทำการประเคนของแด่พระผู้ใหญ่ หลวงตาบอกสามเณรเมียงว่า

“เณรเมียงเอาขนุนมาประเคนหลวงตาน้อยสิ”

สามเณรเมียงจึงไปเอาเส้นด้านสายสิญจ์ มาพันรอบ ๆ ผลขนุน เพราะภาษาผู้ไท คำว่า “เคน” หมายถึง การเอาด้ายหรือฝ้ายพันรอบ ๆ เช่น ฝ้ายจะม้าผูกเอน ก็ใช้คำว่า ฝ้ายจะม้าเคนเอน เป็นต้น หลวงตาเห็นดังนั้นก็โกรธ คิดว่าสามเณรเมียงจะลองดีกับตน จะต้องสั่งสอนให้รู้ฤทธิ์ของหลวงตาเสียบ้าง ก็เลยจับเอาผลขนุนมาทุ้มใส่หัวสามเณรเมียง พร้อมกับพูดว่า

“นี่เเิงประเคน นี่เเิงประเคน จำไว้ให้ดี”

สามเณรเมียงทั้งเจ็บทั้งอาย ขนุนที่ทุ้มใส่และเต็มหัวแถมมียางเหนียว ๆ แถมให้อีกด้วย กว่าจะล้างออกต้องใช้เวลาหลายวัน หลายวันต่อมามีญาติโยมคนเดิมก็นำทุเรียนมาถวายวัด คราวนี้หลวงตาให้สามเณรเมียง ลองประเคนของให้พระผู้ใหญ่

“เณรเมียงไหนลองประเคนทุเรียนให้หลวงตาสิ ดูสิว่าคราวนี้จะทำได้ถูกต้องไหม”

สามเณรเมียงจับผลทุเรียนมาได้ก็ทุ้มใส่หัวหลวงตาทันที พร้อมกับพูดว่า

“นี่เเิงเคน นี่เเิงเคน”

หลวงตาได้รับบาดเจ็บเพราะโดนหนามที่แหลมคมของทุเรียน มันหนักกว่าโดนขนุนหลายเท่า แต่ก็ให้อภัยสามเณรเมียง เพราะคิดทบทวนดูก็สมควรอยู่ มีอย่างไหนที่หลวงตาเป็นคนบอกว่า นี่เเิงเคน นี่เเิงเคน เป็นการสอนที่ผิดให้อย่างนี้ต้องโทษตัวเองจึงจะถูกต้อง

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

ตอนจีโก่เกิดลด

มือนึงโหลงคำฮับกจินนัตจะโยมหมู่บ้านไกลเอะไป จึงสั่งโจ้เม้งว่าเบ้งวัดเฮ็ดดี คนในมีเฮื่อเอะ คนเเาะมีเฮื่อเฮ้า เฉพาะบริเวณศาลากการเปรียญ เฮื่อเฝ้าไล่โก่เฮ็ดดี จำโก่มันมักมาเ้าหากินแล้ว ผัดจีเสื่อพ้อม โจ้เม้งกะฮับปะโหลงคำว่าหละเบ้งวัดเฮ็ดดีที่สุด มีเฮื่อเถลไถลไปซีเลอ

พอโหลงคำไปหวิดน้อยเดวนี้ เณรเม้งกะดันคือฮั้นมาเลย คือไปเอน้ำอ้อยมาด้มเฮื่อน้ำเป็นสีขุ่น ๆ คือ จีโก่โป้ จีโก่เป้ ฮีว่าจีโก่น้ำอ้อย แล้วกะเเอาไปยอกกองไว้ กองไว้ นำพื้นศาลาวัด โหลงคำมาฮอดวัดเห็นจีโก่เต็มศาลาวัดกะโมโฮฮ้าย ฮ้องเณรเม้งมาฮอบโสนว่า

“ว่าแนวเลอคือฮับปะโหลงคำแล้วว่ามีเฮื่อโก่มาจีเสื่อศาลา เป็นแนวนี้ต้องลงโทษ เลकिनจีโก่เฮื่อเม็ดเดวนี้”

โจ้เม้งกะมีได้ซัดขึ้นแล้ว ฟาวกัมเลจีโก่ เทื่อละกอง เทื่อละกอง อย่างแซบอย่างโนเทะได้ จนฮอดกองสุดท้าย โหลงคำกะเบ้าะเฮื่อเจ้า แล้วกะถามโจ้เม้งว่า “เป็นแนวเลอจีโก่แซบเบ้าะ” โจ้เม้งกะตอบโหลงคำว่า “แซบที่สุดเลยโหลงคำเอย ทั้งหวานทั้งหอม มีเฮื่อโหลงคำกะลองกินเบ้งกะได้”

โหลงดำกะลองกองสุดท้ายกะเห็นว่าเซบเพ็ง เลยเบ๊าะเนรเม้งว่า “จี้ไก่อี้กะเซบจนคิดมีเห็นเลย
ต่อไปขันไก่อี้จี้อย่าลืมเบ๊าะโหลงดำเนดื้อ”

มีทันหึ่งไก่อี้มาหากินเหละจี้เสื่อพ้อมคือเก่าตามประสาไก่อี้ จี้เม้งเห็นไก่อี้มาเหละจี้พ้อมกะ
ฟาวเบ๊าะโหลงดำว่า “โหลงดำไก่อี้เสื่อศาลาแล้ว”

โหลงดำกะฟาวแล่นไปก้มเลกิ้นจี้ไก่อี้ทันที เพื่อนั้นมีคือเทือก่อนน้อ สีหน้าโหลงดำบิด
เบ๊าะทั้งสะแตะสะแตะอันเอื้ออีกกะทิก ย้อนหลงกลจี้เม้งเสแล้ว

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน จี้ไก่อี้เลิครส

วันหนึ่งหลวงตาจับกิมินมดจากโยมที่หมู่บ้านไกลออกไป จึงสั่งสามเนรเม้งให้ดูแล้วให้ตี
คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า โดยเฉพาะบริเวณศาลาการเปรียญ ให้คอยไล่ไก่อี้ของชาวบ้านให้ตีเพราะ
มันชอบมาจี้ไส่พื้นเป็นประจำ สามเนรเม้งรับปากหลวงตาว่าจะดูแลรักษาไว้ดีที่สุด จะไม่ยอมเกล
ไก่อี้ไปไหน

พอคล้อยหลังหลวงตาเท่านั้นเอง สามเนรเม้งก็เล่นซุกซน โดยเอาน้ำอ้อยมาดื่มให้น้ำขัน ๆ สี
ออกน้ำตาลคล้ำเหมือนจี้ไก่อี้ไม่มีผิด จากนั้นก็นำน้ำอ้อยนั้นไปหยดไส่พื้นศาลาการเปรียญเต็มไปหมด
พอหลวงตาลกลับมาเห็นจี้ไก่อี้เต็มพื้นศาลาการเปรียญก็โมโหเรียกสามเนรเม้งมาสอบสวน

“ไหนรับปากกับหลวงตาว่าจะดูแล ไม่ให้ไก่อี้มาจี้ไส่ เห็นไหมเต็มไปหมดเลย อย่างนี้ต้องโดน
ลงโทษให้หนัก จงก้มลงกินจี้ไก่อี้ตามพื้น ให้หมดเดี๋ยวนี้”

สามเนรเม้งปฏิบัติตามโดยดี ก้มลงเลียจี้ไก่อี้ปลอม ทีละกอง ทีละกอง อย่างเอร็ดอร่อย จนจะถึง
ก่อนสุดท้าย หลวงตาก็บอกให้หยุด แล้วถามสามเนรเม้งว่า

“เป็นไง จี้ไก่อี้อร่อยไหม”

สามเนรเม้งก็ตอบว่า

“อร่อยที่สุดเลยหลวงตา ทั้งหวานทั้งหอม ไม่เชื่อหลวงตาลองกินดูสักกองก็ได้”

หลวงตาก็ลองดูกองสุดท้าย ก็เห็นว่าอร่อยจริง จึงพูดกับสามเนรเม้งว่า

“จี้ไก่อี้ อร่อยอย่างนี้ก็ไม่ถึงเลย ต่อไปถ้าเห็นไก่อี้ อย่าลืมบอกหลวงตาดูด้วยนะ”

ไม่นานไก่อี้ของชาวบ้านก็ลงวัดแล้วจี้ไส่พื้นศาลาการเปรียญ สามเนรเม้งเห็นดังนั้นก็บอก
หลวงตาทันที

“หลวงตาไก่อี้ไส่พื้นศาลาการเปรียญแล้ว”

หลวงตาไม่รอช้า รีบก้มลงเลียจี้ไก่อี้ที่คราวนี้ไม่เหมือนคราวที่แล้ว สีหน้าของหลวงตาบิด
เบ๊าะพร้อมกับอาเจียนเสียดใหญ่ หลงกลสามเนรเม้งเข้าเสียดแล้ว ไม่น่าเลย

เนื้อเรื่องภาษาไทย พื้นเพมั่งต่อนข้าวแตงงา

เมื่อยามผ่านไป โหลงคำกะพยามอบรมบ่มนิสัยสามเณรเม้ง เอื้อหุจกซื้อปฏิบัติอันเลอมีที่อื่น เลอมีเม้น กะเยอะเอื้อหุจกสูงหุจกต่ำ เณรเม้งกะเฮนฮู้ได้โว ได้เฮนแล้วบางแนวกะถือไปปฏิบัติ บางแนวกะเอาไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อปรับเป็นเอื้อเกิดปัญญาแล้วนำปัญญานั้นเอื้อมาใช้ตามทางที่ที่ ต้องแน่ มีที่กะดื้อแน่ ฮ้องว่าฉลาดแกมโกงนั้นแหละ

มือนึงโหลงคำได้ภารกิจหละไปจำวัดอื่นจักคีนนี้ กะเลยฮ้องเณรเม้งมาเบ้าว่า “โหลงคำหละ ไปช้อยโฮ่มงานบุญบ้านหนองโอ้เคื้อ เบ็งวัดเฮื้อดีเคื้อ บริเวณกุฏิอย่าเอื้อหมามาจีเสื่อเค็ดขาด

เณรเม้งกะฮับปะโหลงคำว่าละเบ็งวัดเบ็งกุฏิเฮื้อดีที่สุด พอโหลงคำหันหลังเอื้อคาวน้อยนึ่ง เณรเม้งกะวางแผนทันที เองามาโค้ เอามะพร้าวมาขูดแล้วกะเอาข้าวเหนียวมาคูกเข้าเค็ดกับน้ำตาลแล้วกะ ปั่นก้อน ๆ ฮ้องว่าข้าวแตงงา รสชาดหอมหวานแซบหลาย แต่พอบั่นเป็นก้อนแล้วมันคือกะโต้จีหมา จะนั้นกะเณรเม้งกะเอาข้าวแตงงาไปกองไว้เฮื้อคือจีหมานี้หละ ถ้าเอื้อโหลงคำกลับมา พอโหลงคำมา สอดกะโววายฮิ้นทันที

“เณรเม้งเฮ้ไปซิเลอ เบ็งแนปะเอื้อหมามาจีเสื่อกุฏิเค็ดเม็ด” พอเห็นเณรเม้ง โหลงคำกะขบแหว เสื่อ ทั้งคาคโทษที่ถนัด คือเบ้าเอื้อโจ้เม้งกินจีหมาเอื้อเม็ดชูกอง โจ้เม้งกะกินจีหมาอย่างแซบอร่อยจน เหลือก้อนสุดท้าย โหลงคำหอมเบ็งอยู่ว่าเฮื้อผลอจีหมาแซบแท้เบ้า โหลงคำจึงได้ถามโจ้เม้งว่า

“โจ้เม้งแซบแท้เบ้าจีหมานั้นจังก็กินเอากินเอาแท้”

โจ้เม้งกะเบ้าโหลงคำว่ามันแซบแท้ได้ โหลงคำกะลองเบ็งจักกองเบ็งดู แล้วมันกะแซบเพ็ง สมพอโจ้เม้งจังก็กินเอากินเอา มิได้บาดนี้จันเห็นจีหมามือเลอ เฮากะหละกินสะเจ้อไปเลย มีทันหึงกะ ได้หมาโตนี้เง้นมาหามองจีพอดิ โหลงคำเห็นแล้วกะมีหึงแล้วฟาวไปหุ้บจีหมามากินทันที แต่แล้ว กะต้องสะแต๊ะแต่นเอื้อมาอย่างเฮง ย้อนว่าโหลงคำเฮื้อโจ้เม้งอแล้ว

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน ขนมห้าวแดง

วันเวลาผ่านไป หลวงตาพยายาอบรมบ่มนิสัยสามเณรเม้งให้รู้จักข้อควรปฏิบัติ สิ่งใดควร ไม่ควร สามเณรเม้งสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว แต่เรียนรู้ไปแล้วบางอย่างก็นำไปประพฤติปฏิบัติ บางอย่างก็นำไปเป็นปมปัญญาให้ข้อคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เกิดปัญญา แล้วนำปัญญานั้นออกมาใช้ในทางที่ถูกต้องบ้างและไม่ถูกต้องบ้าง ที่เรียกว่า ฉลาดแกมโกงนั้นแหละ

วันหนึ่งหลวงตา มีภารกิจต้องไปจำวัดที่อื่นเป็นเวลาหนึ่งคืน จึงเรียกสามเณรเม้งมากำชับว่า

“หลวงตาจะไปร่วมงานบุญเทศกาลที่บ้านหนองโอ้ ดูแล้วคให้คินะ โดยเฉพาะบริเวณกุฏิ อย่าให้หมามาจีใส่เป็นอันขาด”

สามเณรเมี่ยงรับปากจะดูแลวัดให้ดีที่สุด พอหลวงตากล้อยหลังไปแล้วสามเณรเมี่ยงก็เริ่มแผนงานทันที เขาเองมาคั่วจนสุกหอม จากนั้นก็เอาน้ำที่คั่วนี้มาตำผสมกับน้ำตาลมะพร้าวขูด และข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำออกมาเป็นก้อน ๆ เรียกว่าขนมข้าวแดกงา มีรสหอมหวานมันอร่อยมาก แต่พอปั้นเป็นก้อน ๆ จะมีสีขาว ๆ คำ ๆ คล้ายจี๋หมามาก จากนั้นก็นำขนมข้าวแดกงาไปวางไว้บริเวณกุฏิ รอคอยเวลาที่ หลวงตากจะกลับมา พอหลวงตากกลับมา ก็เอะอะโวยวายขึ้น

“เณรเมี่ยงหายหัวไปไหน ดูลิปปล่อยให้หมาจู้ใส่กุฏิเต็มไปหมดเลย”

พอเจอน้ำสามเณรเมี่ยง หลวงตากก็ตีหน้ายักษ์ทันที พร้อมกับบดทลงโทษที่ถนัด ก็สั่งให้สามเณรเมี่ยงกินจี๋หมาทุกกองให้หมด ก็เลยหยิบก้อนขนมข้าวแดกงามากินทีละก้อนด้วยความเอร็ดอร่อย จนเหลือก้อนสุดท้าย หลวงตากซึ่งสังเกตอยู่ก็ถามขึ้นว่า

“เอ๊ะจี๋หมามันมีรสชาติอย่างไรนะ ดูท่าจะอร่อยเห็นกินเอากินเอา”

สามเณรเมี่ยงจึงบอกหลวงตากว่ามันอร่อยมากทีเดียว หลวงตากก็เลยลองดูซึ่งก็เหลืออยู่แค่กองเดียว มันก็อร่อยมากจริง ๆ จึงนึกในใจว่าจี๋หมามันอร่อยมากอย่างนี้เอง มิน่าล่ะสามเณรเมี่ยงจึงกินเอากินเอา ไม่ได้คราวนี้ถ้าเราเจอจี๋หมาเมื่อไหร่ เราจะกินให้ซะใจไปเลย และในเวลาเดียวกันนั่นเองหมาตัวหนึ่งก็ขี้ออกมา หลวงตากไม่รอช้าจับจี๋หมอลงปากทันที แล้วก็ต้องอ้วกออกมา เสียรู้สามเณรเมี่ยงอีกแล้ว คราวที่แล้วก็กินจี๋ไก่ คราวนี้โดนจี๋หมาหนักกว่าเดิม

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นเชิงม้งตอนยางหมาน้อย

มีหนึ่งโหลงคำได้ฮับนิมนต์ไปสันจ้งหันอยู่บ้านนาวิ กะเลยเบ้าะเฮื้อโจ้เม้งเผ่าวัด ถ้าโหลงคำหละมาทันสันเพล พอโหลงคำไปหวิดควาคว่โจ้เม้งกะดันพิเลนตามนิสัยคือ เทื่อนี้โจ้เม้งย่างเข้าไประยะ โคงป้าชี ไปหาเก็บเอาเบ้อยางหมาน้อยเป็นพืชสมุนไพรตระกูลเดียวกับต้นยานางคือเป็นสีเขียวคือเดียวกับยานาง เคอหมาน้อยเก็บเอาเบ้อมายี่ป็นเอาน้ำสีเขวแล้วกะเสื่อเครื่องปรุงลงไป มะจิดโค่ ข้าวโค่ เกอหางผักโบ้ โห้กะเทม โห้สีเคอ ปุงรสาชดเฮื้อพอดิ ป๊ะไว้จักควา อิมิเหิงน้ำหมาน้อยกะละแฉ้งโต้เป็นคือวุ้น แล้วกะเอามากินได้เนาะจ๊ะว้ารสาชดหละแซบอร่อยแล้ว ยังเป็นยาเย็นอิน่า แก้อ่อนโนได้ออย่างดี

โจ้เม้งสันเพลก่อนที่โหลงคำละมาฮอด กะคือโจ้เม้งสันยางหมาน้อยนั้นหละ โหลงคำมาเห็นพอดิ เห็นยางหมาน้อยเหลอออยู่หม้อกะถามโจ้เม้งว่า

“ผลอออยู่เคอะหม้อนี้หนะ” โจ้เม้งกะตอบว่า

“ต้มต้บควายสด เหลอไว้เฮื้อโหลงคำสันเพล”

โหลงคำชอบเจ้อแล้วกะสันเพล เพาะเยอะชิมเบ็งต้มต้บควายสด กะแซบคือคืดที่เจ้อโหลงคำขนาด กะเลยถามโจ้เม้งว่าเอามาแต่จีเลอ โจ้เม้งกะเบ้าะโหลงคำว่าต้บควายสดขันเยอะได้ค้องเอาตอนควายกำลังจี้อะ จกัลดทางกันเลย คึงเอาต้มมันเอ๊ะมากะหละได้ต้บควายสดมาต้มเฮื้อแซบคือได้กินแล้วนั้นหละ โหลงคำกะหลงเช้อโจ้เม้งอแล้ว บ่ายมายามควายตอมทั้ง โหลงคำกะย่างเอ๊ะไปทั้งน้าถ้าต้บควายทมหละแลง โหลงคำชอบเบ็งควายโต้เลอหละจี๋หละได้ค้ำจกัลดคึงเอาต้บสดเอ๊ะมาต้ม พอดิ

ควายไต้หวันแบ่งให้เอ๊ะ โจ้เม้งฮ้องเบ๊าะโหลงคำว้า “เอาแม่โหลงคำ จกมัดเมจี่เอ๊ะแล้วไต้หวันนะ” โหลงคำทำจ้งหะพอดิจกบับเข้าสู่ควาย ควายคืนมันกะเลยฮู้มกันเอาแหนโหลงคำไว้พ้อมกับเส้นหว้าตัน โจ้เม้งฮ้องเบ๊าะโหลงคำ เห็นแต่ควายแก่โหลงคำเส้นผ้าเหลืองปัวเว็น เว็น ไปนำกันควาย โจ้เม้งฮ้องเบ๊าะโหลงคำว้า “หยันคันแท หยันคันแท” กะเว้ามีทัน กว่ควายละดีตกเจ้อละกะเอามือเอ๊ะจะกันควายได้ โหลงคำกะเจ็บละบบไปโท้กะโต ต้องนำไปอย่างจี๋หมาอยู่สามมื่อ สามคืน

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน ยางหมาน้อย

วันหนึ่งหลวงตาได้รับนิมนต์ไปฉันจังหันที่บ้านนาวิ จึงบอกให้สามเณรเมี่ยงเผ่าวัด แล้วหลวงตาจะรีบกลับมาให้ทันฉันเพล เมื่อคล้อยหลัง สามเณรเมี่ยงก็เริ่มเล่นซุกซนตามนิสัย คราวนี้เขาเดินเข้าไปที่โคกป่าชี เก็บเอาใบของยางหมาน้อย ซึ่งเป็นชื่อสมุนไพรชนิดหนึ่ง เป็นพืชจำพวกไม้เถาวัล ใบสีเขียวเข้ม ชาวผู้ไทนิยมนำมาใช้ หรือตำผสมน้ำจะได้น้ำยางหมาน้อยสีเขียวสด จากนั้นก็ใส่เครื่องปรุงลงไป ได้แก่ พริกป่น ข้าวคั่ว เกลือ หอม กระเทียม ตะไคร้ ปรุงรสให้พอดี นำไปวางไว้ให้เย็นๆ ไม่นานยางหมาน้อยจะแข็งตัวคล้ายวุ้น นำมารับประทานนอกจากจะมีรสชาติอร่อยแล้ว ยังมีคุณค่าทางสมุนไพร คือ เป็นยาแก้ร้อนในได้คือนักแล

สามเณรเมี่ยงฉันเพลก่อนที่หลวงตาจะกลับมา โดยอาหารที่ฉันก็คือยางหมาน้อยนั่นเอง พอหลวงตาลกลับมาเห็นยางหมาน้อยอยู่ที่หม้อเหลือก็ถามว่า

“อะไรอยู่ที่หม้อ”

สามเณรเมี่ยงก็ตอบหลวงตาว่า

“ต้มต้บควายสด เหลือไว้ให้หลวงตาฉันเพล”

หลวงตากล่าวชอบใจแล้วลงมือฉันเพล ลองชิมดูต้มต้บควายสด ก็อร่อยชอบใจ จึงถามสามเณรเมี่ยงว่าได้มาอย่างไร สามเณรเมี่ยงจึงบอกหลวงตาว่า ต้มต้บควายสดนั้นเขาได้มาโดยวิธี เวลาควายมันกำลังขี้อยู่ นั้น ให้รีบเอามือล้วงสวนทวารของมันดึงเอาตับของมันออกมา ก็จะไ้ตับสดมาต้มให้อร่อยไปเลย หลวงตาหลงเชื่อก็เลยเดินไปที่ทุ่งนา คอยจ้องฝูงควายที่กำลังเล็มหญ้า พอได้จ้งหะควายตัวหนึ่งจะถ่ายมูลออกมา หลวงตาไม่รอช้า เอามือล้วงสวนเข้าไปทันที ควายตกใจก็ขมิบรูทวารทำให้มือของหลวงตาคิดอยู่ไม่สามารถจะดึงออกได้ แล้วควายก็วิ่งเตลิดเปิดเปิงเล่นเอาหลวงตาต้องกลิ้งเกลือกตามควายไปด้วย ทั้งร่างกายหน้าตาลอกเป็นแผล สบงจีวรก็หลุดลุ่ย กว่ควายจะหายตกใจและเอามือออกจากรูทวารได้ หลวงตาก็อ้วกระแบบทั่วร่างกาย ต้องนำไปรักษาตามตำหรับสมุนไพรของชาวผู้ไทที่ได้ผลชะงัดนัก นั่นก็นำไปอย่างจี๋หมาอยู่สามวันสามคืน เพราะยางหมาน้อยเป็นเหตุ

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท บักเซม้งต๋อน เก๋เป็นเหตุ

มื่อหนึ่งโหลงคำเบ้าะกับโจม้งว่า เยอะเม่อเย่มโยมพ้ออยู่บ้านนาโก๋ เก๋แล้วที่มีได้เม่อเย่ม ได้ หังว่าพื้นมีชาบาย เจ็บออๆ แอดๆ สามมื่อดีสี่มื่อไซ้ กะเลยเกมเอาสำภาระหลายแนว เป็นแนวว่า มะไม้ มะงั่ว มะไฟ มะม้ง มะมี กะอิหลายมะอยู่ ของนាំมนี่เอาเส่อหลังช้างเม่อ แหะที่ขาดมีได้คือ เก๋สินธาร้องชาวบ้านด้มเอา เส่อค้องสานเอาจะไม่ไผ่ แล้วกะเบ่อต๋องกงมาสองค้องเอาเก๋เส่อเต็ม แล้วกะพับจีบปะค้องไว้มีเฮ้อไอน้ำ ฮีว่าฝนที่ ย้านมันเปย มันเม็ดไว จันมันเปะมันจิ้นหลาย อำไฮ ไวกันเก๋ ได้เวลาย่างแล้วกะ โหลงคำฮั่นนั้งหลังช้างบ่อนแยงหลังช้างที่เอ็ดไวก้อคนนั้ง โจม้งหาบ ค้องเก๋ตามหลัง ระยะเวลาจะบ้านกุดตอแก่นไปฮอดบ้านนาโกะมีแม่นเคื่อ ๆ แสงย่างผัดแสงหนัก แสงเมย์เจ๋อมฮาด เม้งทั้งหาบทั้งลักลิ้ให้ไปพ้อม ตรงข้ามกับโหลงคำ คึดกระหิ้มยิมย่องอยู่เนอะเจ๋อ ว่า สมแล้วกับที่ปะเฮ้อมันแกล้งผู้เจ้ามาตั่งเก๋ มื่อนี้เฮ้อมันหุจก้นว่าเพอเป้เพอ แต่กะมีวายเยอะฮ้อง ถามอยู่ว่า

“เป็นแนวเลอโจม้งเอี้ย เมย์อยู่บ้อ” โจม้งกะตอบว่า “ตั่งกกกะเมย์อยู่โหลงคำเอี้ย แต่ว่าหาบ ไปเก๋ๆ ผัดดีเมย์ หาบไปหาบไปดีเมย์กะเป็นสาวฝั้นแต่กะฝั้นกะเป็นความเพ็งได้โหลงคำเอี้ย” “ความ เพ็งผลอ” โจม้งเลยตอบอีว่า “ความเพ็งกะคือว่าหาบเก๋อยู่กะเกิดนิมิตขึ้นมา เห็นปู้ยาตาหวด ญาติที่ น้องที่ตายไปแล้วมาเว้านา โหลงคำสงสัย “หา! เพ็งเบ้าะ ชะนันเส่อมาเป้นเด้วหาบมะเฮา เป้นเด้วหาบ เก๋ เพราะว้าโหลงคำกะเยอะเว้านาเยอะพบปู้ยาตาหวดที่ตายไปแล้วคือเด้ว เฮ้อโจม้งฮั่นไปนั้งแยง หลังช้างแทนท่อนั้นหละ โจม้งฟ้าวไสช้างเฮ้อย่างไว ๆ ตอนที่โหลงคำกำลังหาบเก๋อยู่ ทั้งหนักทั้งเมย์ กะยังมีพบปู้ยาตาหวดผลอจกแนว กะจิงคึดว้าที่โจม้งจีไต่ฮือแล้ว โหลงคำกะเลยฮ้องโจม้งเจ้ากะมีเจ้า โหลงคำจกหละเอ็ดชะเลอ ทั้งเยอะทิมหาบเก๋แล่นนำช้างกะชิตายเก๋ ย้านคนมาเห็นพะละเอาไปเส จนวนมาฮอดหนองน้ำบ่อนนั้ง กะเลยคึดสินเจ๋อเอาค้องเก๋ลงไปเซ้งไวก้อยู่หนองน้ำ จาคิดว่าเพอก่าย ไปก่ายมากะมีเห็นค้องเก๋ แล้วจิงคิ้นมาเอาไม่พินว่า

พอแต่เซ้งค้องเก๋ลงน้ำแล้ว และกะ แล่นนำช้างกาเท้าทัน โจม้งกะแก้ไต่ว้าบังคับช้างมีได้ โหลงคำกะมีเว้าผลอ แต่ว่าโหลงคำเฮ้อไปหนองน้ำเสกก่อน คินไปเอาค้องเก๋ พอไปฮอดหนองน้ำดัง เอาค้องเก๋ฮั่นมาจ๊ะน้ำผัดมีเห็นเก๋จกก่อนเฮ้เม็ดแล้ว โหลงคำผิดหวังเนอะความคิดเจ้าของขนาด เลย จ่มว้าเฮาหละเอาผลอไปพะญาติ พะพี่น้องญาติโยม โจม้งกะเลยแนะนำว่า สะเอาป้าอยู่หนองนี้แหละ ไปพะญาติ จำป้าอยู่หนองนี้กินเก๋เฮาเม็ดแล้ว โหลงคำเห็นดีน้า ดีหละ ละแก้เผ็ดมันซุมโห้ขโมยนำมู นี้ ว้าแล้วกะพาเด้วสะน้ำจันแห้งเม็ดหนอง

โจม้งเห็นป้าคือโหลงลอยมา กะเลยเอาฝ่ามือตบฮักกหุมนัน ทั้งเว้าว่า “นี่แน เยอะลักกินเก๋ตูด ดีหลาย ตบบ้องหูเฮ้อเจ็ดเสเบ็งนี้” ตบแล้วกะจับป้าเส่อค้องเก๋ พอเห็นป้าคูกโหลงไต่ฮั่นอยู่เก๋โหลงคำ พอดิ โจม้งกะเลยเบ้าะโหลงคำว้า ตบบ้องมันเมะโหลงคำไต่ฮั่นหละจอมขี้ลักกินเก๋เม็ดคั่นนั้งะ โหลงคำกะพาลฮ้องกะตบบ้องหูป้าคูกที่เง้งป้าจำหลิบ เง้งป้ายังคามือโหลงคำฮ้องอย่างเจ็บปวดคอดแทบมี

ได้ มันเจ็บกาละ ปาดูกกะดิกยามเลอเสวแป็บฮอดหูเจ้อเลย โจ้เม้งกะใช้ไหวพริบทันที ฮ้องเบ๊าะ โหลงตำว่า “โหลงตาเร็วแล่นแม่เสื่อแม่อ่อนมาแล้ว” ท่อนั้นหละโหลงตาลุกแล่นอย่างมิดชีวิต เจ้งปาดูกหลุดเอ๊าะมีฮู้เมื่อ โจ้เม้งเทวหาโหลงตำ ฮ้องหาตั้งเหิง จังไค้งนังแสงห่าน อยู่แต่เทิงก่อไม้ไผ่ป่า หนามทั้งเม็ด โหลงตำกะแปกเจ้อคือเควว่าตอนฮั้นนั้นนา ฮั้นได้แนวเลอ หละลงได้แนวเลอ เด็ด ฮ้อนฮอดโจ้เม้งอแล้ว โจ้เม้งเอาไม้แทงฮักอไผ่ทั้งฮ้องว่า โหลงตำระวังเคื่องเจียวลอยฮั้นไปแล้ว ท่อนั้นหละ โหลงตากะโคคจี้ดลงมาฮอดจี้คั้นมือเลอมือฮู้เมื่อแล้ว เห็นผ้าสบงฮาดฮ้องหนามฮ้อยหย่าอย่าง อยู่แน่มมูกอไผ่หนะ โจ้เม้งกะเลยพาโหลงตำเมอร์รักษาโดยก้าน่างจี้หมา ฮะไม้สมุนไพรรตามเคย สามมือ ลีคิ่นโหลงตาจ้งทุเลามา

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

ตอน กลือเป็นเหตุ

วันหนึ่งหลวงตาบอกกับณเฌมียงว่า จะกลับไปเยี่ยมโยมพ่อที่บ้านนาโก เพราะไม่ได้ไปเยี่ยม ท่านนานแล้ว ได้ทราบข่าวว่าท่านไม่ค่อยสบาย เจ็บออก ๆ แอด ๆ สามวันดีสี่วันไข้ จึงเตรียม สัมภาระหลายอย่าง เป็นต้นว่าพวกผักผลไม้ เพื่อฝากญาติโยมทางบ้านเหล่าใหญ่ ของเหล่านี้นี้บรรทุกใส่ หลังช้าง และที่ขาดไม่ได้คือกลือสินเฑาะว์ ซึ่งวิธีเก็บกลือสินเฑาะว์ ของชาวบ้าน ก็จะสานข้องด้วยไม้ไผ่ นำใบตองกง (ใบของไม้พลวง) มารองช่องแล้วบรรจุกลือสินเฑาะว์ลงไปจนเต็ม นำไปเก็บไว้ที่ห้อง ที่ไม่มีความชื้นเพื่อนำมาใช้ปรุงอาหารต่อไป

ได้เวลาเดินทาง หลวงตาขึ้นนั่งบนหลังช้างปล่อยให้สามณเฌมียงหาบข้องกลือสินเฑาะว์ ตามหลัง ระยะทางจากบ้านหนองห้างถึงบ้านเหล่าใหญ่ไม่ใช่ใกล้ๆ เลย ยิ่งเดินก็ยิ่งหนัก และเหนื่อย แทบใจจะขาด สามณเฑาะหอบไปแอบร้องไห้ไป ตรงข้ามกับหลวงตา นึกกระหึ่มยืมย่องคิดในใจว่าสมแล้ว ปล่อยให้มันเกล้งเรามาตั้งนาน คราวนี้ให้มันรู้เสียบ้างว่าใครเป็นใคร แต่ก็ไม่วายเป็นห่วงเหลียว หลังมองดูแล้วลองถามว่า

“เป็นไงณเฌมียง เหนื่อยไหม”

สามณเฑาะมียงก็ตอบไปว่า

“ที่แรกก็เหนื่อยนะหลวงตา แต่พอหาบไปนาน ๆ ความเหนื่อยก็หายไปอย่างน่าอัศจรรย์ เหมือนฝันจริง ๆ แต่ก็เป็นความจริง”

“ความจริงอะไร” หลวงตาซักสนใจ

สามณเฑาะมียงก็ตอบหลวงตาไปว่า

“ความจริงก็คือ เกิดนิมิตขึ้นมา ขณะหาบกลือ เห็นปู่ย่าตาทวด ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วมาพูดคุยด้วย”

“หา ! จริงหรือ จ๋นเปลี่ยนให้หลวงตาไปหาบกลือแทนบ้างสิ เพราะหลวงตาก็อยากพบปู่ย่าตาทวดที่ตายไปแล้วเหมือนกัน จะได้ถามว่าอยู่กันอย่างไร”

พอหลวงตาเปลี่ยนมาเป็นฝ่ายหาบเกลือ โดยให้สามเณรเมี่ยงขึ้นไปนั่งบนหลังช้างแทน เท่านั้นเองสามเณรเมี่ยงก็รีบไล่ช้างให้เดินไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่หลวงตาเดินหาบเกลืออยู่ ทั้งหนักทั้งเหนื่อยก็ไม่พบบรรพบุรุษซักที จึงรู้ว่าหลงกลสามเณรเมี่ยงเสียแล้ว ร้องตะโกนให้หยุดก็ไม่หยุด หลวงตาไม่รู้จะทำประการใดจะทิ้งหาบเกลือแล้ววิ่งไล่ตามช้าง ก็เกรงว่าหากมีใครมาพบเหลือเข้าก็จะเอาไปเสียดายก็เสียดาย จนกระทั่งมาถึงหนองน้ำแห่งหนึ่งจึงตัดสินใจเอาข้องเกลือทั้งหมดลงไปซ่อนในน้ำ เพราะคิดว่าใครผ่านไปผ่านมาก็คงมองไม่เห็น แล้วค่อยกลับมาเอาทีหลัง

หลวงตาวิ่งตามช้างไปจนทัน สามเณรเมี่ยงก็แก้ตัวว่าบังคับช้างไม่ได้ หลวงตาไม่ว่าอะไรแต่ให้กลับไปที่หนองน้ำเพื่อเอาข้องเกลือ พอกลับไปถึงหนองน้ำดึงข้องเกลือขึ้นมาจากน้ำปรากฏว่าเกลือบละลายหายไปกับน้ำหมดแล้ว หลวงตาแสดงอาการผิดหวังมาก ท่านบ่นว่าไม่รู้จะทำอะไรไปฝากญาติโยม สามเณรเมี่ยงจึงแนะนำว่าน่าจะวิดเอาน้ำปลาในหนองน้ำนี้แหละไปฝากญาติโยมในฐานะที่ปลาในหนองน้ำนี้กินเกลือของหลวงตาเสียหมด หลวงตาเห็นดีด้วย ดีหะจะได้แก้ผิดพวกหัวขโมยพวกนี้ด้วยว่าแล้วก็ช่วยกันวิดน้ำที่หนองน้ำนั้นจนแห้ง สามเณรเมี่ยงเห็นปาซ่อนตัวใหญ่ลอยมา ก็เลยใช้ฝ่ามือตบเข้าที่หัวของมัน พร้อมกับพูดว่า

“นี่เนะ อยากขโมยกินเกลือตุ๋นกิน คบบ้องหนูให้เจ็ดเลย”

ตบแล้วก็จับปลาซ่อนใส่ลงไปในข้องเกลือ ต่อมาก็มีปลาตุ๋นตัวใหญ่ลอยออกมาจากที่ซ่อนใกล้กับหลวงตา สามเณรเมี่ยงก็ร้องบอกหลวงตาให้ตบบ้องหนูมัน หลวงตาพาข้อตบเข้าไปที่บ้องหนูโดนเจี๊ยงปักเข้าจนสุดเสียงคาอยู่อย่างนั้น สามเณรเมี่ยงตกใจกับเสียงร้องโอดโอยของหลวงตาจึงเข้าไปช่วยจับปลาตุ๋นหัวจะตั้งเจี๊ยงออก แต่หลวงตาร้องไม่ไหวมันเจ็บเหลือเกิน เพียงกระตุกกระตักนิดหน่อยก็เสียวแป๊บถึงหัวใจแล้ว สามเณรเมี่ยงก็เริ่มใช้ไหหวาพริบของมันทันที ร้องบอกหลวงตาว่า

“หลวงตาหนีเร็วเสื่อแม่ลูกอ่อนมันมาแล้ว”

เท่านั้นเองหลวงตาก็ลุกพรวดออกวิ่งจ้าอ้าวหนีไปอย่างไม่คิดชีวิต เจี๊ยงปลาตุ๋นก็หลุดออกอย่างง่ายดาย สามเณรเมี่ยงเที่ยวตามหาหลวงตา ร้องเรียกอยู่ตั้งนาน จึงได้ยินเสียงขานรับ ปรากฏว่าตอนนี้หลวงตาหนีเสื่อแม่ลูกอ่อนขึ้นไปอยู่บนกอไม้ไผ่ป่า ซึ่งเต็มไปด้วยหนามที่แหลมคม หลวงตาก็แปลกใจเหมือนกันว่าตอนขึ้น ๆ ใต้อย่างไร เพราะอารามตกใจกลัว แต่ตอนนี้ไม่มีปัญหาว่าจะลงได้อย่างไร เดือดร้อนสามเณรเมี่ยงต้องใช้ปัญญาอีกแล้ว เขาใช้ไม้เหยือกไผ่ พร้อมกับตะโกนบอกหลวงตาว่า

“หลวงตาระวังให้ดังเขี้ยวมันเลื้อยขึ้นไปแล้ว”

เท่านั้นเอง หลวงตากระโดดลอยตัวลงมายังพื้นดินเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ เห็นแต่ผ้าสบงจิ๋วขาดห้องรุ่งริ่งตามกิ่งไผ่ป่าเต็มไปด้วยหนาม เดือดร้อนสามเณรเมี่ยงต้องนำหลวงไปรักษาโดยการย่างขี้หมาสามวันสามคืน ตามตำหรับยาสมุนไพรของภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้น เชนเม้งต๋อนบักเซมเม้งเอ๊ะศึก

โจ้เม้งโถมมากะได้หลายพรรษาแล้ว โหลงดำกะได้พยายามอบรมนิสัยทั้งได้ถ่ายทอดวิทยายุทธต่าง ๆ เอ้อ ได้เน่มีได้เน่ เน้นว่าบางท้อเอ็ดเอื้อครูผู้สอนที่หมัดโสนมาเอ็ดเอื้อเจ้าของเจ็บคิงกะหลายท้อคือแล้ว แต่ว่าโหลงตากะเอื้อภัยมาตลอดเพาะความเป็นห่วงหาอาทร จนสอดมือโจ้เม้งได้ลิกเอาะมาเป็นบักเซมเม้ง ย้อนว่าเพอโถมเอะ ลิกเอะมาฮ้องว่า เซมน้อย ฮีว่าฮ้ายเซงขันโถมพระ ลิกเอะมากะฮ้อง ทิศ ฮ้ายทิศ ขันเพอโถมพระสอดท้อที่ 2-3 ลิกเอะมากะฮ้องฮ้ายจ้าน ตาจ้าน เป็นคำนำหน้าเพื่อเอื้อฮู้จักว่าคนผู้นั้นได้ผ่านการโถมหรือว่าอุปสมบทมาแล้ว ฉะนั้นโจ้เม้งกะลิกเอะมาเป็นบักเซมเม้งมาแต่นั้น

พอตีท้อหนึ่งได้โปกโจรจิ้นฮ่อ หรือว่าเป็นโปกชาวจิ้นที่หลบหนีโทษแผ่นดินมา หนีการจับกุมฮ้องเต้เข้ามาอาศัยลี้ภัยอยู่บ้านมู่เขตแดนฮ้องแคว้นสิบสองจุไทย เขาทะเลเทวปล้นสะดมชาวบ้านชาวเม้งเอื้อได้ฮับความเดือดร้อนไปโท้ ต่อมากะเอ็ดเอื้อโจรจิ้นฮ่ออีกเหม่อฮิ้นไปเติก เอาไปเอามาพันพาแล้วโถมแล้วเข้ากับฮ้องแดง ฮ้องเหลิง ฮ้องดำ ได้กองกำลังหลายฮิ้น มั่นพาแล้วไปยึดโ้เม้งเล็กเม้งน้อยฮ้องสิบสองจุไทย ไปกาเท้า มั่นพาด้วยกองทัพบาปิดล้อมเม้งน่าน้อยฮ้อยหนุ ที่เป็นเม้งโหลงฮ้องคนผู้ไท

พระราชามิงน่าน้อยฮ้อยหนุ เห็นกองกำลังจิ้นฮ่อหลายกว่ากองกำลังฮ้องเจ้าของกะคงแล้ว เห็นท่าหละฮู้เขามิได้หละแท้แล้วบาดนี้ พอติโจรฮ่อได้ส่งทูตมาว่ามาจาแล้วว่า เพื่มีเป็นการเอ็ดเอื้อเกิดการเสด็จเสเนื่อเสชีวิตราษฎร ทางกองทัพฮ่อได้ข้อเสนอว่าเฮามาแข่งขันโ้ล้านชนแล้ว ขันฮ่อแพ้กะหละยอมยกทัพเม่อ ขันฮ่อชนะกะหละยึดเอาเม้งน่าน้อยฮ้อยหนุเส ใช้เวลาเจ็ดมื่อท้อนั้น

พระราชามิงน่าน้อยฮ้อยหนุ จำเป็นได้ตกลงตามที่โปกฮ่อเสนอมมา ย้อนว่าเฮากะมีเยอะเกิดการล้มตายคือแล้ว หละได้พิจารณาแล้วแม่นฮู้ไปกะหละมีฮู้เขาอยู่แล้ว กะเลยประกาศหาคนโ้ล้านที่หละมาต่อสู้กับคนโ้ล้านจิ้นฮ่อ แต่กะมีได้เพอมาอาสาจักคน จำเพ้นเห็นคนโ้ล้านจิ้นฮ่อเอะมาชนไม้ชนมะพร้าวเต๊ะ ชนกำแพงม้างแซวชะ อยู่กะมีได้เพอมาอาสา เอ็ดเอื้อพระราชชาติกเจ้อหลายฮ้านเสบ้านเม้งเอื้อจิ้นฮ่อ กะเร่งประกาศสืบเสาะหาคนเก่งที่หละมาแก้ไขกอบกู้บ้านเม้งได้

เว้าฮอดบักเซมเม้ง มื่อได้หจิ้นประกาศแล้วกะฟ้าไปเข้าเฝ้าพระราชารับอาสาทันที พระยาพื้นและคี่เจ้อกาเท้า จำเคยได้หจิ้นฮ้องเซมบักเซมเม้งโ้แหลมอยู่แล้วคือหละเก่งก้าสามารถพอที่หละได้ทางเอาชนะจิ้นฮ่อได้ กะเลยมอบความไว้นื้อเชื้อเจ้อเอื้อบักเซมเม้งแต่เพงผู้แล้ว บักเซมเม้งจัดการโก้นโ้โ้ล้านแล้วกะดั้มสีแดง เบ้งเป็นคำฮ้าน บาดนี้กะเอื้อชาวบ้านฝั้นเซอะบ่อแก้วที่มันเต๊ะแล้วโหลงฮาวเหนี่ละ เบ้งอยู่แต่โกลคือเซอะหนึ่งควายอย่างคี่ ยามก่าคินโปกจิ้นฮ่อนอนหลับเม็ด กะเอื้อชาวบ้านชาวเม้งหนีเท้าเอะมากองไว้เนาะก่าแพงเม้งเอ็ดกองโหลงฮาวจอมโ้ปะ เอ็ดไว้หลาย ๆ กอง เบ้งโกลกะคือจอมโ้ปะคี่ ๆ นี้หละ

ได้ยามฮอดเวลานัดหมายแล้ว ต่างฝ่ายต่างดั้มพ้อม คนโ้ล้านของโจรฮ่อกะโ้โหลงฮาวยักฮี่ ฮ้องดั่งฮาวฟ้าลั่น ได้หจิ้นแล้วโหลงเป็นคำฮ้าน เป็นคำแล่นหนีเม็ดมื่อ

ได้ยามประลองยุทธ์แล้ว ทางฝ่ายเมืงน่าน้อยอ้อยหนูกะฮ้องไชโยฮือฮั่น ประตุมิงไขเอ๊ะกะเห็นผู้ชายจ้อยแห้งกะแดงเห็นท้อกะคุ โห้เลิกลั่นเป็นสีแดง พุชะอะหนังเส้นโหลงฮาวเห็น ชาวบ้านชาวเมืงเป็นฮ้อยทำคิงชะอะฮ้อยอยู่ ทำทำคิงไปคิงมาอยู่ ปรากฏว่าคนเป็นฮ้อยฮู้แสงโห้ลั่นมีได้ ชะอะหนังโหลงฮาดปู้ด ชาวบ้านชาวเมืงนับฮ้อยลั้มทับเดวระเนระนาด ฝ่ายเซงเม้งกะฟ้าวเอาโห้ลั่นไปชนเอากองจีเถ้าที่กองเฮงเดวเต๊ะมุ่นวายชีฝุ่นก๊ับท๊ีบ เบ็งผลอมมีเห็นผลอ โปกโจรชอมเบ็งเหตุการณ์อยู่ตลอดเห็นจอมโปิ๊ะโหลงเต๊ะมุ่นวายฮาวนั้นกะเจ้อเสม็ก้าเอ๊ะฮู้ชนโห้ลั่นเมืงน่าน้อยอ้อยหนูเลย ขนาดชะอะหนังกะยังฮาด คนตั้งเป็นฮ้อยกะฮู้แสงมันมีได้ แถมชนจอมโปิ๊ะเดินห้าโคตรเจ็งเต๊ะเป็นผุยผองต้องเบ้าะถอยคิกว่า

ในที่สุดโปกจีนฮ้อยอมแพ้แล้วกะยกทัพเม่อ เมืงน่าน้อยอ้อยหนู เมืงโหลงฮ้องสิบสองจุไทกะมีที่ฮึด ชาวบ้านชาวเมืงกะขึ้นชมยินดี พระราชากะพอพระทัยหลายกับบักเซงเม้ง กะได้ปูนบำเหน็จฮับสินเงินทอง เสินฮาน ที่โห้ที่นา ข้าทาสบริวาร กะทรงชุบเลี้ยงหื้อเป็นที่ปึกษางานราชก้านต่อมา

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน บักเซียงเมียงออกศึก

สามเณรเมียงบวชมาได้หลายพรรษาแล้ว หลวงตาได้พยายามอบรมบ่มนิสัยพร้อมทั้งได้ถ่ายทอดวิทยายุทธต่าง ๆ ให้ ได้บ้างไม่ได้บ้าง ถึงแม้ว่าบางครั้งจะเล่นเอาครูผู้สอนต้องเจ็บตัว เจ็บใจแต่หลวงตาก็ให้อภัยและห่วงหาอาทรเสมอมา จนถึงวาระที่ต้องลาสิกขาบทเสียที เมื่อสึกออกมาจึงมีคำนำหน้าชื่อเป็นเซียง คนทั้งหลายเรียกว่า “บักเซียงเมียง” แต่นั้นมา

กาลครั้งหนึ่ง ยังมีพวกโจรจีนฮ่อ ซึ่งเป็นพวกผู้ร้ายชาวจีนหลบหนีอาญาแผ่นดินหนีการจับกุมตัวของฮ้องเต้ มาอาศัยอยู่ตามชาวแดนของแคว้นสิบสองจุไทย พวกเขาจะเที่ยวปล้นสะดมชาวบ้านชาวเมืองให้ได้รับความเดือดร้อนไปทั่ว ต่อมาซังจะกำริบเสิบสาน ได้รวมตัวกันทั้ง ฮ่อธงแดง ฮ่อธงเหลือง และฮ่อธงดำ มีกองกำลังมากจึงเข้าไปยึดเมืองเล็ก ๆ น้อย ๆ ของแคว้นสิบสองจุไทย จนกระทั่งยกกองทัพมาปิดล้อมเมืองน่าน้อยอ้อยหนู ซึ่งเป็นเมืองหลวง

พระราชาเมืองน่าน้อยอ้อยหนู เห็นกองกำลังของจีนฮ่อแล้วมีมากมายกว่าหลายกองกำลังของพระองค์หลายเท่าก็หวั่นพระทัย เห็นทีจะเสียบ้านเสียเมืองคราวนี้เป็นแน่แท้ ก็พอดีทางโจรฮ่อได้ส่งทูตมาเจรจาได้ความว่า เพื่อไม่ให้เสียชีวิตเลือดเนื้อประชาราษฎร ทางกองทัพฮ่อจึงขอเสนอให้มีการแข่งขันห้ำหั่นชนกันขึ้นถ้าฝ่ายผู้ไทชนะ ทางฮ่อก็จะยกทัพกลับไปแต่โดยดี แต่ถ้าฮ่อชนะก็จะยึดเอาเมืองน่าน้อยอ้อยหนูเสีย โดยใช้เวลาเตรียมการเพียงเจ็ดวันเจ็ดคืนเท่านั้น

พระราชาแห่งเมืองน่าน้อยอ้อยหนู จำต้องตกลงตามที่พวกฮ่อเสนอมา เพราะไม่อยากเสียชีวิตเลือดเนื้อประชาราษฎร และได้ประเมินสถานการณ์แล้วถ้าจีนรบกันก็คงสู้พวกฮ่อไม่ได้จึงประกาศหาคนห้ำหั่นที่จะอาสาสู้กับห้ำหั่นของฮ่อ แต่ทุกคนก็ขาดใจไม่มีใครอาสาเลยเพราะ แต่ละวันจะมีห้ำหั่นของฮ่อออกมาเดินเลียบค่ายแล้วแสดงพลังข่มขู่ให้กลัว เช่น เอาห้ำหั่นชนกิ้งม้ายักษ์กระเนระนาด ชน

กำแพงพังเป็นแถบ เอาหัวล้านโขกผลมะพร้าวให้แตกเป็นเสี่ยง ๆ ก็ยังได้ เมื่อเป็นเช่นนี้พระราชาก็โปรดเกล้าฯ ประกาศ และสืบเสาะแสวงหาคนเก่งที่จะกอบกู้บ้านเมืองให้ได้

กล่าวถึงบักเชียงเมี่ยง เมื่อได้ยินประกาศก็รีบไปเข้าเฝ้าเพื่อรับอาสาปราบฮ่อทันที พระราชาดีพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเคยได้ยินกิตติศัพท์ของบักเชียงเมี่ยงเหมือนกันว่าเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด คงจะสามารถใช้ปัญญาเอาชนะโจรสอได้ จึงมอบความไว้วางพระทัยให้กับบักเชียงเมี่ยงแต่เพียงผู้เดียว ฝ่ายบักเชียงเมี่ยงเมื่อได้รับมอบหมายภาระหน้าที่อันสำคัญมั่นก็เริ่มแผนการทันที โดยให้ช่างตัดผมโกนผมของม้นออกให้หมด แล้วแต้มสียะด้วยสีแดง ดูแล้วน่าเกรงขาม แล้วให้ราษฎรส่วนหนึ่งพากันฟันเชือกด้วยปอแก้วที่ผุ ๆ ขนาดใหญ่เท่าแขน แต่มองไปไกลคล้ายเชือกที่ทำด้วยหนังควายอย่างดี พอตกลงกลิ้งเมื่อทางกองทัพฮ่อนอนกันหมด ก็ให้ชาวเมืองขนจี้เถ้าออกมากองนอกกำแพงเมืองเป็นกองใหญ่ขนาดเท่าจอมปลวก ทำไว้หลาย ๆ กอง มองดูแต่ไกลก็เหมือนจอมปลวกดี ๆ นี่แหละ

ได้เวลาครบเจ็ดวันตามนัดหมาย พอจะได้เวลาต่างฝ่ายต่างเตรียมพร้อม หัวล้านของฝ่ายโจรสอตัวใหญ่เหมือนยักษ์ปักหลั่น ร้องคำรามดั่งลั่น ฟังแล้วเป็นที่น่าอกสั่นขวัญแขวน จวนจะได้เวลาประลองยุทธกัน ทางฝ่ายเมืองน่านน้อยอ้อยหนูก็ไชโยโห่ร้องขึ้น ประตุมืองเปิดออก ปรากฏร่างของชายผอมกระร่องกระร่ง หัวเถิกล้านเป็นสีแดง ที่เอวถูกมัดด้วยเชือกหนังเส้นใหญ่เท่าแขน มีชาวเมืองเป็นร้อยคอยจับเชือกเอาไว้ และทำท่าดิ่งกันอยู่ ดิ่งกันไปดิ่งกันมาสักพัก ปรากฏว่าคนนับร้อยสู้แรงหัวล้านคนเดียวไม่ได้ เชือกหนังเส้นใหญ่ขาดสะบั้น เท่านั้นเองชาวเมืองนับร้อยก็ฮือร้องระเนระนาด ฝ่ายหัวล้านเชียงเมี่ยงไม่รอช้าตรงเข้าไปใช้หัวชนกองจี้เถ้าที่เรียง ๆ อยู่หน้ากำแพงเมือง แตกกระจายคว้นโขมจ มองแต่ไกลเหมือนหัวล้านชนจอมปลวกขนาดใหญ่แตกกระจาย ซึ่งภาพเหตุการณ์ทั้งหมดอยู่ในสายตาของพวกโจรสอตลอด บรรดาหัวล้านฮ่อทั้งหลายใจฝืดต้องถอยออกมาไม่กล้าต่อกรกับหัวล้านเมืองน่านน้อยอ้อยหนู ดูลีลาเชือกหนังเท่าแขนยังเอาไม่อยู่ คนตั้งร้อยดิ้นรู้แรงไม่ได้แถมยังชนจอมปลวกเดือนห้าโคตรแข็งแตกเป็นผุยผงอย่างนี้ ต้องบอกว่าถอยดีกว่าไม่เอาดีกว่า

ในที่สุดพวกฮ่อต้องยอมแพ้และยกทัพกลับไป เมืองน่านน้อยอ้อยหนู เมืองหลวงของแคว้นสิบสองจุไท กลับคืนสู่อิสรภาพ เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ชาวเมืองยิ่งนัก โดยเฉพาะพระราชาทรงพอพระทัยบักเชียงเมี่ยง ปุนบำเหน็จรางวัลให้เป็นจำนวนมาก พระราชทานบ้านพักอาศัยเงินทอง ที่ไร่ที่นา ข้าราชบริวาร และทรงชุบเลี้ยงให้เป็นที่ปรึกษาราชการตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พัน บั้งเซมเม้ง ตอน ดำรายาบักเซมเม้ง

เทื่อนี้พระราชามิ่งน่านน้อยอ้อยหนูฮ่อแคว้นแคนสิบสองจุไท เกิดเป็นเมี้ยมีเยอะข้าวเยอะน้ำหิวากินข้าวมีแซบ ชุมแม่โคหละปึงหิวะ เอ็ดแนวกินแซบสาวเลอะตามเพิ่นกะยังมิเยอะกินอยู่ ยังกินมิได้คือเก่า จนหาได้ระดมเบ้าเต๋วฮ่อไปห้าสะไม้ม่าปุงฮ่อพระราชเพิ่นเสวย เพ่อว่าฮ่อหลังเทื่อเพิ่น

หละคืดเยอะเข้าเยอะนั่มแน ส่นกะห่าเฮ้อแตงเฮ้อกะยังมีได้เล็งคือเก่า เพิ่นกะยังมีเยอะอยู่ จนพระราชฯ เพิ่นกะคืดคังย่านผู้เข้าโปยุเป็นฮิวักะย่านตายนั่นหละ จันบักเซมั่งได้เข้าเฝ้ากะเลยไปปึกษาหาหรือว่า หละเอ็ดแนวเลอจ้งหละคืดจ้งหละกินแซบเยอะเข้าเยอะนั่มคือเก่าได้

บักเซมั่งทูลเกล้าพระราชฯว่า

“ ข้าน้อยขอกราบทูลว่า อาการห้องพระองค์ที่เป็นนี้ละ ข้าน้อยคิดว่าหละไปเฮ้อคืดได้ยู จัน พระองค์ยอมเอ็ดนั่มปฏิบัตินั่มตามที่เบ้าะ เพาะว่ามันได้แนวกล่ายู ” พระราชฯได้หังนเซมั่งเว้าแนวนั้น กะเจ้อขึ้นฮั้นมาฟ้าวฮับปะบักเซมั่งทันที บักเซมั่งกะนั่มมือหละไปพระราชฯ พ้อมกำฮับว่าตะวันฮั้น แล้วนะมีเฮ้อกินเพลอเลย เห็นชั้นผละอ่านอาการโปยมีได้ว่าเป็นเพลอเป็นโรคเพลอ พระราชฯกะฮับคำ แต่โดยคืด

พอคืนมือเข้าบักเซมั่งเข้าเฝ้าพระราชฯกะแต่เข้า มีได้เฮ้อเพลอหลายได้ท้อเว้าเต๋วแอ่นเต๋วเล็ง นั้นเล็งนี้ไปเลย ๆ จนฮอดยามกินเข้า บักเซมั่งเบ้าะพระราชฯว่า ยังเสวยมีทันได้ เฮ้อกายมือไปเสกฮั้น ฮอดมือฮั้นเข้าฮอดยามสายฮัพุน พระราชฯกะเยอะทมต่ายกะกินมีได้ ย้อนว่าเอ็ดนั่มความเว้าบักเซมั่ง อย่างเซ้งคืด จนทมคำห้องมือต่อมา บักเซมั่งจ้งเฮ้อโปกแม้โคยกสำหรับกับเข้ามาถวายพระราชฯ กะได้ ท้อแก่นฮั้นกินแซบเพิ่นมกนั่มละ มาเฮ้อเพิ่นหวย พอฮั้นแม้โคยกพาเข้ามาฮอดพระราชฯนั่มกินเอากิน เอา แนวกินบกไปทมหมิดคู้แนวนฮั้นอยู่เคอะพาเข้าหนะ จังมีต้องทูลถามเลยว่าเสวยพระกระยาหารหนะ แซบแล้วบ้อ ตำรับยาขนานนี้ได้ผลแท้ ๆ แต่ว่าเคอะความคิดห้องพระราชฯกะรู้สีกว่าหละมีพ้อเจ้อบัก เซมั่งเข้าแล้ว ย้อนว่าเสฮู้บักเซมั่งเสแล้ว แต่กะเอาผิดเพลอมิได้ เพาะหลักฐานเบ้าะชัดเจนเอาผิดบัก เซมั่งมิได้ กะแต่นั้นมาพระราชฯกะมิได้อาการเบ้อแนวกินฮักท้อ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน ตำหรับยาบักเชียงเมียง

ครั้งหนึ่งพระราชนาน้อยฮ้อยหนูแห่งแคว้นสิบสองจุไทย เกิดอาการอ่อนเพลีย เบื่อพระกายา หาร ถึงแม้ว่าจะให้พวกโรงครัวปรุงอาหารที่ดี วิเศษเท่าใด พระองค์ก็เสวยไม่ลง ต้องระดมช่วยกันทั้ง หมอหลวงปรุงยาให้เสวย เพื่อว่าบางทีจะช่วยกระตุ้นให้อยากเสวยแต่ก็ไม่เป็นผล จนพระราชฯเองก็ทรง วิตกกังวลถึงอาการของพระองค์ คิดไปต่างๆ นาๆ เดือดร้อนถึงบักเชียงเมียงเจ้าเก่า ถูกเรียกเข้าเฝ้าและ ทรงเล่าอาการให้ฟัง และทรงปรึกษาว່จะทำประการใดจึงจะหายจากอาการดังกล่าว

ฝ่ายบักเชียงเมียงได้กราบทูลพระราชฯว่า

“ข้าแต่พระองค์ อาการที่ว่านี้พระพุทเจ้าสามารถรักษาให้หายได้ เพียงแต่ให้พระองค์ได้ ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทเจ้าอย่างเคร่งครัดเท่านั้น”

พระราชฯทรงยินดียิ่งนัก รีบรับปากรับคำบักเชียงเมียง บักเชียงเมียงจึงนัดหมายกับพระราชฯว่า จะเริ่มรักษาพระอาการในวันรุ่งขึ้น และกำฮับว่าพอตะวันขึ้นแล้วห้ามเสวยสิ่งใดเป็นอันขาด มิเช่นนั้น จะไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ พระราชฯก็รับคำแต่โดยคืด

พอถึงรุ่งเช้า บักเชียงเมี่ยงเข้าเฝ้าพระราชาแต่เช้า แต่ไม่ได้ทำอะไรมาก เพียงแต่สนทนาเรื่องนั้น เรื่องนี้ไปเรื่อย ๆ จนได้เวลาเสวยพระกายาหาร บักเชียงเมี่ยงก็บอกยังเสวยไม่ได้ เวลาผ่านไปจากเช้าถึง สายถึงบ่าย พระราชาทรงหิวจนตาลายก็ไม่สามารถเสวยได้เพราะต้องปฏิบัติตามตำรับยาของบักเชียงเมี่ยงอย่างเคร่งครัด จนเวลาใกล้จะค่ำ บักเชียงเมี่ยงจึงให้พวกแม่ครัวยกสำรับกับข้าวอย่างดีที่พระราชาทรงชื่นชอบมาให้ แล้วอนุญาตให้พระองค์ทรงเสวยได้ เท่านั้นเองพระราชาก็เสวยเอา เสวยเอา จนกับข้าวบกพร่องไปเกือบหมด จึงไม่ต้องทูลถามว่าเสวยพระกายาหารอร่อยหรือยัง ตำรับยานานนี้ ได้ผลชะงัดนัก แต่ส่วนลึกในพระทัยของพระราชาก็จะไม่พอพระทัยบักเชียงเมี่ยงเข้าให้แล้ว เกิดความรู้สึกว่าได้เสียรู้ แต่จะเอาผิดก็ไม่ได้ เพราะหลักฐานพยานก็บ่งบอกออกมาอย่างชัดเจน นับแต่นั้น เป็นต้นมา พระราชาก็ไม่เป็นโรคเบื่อพระกายาหารอีกเลย

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท บักเซ่งเม้ง ต่อนมาก่อนไก่อ

หลังจะเหตุการณ์ตำรับยาเบ้ออันกิน บักเซ่งเม้งจะว่างวันจะการเข้าเฝ้าถวายเวะเป็นเวลาหนึ่ง เติบ ย้อนว่าพระราชายังคงเนอะอารมณ์อยู่ว่าได้เสือบักเซ่งเม้ง เนอะโชนเล็ก ๆ กะยังคิดอิจจาริชยา เนอะความเป็นความคิดห้องบักเซ่งเม้ง นับมือกะแสงเห็นแววจลาล้ำเล็ก ผัดแสงเอ็ดเฮ็ดคิด หวกระแวงตักเข้า มิแน้อจลละคิดกำเรบเสิบสานฮั้นมาคิดยาดราชสมบัติกะได้ คิดเย่อกำจัดเส ผัดย่านหำคับขันมาผัดมิได้ผู้ช้อยผะละคิดต่อเพอ กะเลี่ยคิดว่าเอ็ดแนวเลอปัญญาบักเซ่งเม้งจ้งลละ น้อยลง

ความซื่อห้องคนโปฮานแนวนึงกะคือ คนที่ได้ความเก่งกล้าสามารถแนวเลอ ที่เกิดแต่ความสู้ที่อ้า เสนมา เป็นคือเวทมนต์คาถาริว่าฮ้อ ฮ้อกะคือ คาถาที่เสนกับครูบาอาจารย์เพื่อว่าเฮาหละได้เก่งเฉพาะ ทาง คือว่าผู้เสนฮ้อได้ข้อปฏิบัติอย่างเด่ว จันเอ็ดผัดข้อห้ามอย่างฮ้ายแสง คนผู้นั้นหละกลายเป็นผีปอบ ริวะเป็นเล็โซฮ้ายแสงที่ย้อนเข้ามาหาผู้เจ้า แล้วผัดเอ็ดความเดิดฮ้อนเฮ็ดผู้อื่นพ้อม พระราชาทรงคิดว่า แนวที่หละเอ็ดเฮ็ดสติปัญญาห้องบักเซ่งเม้งน้อยลง กะคือเอ็ดเฮ็ดฮ้อริว่าเวทย์มนต์คาถาที่อยู่เนอะไ้

บักเซ่งเม้งน้อยลงโดยที่มีเฮ็ดได้ฮับสิ่งที่เป็นอุปมงคลต่าง ๆ แล้วแผนก้านอันโซฮ้ายห้องพระราชาลืมฮั้น มือนึงพระราชาสั่งเฮ็ดคนไปนำบักเซ่งเม้งมาเข้าเฝ้า โดยกำซัยต้องมาแต่เฝ้าแต่เช้า มาก่อน ไก่อเฮ็ดได้ คำว่า “ มาก่อนไก่อ ” กะหมายความว่า เฮ็ดมาแต่คักก่อนไก่อหั้นนั้นละ บักเซ่งเม้งผัดมก นอนตื่นสาย

แล้วพระราชากะฮู้จักว่าเป็นแนวนั้น จ้งเยอะเกล้งเฮ็ดมาแต่เช้า บาดนั้นแหละกว่าบักเซ่งเม้งละย่างมา สอดพระราชวังกะสายพอแสงแล้ว พระราชากะทรงฮ้ายอย่างแสง กะเลี่ยเฮะฮั้นว่า

“ ซิเลอ ! เลอญูเป๊าะเฮ็ดมาก่อนไก่อ เอ็ดผลอจ้งมาป้านนี้ ”

บักเซ่งเม้งกะตอบไปโดยมิได้สะทกสะท้านว่า

“ โดยข้าน้อย ! ข้าพระพุทธเจ้า ได้พยายามอย่างที่สุดแล้ว ที่หะมาก่อนไก่อ แต่ัวเบาะเฮื่อไก่นา หลังมานันกะมีมา สุดท้ายคิดไว้กะเลยเอาเซอะพุไก่อ่างมานี้หละ ”

พระราชกระที่บดิน “ ตั้ง ตั้ง ”

กูเบาะเฮื่อมาก่อนไก่อ กะคือ เฮื่อมาก่อนไก่อหัน มีแม่นว้างมาก่อนไก่อแนวนี้ บักเซงเม้งกะยังมี ยอมแพ้ฟ้าวัวต่อไปว่า

“ กะพระองค์ผัดฮับสั่งว่าเฮื่อมาก่อนไก่อ มีได้เบาะว่าเฮื่อมาก่อนไก่อหัน หละเฮื่อข้าน้อยเฮื่อเจ้า เป็นแนวเลอะ ”

พระราชานมุคิต ๆ กะแม่นเพ็งห้องมัน กะจั่งรับสั่งต่อไปว่า “ จันชนะนันกะแล้วไป ไ้อ์เล็งมา ก่อนไก่อริมาหลังไก่อนั้นนะ แต่ที่มิงมาสาขานี้ดีมิงต้องได้ความผิด กูละลงโทษมิง โดยการเอื้อทหารกับ นางสนมกำนัล ทั้งหลายไปจีเส่อเฮินมั่งมือนี้ได้หั้นอยู่เบาะ ”

บักเซงเม้งได้หั้นชนะนันกะตอบไปว่า

“ รับได้ยกเลิก้า พระองค์สั่งเอื้อทหารกับนางกำนัล ไปจีเส่อเฮินข้าน้อยทอนันเตวหะ ” พระราชาทรงยิ้มเยาะฮาวผู้เจ้าชนะแล้ว เลยว่าต่อไปว่า “ ที่ต้อง มิงเมอได้แล้ว ”

บักเซงเม้งกะเมอเฮิน ฮอดเฮินมีทันเฮิง โปกทหารกับนางสนมกำนัลจำโนนหลายกะมาฮอด พอมารอดกะมีเว้าผลอ ฟ้าวพาเตวทั้งจี หังตด หังเยว เส่อเฮินบักเซงเม้งอย่างอิกกะทิก บักเซงเม้งเห็น แห้วกะเลยเอาเส้าหวยทั้งโหดทั้งดี ทหารกับนางกำนัลมุนั้น ทันทิโหดผู้ละทื่อสองทื่อ กะพาเตวฮ้อง ให้ยอนเจิบโปดแซว แล้วกะพาเตวคินเมอฟ้าวไปฟ้องพระราชา ที่พระราชาสั่งการเฮื่อเอ็ดแนวนั้นกะ ย้อนเยอะเฮื่อเกิดความโซย และมนต์คาถาบักเซงเม้งเล้มลง แต่ว่าการที่บักเซงเม้ง เชนตีโปกทหารกับ นางกำนัล ถือว่าเป็นการบังอาจหลาย มันต้องฮับโทษสถานหนัก จังฮ้องไต่บักเซงเม้งเข้าเฝ้าทันทิ

“ กูลั่งเฮื่อโปกทหารกับนางกำนัลไปจีเส่อเฮินมิง มิงกะรับรู้แล้ว เอ็ดผลอมิงคือบังอาจเชนตี เขาชุนนั้น ”

พระราชตรัสแะเส่อเสงดัง แต่บักเซงเม้งกะมีสะทกสะท้าน ตอบหน้าตาเลยเลยว้า “ จันโปก มันซื่ออย่างเตวคือพระองค์ฮับสั่งกะถือว้าละเมิดคำสั่งห้องพระองค์คือเตวจำเป็นกะต้องได้ฮับโทษ ข้าน้อย ”

“ เอ็ดเกินไปแนวเลอะเว้ามาเมะ ” พระราชซักถามตอนที่กำลังง ๆ อยู่ว่าบักเซงเม้งมันละมาไม เลออิ บักเซงเม้งได้ทีกะเลยกราบทูลว้า “ โดยพระองค์ ! คนโปกนี้พาเตวจีเส่อพื้นเฮินห้องข้าน้อยกะมี เว้าผลอ แต่เนื้มันมาขัดคำสั่งห้องพระองค์คือ มีจีอย่างเตวเยวเส่อฟ้อม บางคนฮอดตดเส่อฟ้อม เป็นแนว นี้หละมีเฮื่อข้าน้อยเชนตีแนวเลอะ ” พอบักเซงเม้งกราบทูลจบ พระราชมาถึงกับทรงโห่เราะได้ความ ขบขัน มันหาทางเอื้อจนได้กุเสฮูมันนิแล้ว ต้องวางแผนเมอเฮื่อรอบคอบกว่านี้

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน ให้มาก่อนไก่

หลังเหตุการณ์ดำรงรักษารักษาโรคเพื่อพระกายาหาร บักเชียงเมียงก็ว่างเว้นไม่ได้เข้าเฝ้าถวายงานเป็นเวลานาน เพราะพระราชายังเคืองพระทัยเรื่องนี้อยู่ ในส่วนลึก ๆ ก็ให้คิดริยาในความมีปัญญาอันเลิศล้ำของบักเชียงเมียงเพราะพระองค์เองเป็นถึงพระราชผู้เป็นใหญ่แต่จะมีปัญญาสักครึ่งหนึ่งของบักเชียงเมียงคงไม่ได้ และนับวันก็ยิ่งเห็นแววความฉลาดที่ล้ำลึก ชักจะหวาดระแวงว่าต่อไปไม่แน่อจกำเริบเสิบสานแย่งชิงราชสมบัติไปได้ จะกำจัดเสียก็เกรงว่าหากเกิดเหตุการณ์ซับซ้อนเหมือนดังเมื่อครั้งศึกโจรสลัดแล้วจะหวังพึ่งใคร จึงคิดว่าทางที่ดีน่าจะอย่างไรก็ได้ที่ทำให้สติปัญญาของบักเชียงเมียงลดลง

ความเชื่อของคนโบราณอย่างหนึ่งก็คือ คนที่มีความเก่งกล้าสามารถอย่างใดอย่างหนึ่งก็หลายอย่างนั้น เกิดแต่วิชาความรู้ที่ร่ำเรียนมาเป็นเสมือนเวทย์มนต์คาถาหรืออ้อ อ้อก็คือ คาถาที่เรียนกับครูบาอาจารย์เพื่อเก่งเฉพาะด้าน ซึ่งผู้ที่เรียนอ้อมีข้อปฏิบัติข้อละเว้นที่เคร่งครัดมาก ถ้าละเลยและไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือทำผิดจากข้อห้ามอย่างร้ายแรง คนคนนั้นจะกลายเป็นผีปอบ ซึ่งเป็นความชั่วร้ายแรงที่ข้อนเข้าหาตนเองและสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เป็นต้น พระราชาทรงคิดว่าการที่จะลดสติปัญญาของบักเชียงเมียงลงได้ก็โดยทำให้เวทย์มนต์คาถาหรืออ้อในตัวบักเชียงเมียงเสื่อมโดยให้ได้รับในสิ่งที่ เป็นอัปมงคลต่าง ๆ แล้วแผนอันชั่วร้ายของพระราชาก็เริ่มขึ้น

วันหนึ่งพระราชารับสั่งให้คนไปตามบักเชียงเมียงมาเข้าเฝ้า โดยกำชับต้องมาเข้าเฝ้าแต่เข้ามา ก่อนไก่ให้ได้ คำว่า “มาก่อนไก่” มีความหมายว่า ให้มาแต่เช้ามากตั้งแต่ก่อนไก่จะขันนั่นเอง

บักเชียงเมียงมีนิสัยนอนตื่นสาย ซึ่งพระราชาก็ทรงรู้จึงแกล้งให้มาแต่เช้า ดังนั้นกว่าบักเชียงเมียงจะเดินทางมาถึงพระราชวังก็สายมากแล้ว พระราชาทรงกริ้วมาก ทรงตวาดขึ้น

“ไหนข้าบอกให้มาก่อนไก่ ทำไมจึงมาเอาตอนนี้”

บักเชียงเมียงก็ตอบไปโดยไม่สะทกสะท้านว่า

“ข้าแต่พระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าได้พยายามอย่างถึงที่สุดที่จะมาก่อนไก่ แต่เรียกไก่ให้ตามหลังมาอย่างไรมันก็ไม่ยอมมา สุดท้ายคิดได้ก็เอาเชือกผูกไก่เดินมานี้แหละ”

พระราชาก็รีบพระบาทแล้วตรัสว่า

“ข้าบอกให้มาก่อนไก่ คือ ให้มาก่อนไก่ขัน มิใช่ให้เดินนำหน้าไก่มา”

บักเชียงเมียงก็ไม่ยอมแพ้รีบโต้ตอบไปว่า

“ก็พระองค์รับสั่งว่าให้มาก่อนไก่นิ ไม่ได้บอกว่าให้มาก่อนไก่ขัน ข้าพระพุทธเจ้าจะเข้าใจเป็นอื่นได้อย่างไร”

พระราชานุ่มนวล ๆ ก็จริงของมัน จึงรีบรับสั่งไปว่า

“ถ้าเช่นนั้นก็แล้วไป ไ้เรื่องมาก่อนไก่หรือมาหลังไก่นั่น แต่ที่เจ้ามาสายนี้เจ้ามีความผิด ข้าจะลงโทษเจ้า โดยให้ทหารและนางสนม กำนำล ทั้งหลายไปขี้ไต้บ้านของเจ้าวันนี้ ได้ยินไหม”

บักเชียงเมี่ยงได้ยืนเช่นนั้นก็ตอบไปว่า

“รับด้วยเกล้าพระเจ้าข้า พระองค์สั่งให้ทหารและนางกำนัล ไปจี๋ใส่บ้านของข้าพระพุทธเจ้า เท่านั้นเองพระเจ้าข้า”

พระราชาทรงยิ้มเยาะอย่างผู้มีชัยแล้วตอบไป

“ถูกต้อง แก่กลับไปได้แล้ว”

เมื่อบักเชียงเมี่ยงกลับถึงบ้านไม่นาน พวกทหารและนางสนมกำนัลจำนวนมาก ก็มาถึงไม่พูดพร่ำทำเพลง ต่างพากันจี๋ลงไปในพื้นที่บ้านของบักเชียงเมี่ยงทันที บักเชียงเมี่ยงเห็นดังนั้นก็จับส้าวหวาย หวดพวกทหารและนางกำนัลเหล่านั้น คนละทีสองที ร้องให้ด้งระงมไปทั่วเพราะความเจ็บปวด และกลับไปฟ้องพระราชโดยไม่ชักช้า พระราชที่สั่งให้กระทำเช่นนั้นก็หวังจะทำให้เกิดความชวยและมณฑต่าง ๆ ของบักเชียงเมี่ยงก็เสื่อมลง แต่การที่บักเชียงเมี่ยงเมียนติพวกทหารและนางกำนัล ถือว่าเป็นการกระทำที่บังอาจมาก มันจะต้องได้รับโทษสถานหนัก จึงเรียกตัวบักเชียงเมี่ยงเข้าเฝ้าทันที

“ข้าเป็นคนสั่งให้พวกทหารและนางกำนัลไปจี๋ใส่บ้านแก แก่รับรู้แล้ว โฉนแบ้งอาจเมียนติเขาเหล่านี้”

พระราชตรัสด้วยเสียงอันดัง แต่บักเชียงเมี่ยงไม่สะทกสะท้าน ตอบหน้าตาเฉยว่า

“ถ้าพวกมันจื้ออย่างเดียวตามที่พระองค์รับสั่ง ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ว่าอะไรเลย แต่นี้พวกมันทำเกินที่รับสั่ง ถือว่าละเมิดคำสั่งของพระองค์ จำเป็นต้องได้รับโทษพระเจ้าค่ะ”

“ทำเกินอย่างไรว่ามาสิ”

พระราชาชักถามในขณะที่ยังงงๆ ว่าบักเชียงเมี่ยงจะมาไม่ไหน บักเชียงเมี่ยงได้ทีก็เลยกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ คนพวกนี้พากันจี๋ใส่พื้นบ้านของข้าพระพุทธเจ้าก็จะไม่ว่าอะไร แต่นี้มาขัดคำสั่งของพระองค์ คือ จี๋ใส่แล้วมาเหยี่ยวใส่ บางคนยังตดใส่อีกก็มี อย่างนี้จะไม่ให้ข้าพระพุทธเจ้าเมียนได้อย่างไร”

พอบักเชียงเมี่ยงกราบทูลจบ พระราชาก็ทรงหัวเราะด้วยความขบขัน มันหาทางออกจนได้ เสียวมันอีกแล้ว ต้องวางแผนใหม่ให้รอบคอบกว่านี้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท บักเซงเม้งตอนจุได้คำต่อ

ฮอดยามเอ็ดนา บักเซงเม้งมีได้เอ็ดงานราชการบ้านเมิง กะเอื้อะไปนอนพักเอ็ดนาอยู่แต่นาที่อยู่ไกลเมิงเอื้อะไปไกลหลายเดิบ ก้าวฮอดพระราชาทรงขบคิดหาวิธีการเอาชนะบักเซงเม้ง เถึงขนาดฮอดเอาพราหมณ์บุโรหิตหลายคนมาปรึกษาเล็งนี้ โภกพราหมณ์บุโรหิตทั้งหลายต่างกะได้ความคิดอิจจาริชยาบักเซงเม้งเป็นทุนอยู่แล้ว ต่างกะฮื้อฮื้อเสนอต่าง ๆ เพื่อกำจัดบักเซงเม้งเอื้อะไปจี้ะวงการเส

เนอะความเห็นพ้องต้องเควว่าฮื้อบักเซงเม้งคมตดโดยมิฮื้อเมื่อ มนต์คาถาริว่าฮื้อห้องมันหละเล็มแล้วสติปัญญาห้องมันกะหละเล็มไปน้ำเควฮื้อหละเล็ม พอเมื่อดีวันดีพระราชาทรงจัดงานเล้งโดยเอา

เข้าป่าอาหารรื้อระเนวอยู่แนวกันที่บูดน้ำเห้มนแล้วเป็นแนวไคเนา แกงบูดมาเล้งโปกทหกรกับนาง
 กำนัด จึะนั้กะเฮ็ดดักกะเบ้าะไม้ไผ่แล้วเอาแผ่นหนังอัดวันมีเฮ็ดมันละเหยเอ้าะไป พอเวลามิเห็งกะยาด
 เด็ดดักเสื่อกะบอกไม้ไผ่ย่อนฤทธิ์ห้องอันกันที่กินเข้าไปนั้แหละ ทอนี้กะได้กระเบ้าะเสื่อตจจาโนน
 หลายเพงพอกกับความเยอะได้แล้ว พระราชาฮับสั่งเฮ็ดโปกทหกรกะพายกะเบ้าะไม้ไผ่ที่เสื่อตจไปเฮ็ดบัก
 เรงเม้งคม โดยกำฮับว่าพอไปฮอดโตบักเรงเม้งแล้ว มีต้องเว้าผลอเฮ็ดไชกะเบ้าะรื้อระกะบั้งตจไปเฮ็ด
 มันคมไวไว ทหารฮับฟังอธิบายจนเฮ้าเจ็ดดีแล้ว กะฟ้าว่างไปห้าบักเรงเม้งไวไว พอไปฮอดกะได้ฮับ
 คาวบักเรงเม้งไปนาหลายมื่อแล้วกะพาตัวไปห้าแต่นา โดยทหารที่ไปมีฮู้จักว่านาบักเรงเม้งอยู่ชิลอ จัง
 ได้ถามชาวบ้านไปเลย ๆ ชาวบ้านกะชี้ไปทางหน้าเซ้งโน้ยเฮ้าป่าป็นภูเขาหลายโน้ย จนมาฮอดโลงนา
 ม่องนั้กะถามถึงบักเรงเม้งกับชาวนาผู้หนึ่งว่า “ลุงนาบักเรงเม้งเคื่อเยอะฮอดแล้วบ้อ ” ชายผู้้นั้นตอบว่า
 “ เคื่อเยอะฮอดแล้วละ ” ได้เว้าผลอกับบักเรงเม้ง ทหารฮู้นั้กะพาชื้อเบ้าะไปว่า เออ ลุงเว้าตามชื้อ
 เคื่อะ ที่มานี้กะย่อนพระราชาสั่งเฮ็ดเอากะบั้งไม้ไผ่ที่เสื่อตจมาเฮ็ดบักเรงเม้งคม มนต์มันหละได้เล้ม พอ
 ได้หังชะนั้ ชายผู้้นั้นกะเลยเว้าว่า “ โธเอ้ย ! ย่างมาตั้งโก่เฮ้าป่าฮันญลงโหย้มาจักท้อเลอ ปานนี้ตจกะ
 เหยเหม็ดแล้วสุ่เอ้ยมิเชื่อกะลงไชคมเบ้งคู้ พอได้ฟังดั่งนั้นโปกทหกรกะล้งเลคือเม้นความลูงแก่เบ้าะ
 ชะนั้กะคือหละมิได้ความหมายผลอ กะบั้งที่กะพายมากะหนักคายเคื้อะ เฮาลองไชแล้วแหละคมเบ้ง
 เบ้งคู้ พอเว้าจบกะพาตัวไชเบ้งกะบั้งไม้ไผ่พ้อมตัวคมเบ้ง ” เอ็ดเฮ็ดผู้คมเกิบสวอยพะงายย่อนกันมัน
 แสงเทพหละเอาชีวิตมีลอดไปนำตัว พอเห็นสีหน้าท่าทางห้องโปกทหกรเบ้าะบุญมีเฮ้าชะนั้แล้ว
 กระชายผู้้นั้นกะให้ลื้อพอเจ้อ แล้วกะเว้าฮันว่า “ เป็นแนวเลอแน้สุดคมตจเฮ้าไปเต็มปอดคือหละสะเจ้อ
 พิลิก ชุมไ้งทั้งหลาย หุ้จักแน้ว ญูนี้หละบักเรงเม้งเจ้าปัญญา ชุมสุมีได้ทางหละเอาชะนั้ได้เคื้อะ ฮิบไป
 กาบทุลพระราชาเสว้า วางแผนเม่อเสเฮ็ดรอบคอบกว่านั้จังมีเสฮู้คือมือนั้ ”

เว้าจบบักเรงเม้งก็ให้เราะงอหาย ป๊ะเฮ็ดโปกทหกรสะพายกะบั้งไม้ไผ่เว้าเม่อพ้อมกับความผิด
 หวังอย่างแสง

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

ตอน จุตได้คำต่อ

ถึงฤดูทำนา บักเซียงเมียงว่างเว้นจากราชการบ้านเมืองก็ออกไปนอนพักทำนาอยู่ที่นาซึ่งนอก
 เมืองไกลออกไปมาก กล่าวถึงพระราชาทรงขบคิดถึงวิธีการเอาชนะบักเซียงเมียงถึงขนาดเรียก
 พรหมณ์บุโรหิตหลายคนมาปรึกษาเรื่องนี้ พวกพรหมณ์บุโรหิตทั้งหลายต่างมีจิตอธิษฐานยาบักเซียง
 เมียงเป็นทุนอยู่แล้ว ต่างให้ข้อเสนอต่างๆ เพื่อขจัดบักเซียงเมียงออกไปจากวงการเสีย

ในที่สุดก็มีความเห็นพ้องกันว่าให้บักเซียงเมียงคมตจโดยไม่รู้ตัว มนต์คาถาหรืออ้อของมันจะ
 เสื่อม แล้วสติปัญญาของมันก็จะเสื่อมตามไปด้วย ดังนั้นวันดีคืนดีพระราชาที่ทรงจัดงานเลี้ยงโดยเอา
 ข้าวปลาอาหารที่บูดเน่า เช่น ไชเนา แกงบูดมาเล้งพวกทหารและนางสนมกำนัล จากนั้นก็ให้ตัด
 กระบอกไม้ไผ่มาหลายกระบอก ใครที่อยากจะตจและทดสอบแล้วว่าเวลาตจออกมาแล้วจะเหม็นมาก

ก็ให้ตกลงในกระบอกไม้ไผ่แล้วเอาแผ่นหนังปิดไว้ไม่ให้ละเหยออกไป ปรากฏว่าเวลาไม่ช้านานก็แย่งกันตกละกระบอกไม้ไผ่เพราะฤทธิ์ของอาหารที่กินเข้าไปนั่นเอง เหนือนี้ก็ได้กระบอกบรรจุตจำนวนมากเพียงพอแก่ความต้องการ

พระราชารับสั่งให้พวกทหารสะพายกระบอกไม้ไผ่ที่บรรจุตจไปให้แบกเชียงเมี่ยงคม โดยกำชับว่าพอไปถึงตัวแบกเชียงเมี่ยงแล้ว ไม่ต้องพูดพร่ำทำเพลงให้เปิดกระบอกตจให้มันคมทันที ทหารรับฟังอธิบายจนเข้าใจดีแล้วก็รีบเดินทางไปหาแบกเชียงเมี่ยงไม่ชักช้า แต่พอถึงบ้านก็ได้รับทราบข่าวแบกเชียงเมี่ยงไปนานหลายวันแล้ว จึงพากันไปตามที่นาโดยทหารที่ไปไม่รู้จักนาว่าอยู่ที่ใด จึงถามชาวบ้านไปเรื่อย ๆ ชาวบ้านก็ชี้ไปข้างหน้าตรงลงห้วยเข้าป่าปีนเขาหลายลูกจนกระทั่งมาถึงโรงนาแห่งหนึ่งก็ถามถึงแบกเชียงเมี่ยงกับชวานาคคนหนึ่ง

“ลุง น้าแบกเชียงเมี่ยงใกล้ถึงหรือยัง”

ชายคนนั้นตอบว่า

“ใกล้ถึงแล้วละ มีธุระอะไรกับแบกเชียงเมี่ยงหรือ”

ทหารอีกคนหนึ่งก็พาซื้อบอกไปว่า

“นี่ลุงบอกตามตรงนะที่มานี้ก็เพราะพระราชาสั่งให้เอากระบอกไม้ไผ่บรรจุตจมาให้แบกเชียงเมี่ยงคม มนต์ของมันจะได้เสื่อม”

พอได้ยินดังนั้น ชายคนนั้นก็เลยพูดว่า

“โธ่เอ๊ย! เดินมาตั้งไกลเข้าป่าขึ้นเขาลงห้วยมาไม่รู้เท่าไร ป่านี้น้ำมันระเหยหมดกลิ่นไปแล้ว สูเอ๊ย ไม่เชื่อก็คงเปิดคมดูก็ได้”

พอได้ฟังดังนั้นพวกทหารก็สังเกตเห็นจะจริงอย่างที่ลุงแกบอก ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่มีความหมายอะไร กระบอกไม้ไผ่ที่สะพายมาก็หนักเปล่า ๆ เราลองเปิดคมดูก็แล้วกัน พอพูดจบทุกคนก็เปิดกระบอกไม้ไผ่พร้อมกันแล้วคมดู ทำคนแทบหงายเพราะกลิ่นมันแรงจนแทบเอาชีวิตไม่รอดไปตามๆ กัน

พอเห็นสีหน้าท่าทางของพวกทหารบอกบุญไม่รับเช่นนั้น ชายคนนั้นก็หัวเราะชอบใจพร้อมกับพูดขึ้นว่า

“เป็นไงบ้าง สูดดมตจเข้าไปเต็มปอดคงสะใจพิลึก โอ้พวกหน้าโง่ทั้งหลาย จงรับรู้ด้วย กูนี้แหละแบกเชียงเมี่ยงเจ้าปัญญา พวกกูไม่มีทางเอาชนะกูได้หรอก รีบไปกราบทูลพระราชาสีเฒะวางแผนเสียใหม่ให้รอบครอบจะได้ไม่เสียรู้เหมือนวันนี้”

พูดจบแบกเชียงเมี่ยงก็หัวเราะงอหาย ปล่อยให้พวกทหารสะพายกระบอกไม้ไผ่ว่างเปล่ากลับไปด้วยความผิดหวัง

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท
พื้นผู้ไท เลี้ยงสองสหายหูโน๊ะกับตาบอด

สองเสวหูโน๊ะกับตาบอดโซเค่วไปลักไก่ หูโน๊ะเฝ้าว่าขันไปไก่ล่มีไปนำ ทั้งสองคนเลยตกลง เค้าว่าเสอตาบอดไปก่อน กันเป็นคั่นทางเสอหูโน๊ะเป็นคนเข้าไปลักไก่ หูโน๊ะเลยถามว่าเอาไต้เลอดี ตา บอดเลยเฝ้าว่าเอาไต้โง้น หูโน๊ะมีไต้หั้น เลยฮ้องถามอิ เจ้าของไก่อไต้หั้นเลยลงมาไล่ทั้งสองแล่นไป ลงน้ำจี้ซึก ตาบอดคิดว่าฮอดทำน้ำเลยฮ้องเพลง ทั้งสองกะเลยที่เจ้าของไก่อจับได้เส

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง
เรื่องสองสหายหูหนวกกับตาบอด

สองคนหูหนวกกับตาบอดชวนกันไปลักไก่ หูหนวกพูดว่าถ้าไปไกล ๆ ญไม่ไปด้วย ทั้งสองคน เลยตกลงกันว่าให้ตาบอดไปก่อน และเป็นคั่นทางให้หูหนวกเป็นคนเข้าไปลักไก่ หูหนวกเลยถามว่าเอา ตัวไหนดี ตาบอดเลยบอกว่าเอาตัวโงน (ผู้หญิง) หูหนวกไม่ได้ยิน เลยร้องถามอีก เจ้าของไก่อไต้ยินเลย ลงมาไล่ ทั้งสองวิ่งไปตกน้ำจี้ซึก ตาบอดนึกว่าถึงทำน้ำเลยร้องเพลงทั้งสองจึงถูกเจ้าของไก่อจับได้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท
พื้นผู้ไท เลี้ยงหมู่บ้านไก่มีหัน

ไต้สองเอยน้อง พ่อแม่พาเอ็ดไฮเอ็ดน่ายู่บ้านไก่มีหัน แต่ลูกสาวสองคนนี้ผัดซับก้ามกะไต้ผู้ บ่าอย่างเป่าแคนด้อยกะจับปีมาบายทางตะเฐนตคู้มื่อ ผู้เป็นน้องเฝ้าว่าเอยเฮานี้มีซับบ้อผู้บ่าจ้งมีมาเอน อ้ายผู้บ่าไต้หั้นเลยเฝ้าว่า เอยซับบ้องกะซับบู่ เยอะมาเว้ามาเอนกะย่านเจ้ามีเว้านำ ผู้บ่าเฝ้าว่า ขันมา คั่นน้ำมีเสอเอาตาเฝ้าไปบ่อนอื่น เสอเบ็งเค่วคู้ยาม ผู้สาวนั้งเชยฝ้าย ผู้สาวเลยเย่อหลับเลยเหลวไปทำ บ่อนนอน ชอบเหลวมาหาผู้บ่าเห็นหน้าเป็นผีแล้ว อ้ายเจ้าผู้บ่าให้ลื้อแล้วกะเฝ้าว่า ข่อยเฝ้าแล้วมีเสอ เอาตาเฝ้าไปซิเลอ ผู้บ่ากะเมอบ้านไปแท้สะหมู่บ้านไก่มีหันคือหมู่บ้านผี

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง
เรื่องหมู่บ้านไก่ไม่ขัน

มีสองพี่น้อง พ่อแม่พาไปทำไร่ทำนาที่หมู่บ้านไก่ไม่ขัน แต่ลูกสาวสองคนนี้สวยค้าม่าก็มีผู้บ่า เดินเป่าแคนด้อยกะจับปีผ่านไปผ่านมาทางทิศตะวันตก ทุกๆ วัน ผู้เป็นน้องพูดว่าพี่เรานี้ไม่สวยหรือ ผู้ บ่าถึงไม่มาคุยด้วย อ้ายผู้บ่าไต้ยินเข้าเลยพูดว่า พี่สวยเจ้าก็สวยอยู่ อยากมาเล่นด้วยกลัวผู้สาวไม่พูด ด้วย ผู้บ่าพูดว่า ถ้ามาเล่นด้วยห้ามเอาตาออกไปไหน ให้มองกันตลอดเวลา ผู้สาวนั้งเชยฝ้าย ผู้สาวเลย ง่วงนอนจึงมองไปที่นอนพอหันกลับมาเห็นผู้บ่าเปลี่ยนเป็นหน้าผี อ้ายเจ้าผู้บ่าก็หัวเราะ ผมว่าแล้ว ไม่ให้เอาตาออกไปจากผม ผู้บ่าก็กลับบ้านไปที่แท้จริงแล้วหมู่บ้านไก่ไม่ขันคือหมู่บ้านผี

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไทเล็ง สองเกลอตาบอดกับชาลิบ

ได้สองเส่ว้มักลักมักขโมย โดยเฉพาะชาลิบแสงลักเก่ง ขโมยทุกอย่างที่ขวางหน้า จนชาวบ้านไล่หนีออกจากหมู่บ้าน เพื่อหนึ่งสองเส่ว้มักลักขโมย ตาบอดผัดได้เตะหนอจก ตาบอดถามชาลิบว่า “ผลอ” ชาลิบเบ๊าะว่าจักผลอโหลงคือเฮ้ว เออ! เอามันมาเส่อหลังกูนี้ กูละเบ๊าะย่างไปเลี้ย ๆ ผัดเห็นไม้กวาดจี๋เยื่อเบือไม้ เป็นแห้วห่างๆ กะเว้าว่า ผลออันนี้ คือหิวแต่ว่าโหลงกว่าหิว ตาบอดกะเว้าว่า เออ ! เอา ๆ ๆ เอามาเส่อหลังกูนี้กูหละเบ๊าะ ย่างไปย่างมา ตาบอดย่างด่ากองหินยั่วดเสงคั้งคั้ง ตาบอดถามชาลิบอีว่า ผลอ ชาลิบตอบว่า ผลอมิสู้จักเสงมันคั้งคั้ง เอา ๆ เอามาเส่อหลังกูละเบ๊าะย่างไปเลี้ย ๆ จนฮอดเม็งยักษ์ เม็งยักษ์นี่เอ็ดนาโดยไซ้เข้าจี๋เป็นคันทนา ชาลิบเว้าว่าลอดตายแล้วตาบอดเอยเฮาได้เข้าจิกันแล้ว จังเอาเข้าจี๋ไปเซ็งตะถ้ำ จังเฮ้อชาลิบลงมาลักเข้าจี๋ฮั้นไปไว้ในถ้ำคู้มื่อ ยักษ์เว้าว่าเอ็ดเผือคันทนาจังฮาดคู้มื่อ ทั้ง ๆ ที่ยกคู้มื่อแต่เอ็ดผลอจังฮาดคู้มื่อ ยักษ์ได้กั้นคนและเห็นฮอยดินพ้อม จังได้ชอมเบ็ง เห็นตาบอดยักษ์กะเว้าละกั้นตาบอด ตาบอดกะเบ๊าะว่าก่อนที่หละกั้นฮ้อย ขอทำพนนกับเจ้าสามอย่าง ยักษ์กะให้ลื้อพ้อมกันเว้าว่า กั้นกั้นไต้แน้นอน หละเอาผลอก่อนหละ ตาบอดจังเว้าว่า แห้วคนกับแห้วยักษ์ แห้วเพอจังโหลง ยักษ์เลยเว้า โอ้ย ! แห้วคนซิเลอจังหละโหลงฮาวเฮ้วยักษ์ ยักษ์กะยิงแห้วเฮ้อตาบอดเบ็ง ยักษ์กะเลยเว้าว่า มาเฮ้อกันกั้นเสดี่ ๆ ตาบอดกะเว้าว่าไต่กะมีพันเห็นแห้วกันอยู่ ตาบอดจังเอาหนอจกเฮ้ามาเฮ้อยักษ์เบ็ง ยักษ์กะเว้าต่อไปว่า แล้วอย่างที่สองคือผลอ ตาบอดกะเว้าต่อไปว่าหิว ๆ ผม ห่องเพอจังโหลง ยักษ์กะเลยเว้าไปอีว่า มาเฮ้อกันเสดี่ ๆ ตาบอดกะเว้าว่ามีพันเห็นหิวกันอยู่อย่าฟ้าเวอะกั้น ตาบอดกะเอาไม้กวาดมื่อลงเฮ้ามาเฮ้อยักษ์เบ็งว่า นี่นะหิวคนโหลงโหลงกะเบ็งเฮ้า ยักษ์เว้าต่อไปว่าแล้วอย่างสามเด้แม่นผลอ ตาบอดกะตอบว่า เสงตด ตาบอดกะเฮ้อยักษ์ตดก่อน แล้วยักษ์กะตด แล้วยักษ์กะเว้าว่า กั้นได้กั้นไต้แน้นอน ตาบอดกะตีกอง เสงกองคั้งกว่าตดยักษ์ ยักษ์กะเลยแพ้วพนนตาบอดกับชาลิบกะเลยมีที่ยักษ์กั้นเส ยักษ์รักษาสัจจะกะมีกั้นสองนั้นแล้วกะป่อยสองคนนั้นเมื่อบ้านเส

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องสอง เกลอ ตาบอดกับชาลิบ

มี สอง เกลอชอบลักขโมยโดยเฉพาะชาลิบจะขโมยเก่งที่สุด ขโมยทุกอย่างที่ขวางหน้าจึงถูกชาวบ้านไล่ออกจากหมู่บ้าน ครั้งหนึ่งสองเกลอกำลังเดินอยู่ ตาบอดจึงได้ตะจอบเข้า ตาบอดถามชาลิบว่าอะไร ชาลิบบอกว่าไม่รู้อะไรใหญ่เหมือนฟัน เออ! เอามาใส่หลังกูนี้ กูจะแบก เดินไปเรื่อย ๆ จึงเห็นมื่อลิงที่ชาวบ้านไว้กวาดไปไม้ จึงพูดว่า นี่อะไร เหมือนหิวแต่ใหญ่กว่าหิว ตาบอดจึงพูดว่า เอา ๆ มาใส่หลังกู กูจะแบก เดินไปเดินมา ตาบอดเดินชนกอง ในวัด เสี่ยงคั้งมาก ตาบอดจึงถามชาลิบว่าอะไร ชาลิบจึงตอบว่า อะไรก็ไม่รู้เสี่ยงคั้งมาก ๆ เอา เอาใส่หลังกูจะแบก เดินไปเรื่อย ๆ จนถึงเมืองยักษ์ เมือง

ยักษ์นี้ทำนาโดยใช้ข้าวจีเป็นคัณนา ขาติบจึงพูดว่า รอดตายแล้วตาบอดเรามีข้าวจีกินกัน จึงเอาข้าวจีแล้วไปซ่อนในถ้ำ จึงให้ขาติบลงมาขโมยเอาข้าวจีขึ้นไปในถ้ำทุกวัน ยักษ์จึงพูดว่าทำไมคัณนาจึงขาดทุกวัน ทั้ง ๆ ที่ ญุกคัณนาแทรกทุกวัน แต่ทำไมมันขาดทุกวัน ยักษ์จึงได้กลิ่นคนและเห็นรอยเท้าจึงได้แอบดู เห็นตาบอด ยักษ์ก็อยากกินตาบอด ตาบอดจึงบอกว่าก่อนที่จะกินข้า ขอทำพินันกับเจ้าสามอย่าง ยักษ์จึงหัวเราะและพูดว่า ข้าได้กินเจ้าแน่นอน จะเอาอะไรก่อนดีละ ตาบอดจึงพูดว่า ฟินยักษ์จึงพูดว่า ฟินคนหรือจะใหญ่เท่าฟินยักษ์ จึงเอาฟินให้ตาบอดดูก่อน ยักษ์จึงพูดว่ามาให้ข้ากินชะดี ๆ ตาบอดจึงพูดว่าเจ้ายังไม่เห็นฟินข้าเลย ตาบอดจึงเอาจอบออกมาให้ยักษ์ ยักษ์จึงพูดว่า แล้วอย่างที 2 ก็อะไร ตาบอดจึงพูดว่าหวิฯผม ตาบอดจึงให้ยักษ์เอาออกมาดูก่อน ยักษ์จึงพูดว่ามาให้ข้ากินชะดี ๆ ตาบอดจึงพูดว่าเจ้ายังไม่ได้เห็นหวิของข้าเลย ตาบอดเอามือลึงออกมาว่านี่คือหวิ ๆ ผมของมนุษย์ ยักษ์จึงพูดว่า แล้วอย่างที 3 ก็อะไร ตาบอดจึงตอบว่า เสี่ยงตด ตาบอดจึงให้ยักษ์ตดก่อน แล้วยักษ์ก็ตด แล้วยักษ์ก็พูดว่า ญได้กินมึงแน่นอน ตาบอดจึงตีกอง ยักษ์จึงแพ้ตาบอดและขาติบ และไม่กินมนุษย์สองคนนี้เลยแล้วปล่อยให้ทั้งสองกลับบ้าน

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล็งกำพร้าวฝ้ายน้อย

ได้บักกำพร้าวฝ้ายผู้นั่ง อาศัยอยู่หน้าพระยาเม็งนั่ง แต่บักกำพร้าวฝ้ายเป็นคนขี้ค่าน จี้ค่าน พระยาเม็งกะเลยว่า “ บักกำพร้าวฝ้าย มึงขี้ค่านฮาวนีนะ ยูนัมกูไปได้กะมีสูงมีเฮงเปลอเด๊ะ เห็นเป็นแนวนี้ กูว่ามึงน่าจะเอาไปอยู่แต่ให้โฮปายนา ทำกินผู้เตวเสไป ขันมึงไปมึงเยอะได้เปลอ บักกำพร้าวฝ้ายกะเลวห้าพากับหนอ ” บักกำพร้าวฝ้ายพอเอะไปอยู่เดวแล้วกะขี้ค่านคือเก่ามิได้ขันกะมีกินเปลอ พอฮอดยามฝน ฝนตกน้มหลาย บักกำพร้าวฝ้ายกะเลยไปเอ็ดซังลัดป่า ไปยามซังยามเลอกะมีเคยได้ป่าจักเทื่อ บักกำพร้าวฝ้ายทั้งเยอะเข้า ไปหาขอกินน้มเพอกะมีได้เพอเฮื่อ ต่อมาพระอินทร์คิดเยอะคู่ จังลงมาถาว่า เป็นแนวเลอกำพร้าวฝ้าย บักกำพร้าวฝ้ายตอบว่า “ ข้าน้อยเอ็ดเปลอกะมีได้ เอ็ดซังเสอปปูเสอปปากะมีที จักเปลอกินเหมิด มีได้เปลอซัง ” พระอินทร์กะเลยเบาะว่า ไปหาเส้นผมแม่หม้ายมาเสอเคอะ บักกำพร้าวฝ้ายเอ็ดตามความเว้าพระอินทร์เบาะ บาดบักกำพร้าวฝ้ายไปยามซังอีกะเลยเห็นฝ้ายน้อย ดิอยู่ซังฮันยอนผมแม่หม้าย บักกำพร้าวฝ้ายเห็นฝ้ายน้อยมาจอบกินปูกินอยู่ซังเหมิด บาดนี้หุบได้แล้วโหลด บักกำพร้าวฝ้ายเยอะฮ้าฝ้ายน้อยทิม ฝ้ายน้อยฮัน บักกำพร้าวฝ้ายกะเลยขอชีวิตไว้ ฝ้ายน้อยฮันอาสาจะเอ็ดตามบักกำพร้าวฝ้ายแล้ว ว่าแต่อย่าฮ้า บาดนี้บักกำพร้าวฝ้ายกะเลยเฮื่อฝ้ายน้อยยูน่า เสอซังได้ปู้ได้ป่ากะเอาสู่เตวกิน ต่อมาพระอินทร์คิดหาเมเฮื่อบักกำพร้าวฝ้าย เมบักกำพร้าวฝ้ายชับงาม ความลือไปฮอดหูพระยาเพ็น ผิดเกิดเยอะได้เมบักกำพร้าวฝ้าย กะประกาศว่าเพอเอาเมบักกำพร้าวฝ้ายได้หละเฮื่อนั่งเม็งนำเค็งนี้ ต่อมาได้หมอผีผู้นั่งมาฮันอาสาว่าหละเอาเมบักกำพร้าวฝ้ายมาเฮื่อพระยาเฮื่อได้ หมอผีกะฮันอาสาพระองค์แล้วกะจัดการเสกเป่าจะเจ็บเฮื่อไปอยู่กันหมอนั่ง ยามเมบักกำพร้าวฝ้ายลูกหนึ่งเข้ายามมือเข้าหละเฮื่อจะเจ็บตอดเมบักกำพร้าวฝ้าย ขันเมบักกำพร้าวฝ้ายที่จะเจ็บตอดมันยังหละเป็นลม จึงหล่อยเฮื่อไปอุ้มเอา บาดนี้ผัดฝ้ายน้อยซอมฟิงยู เพ็นแอนเดว จำฝ้ายน้อยล่องหนได้ มือนั้นฝ้ายน้อยเบาะเมบักกำพร้าวฝ้าย ข้อยละ

ลูกนี้เข้าเคื่อมือเช้า เจ้ามีต๋องนี้ พอดีมืออื่นเข้ากะเป็นไปตามคาดคะเนว่าห้องฝีน้อยว่าหละได้จะจับอยู่กันหมอนึ่งเพ็ง พอฝีน้อยตั้งไฟแล้วกะหยับเอาจะจับจีเสื่อไฟเลย เทื่อที่นี้หมอฝีนี่สำเร็จ เพ็นเอาเมอบาคนี้เอาไปเสื่อกันหมอนึ่งอิ ฝีน้อยกะลูกนี้เข้าคือเก่า ฝีน้อยตั้งไฟแล้วกะเอาหมอนึ่งเกาะเซอไฟค้ำงูกะต่าย สองเทื่อสองทีแล้วกะมีได้เล็ง เทื่อที่สามพญาคำดีโก๋ บาคนี้ขันมึงแพ้วเอาเมมึง พญาเว้านำบั๊กกำฟ้า ขันมีชนะกุหละยกบ้านเมมึงเออเมมึง ความฮ้อนฮอดหุพระอินทร์จนได้ยอน บักกำฟ้าให้วอนฮื้อฮ้อย พระอินทร์กะลงมาแปลงเป็นโก๋ฮื้อบักกำฟ้า พอมีอันเข้ามาสอดขาม กะเอาโก๋มาตีตัวกับโก๋บักกำฟ้า โก๋บักกำฟ้ากะโคดกักคอกโก๋พญาต่าย พญากะเลยมีดีเมบักกำฟ้าฮ้อย

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องกำพร้าวฝีน้อย

มีพระยาเมืองหนึ่ง บักกำพร้าวฝีน้อยมีนิสัยที่ขี้เกียจ พระยาจึงพูดว่า ไอ้กำพร้าวฝีน้อยถ้ามีอยู่เมือง บ้านเมืองจะไม่รุ่งเรืองเจริญพระยาจึงถามกำพร้าวว่ามึงอยากได้อะไร กำพร้าวฝีน้อยบอกว่าอยากได้มิด พระยาจึงหาเสียมาให้ หานาให้มันไปทำนากินข้าวคนเดียว ต่อมาพอถึงเดือนสิบน้ำหลากฝีน้อยจึงทำที่ดักปลา ไปใส่ปูปลาแต่ใส่เท่าไรก็ไม่เคยได้อะไรเลย กำพร้าวฝีน้อยพูดว่า วันไหนๆ ก็ไม่ได้ปูปลากลับบ้าน กลับมามีมือเปล่าตลอด หิวก็หิวข้าวไม่ได้กิน ขอดคนอื่นก็ไม่ให้ ต่อมาพระอินทร์สงสารจึงลงมา พูดว่ามีอะไรกำพร้าว กำพร้าวตอบว่า ข้าน้อยทำอะไรก็ได้ไม่ได้ หาปูปลาก็ไม่ได้ ไม่รู้ใครกินหมด ไม่มีอะไรเหลือ พระอินทร์จึงบอกว่าให้ไปเอาผมแม่หม้ายมาใส่ที่ดักปลา กำพร้าวจึงทำตาม จึงถูกฝีน้อย กำพร้าวอยากฆ่าฝีน้อย ฝีน้อยร้องขอชีวิต จะทำตามทีกำพร้าวสั่งทุกอย่าง ต่อมาหาปูปลาก็ได้ พระอินทร์คิดสงสารจึงหาเมียให้กำพร้าว พระยาได้ยินจึงอยากได้เมียของกำพร้าว พระยาประกาศว่าใครเอาเมียบักกำพร้าวมาให้ดู จะให้นั่งเมืองคนละครั้งกับดู ต่อมาหมอฝีน้อยบอกว่า ข้าสามารถเอาเมียบักกำพร้าวมาให้ได้ วิธีที่ 1 เสกให้ตะขาบไปอยู่ในกันหม้อ ฝีน้อยจึงแอบฟังจึงบอกกำพร้าวไม่ให้เมียนั่งข้าวตอนเช้าเดี่ยวฝีน้อยนั่งเอง พอก่อไฟจึงเกาะตะขาบใส่ไฟจนตาย วิธีที่ 2 เสกให้ไปอยู่ในกันหม้อหนึ่ง ฝีน้อยไปแอบฟังและบอกเมียกำพร้าวว่าอย่าลูกนี้เข้าฝีน้อยจะทำเอง พอก่อไฟติดเคาะงูใส่ไฟงูจึงตาย วิธีที่ 3 พญาพนันไ่ชนกับกำพร้าว พระยาบอกว่าถ้าโก๋มึงแพ้วขอเมียมึง ถ้าโก๋มึงชนะจบกัน กำพร้าวคิดว่าจะเอาโก๋ที่ไหนมาสู้โก๋พระยา พระอินทร์ได้ยินจึงลงมาแล้วบอกว่า ข้าจะเป็นโก๋ให้เจ้าเอง พอรุ่งขึ้นก็เอาโก๋มาชนโก๋ของกำพร้าวกระโดดกักคอกโก๋ของพระยาตายในที่สุด พระยาไม่ได้เมียของกำพร้าวฝีน้อยเลย

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

เล็ง ขุนนางไอ้

นางจันทากับนางจันทวีเป็นหมู่เด่ว จันทาเยอะกินมะกั้งอยู่โสนหองจันทวี แต่ว่าจันทวีเป็นคนขี้เกียจ มีเหื่อจันทากิน ญ้างเห่าไปเคอโสนเยอะเก็บมะกั้งที่หล่นอยู่ กระเบาะว่ามันเสแล้วกินมิได้ นางจันทวีเป็นคนขี้เกียจหลายนางจันทาจึงตัดขาดจะความเป็นหมู่เด่ว ต่อมาแต่ละคนกะไปได้คอบโค ทั้งสองคนตั้งท้องและคลอดลูกพร้อมเด่ว จันทวีได้ลูกชาย นางจันทาได้ลูกผู้หญิง จันทวีตั้งชื่อลูกว่า ขุนลู จันทาตั้งชื่อลูกว่านางไอ้ พอทั้งสองเติบโตมาเป็นผู้บ่าวผู้สาว นางไอ้ได้ไปเดินอยู่โสนขุนลู พอเห็นกะเลยมักนางไอ้ แต่แม่นางไอ้มีมักขุนลูเพราะว่าเป็นลูกนางจันทวีขี้เกียจ แม่นางไอ้มีมักขุนรามหลาย เยอะเหื่อได้กับขุนราม เพราะว่ายั้งได้เงินหลาย ขุนรามได้เอนเด่วกับนางไอ้กะได้ถามว่า เยอะกินเผอ นางไอ้กะเลยตอบว่า เยอะกินมะกั้ง ขุนลูหู้จักกะเลยอาสาละไปเอามาเหื่อกิน แต่แม่นางไอ้เบาะว่า ต่อนกูเยอะกินแม่มึงผัดมิเหื่อกิน ตอนนี๋กูมิเยอะ แม่นางไอ้กะเลยบังคับเหื่อลูแต่งงานกับขุนราม นางไอ้มีมักกะเลยผูกคอตายอยู่กกองโจงจ้ง ขุนลูหู้จักข่าวกะเลยห้าโตต้่าย ก่อนนางไอ้ตายได้เว้าว่า น่องไปก่อนเอากะจกกับหวี อ้ายไปหลังเหื่อเอาปีกับแคนไปฟ้อนอยู่เมิงสะพาน

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องขุนนางไอ้

จันทากับจันทวี เป็นสหายกัน จันทราอยากกินส้มโอในสวนของจันทวี นางจันทวีขี้เหนียว ไม่อยากให้จันทรากิน เข้าไปในสวนอยากเก็บลูกส้มโอที่หล่นก็บอกว่ามันเหลืองกินไม่ได้ เพราะนางจันทวีขี้เหนียวนางจันทราจึงตัดเพื่อน ต่อมาทั้งสองไปมีครอบครัวและได้ตั้งท้อง และทั้งสองก็คลอดลูก นางจันทวีได้ลูกชาย ส่วนนางจันทราได้ลูกหญิง จันทวีตั้งชื่อลูกว่า ขุนลู จันทราตั้งชื่อลูกว่า นางไอ้ ทั้งสองเติบโตขึ้น นางไอ้ไปชมสวนขุนลู เมื่อขุนลูเห็นจึงชอบนางไอ้ แต่แม่ของนางไอ้ไม่ชอบขุนลู เพราะเป็นลูกของนางจันทวี แม่ของนางไอ้ชอบ ขุนราม เพราะขุนรามรวย ขุนรามได้คุยกับนางไอ้ที่บ้านจึงถามแม่ของนางไอ้ว่า อยากกินอะไร ได้ความว่าอยากกินส้มโอ ขุนลูทราบจึงอาสาเอามาให้กิน แม่นางไอ้จึงพูดว่าต่อนกูหิวแม่มึงไม่ให้กิน ตอนนี๋กูไม่หิวแล้ว แม่นางไอ้บังคับให้นางไอ้แต่งงานกับขุนราม นางไอ้จึงผูกคอตายที่ต้นโจงจ้ง ขุนลูได้ยินข่าวจึงฆ่าตัวตายตาม ก่อนตายนางไอ้พูดว่า น่องไปก่อนเอากะจกกับหวี ฟี่ไปหลังให้เอาปีกับแคน ไปฟ้อนเอนอยู่เมืองสวรรค์

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไท เลิง นัมหาแม่

แต่ปางเก่าปางหลัง กะแต่ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี ได้โผเมื่อนี้ได้ลูกชายสองคน ผู้เฒ่าชื่อว่าท้าวใส ผู้น้องชื่อว่าท้าวซ้อ ท้าวใสกับซ้อ สองอ้ายน้องเกิดมาพอสู้จักประยาจะมีค้อยที่เตว ซ้อเตวหลังเลี้ย พ่อแม่กะเบ้าะเว้าตักเดินอยู่กะมิฟัง ยู่มาเมื่อหนึ่ง ผู้พ่อได้เฒ่าไปทำยูหาถิ่น ยังอยู่ท้อแมกับลู่ยเฮิน ท้าวใสกับท้าวซ้อ เพื่อนกะเอาหละได้เลวเตวเตวอีกกาทักคึกโคมทั้งแสงฮ้องแสงให้คับบ้านคับเฮินอยู่ ผู้เป็นแม่เห็นลู่ยเตวฮ้องให้แม่กะมิเยอะค่ากะเลยออยเอา แต่กะแม่ออยแม่เว้าสาวเลอกะยังมีเจ้ามืออย่าฮ้องให้ยู

ตอนนั้นพระอินทร์ยูเทิงฟ้า ผู้เลิงลาวห้องคนทั้งสองมาตลอดคือวันวายแท้ ก็ยะชาเฒ่าเยื้อนมีผู้เมื่อมีผู้จักเปลอ กะเลยเยอะลงเบ็งความคิดคนว่าหละได้ความคิดความอ่านพอสาวเลอ พระอินทร์กะเลยแบ่งเป็นยักษ์มาอุ้มเอาแม่ห้องคึกน้อยสองคนนั้นไปเชิงแต่ป่าแดง ผู้เป็นพ่อมาไปแต่ไปหาถิ่น พอสู้จักว่ายักษ์มาลักเอาแม่ไปกะตุนทั้งแค้นฮั่นแล้ว แต่กะมีได้ทางหละไปหาแม่กับคืนมาได้

พอตกตอณก้างคินมาสองอ้ายน้องนอนหลับทั้งคึดฮอดแม่ พอหลับไปกะเลยฝันเห็นแม่ ที่ซังไว้ยูเนอะถ่าบ่อนิ่ง ถ้าเฮื้อได้ผู้ไปซ้อยเฒ่ามายู พอตื่นฮั่นมาท้าวใสกับซ้อกะคิดแค้นยักษ์หลายแล้ว กะคิดเยอะไปนำหาแม่แน หลังจ๊ะแอนเตวเว้าเตวแล้วเฮ้าเจ้อเตวแล้วสองอ้ายน้องกะเบ้าะพ้อว่าหละลาพ้อเฒ่าไปนำหาแม่ ดังกพ้อกะห้ามลู่ว่ามีเยอะเฮื้อไป จำลู่ยังน้อยยูมีได้ผญาหละไปต่อสู้กับยักษ์ได้เตวว่าห้ามแนวเลอสองอ้ายน้องกะมีฟังหละไปเฮื้อได้ พ้อกะเลยยอมอนุญาตเฮื้อไปเส มีได้มีคได้ฟ้าอาวุธเปลอเฮื้อลู่ป้องกันโตได้ท้อคิมนิบสองฮั่น ฮั่นหนึ่งน้อยฮั่นหนึ่งโหลง พ้อกะเอาเฮื้อลู่ทั้งสองพ้อมกับเตินว่า เฮื้อได้สติความคิระวังโตยู่ตลอดเวลาเน้อ หละเอ็ดเปลอกะเฮื้อคึดเฮื้อตองเฮื้อคักเน้อ

จะนั้นสองอ้ายน้อง กะเฒ่าย่างไปนัมหาแม่ผู้เจ้า ได้ไปพบไปพ้ออุปสรรคขวางหนามหลายฮ้อยพันประการ แต่กะปอดภัย บาดนี้พ้อมมาฮอดหนองนัมก้างบ่อนิ่งขวางหน้ายู สองอ้ายน้องจักหละเอ็ดแนวเลอจ้งห้ามไปได้ พอดีเหลวไปเห็นกาปูโตนี้กำลังไค่แงม ๆ ยู ผู้อ้ายกะเลยถามว่า “ลู่เฮื้อเอ็ดแนวเลอมูซ้อยสองอ้ายน้องจ้งหละห้ามน้ำไปได้ ” ฝ่ายกาปูพอสู้จักเลิงกะเลยตอบไปว่า “ เลิงห้ามน้ำหะมีเยะ แต่กะมูเจ้าหะได้เปลอตอบแทนซ้อย ” สองอ้ายน้องคิอยู่เหิงเดิบ ท้าวใสเลยเว้าว่า “ มูซ้อยมีได้เปลอ ได้ท้อคิมนิบสองฮั่นนี้หละ เจ้าหละเอาเยอะ ” พอซันกาปูเห็นคิมกะคิดพันทิวา จันได้คิมมาแบ่งเป็นก้ามผู้เจ้า มันอาจหละเป็นอาวุธป้องกันโตเฮากะได้ คิแล้วกาปูกะตกลงเอา แล้วกะเบ้าะวิธีห้ามหนองนัมว่าเอ็ดแนวเลอจ้งห้ามได้ สองอ้ายน้องจ้งห้ามหนองนัมได้ ท้าวใสกับท้าวซ้อกะย่างเฮ้าป่าเฮ้าคางแล้วมีได้จุคหมายปลายทางว่าหละไปฮอดชิลอ ย่างไปย่างมาฮอดถ้ำม่งหนึ่ง จ้งพบกับพระอินทร์แบ่งเป็นยักษ์ แต่บัดนี้ป้อมเป็นผู้เฒ่าโห้เฒ่า ยูเนอถ่าพ้อมสองอ้ายน้องเว้าถามเตวเฮ้าเจ้อแล้วพระอินทร์ชีโตะสองอ้ายว่า “ พ้อเฒ่ายูถ่านี้เหิงแล้ว แต่ละมือพ้อเฒ่าเฒ่าไปหาถิ่น ตอนกับมาฮอดถ้ำกะคนผู้หนึ่งเอาแมยิงมาพะไว้กับพ้อเฒ่า เขาเบ้าะว่าเฮื้อพ้อเฒ่าเบ็งแยงเฮื้อคิเคื้อ แล้วกะได้สั่งไว้ว่ายังหละได้คึกน้อยสองคนมานัมหา ” พอพ้อเฒ่าเว้าจบท้าวซ้อกะเว้าฮั่นพันทิวา “ คึกน้อยที่พ้อเฒ่าเว้ามาจะเป็นมูซ้อยนี้หละ ” ผู้ยี้ที่พ้อเฒ่าเว้านั้นกะคือแม่มูซ้อยทั้งนั้นหละ ท้าวใสเว้าฮอดฮั่นมาว่า “ พ้อเฒ่าหละเอา

แนวเลอกับมุหลาน หลานน้อย พ่อเฒ่าเว้าสั้นว่า “ พ่อเฒ่าหละไปลักลี่ยเนอะมูบ้านนี้ มีไก่จะม่อนน้ำค้อ
 เคาะ เอื้อมุหลานไปหาถ้าหาพบกะละได้พบเห็นแม่เจ้าเค้อ” พอมีได้ทางเลอะสองอายน้องกะตกลง
 ตามที่พ่อเฒ่านัดหมาย สองอายน้องกะเข้าไปเนอะมูบ้านเทิงเคิบ ตอนที่ย่างเ้งไปอยู่นั้นสองพี่น้อง
 กะเห็นนกเขาโตหนึ่งทีเชอะส่องแห่งยู๋ มันกะคินยู๋พับ ๆ มันเห็นคนสองคนพอดี นกเขากะเลยอ้อนวอน
 ส้องขอความซ้อยเหลือ สองอายน้องได้หิ้งกะฟ้าวเข้าไปซ้อยกะเอาสายแฉั่วเอ๊ะจะแก้งนกับแป็บ
 นกเขากะหลุดจะเชอะแห้วกะคิดว่าลอคตายแล้วกะขอบบุญขอบคุณ พ้อมกับสั่งความไว้กับสองอายน้อง
 ว่า “ ขันต้องการความซ้อยเหลือเผลอกะเอื้อฮ้องหาโลดเค้อหละมาซ้อยทันที” ปาคันกะสองอายน้อง
 กะเข้าไปคันท่าพ่อเฒ่าต่อไป ห่าจนโห้ซู้หลังซู้ชอกซู้มกะยังมีเห็นมีพบยู๋ จนสองอายน้องเมี้ยล้า เฮอ
 เต๊ะเฮอเตนเอ๊ะกะเลยพาเดว่นั่งเจ้าพักเฮ้อคี่เมี้ยจ๊กน้อย จังห่าอิ พาเดว่นั่งพักเจ้ายู๋ข้างเฮ้นเค้อคั้นมะสิดา
 ท้าวซ้อกะเหลวเห็นมะสิดาโนยนี้ สุกแล้วยู๋เทิงยอดเทิง กะเลยเยอะฮั้นไปปีคมากัน กะเลยถามอายว่า
 เยอะได้มะสิดาโนยนี้ พอหมั่นมากันได้ยู๋บ้อ กะเลยลุกไปห่าไม้ยาวชำไม้หมั่น มาได้แล้วเยอะฮ้อ
 ฮั้นไปหมั่นมะสิดา ผัดได้หิ้งแสงว่าค้อคนว่า “ อย่าหมั่น อย่าหมั่นพ่อเฒ่าได้อันนี้ละ” เอ็ดเฮื้อ
 สองอายน้องพาเดว่งสงสยพอ ฮู้เมือความเลยคิดเอ๊ะ กะเลยพาเดวให้ลือกิก ๆ หลังจะลงมาจะกกไม้
 แล้วพ่อเฒ่ากะเว้าต่อไปว่า “ มุหลานต้องห่าพ่อเฒ่าอิ” พ่อเฒ่าหละล็กลือกเทื่อที่สอง ขันมุหลานพบแล้ว
 หละได้เห็นแม่เจ้าของบาดนี้ สองอายน้องจำเป็นต้องห่าพ่อเฒ่าอิ บาดนี้พ่อเฒ่านัดหละไปลักลี่ยทั้งหญ่า
 ข้างบ้าน สอดเวลาแล้วสองอายน้องกะหาอิ ทั้งหญ่ากว้างสุดหุสุดตา แต่กะยังมีเห็นเพอแม่แต่ผู้เคว
 เห็นท้อม้ามูนี้ที่กินหญ่ายู่งทั้ง ห่าไปหามามีเห็นคน ท้าวใสกะคิดพิจารณาว่าเทือก่อน พ่อเฒ่ากะยัง
 เปงเป็นมะสิดาเทอนี้กะหละเปงเป็นม้กะได้นำ คิดได้กะเลยเว้าเฮื้อท้าวซ้อฟัง พอได้หิ้งอายเว้ากะ
 พินิจพิจารณาเบ็ง และกะพาเดวย่างไปห่ามูมา ยังไปหาได้จ้อยกว่ามู ท้าวซ้อเวดเส้เส้อม้าพ้อมกับเบ้าะ
 ว่า “ มอบลง มอบลงม้กะมอบลง ” ท้าวซ้อกะเว้าฮั้นอิ “ ลุกฮั้น” แล้วเส้นอ้อมฮ้าสามฮอบ ท้าวซ้อเว้า
 พ้อมทำท่าเง็ดเส้ค้อเยอะคี่ ม้าจำเป็นกะต้องเอ็ดนำค้ำสั่งม้าอย่าแล่น ท้าวซ้อฮู้จ๊กเล็ง “ พ่อเฒ่าเอี้ยเอ๊ะมา
 เส เห็นขันหลานหละเส้ฟาดหละได้” พ่อเฒ่าเห็นท้าวซ้อฮู้เล็งแลแล้วพ่อเฒ่ากะยอมจ้านน กะเลยพา
 หลานทั้งสองไปห่าแม่ยู๋ถ้ำ สองอายน้องกะได้พบแม่สมปรารณา สองอายน้องกะเลยเว้าพ่อเฒ่าว่า
 “ พ่อเฒ่าเอี้ย บาดนี้มุหลาน หละได้พาแม่เมือบ้านเมือเฮินหละได้” พ่อเฒ่าโห้ลือกฮั้นมาพ้อมกับเว้าว่า มี
 ได้เค๊ะเพราะว่ามูเจ้าเว้าสัจญากับพ่อเฒ่าว่าหละพบแม่ท่อนั้น มุหลานมีได้เว้าว่าหละเอาแม่คั้นเมือพ้อม
 สองอายน้องได้แต่นั่งคิดคิเจ้าของว่าเจอฮ้อนโพคก่อนหละตกลงเผลอกะมิกิดเฮื้อคักเสกก่อน เห็นสอง
 อายน้องมีเว้า พ่อเฒ่ากะเว้าฮั้นเชิงติแบบเฮื้อกำลังเจอนำว่า “ มุหลานกะได้ความฉลาดแล้วสามารถฮู้
 แต่ยังขาดความรอบคอบ ขันมุหลานเยอะได้แม่คั้น กะมิยะเค๊ะ” หมายความว่าหละเฮื้อมุหลาน ต่อฮู้
 กับพ่อเฒ่าอิเบ้าะ ท้าวใสถามฮั้น แม้นหละมุหลานชนะเทอนี้ มุหลานกะได้แม่คั้น เว้าแล้วพ่อเฒ่าโห้
 เริะกะเอามะสาลีแห่งเต็มกระบุงเอ๊ะไปเท้าะเสื่อผืนหญ่า แล้วกะเว้ากับสองอายน้องว่า “ มุหลานหละ
 เอ็ดแนวเลอกะตามแต่ ต้องเก็บเม็ดมะสาลี เฮื้อเต็มกระบุงค้อเก่าเสกก่อน” ตะเง็นคคคิน เวะที่พ่อเฒ่าเฮื้อ
 เอ็ดกะเป็นปัญหานักเคิบ สำหรับสองอายน้องจำตะเง็นคคคินมันมีคมีเห็นฮู้เก็บเม็ดมะสาลี ท้าว

ไสกะเลยเว้ากับท้าวซื่อว่า “ เห็นเฮาหละเก็บเอาผู้เต๋ยนี้เสอะ กะทำแจ้งกะมีแล้ว ” ซะอันเสอะมาพาเต๋ยคิดหาผู้หละมาซ้อยเบิ่งด้ กิดไปคิดมาพาเต๋ยมาคิดเห็นนกเขาห้าหลังเพื่อนกมาจิกซ้อยหละได้ไวอันพอแอนเต๋ยเข้าเจ้อแล้วสองอ้ายน้องกะฮ้องหานกเขา นกเขาได้หิ้งเงงกะเข้าเจ้อแล้วว่าสองอ้ายน้องต้องการแล้ว นกเขาฮู้เล็งแล้วว่าหละเอ็ดชะเลซ้อยสองอ้ายน้องเทื่อนี้ นกเขาฮ้องเอาหมูมาหมัดมุหมัดฝูง ซ้อยเต๋ยจิกเม็ดมะสาลี กาวเต๋ยอิดเจอนิ่งกะแล้ว เม็ดมะสาลีกะเต็มกะบั้งคือเก่า ฝ่ายพ้อเฒ่าให้เระยามตะเง็นตกทมหละตกซิดิน แล้วหละแต่งพาเข้าไว้ทำสองอ้ายน้องนั้นไว้สองพา โดยที่ อันกินแต่ละแนวมีคือเต๋ย สองอ้ายน้องกะเอาเม็ดมะสาลีกินฮือพ้อเฒ่า พ้อเฒ่ากะเลยถามว่า มูหลานยอะเข้าแล้วเบ้าะ สองอ้ายน้องกะตอบว่า

ยอะเข้าแล้ว พ้อเฒ่าเว้าว่า พ้อเฒ่าได้แต่งพาเข้าไว้ผู้หละพา เพอมักอันเลอกะเลอะเอาโหลดสองอ้ายน้องยอะเข้าทมหะแล้วมีได้เว้าหลายความแล้วจัดการกินทันที แต่พอเหลวเบิ่งแนวกินมีคือเต๋ยวะเลยมิได้เพอหุบก่อนเพอเพาะว่าอ้ายว่าฮือน้องเลอะเอาก่อน น้องเลยขอเอาพาเข้ามาโสมเด๋ยกับอ้ายละกินนำเต๋ย กะคิดว่ามานำเต๋ยกะกินนำเต๋ย กะอเอนนึ่งกะเยอะฮือแมฮู้จักว่าลูห้องแม่นะได้ความฮักความแพงเต๋ยสามคี่ฟิงความเต๋ยแล้ว ออย่าเลวเต๋ยดีเต๋ย ออย่าซ้อยอย่าเถงเต๋ยคือดังเก่าแล้ว พอท้าวซื่อเว้าจบพ้อเฒ่าให้เระแล้วกะเว้าว่า ดีแล้วละ หลานเอี้ยกะแต่มีนึ่งไปฮือมูเจ้าตลาดหลักแหลม แหละได้ความสามคี่ ฮักแพงแบ่งปัน ฮือแนนแพน ยึดมันจิงหละมิได้ศัตรูมารชิเลอมาแผ้วพาน พ้อแม็กะมีที่ลักไปเซ็งอิ จ๊ะอันสองอ้ายน้องกะได้ขอบบุญขอบคุณและขอลาพ้อเฒ่าพาแม็กกลับคืนมาบ้านมาเฮินชานบ้านช่องที่เจ้าของได้ไปป๊ะเป็นเวลาหึ่งเด็บ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ตามหาแม่

แต่ปางก่อน ตั้งแต่ปู่ของปู่ของปู่ยังไม่เกิด มีผัวเมียอยู่คู่หนึ่งมีลูกชายอยู่สองคน คนพี่ชื่อไส คนน้องชื่อท้าวซื่อ สองพี่น้องเกิดมาพอรู้จักภาษาก็มักจะมีเรื่องกันเสมอ พ้อแม่มดักเตือนไม่ให้ทะเลาะกันดีกันก็ไม่เชื่อฟังพ้อแม่ มีอยู่วันหนึ่ง ผู้เป็นพ่อได้ออกไปทำมาหากิน ยังเหลือเพียงแม่ลูกอยู่ในบ้าน ท้าวไสและท้าวซื่อก็เริ่มทะเลาะตีกันและส่งเสียงร้องไห้คับบ้านคับช่อง ผู้เป็นแม่เห็นลูกร้องไห้ก็ปลอบโยนปลอบเท่าไรรู้ก็ไม่หยุด เตือนก็ครั้งก็ไม่หยุดและไม่เชื่อฟัง

ขณะนั้นพระอินทร์อยู่บนท้องฟ้า แลเห็นก็คิดอยากจะส่งสอนมนุษย์ที่ไร้เดียงสา และอยากทดสอบความฉลาดของคนอ่อนแอ พระอินทร์จึงแปลงกายเป็นยักษ์มาเอาแม่ของเด็กทั้งสองไปซ่อนไว้ในป่าดงดิบ ผู้เป็นพ่อกลับมาจากทำมาหากิน เมื่อรู้ว่าเมียของตนถูกยักษ์เอาไปก็โกรธแค้นเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่มีหนทางที่จะนำเมียกลับคืนมาได้

ตกกลางคืนสองพี่น้องฝันเห็นแม่ของตน ถูกขังไว้ในถ้ำแห่งหนึ่งและต้องการความช่วยเหลือจากตนพอตื่นขึ้นมาท้าวไสและท้าวซื่อมีความคิดแค้นแค้นยักษ์มากและคิดอยากจะตามหาแม่คืนมา หลังจากทีเล่าและพูดกันเข้าใจกันแล้วสองพี่น้องก็ขอลาพ้อเพื่อไปตามหาแม่คืนมา ครั้งแรกพ้อก็ห้าม

ไม่ให้ไปเพราะเห็นว่าลูกของคนยังเด็กอยู่และก็ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะต่อสู้กับยักษ์ได้ แต่เมื่อห้ามสองพี่น้องไม่ฟัง พ่อจึงได้อนุญาต แต่พ่อก็ไม่มีอาวุธอะไร ที่จะให้ลูกทั้งสองมีแค่มีสองอัน อันหนึ่งใหญ่อันหนึ่งเล็ก พ่อได้มอบให้ลูกทั้งสองพร้อมทั้งเตือนว่าให้มีสติระวังตัวอยู่ตลอดเวลา และก่อนจะทำอะไร ให้คิดอย่างละเอียดถี่ถ้วน

จากนั้นสองพี่น้อง ได้ออกเดินทางไปตามหาแม่ของตน สองพี่น้อง ได้ผ่านอุปสรรคหลายร้อย พันอย่างปลอดภัย แต่ครั้งนี้ได้มาเจอหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่งขวางหน้า สองพี่น้องก็ไม่สามารถจะข้ามได้ ในที่สุดก็พบปู่ตัวใหญ่ตัวหนึ่ง ผู้เป็นที่จึงถามว่า “ลุงปู่ช่วยบอกพวกเราด้วยว่า จะข้ามหนองน้ำได้โดยวิธีใด” ฝ่ายปู่เมื่อรู้เรื่องแล้วจึงตอบว่า “เรื่องข้ามหนองน้ำนี้ไม่ยาก เพียงแต่พวกท่านมีอะไรเป็นสิ่งที่ตอบแทน” คิดอยู่นาน ท้าวไสจึงพูดขึ้นว่า “พวกข้อยไม่มีอะไรหรอกนอกจากกิมสองอันนี้แหละเจ้าพ่อใจเอาไหม” เมื่อปู่เห็นกิม ปู่ก็คิดทันทีเลยว่า ถ้าได้เอากิมมาแปลงเป็นก้ามตัวของเขา มันอาจจะเป็นอาวุธป้องกันตัวที่ดีสำหรับเขา คิดได้ดังนั้นปู่จึงตกลงเอา แล้วบอกวิธีข้ามหนองน้ำนั้นอย่างไรจึงจะปลอดภัย ท้าวไสและท้าวซื่อได้เดินเข้าป่าผางไปอย่างไม่มีจุดหมาย บังเอิญเดินมาถึงถ้ำแห่งหนึ่ง จึงพบกับพระอินทร์ที่ปลอมตัวเป็นยักษ์ แต่มาบัดนี้ปลอมเป็นพ่อเฒ่าผมหงอกผู้หนึ่งที่อาศัยอยู่ในถ้ำ หลังจากทำความเข้าใจและรู้จุดประสงค์ของสองพี่น้องแล้ว พระอินทร์ได้โกหกสองพี่น้องว่า “พ่อเฒ่าได้อาศัยอยู่ในถ้ำลูกนี้มานานแล้ว แต่มีวันหนึ่งพ่อเฒ่าได้ออกไปหากินเมื่อตอนกลับมาถึงถ้ำก็มีคนเอาผู้หญิงคนหนึ่งมาฝากไว้กับพ่อเฒ่า เขาบอกให้พ่อเฒ่าเฝ้าดูแลเป็นอย่างดี และยังสั่งไว้ว่าจะมีคนซึ่งเป็นเด็กสองคนพี่น้องมาตามหา” พ่อเฒ่าพูดจบท้าวซื่อก็พูดขึ้นทันทีว่า “เด็กที่พูดมานั่นก็คือพวกหลานนี้แหละ และที่พ่อเฒ่าพูดมาก็เป็นแม่ของพวกหลานเอง” ท้าวไสพูดสอคล้องขึ้นมาทันทีว่า “พ่อเฒ่าจะเอาอย่างไรกับพวกหลาน” พ่อเฒ่าพูดขึ้นว่า “เอาอย่างนี้ พ่อเฒ่าจะไปซ่อนตัวในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ไม่ห่างจากที่นี่นักแล้วให้พวกหลานไปหา ถ้าหาได้จะให้พบแม่” เมื่อไม่มีทางเลือกสองพี่น้องจำเป็นต้องตกลง หลังจากนั้นพ่อเฒ่าหัวหงอกได้เข้าไปในหมู่บ้านนานพอสมควรและถึงเวลานัดหมาย สองพี่น้องก็เข้าไปหมู่บ้าน ในขณะที่เดินทางเข้าไปในบ้านนั้น สองพี่น้องได้เห็นนกเขาตัวหนึ่งถูกสายเชือกมัดขาตั้งอยู่พับๆ เมื่อเห็นมนุษย์น้อยสองคน นกเขาก็อ้อนวอนร้องขอความช่วยเหลือ สองพี่น้องได้ยินดังนั้นก็รีบช่วยแก้สายแล้วออกจากเท้าของนกเขาทันที เมื่อรอดมาจากความตายนกเขาก็ได้กล่าวขอบใจและสั่งความไว้กับสองพี่น้องก่อนที่จะบินหนีว่า “ถ้าต้องการความช่วยเหลือให้เรียกหาจะมาช่วยทันที” จากนั้นสองพี่น้องก็เข้าไปค้นหาพ่อเฒ่าอยู่ในบ้านจนทั่วทุกหลัง ทุกซอกทุกมุม แต่ก็ยังไม่พบเห็น ด้วยความเหนื่อยอ่อนทำให้สองพี่น้องพักให้หายเหนื่อยก่อน ในขณะที่นั่งพักผ่อนอยู่ใกล้ต้นฝรั่งข้างบ้าน ท้าวซื่อก็มองเห็นฝรั่งผลหนึ่ง สุกอยู่บนยอดไม้ เขาคิดอยากจะสอยลงมากินจึงถามผู้เป็นพี่ว่า อยากได้ฝรั่งผลนั้นและขอเอาไม้สอยมากิน เมื่อได้รับอนุญาต เขาก็หาไม้มาสอย แต่พอยืนไม้ขึ้นใกล้จะถึงผลฝรั่งก็ได้ยินเสียงร้องเป็นภาษามนุษย์ว่า “อย่า ๑ สอยพ่อเฒ่าเอง” ทำให้สองพี่น้องพากันงงแต่เมื่อเข้าใจความหมายแล้วก็พากันหัวเราะกึก ๑ หลังจากลงมาจากยอดไม้ต้นฝรั่งแล้วพ่อเฒ่าหัวหงอกก็พูดขึ้นว่า “พวกหลานทั้งหลายพ่อเฒ่าจะไปซ่อนอีกเป็นครั้งที่สอง ถ้าพวกหลานหาพบ พวกหลานก็จะได้พบแม่ของตน”

จำเป็นที่สองพี่น้องต้องทำหน้าที่หาอีก ที่นี้พ่อเฒ่าได้นัดว่า จะออกไปช้อนอยู่ทุ่งหญ้าข้างบ้าน หลังจากถึงเวลานัดแล้วสองพี่น้องก็ออกหาที่ ทุ่งหญ้า ซึ่งทุ่งหญ้ายาวใหญ่แฉะสุดสายตา สองพี่น้องก็ค้นหาแต่ก็ไม่เห็นแม้แต่คนเดียว นอกจากม้าฝูงหนึ่งที่กินหญ้าอยู่กลางทุ่ง เมื่อไม่เห็นคน ท้าวไสผู้เป็นพี่ก็ออกทันทีว่า “คราวก่อนพ่อเฒ่าสามารถปลอมเป็นฝรั่งได้ คราวนี้อาจจะปลอมเป็นม้าได้เหมือนกัน” คิดแล้วก็พูดให้ท้าวซื่อฟัง พอได้ยินดังนั้นเขาก็มองดูฝูงม้าด้วยความพิศวงพิจารณา ในที่สุดเขาก็เดินเข้าไปหาฝูงม้า เดินไปหาตัวที่พอมกว่าเพื่อน ท้าวซื่อยกไม้เส้ขึ้นทั้งพูดขึ้นว่า “หมอบลง ม้าก็หมอบลงทันที” แล้วท้าวซื่อก็พูดอีกว่า “ลุกขึ้น แล้ววิ่งรอบฉันให้ได้ 3 รอบ” ท้าวซื่อพูดพร้อมยกไม้ขึ้นขึ้น ทำท่าว่าจะตีม้า จำเป็นต้องทำตามคำสั่ง ม้าหยุดวิ่ง ท้าวซื่อเมื่อแน่ใจ แล้วก็พูดขึ้นอย่างเชื่อมั่นว่า “พ่อเฒ่าเอ๋ยออกมาเสีย ถ้าเช่นนั้นหลานจะพาด้วยเส้นี้แหละ” เมื่อเห็นว่าท้าวซื่อรู้ความจริงแล้ว พ่อเฒ่าหัวหงอกจำเป็นต้องมายอมจำนน จากนั้นก็ได้พาสองพี่น้องมาพบกับแม่ของเขา ซึ่งอยู่ที่ถ้ำ เมื่อได้พบแม่ตามความปรารถนาแล้ว สองพี่น้องก็พูดกับพ่อเฒ่าหัวหงอกว่า “พ่อเฒ่าเอ๋ย บัดนี้พวกหลาน จะได้นำแม่ของหลานกลับบ้านแล้วแหละ” ได้ยินเสียงดังนั้น พ่อเฒ่าหัวหงอกขึ้นอย่างแรงพร้อมกับพูดว่า “ไม่ได้ดอก เพราะพวกหลานได้สัญญาพ่อเฒ่าว่าจะพบแม่เท่านั้น พวกหลานไม่ได้พูดว่าจะเอาแม่ของหลานคืน” สองพี่น้องได้แต่นั่งและตำหนิต่อความร้อนใจของตนเองที่ก่อนจะตกลงอะไร ไม่คิดให้รอบคอบเสียก่อน เห็นสองพี่น้องไม่พูด พ่อเฒ่าหัวหงอกจึงพูดขึ้นแบบตำหนิ ให้กำลังใจว่า “พวกหลานมีความฉลาดและสามารถดี แต่ยังขาดความรอบคอบ ถ้าพวกหลานอยากได้แม่ของหลานคืน ไม่ยากหรอก” “หมายความว่าจะให้พวกหลานต่อสู้กับพ่อเฒ่าอีกใช่ไหม” ท้าวไสถามขึ้น “ใช่แล้วถ้าพวกหลานชนะในครั้ง นี้ พวกหลานจะได้แม่คืน” พูดแล้วพ่อเฒ่าหัวหงอกก็นำเมล็ดข้าวโพดแห้งเต็มกระบุงออกไปเทใส่พื้นหญ้าและพูดกับสองพี่น้องว่า “พวกหลานจะอย่างไรก็ตามแต่ ต้องเก็บเมล็ดข้าวโพดให้เต็มกระบุงเหมือนเดิมก่อนพระอาทิตย์ตกดิน งานดังกล่าวมันเป็นปัญหาหนักพอสมควรสำหรับสองพี่น้อง เพราะในเวลานั้น ตะวันก็ล้อยต่ำลงมากแล้ว ท้าวไสจึงพูดกับท้าวซื่อว่า “ถ้าพวกเราจะเก็บด้วยตนเอง ถึงวันรุ่งขึ้นก็ยังไม่เสร็จ ดังนั้นเราควรขอความช่วยเหลือจากนกเขา บางทีนกเขาจะช่วยเราได้ เมื่อตกลงกันแล้วสองพี่น้องก็เรียกนกเขา ฝ่ายนกเขาก็รีบมาทันทีเมื่อทราบจุดประสงค์แล้ว นกเขาก็บินไปเรียกบรรดาหมูเพื่อนเชื้อญาติพี่น้องของตนที่อยู่ทั่วทุกแห่งมาประชุมและแจ้งจุดประสงค์ให้ญาติพี่น้องรู้ ด้วยความสามัคคีของบรรดาหมูนกเขาทั้งหลาย ชั่วพริบตาเดียวในที่สุดเมล็ดข้าวก็เต็มกระบุงเหมือนเดิม ฝ่ายพ่อเฒ่าหัวหงอก เมื่อตะวันใกล้ตกดินจะได้จัดอาหารไว้ 2 สำรับ คือ สำรับ ท้าวไสและท้าวซื่อ ซึ่งอาหารในแต่ละสำรับต่างกัน เมื่อสองพี่น้องนำเมล็ดข้าวโพดมาคืนให้พ่อเฒ่าก็ถามขึ้นว่า “พวกหลานหิวหรือยัง” สองพี่น้องก็ตอบว่า “หิวแล้ว” พ่อเฒ่าหัวหงอกจึงพูดว่า “พ่อเฒ่าได้แต่งสำรับอาหารไว้ให้หลานคนละสำรับ คนไหนชอบสำรับไหนก็เลือกเอาตามใจชอบ” ความหิวไม่มีเวลาพอที่จะให้พวกเขาชักช้าอีกรีบเข้าสู่สำรับอาหารทันที แต่เมื่อมองดูเห็นอาหารต่างกันต่างคนต่างก็อยู่หยุดอยู่กับที่ไม่มีใครหยิบก่อนกันเพราะที่คิดว่าให้ผู้อื่นเป็นน้องเลือกเอา ส่วนน้องได้ยกสำรับกับข้าวให้สองสำรับมารวมกันเป็นสำรับเดียวแล้วพากันนั่งกินอย่างเอร็ดอร่อย พ่อเฒ่าหัวหงอกเห็นดังนั้นก็ทำท่า

ตกใจจะรักแล้วถามขึ้นมาทำไมพวกหลานไม่กินอยู่คนละสักรับที่พ่อแม่สั่ง ได้ยินดังนั้น ท้าวซื่อก็พูดขึ้นว่า “พ่อแม่จงอย่าให้พวกหลานด้วยที่ไม่ได้ทำตามคำพูดของพ่อแม่ ก็เพราะพวกหลานเห็นสำหรับแต่ละสักรับมีของกินคนละอย่าง ดังนั้นจึงคิดว่าในเมื่อเดินทางมาด้วยกันมีอะไรก็ควรกินด้วยกัน อยู่ร่วมกันและอีกอย่างหนึ่งเพื่ออยากให้แม่ของหลานรู้ว่า เดียวนี้ลูกของท่าน มีความสามัคคีรักใคร่กันดีไม่ทะเลาะกันเหมือนแต่เมื่อก่อน ท้าวซื่อพูดจบ พ่อแม่หัวเราะแล้วพูดขึ้นว่า “ดีมาก พวกหลานนับแต่วันนั้น จลดและมีความสามัคคี ความรักใคร่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงไม่มีศัตรูใด ๆ พวกหลานสามารถเอาชนะได้ และพ่อแม่ของหลานก็จะไม่ถูกลักเอาไปอีก” จากนั้นก็เก็บสักรับให้เรียบร้อย สองพี่น้องก็ได้ขอบคุณและขอลาพ่อแม่พาแม่กลับบ้านไปหาพ่อ และเรือนชานบ้านช่องที่ตนได้พิศพรางเป็นเวลานานพอสมควร

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เลิงนางแดงอ่อน

เว้าฮอดท้าวมหวงค์ อยู่เมืองโก๊สียี พามูเสนาอำมาตย์ ไปต่อโก๊ พาทะหานบริวารไปต่อโก๊ แต่ละคนต่างกะต่อโก๊หองผู้เจ้าพอเพอพอมัน มูทะหานไปนัมเด่ว เสนาอำมาตย์กะไปนัมพญา ต่อโก๊ไปอย่างโหม้นขึ้นกะได้โก๊มาหลายโต๊ จินหวาคำพาเด่วหลงทางกับมูทะหานเลยพาเด่วไปนอนอยู่ฮิมันนั้น ทั้งพญาและเสนาอำมาตย์

เว้าเลิงนางแดงอ่อน อยู่เมืองบาดาล เป็นลูหองพญาเข้ ชื่อว่า กุมพล อ้ายชื่อว่ากุมภา น้องชายชื่อว่ากรกัณฑ์ นางแดงอ่อนเป็นลูกสาวเด่ว เว้าฮอดพญากำลังนอนหลับ นางแดงอ่อนฝันว่า โผเก๋าแต่ปางก่อนมาอยู่ท่อน้ำ ก็เลยฮิ้นมานอนนัม แล้วกะเบ้าะว่า “ฮ้อยเป็นลูหองท้าวกุมพลชื่อว่านางแดงอ่อน” พญาจะกอดฮัดเด่วไปฮัดเด่วมา จนก่อนเจ้เลิงนางแดงอ่อนกะเลยเฮ้ไป พญาจะชาวหานางแดงอ่อน พอดีชาวไปที่เสนา เสนาเลยว่า “เอ็ดผลอ พญาเอ็ดผลอเด่วนี้” “โอะ คิดว่านางแดงอ่อน” “ฮ้าน้อยด้าย” เสนาเว้า “เฮ้า ผัดไปซิเลอเส โชนี้กะคือเห็นอยู่” “ฝันจักผอकिनมีได้เด้าะ” “เอ เฮาเยื่อได้เอ็ดเมแล้วละเอ็ดแนวเลอน้องจังหละได้” “โอ มิได้ละมา อันนั้นกะความฝันเสอ เชอมีได้ ฝันแล้วกะแล้วไปเยื่อฝันอีกะยังมีได้ เมอบ้านเทอ” พอเมอฮอดบ้านฮอดเสนกะเว้าฮือพ้อว่า เยื่อได้เมอยู่แต่เมืองบาดาล “มันมีได้เด้าะ เพอหละลงเอามาฮือได้ เป็นความฝันสาฮือ” “เพื่องได้พ้อเฮ้ยเห็นมากับตาแล้ว” กะเลยตีฆ้องฮ้องป่าวหาผู้ละมาลงไปเมืองบาดาลได้ ผู้ที่เขาได้เวดมนต์ลงไปเมืองบาดาลได้แก่คน ก็ฮับอาสาหละลงไปเอามาฮือ จันแม่นเพื่องท้าวมหวงค์กะฮิ้นฮันความเป็นจริง แล้วกะจัดเค็งบับนากัน ฮือพรหมณ์แก่คนลงไปเอานางแดงอ่อน แล้วแก่คนกะดำนัมลงไป

เว้าเลิงพญากุมพลฝันว่าได้คนมาเจ้าเอาโน้ยตาไปโน้ยนี้ “เอ ! มันต้องเกิดเหตุแน่ ๆ เลย มิได้มิได้ กุมภา กรกัณฑ์ ฟ้าวไปรักษาปะทางไวไว ถ้าเห็นคนลงมาฮือกินเลย จักน้อยมันหละมาเอ้านางแดงอ่อน” ทั้งหมิดกะเลยฟ้าวฮิ้นไปรักษาด่านทันที มูแก่คนกะดำนัมลงไป พบเด่วกับกุมภา กุมภาเลยกะโคดฮักกันไว้ “หยุดเยื่อไปซิเลอ” “จะไปหานางแดงอ่อนเมืองนี้ได้ยูเบ้าะ” “ได้กะมิฮือเด้าะ” “มูเฮ้าเป็นคนใช้หองท้าวมหวงค์ ท้าวมหวงค์ฝันว่านางแดงอ่อนอยู่เมืองบาดาล มูเฮากะเลยลงมาขอ ฮือกะเอ้า

จันมิหื้อละเข้าไปเบ่งเสก่อน” “จันจัน หื้อถ้ายูนี้เสก่อน เค้าหละเข้าไปทูลเสด็จพ้อเสก่อน เพ็นอนุญาตก็เข้าไป.” แล้วก็ไปทูลพ้อแล้วกะเบ้าะว่า “เข้ามาได้” พอเข้ามากะส่งสานนี้หื้อ พญากรมพลก็หื้อกรมภาอ่านหื้อฟังว่า สานสนี่จะท้าวมหางค์ ผู้ยิ่งใหญ่ สอดน่องนามว่าแดงอ่อน ผู้ที่ได้แต่ความซบความเป็นต่ำละนุละนอม” เลยว่าว่า “แม่นักคัก แม่นักแน.” แล้วพื่อนางแดงอ่อน กะถามนางแดงอ่อนว่า “ลุดะเข้าอยู่เบ้าะโพนะอยู่แต่เมิงมนุษย์พื้น ชื่อว่า ท้าวมหางค์” “พ้อหื้อเอ้ากะเอ้ามีหื้อเอ้ากะมีเอ้า” “ถ้าว่าเนวนั้นตกลงพ้ออนุญาต” เลยมอบเงินเค็งสร้อยสังวาลหื้อท้าวพญากรมพล พอดตกลงหื้อเอ้ากะพาขึ้นมาส่งทั้งท้าวกรมภา กรกันท์ ทะหาต่างพาเค้าอื่นมาส่งนางแดงอ่อน พอสอดสนามโหลง กะเจ้ามองฮันเข้าไปทูลท้าวมหางค์ว่า “ไปเอ้านางแดงอ่อนมาหื้อได้แล้ว ทำุ่สนามโหลง หื้อจัดถนนหนทางหมอนข้างขบวนม้า ทั้งตลาดหื้อไปเอ้านางเข้าเมือง” ทะหานกะพาเค้าจัดถนนขบวนข้างขบวนม้า จัดตลาดหละไปแห่ นางแดงอ่อนเข้าเมิง ณ บัดนี้พ้อมทั้งประกาศว่า เอ้านางเข้าเมิงแล้ว หื้อพากันพ้อนเป่าปี่ลือซอเป่าเป่าแคน บักเซงเสื่อเหลวไปเห็นเขาหอมแก้มเค้า บักเซงเสื่อกะโคดเอ้าหอมนมเขาที่ผู้สาวค่าเอ้า “บักฮ้างเสื่อ เอ็ดหื้อเสื่อเสงหมิดมึงยามาคินนมกุนะ” ค่าบักเซงเสื่อแล้วกะคินนมต่อไป แห่มาสอดบ้านเมิง สอดปราสาทราชมณเฑียร กะเข้าพิธีสู่หื้อฮับ แล้วกะเอ็ดพิธีพะเนื่อพะโตกับปู่ตายาย แล้วกะปกครองบ้านเมิง พี่ป่าน้ำอา อยู่เย็นเป็นสุข มูท้าวกรมภา กะอื่นมาส่งนางแดงอ่อนหื้อท้าวมหางค์กะเบ้าะ ว่า “หื้อคุณเลหื้อคิมี่หื้อคิมี่หื้อฮ้า จันมีพ้อเจ้อกะส่งคินเมิงบาดาลคือเก้า” ต่อมาท้าวมหางค์ก็ปกครองป้องกัน รักษาประชาชน อย่างเป็นสุขในเวลาต่อมา ได้เสรษฐีผู้ไผ่ตาย เมเสรษฐีได้ลู่สาว 3 คนเอ ! จะต้องเอาไปถวายหื้อพระเจ้าแผ่นดินพุนหละ จังสมลู่สาวเสรษฐีได้แต่คนซบ ๆ งาม ทั้งนั้น เลยเอ้ามาถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินเลยว่าว่า ขอถามนางแดงอ่อนก่อน ถ้านางหื้อเอ้าจ้งฮับได้ จันนางหื้อมิเอ้ากะมีได้เอ้า ถามนางแดงกะมิขัดข้อง “เยื่อเอ้ากะเอ้า เอ้ามาเป็นลูเป็นเม” เลยตกลงเอ้าต่อมานางแดงอ่อนตั้งท้องได้แปดเดือน กล่าวสอดนายพานผู้หนึ่ง ไปหาขึงแก้ง กวางตามภูเขา เข้าป่าดงพงษ์ไพร ซ้างพะอะเซอะนึ่งงามขนาด ยูดเขา “โอ้โฮ ซ้างเพ็งซ้างค่อนโตนึ่งงามขนาด” ซ้างโตนี้ได้บริวารเป็นพัน ๆ กะเลยฟ้ามาทูลหื้อพญาฮู้จัก “ซ้าน้อยไปยังกวางขึงแก้งเห็นซ้างค่อนโตนึ่งซ้างและได้คักกะขนาด” ท้าวมหางค์ก็คิดเยื่อได้ซ้างค่อนโตนั้น “ไปะ ไปเอ้า” ก็เลยตีฆ้องฮ้องป่าวไปหื้อซ้างฮ้อยโตอันนั้นไปต่อซ้างค่อนโตนั้น กะเลยเฝ้าบ้านเมิงไว้กับนางฮ้อยกากับลู่สาวเสรษฐีว่า “หื้อเบ็งนางแดงอ่อนนมแน่นางแดงอ่อนกำลังท้องโหลงทมหละเอ้าละ” “เพอะ รับรองมิหื้อเป็นผอเค้าะ” ฝ่ายท้าวมหางค์กะลาเมแล้วพาซ้างเอ้าะต่อซ้างค่อนโตนั้นตามความคิดต่อไป ฝ่ายนางฮ้อยกาเมเสรษฐีเฝ้า กะแสงได้ความคิดอีกนางแดงอ่อนอยู่แล้วกะเลยได้จ้งหะ “ได้การละกูบาดนี้ กูหละเอ้าลู่สาวกูอื่นเป็นใหญ่เอ้านางแดงอ่อนลงมาป็นเมน้อยแทน ตอนนี่มันทมเอ้าละ หละหื้อมูได้มนต์ ค้านมไปหาเอ้าคैन้อย มาไว้หื้อ พ้อหื้อเขาหื้อฮับหื้อได้แล้วกะเซ้องไว้บ่อนฮันเสก่อนหามองขึงไว้ ถ้าหื้อสอดมือนางแดงอ่อนเจ็บท้องเอ้าะลู่มือเลจ้งเอ้ามาเป็น นางแดงอ่อนกะท้องโหลงได้สืบเดินสอดยามแล้วกะเลยเจ็บท้องเยื่อเอ้าะลู่ หละพอดี้ได้จ้งหะนางฮ้อยกากะขี้โตะว่า เวลาเจ็บท้องเอ้าะลู่ บ่านเมิงทางนี้เขาต้องเอ้าผ้ามัดตาไว้ฮันเห็นเล็ดแล้วกะฮันเป็นส่วอย เป็นลมเป็นเล้งไป บาดนี้พอนางแดงอ่อนเบ่งลู่เอ้าะมาตั้งกก

กะให้แง่ ๆ ๆ ยูนางแดงอ่อนได้หิ้งเงงคึกน้อยให้ยูแต่เขามัดตาเว้นอยู่กะเลยมีเห็นพอเขาตัดใส่แฮแล้ว
กะจึกเขาหละเอาไปทางเลอ “โป๊ะ เอาแข็งเอาทิมเนาะเมิงพูน” พอเขาแก้ผ้ามัดเอาะเสอะเห็นท้อเข็น้อย
ลอยอยู่ถาดทองคำอันแหลว “นี่นะลูเจ้านะนางแดงเอ้ย” “กะลูซ้อยเป็นคนพ้องซ้อยได้หิ้งเงงให้ยู”
“แน มันเป็นแนวนี่ละเบาะยูว่ามีเฮ้อไปคีนนัมอาบนันแต่เจ้ามีฟิง มีเชื้อเตวไปคีนนัมมุเซ่ มูเงอะกะเลย
ได้ลุม่าเป็นลูแซ่ เป็นแนวนี่เสอะหมิดท้อเจ็ดท้อโงงน้นแหลวเป็นสเนดจิงไฮแล้ว” “มันมีแม่นแล้วหละ
เฮาไปยามเลอโผไปค้องซ้างเฮากะฮาไซผู้เจ้าเผ่าบะแป้งแต่งโตมิได้เอาะไปทางเลอ” อันนี้นะเป็นลูเจ้า
พ้อง ซ้อยมีหล่าไลได้เว้าหละเป็นแนวลอ

บัดนี้ฝ่ายพญาท้าวมหาวงศ์ ไปต่อซ้างกะได้สามคินจิงได้ซ้างค่อนโศนนัน พอได้นัมเข้ามาบ้าน
มาเมิง แล้วนางอัยกาผู้เฒ่า ผู้เป็นแม่ยายกะเอาแซ่ไปถวายเป็นแล้วกะเว้าว่า “นางแดงอ่อนไปคีนนัมไปคีน
แซ่คีนเงอะไปคีนท้อแก่นนัมตอนพญามียู กะเลยได้ลุม่าเป็นแซ่ชะนี้ละ” “เฮ้ย เอ็ดเผอจิงชะนี้ โปะะ ไป
เบาะนางมา” นางแดงอ่อนอยู่ปราสาทอิหลังนึ่ง พอมาสอดกะเว้า “ตอนที่เบ่งลู่ยูเขาเอาผ้ามัดตาไว้ว่าเห็น
เลิดย่านเป็นลม พอลูเอาะมาแสงให้แง่ ๆ กะเป็นคนแนนนอน แต่ว่ามัดตามีเห็นเขากะเลยเอาเข้ามาเป็น
อันนั้นนะมีแม่นลูซ้อยแหลว มีเชื้อกะถามนางสนม กรมวังเบ็งกะได้” นางอัยกาจ้างปิดโป๊ะไว้หมิดแล้ว
คนละฮ้อยเฮ้อเบาะว่าได้ลุม่าเป็นแซ่ นางอัยกาเบ่งเล็งเส่อว่า เบาะว่ามีเฮ้อไปคีนนัมกะมีฟิงเสเลนางแดง
อ่อนนะ ท้างมหาวงศ์กะสั่งเฮ้อเอาเส้ามาเม่นนางแดงอ่อน นางกะฮ้องกะไฮ ตีกระเท้าอคมมีได้ กะเลยคีน
มาประสาทรราชวัง เกมเอาสิ่งของลัวะกะลาไหนดัน ทั้งซ้างทั้งม้า นางสนมบริวารกะให้นันทั้งเยอะคู้ทั้ง
คิดฮอด นางแดงอ่อนนุ่งผ้าจีนฮาดเส้นพายเอาเข้าของ ย่างเอาะจะเมิงเฮ้าคองเฮ้าปา นางแดงอ่อนกะย่างไป
หลายมือหลายยามก็ฮอดทำนัมบ่อนเคยฮั้นมา นางได้ห้วยเส้นน้อย ๆ ที่อ้ายเอาเฮ้อ จันเยอะเห็นอ้ายเฮ้อ
เอาห้วยอันนี้คีนนัม นางคีนนัม 3 เทื่อ โปะะ ๆ ๆ นัมกะแตกกะจายเป็นฝอยสะเทินไปฮอดอ้าย พออ้ายเห็น
กะฟ้าวมา กุมภา กับกรกัณฑ์พาเตวมา “น้องสาวมานัมเพอ แล้วน้องเขยเคมีได้มานัมเบาะ” อ้ายถาม
นางแดงอ่อน “โอ้ยอ้ายเฮ้ยเขาจับเขาไล่น้องเอาะมาจะบ้านเมิงได้ เขาว่าน้องไปคีนแซ่คีนเงอะได้ลูเอาะ
มาเป็นแซ่” นางอัยกาหาเล็งเอ็ดกะเตวขนาดนี้เบาะ “แล้วเฮาหละเอ็ดแนวลอคีนน้อมบัดนี้ มูเฮาไปสู้
ฮบคิบบ้อ รี หละเอ็ดแนวลอ ไปเฮนวิชาก่อนบอ”

บัดนี้กะพอนางแดงอ่อนเมอฮอดบ้านแล้ว เฮ้อท้าวกรกัณฑ์กับบริวารฮั้นมาอยู่ทำนัมโกสิย
คนลงน้ำกะกีน กีนอย่างเตว ฮ้ายว่าคนมีได้สัจจะ มือเอ้ามากะเว้าจบว่าคิยู บาดนันผัดไล่หนี แซ่กะฮั้น
ไปคีนคนอีกกะทิก ต่อมาพญากะเลยเฮ้อผู้คนพาเตวเอ็ดกัณฑ์กัณฑ์ไว้ยามลงอาบนันมีเฮ้อแซ่แฮได้

เว้าฮอดนางแดงอ่อนกับอ้ายพาเตวไปหาเฮนวิชาอาคม กะพาเตวไปเฮ้าปาเฮ้าคองไปหาฤาษี บาง
มือกะกีนมะไม้แทนเข้า ฮั้นภูลงห้วย พอติไปฮอดป่าห้วยหลิม ไปทางเลอกะมีได้กัเลยคานแล้วกะฮั้น
จีหลังอ้าย หนามห้วยหลิม กะจุคกะเกาะกะฮ้องพ้องจนเป็นเอ็นฮาดไปหมิด “โอ้ย ๆ ๆ อ้ายกะทนม
ไหวน้องเฮ้ย” ฮ้องไปฮ้องมาอ้ายกะเลยตาย พออ้ายตายก็แสงฮ้องแสงไฮ อ้ายกะเบาะไว้ก่อนตายว่า เฮ้อ
ไปขอเฮนวิชาต่อ เฮ้อไปหาฤาษีเฮ้อพบ นางแดงอ่อนไปมีรูด คือเตวเพาะว่าคิดฮอดอายนั่งฮ้องนั่งไฮยู
ม้องฮั้น น้องสาวพอเห็นพอเห็นอ้ายตายก็เลยตายนันเดวเส พอทั้งสองตายกะเดิดฮ้อนฮอดพระอินทร์

“โอ นางแดงอ่อนกะเด็ดฮ้อนเพ็งเนาะ” กะเลยลงคิ่นชีวิตเฮื้อกับสองคนอายน้อง พอพื้นคิ่นกุ่มภา กลายเป็นคน กะเลยปึกษาเต๊วว่า “เฮามีต้องไปซิเลอ มีไปเฮนวิชาอาคมละไปรบโผกะมีแม่นเล้งดี มัน อาจหละถึงเล็ดตกยางเฮาะ” ไปบวชเป็นฤาษีดีกว่า ต่อไปนี้ เฮือมเจ้าโศคเป็นฤาษี เฮือกุ่มภาถือศีล 8 เฮือนางแดงอ่อนถือศีล 5 เฮือหาผลมากหลากหลายไม้ม่าเลี้ยงอายอยู่เด้อศาลานี้ ก็เลยยุศาลาคนหละหล้ง นางแดงอ่อนกะได้สะโบทกขรณี 3 สระ ได้ดอกประทุม ดอกโบ้ ดอกโบ้จุมเหลิง ได้มะไม้กะยอม่องฮั่นหา มะไม้ให้ก่อโยให้มันไปเล้งอายที่โศคเป็นฤาษี นางแดงอ่อนกะเลยอยู่ฮั่น

ก่าวฮอดยักข์หัตถจักร เยอะได้ลู่สาว เหาะไปเหาะมา ไปคิ่นยุสระโบทกขรณี เห็นดอกโบ้โหลง ดอกนี้เลยเด็ดเอาไปเฮือเมนูชา เลยกลายเป็นคน ชื่อว่านางประทุมมา “ไซโย เฮาได้ลู่สาว” แล้วต่างกะ ยินดีที่ได้ลู่สาวอยู่เด้อดอกโบ้ กะเลยเล้งอยู่ฮั่น ยักข์หัตถจักรเป็นพญาจักข์ เลยว่าว่า มีได้ลู่ได้มูกะยอมื่อได้ แล้ว ย้านมูกัยม่ากิ่นเพาะว่าคนนะเนื้อหอม เยอะกิ่นลู่พญาอะกิ่นมีได้ พญาฮั่นพวักัยกิ่นกะเลย ฟ้าวเหาะไปเมิงเมิงนี้ได้ลู่สาวชื่อว่านางกาญจนา กำลังนั่งตะแดะยามมือเข้าอยู่ เทิงหอคอยพอดียักข์ หัตถจักรกะเข้าไปอุ้มเอาทันที นางฮ้องว้าย ๆ ๆ พอเอาไปแล้วพ้อแม่ฮ้องหาอะชะม้อย มีฮู้จักฮอดว่าไป ทางเลอ ไปทางอากาศก็เลยเหม็ดผญาที่หละคิด บาดนี้กะได้สองคนเป็นคู่เต๊วแล้วกะยังมีพ้อเจ้อท้อเลอ นางประทุมมาฮือได้ฮู้ฮู้หนึ่ง ได้สองแล้วยังมีพ้อเยอะได้ฮือเป็น 3 คือ ละคีฮั่น

“เอ ! บาดนี้ไปหาแต่เมิงมนุษย์พื้นละ เห็นกวางกิ่นกวางเห็นกึ่งกิ่นกึ่ง เห็นคนธรรมดากะกิ่น เห็นฮู้ฮู้จ้งหละเอา เลยเหาะไป พอคิ่นางแดงอ่อนไปหาบลูไม้ม่าดัมเฮืออายอยู่ กำลังหักลู่ไม้จักข์ เห็นนางแดงอ่อนกะเข้าไปอุ้มเอา นางแดงอ่อนกะฮ้องให้ “ตายแล้ว ตายแล้ว ยักข์เอาไปแล้วนี้” อายกะเห็นอยู่กะเลยฮ้องให้ ไปแล้วนางแดงอ่อน พอเอาไปแล้วเมพญาจักข์ก็ประดับสร้อยสายสังวาล เป็นลู่ของพญาจักข์เลยบาดนี้ พญาจักข์หัตถจักรได้ลู่สาวเป็นสามคนก็เลยอยู่หอประสาทม่องฮั่น ได้สาวสนมกรรมวังถ้ำเป่าปี่สีซอฮือฟัง นางแดงอ่อนก็คิดฮอดอายอยู่แนวนั้น ทั้งโศกเศร้าหงอยฮู้ฮู้แล้ว

ก่าวฮอดลูนางแดงอ่อนที่เอาไปฝัง ผีเมิงกะเบ็งแยงอยู่ เทวดาเล้ง พอดคักแม่พระอินทร์กะลงมา เอาฮู้ฮู้ไปกิ่นอยู่เมิงสวรรค์ ตอนเช้ากะลงมาไว้อยู่ให้คือเก่า เฮือผีเมิงเบ็งเฮ้าเผ้าเฮือ ตกก้างคิ่นกะเอาฮู้ฮู้ไปกิ่นนมอยู่สวรรค์ ชื่อว่าท้าวสุริยง ลูนางแดงอ่อนกะเต๊บโหลงมาแล้วเมพระอินทร์กะสั่งสอนวิชาอาคมเฮือจนเหม็ดวิชาแล้ว กะมอบสรกับดาบเฮือ กะเอาลงมาไว้ให้ม่องเก่า พอเดบมาก็เฮาะไปเทวดาฮู้ฮู้หนึ่งไปเล้งม่าห้องพญา ม่าโต้นั้นเกิดพ้อมท้าวสุริยง เสนาเอาไปเล้งกะพุเส่อหลักไว้ ท้าวสุริยงฮ้างไปเห็นคนเล้งม่าพุไว้ แล้วกะไปนั่งคิ่นอยู่ฮั่นไม้กะเลยไปแก้เซอะ ได้กะโคดฮู้ฮู้หลังม่าทันที ท้าวสุริยงกะจี่ม่าคิ่น “เฮีย ๆ ๆ ๆ เอาม่าพญาคิ่นมา ม่าพญาได้ เอามาแม” ท้าวสุริยงกะจี่ไปเลย ได้กะมีทั้น จำฮู้ฮู้หนึ่งผัดจี่ม่าฮู้ฮู้หนึ่งแล่นนำ เลยมาทูลพญาว่า ได้คนลักเอาม่าไปพญาเฮือ “ทะหานไปห้าทิมเลย” ทะหานกะฟ้าวไปจัดเป็นกองฮ้อยไปยิงกะมีที่ฮู้ฮู้มีได้ “เฮีย ยังมีที่เลยยิงเฮ็ดแนวเลอกะมีที่” จัดมูทะหานไปหลายกว่าเก่า ท้าวสุริยงกะเอาปิ่น เอาลู่สุริยง ยังมีเฮือตายเต๊าะ ยิงเฮือเขาตายแล้ว กะยิงคิ่นมาคือเก่า “โอ้ ทะหานตายแล้วไปมูเฮาไปทูลพญา” พญาอะฮ้ายแล้ว “ปะบักฮั่นนี้มันหละเก่งมาตะซิเลอ มันคือกะดัดเอะ

กระโดดมากะโดดเข้าหาคือเด่วแหละ” ท้าวมหาวงศ์กะเงงคือเด่ว โดดเข้าหาเด่ว อีกกะทีก เหมิดกะมีได้พอแพ้พอชนะ ฟันเด่วเหมิดมือกะมีที่จักเทื้อ ผู้เป็นพ่อฟันกะมีที่ ผู้เป็นลูฟันกะมีที่ เป็นแนวนี้อยู่ เหมิดมือ กะเลยเจ้าแล้วกะเลยลงมาส่องถาม เอี้ย เอี้ยถามแน “จันโด้เบ้าเฮา เฮาละเฮ้อม้า ละเฮ้อหลายแนว ถามแนโด้เป็นลูพ้อกันแน” พระอินทร์กับเมเบ้าะเหมิดชูเล็งแล้วว่าผลอเป็นผลอ “โด้ชื่อว่าสาเลอ” “พ้อชื่อว่ามหาวงศ์ แม่ชื่อว่านางแดงอ่อน” อ้าวกะเฮานี้แล้วมหาวงศ์กะดี จันจันกะเฮานี้ละคือพ้อโด้ “แม่เค” “แม่ที่จับไล่หนีไปแล้ว” “ไปเฮ้าเมอเมิง” “มีเฮ้าคาย ชาตมีเห็นเมมีเฮ้าเมิงค้าย” ก็เลยฮ้องไฮ้ “มิได้ มิได้ เจ้าเป็นนางแดงอ่อนพ้องบ้อ” “กะพ้องนั่นแหละ” เว้าแล้วเลยจับมุนางอัยกาและเมสามคนโฮมทั้งมูที่กินสินบน มูที่นางอัยกาจ้างไว้กะจับเหมิด จับเฮ้าคูก ท้าวสุริยงกะมีเฮ้าเมิงยู มีเห็นหน้าเมมีเฮ้าไปนอนยู่มอแงอยู่ไห เด่วนี้เฮ้ายู่ไหเฝ้ามองเขาเอาไปฝังไว้ พอดตกางกินก็ฮ้อนไปนอนกับเมพระอินทร์ เมพระอินทร์เบ้าว่า ตอนนีเมมีเจ้ากำลังตกทุกขไคยะ ฮื้อฟ้าไปเอ้ามาอยู่ตะเมิงยักข์พื้นฮื้อผิมิงไปนัมฮื้อสองอ้ายน้องมูเจ้าไปเอ้า ฮื้อระมัดระวังเนื่อยามสู้รบเด่ว ท้าวสุริยงได้เฮนวิชาอาคมมนัสมะพระอินทร์แล้วกะลามะพระอินทร์ เดินทางไปเมิงยักข์ ไปพบยักข์หัตตสิง ได้สู้รบเด่วยักข์สู้มิได้กะเลยฮ้องของชีวิตไว้ “เฮาขอชีวิตแนถ้อน อย่าห้าอย่าแวงเฮากะอย่าเด้า เฮายอมแพ้แล้ว ถอนพิชฮื้อเฮาแน” ท้าวสุริยงกะเลยท่มนัมลายฮื้อกะดีทันที เชิญเฮ้าเมิงก่อนเด้อ ยักข์หัตตสิงถามว่า “เจ้าเยอะไปซิเลอ” “เยอะไปนัมหาแม่ชื่อว่านางแดงอ่อน” เขาเบ้าะว่ายักข์เอาไป “อ้อ พญา ยักข์หัตตจักรเอาไป” “ไปสะเฮอะไปนัม” “มีต้องยะเด้าเฮาไปผู้เด่วกะได้” “ไป เฮาเยอะไปรบฮ้อยเจ้า เฮาขอไปเป็นทะหานเจ้า” “เอ้า สะไปกะไป” แล้วกะโฮมพลเสนาอำมาตย์แล้วกะเบ้าว่า “ฮื้อมูเจ้าผู้นี้ปกครองเบ็งแสงแม่น้ำน้าอานี้ เฮาละไปนัมท้าวสุริย ไปนัมหาแม่ชื่อว่านางแดงอ่อน เพ็นที่ยักข์หัตตจักรเอาไป” แล้วพาเด่วไปจนสอดแถบชานเมิงหัตตจักร กะลงไปคินยูโสณอุทยานห้องเขา ได้นางยักข์คนนี้งมาอยู่โสณยักข์จีนิ “โอโฮ ! มนุษย์มาแต่ซิเลอน้อ เอ้าละกูจะต้องกินมันฮื้อได้” กะโดดหุ้บกะมีที่ หุ้บมิได้จักเทื้อ ท้าวสุริยงกะโดดหลบไปหลบมา หุ้บมิได้สักเทื้อยักข์จีนิกะเลยเว้า “บ๊ะกูละไปเบ้าะไคก่อนน้า คนนิมันตากินแพะ” “ไป ไปฮ้องมูมาก่อน” “โอย เฮาสองกะได้ยู่ละมา” ยานกินมีอิมเพะว่าได้ผู้เด่ว สองไคเมกะฟ้าไปไวไว ไปสอดกะฮ้อยเด่วไล่ลูป เยอะหุ้บเอ็ดแนวเลอกะมีได้ กะเลยไปฮ้องมูอยู่เก้อ ๆ เมิงมาฮ้อยหุ้บกะยังมีได้ยู่คือเก้า “เอ ยักข์มูนี้มีหูจักผลอว่าผลอเป็นผลอเลย” เลยยิงสุรเช่อและส่งสานสไปฮื้อ โดยฮื้อยักข์หัตตสิงส่งสารฮื้อว่าฮื้อส่งนางแดงอ่อนมาฮื้อ ทำมีเยอะฮื้อเมิงนี้ละวุ่นวาย “เชอะ พญา ยักข์หัตตสิงเป็นผู้ฮ้อยเหลือ เอ็ดผลอมิงจิงมาเป็นเจ้อไปฮ้อยเขา กูละห้ามิงหละได้” เลยกะโดดมาอยู่กับสุริย “มูเจ้าทั้งหลายตอนนี้ได้คนเฮ้ามาอยู่เนอะเมิงเฮา ไปะ ไปหุ้บมากิน” พอเฮามาพญาหัตตสิงกะโดดเข้าล้อมูเสนาอำมาตย์มุนั้น พญาหัตตจักรกะโดดเส่อท้าวสุริยทันที

เฮ้าต่อสู้เด่วอีกกะทีก ต่างห้าฟันแทงเด่วหมดมือ ปรากฏว่ามีได้พอแพ้พอชนะ มืออื่นมา มากะเลยคิน้องฮ้องปาวอิว่า “ไป ไปเฮ้าผู้ได้วิชาอาคม ไปเอ้ามันลงแล้วกะกินมัน สอดมือต่อมากะโดดเข้าสู้เด่วอเหมิดมือกะมีได้พอแพ้พอชนะ ต่างกะห้าเด่วมิได้ ท้าวสุริยเลยเว้า “ยักข์มูนี้ยู่ยะโพดละต้องยิงด้วยสรเสแล้ว” ยิงสรเส่อทหารจนล้มตายระเนระนาด ทะหานทองพญาหัตตจักรเลยโดดเข้าเส่อ

เค้าวิ พญาหัตถจักรกับท้าวสุริยงกะฟันเค้าอิกะมีได้พอแพ้วเพอชนะคือเก่า พญาหัตถ์สตั้งเลยว้า “พญา
 หัตถจักรเอาโห้เจ้อไปไว้กับพญาแฮดอยู่พุ้น ขันมีไปเอาโห้เจ้อมาก่อนเอ็ดแนวเลอกะห้ำมีตาย” ว้าแนว
 นั้นมียะ มียะ ท้าวสุริยงก็แบ่งเป็นกวางทองฟ้าไปทันที ไปพบโห้เจ้อแหวนไว้ดังโดนอยู่ หูเจ้อยักษ์มี
 ได้กินผลอมมาแต่หิ้ง รบเค้าควเค้ากะเมี้ยแล้ว แสงมีได้กินอาหาร กะเลยเยอะเป็นเป็นพญาหัตถจักร หู
 เจอนะโคดหุ้ยผิดหุ้ยมีที่จักเทอ ไปได้ไ้แล้วเลยใช้โป่งบาบเส่อ เลยถ่ายเป็นหูเจ้อห้องยักษ์หัตถจักร
 คือเก่า พอได้แล้วกะฟ้าเอามา เอามาแล้วว้า “มาบัดนี้ฟันแนวเลอกะมีตาย นี่เดหุ้เจ้อเจ้า เฮเอา
 มาแล้ว” จัดการห้าพันที่พญาหัตถจักรตายข้อลื้อ พญาหัตถจักรตายมูเสนาอำมาตย์ที่เหลอต่างกะพาเค้า
 เต๊ะเฮ้าเมิง “ไปมูเฮา เฮ้าเมิงเลย เฮ้าไปหาแม่เฮา” โซผิเมิงเฮ้าไป ผิเมิงกะระวังหน้ะวังหลังมีเฮ้อเขา
 ฟันที่ได้ ฮั้นไปห้าหม่พญาหัตถจักรเห็นท้าวสุริยง แล้วกะว้า “เจ็ญเฮ้อมาเป็นลูห้องแม่เฮ้อมาอยู่เมิง
 นีนัมเค้า โผแม่เพิ่นกะตายแล้วมิได้พอเบ็งเบงบ้านเมิงเฮ้อ” สามคนลู่สาวเพิ่นกะฮั้นนั่งสลอนอยู่ มีหูจัก
 ว้าเพอเป็นแม่เพอกะซบคือเค้าเหมิด ผิเมิงเลยว้าผู้ตั้งกนกนั้นละเป็นแม่ห้องสุริยง ท้าวสุริยงกะเฮ้ากบแม่
 ทันที แม่กะเสนฮั้นวับ ๆ จำวะห้ำฮอดยักกะได้ แล้วถามว้า “เจ้าผัดอยู่บ้านเมิงเลอ” “ซ้อยอยู่เมิงโกสีย
 มานำห้ำแม่ซ้อยว่านางแดงอ่อน” “เฮานี้ห้ละนางแดงอ่อน อันนี้ห้ละเบ้าละนะ เจ้าซ้อยว้าชะเลอ” “ซ้อยว้า
 สุริยง พ้อซ้อยว้ามหารัง” เลยกอดเค้าฮ้องให้ ย้อนเค้าเฮ้อหลายเลยต่าย เลยได้เป่าเฮ้อพื้นฮั้นมา และได้ว้า
 แอนเค้าถามฮอดต้นสายปายเหตุจนรู้เรื่อง และถามว้าพวกนี้เป็นเพอ “เป็นลูกคนอื่นซ้อยว่านางปทุมมา
 และนางกาญจนาเป็นลูเมิงอื่น” เลยตีม้องฮ้องปาว เฮ้อมูเสนาอำมาตย์มาเป็นลูเขยเมิงนี้ เฮ้อลพญายักษ์
 เฮ้านางปทุมมา ฝ่ายท้าวหัตถ์สตั้งกะเลยว้า “ซ้อยได้ลู่อยู่มิได้ไมได้เจ้าห้ละเฮ้อเบ้าละ” เมพญายักษ์หัตถ
 จักรว้า “เฮ้ากะเฮ้า” แล้วซ้อยห้ละเมอเฮ้อลู่มาเฮ้อ เว้าแล้วกะลาไปเฮ้อลู่ทันที่ พอมาฮอดแล้วกะทำพิธี
 บายศรีสู่ขวัญ เป็นพญาเมิงหัตถจักรแทนพญาเมิงหัตถจักรที่ต่ายไป เสนาอำมาตย์กะตีม้องฮ้องปาว
 ประกาศเฮ้อมาโฮมเค้า แล้วสั่งสอนว้า “ฮั้นซ้อยว้ามนุษย์แล้วห้ามกิน ถ้าเห็นกินแล้วเฮ้อละห้ำทิมเฮ้อ
 เหมิด” ส่วนผู้ที่ต่ายเฮ้อละยังเฮ้อเบ็ง ยังอิเทื่อนี้กะพื้นฮั้นมาเหมิดทุกคน มูทหารกะยอมแพ้ว ขอรับกำนัล
 สอนเหมิด ว้า ห้ามมิเฮ้อกินคน เฮ้อละเฮ้อลู่เฮาเป็นพะเจ้าแผ่นดิน โชนเฮ้อละเป็นผู้มากอยคู่แล เป็นอัน
 ว้าลู่กะเฮ้าพิธีอภิชัยกับเมียพญายักษ์หัตถจักรอยู่ต่อเมิงนั้น ลาลู่แล้วกะนำเฮ้านางทั้งสองไป ถามนาง
 กาญจनाव้า หละไปนำมูซ้อยอยู่เบ้าละ นางเป็นลูพระเจ้าแผ่นดินเมิงอื่นเค้า นางกะว้า ไป กะเลยพาหะมา
 ฮอดเมิง กะเลยลงเคื่อ ๆ ท้องสนามโหลง กะเลยแต่เสนาอำมาตย์ ทหารยักษ์ไปนำ พอไปฮอดพระ
 อินทร์กะเลยเนรมิตปราสาทเฮ้อหลังนึ่งอยู่เคื่อ ๆ สนามโหลง ทั้งทหารยักษ์ นางแดงอ่อน นางปทุมมา
 นางกาญจนา กับท้าวสุริยงกะย้ายเฮ้ามาอยู่ปราสาท เฮ้อสาสน์ยักษ์เฮ้าไปเนอะเมิง ฝ่ายพญากะมีฮู้จัก เห็น
 แต่มูยักษ์เฮ้าเมิง แต่กะมีเอ็ดผลอ เฮ้อส่งสาสน์กับพญาว่า นางแดงอ่อน มาฮอดแล้ว เฮ้อตัดถนนหนทาง
 เอ็ดตลาด แหนนางแดงอ่อนเฮ้าเมิง ที่นี้กะฮ้องมูเสนาอำมาตย์มาโผนางแดงอ่อนกะมา นางแดงอ่อนกะมี
 ยอมเฮ้าเจ้อ เฮ้อยู่แนวเลอกะยอมอยู่ มูนกปราชญ์อาจารย์กะมาขอฮ้องฮั้นปะห้ละเฮ้อเฮ้ามาอยู่บ้านอยู่เมิงนำ
 เค้าวิเส กะฮ้อนวอนสาวเลอนางแดงอ่อนกะมีฮับ เว้าแนวเลอกะมีฟัง เฮาอยู่ขอกินคี่ ๆ กับคบดี จน
 เลิดคกยางเฮ้อะ เฮาอยู่เคื่อะปราสาทเนรมิตนี้ละ เว้าแนวเลอนางแดงอ่อนกะมีตกลงท้าวสุริยงกะเลยว้า

เอาละอะแม่เอ๋ย เวมมีกรรมมี ต่อแต่นี้มีเฮ้อพอมมาจะต้องได้อิ เฮ้อปkipักรักรา ที่ป่าน้ำอาเฮ้ออยู่เย็นเป็นสุข ผู้เป็นเมื่กะเลยฮับเอา แล้วกะแห่นางแดงอ่อนเฮ้าเมิง ทั้งนางสนม กรมวัง ทหารยักข์ กะเฮ้าเมิง พาเด่วแล้วคูปู่เสื่อ เจ็ดมือเจ็ดคืบ เล็งมูยักข์ ยักข์หัดตติงก็พามูทหารไปลาท้าวสุริยงกับเมอบ้านเมอเมิง ต่อมาจะได้ไปเยี่ยมลุงยูเมิงหัดถจักร เทวไปเทวมาอยู่หลังเลี้ย เลยปkipักรักราพ้อแม่พี่น้องมูทะหานเมิงอื่น ฮู้จักว่าท้าวสุริยงนี้เก่งกาจเลยมาขอเป็นเมิงฮั้น แต่นั้นมาเมิงกะเจริญฮุ่งเฮิงกะจบลงโดยทุกประการนี้แล

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องนางแดงอ่อน

เรื่องนางแดงอ่อนนั้น กล่าวถึงท้าวมหาวงศ์ อยู่เมืองโกสีย์ พาพวกละเสนาอำมาตย์ ไปต่อไก่อ พาทหารบริวาร ไปต่อไก่อ แต่ละคนต่างก็ต่อไก่อของตนเอง พวาทหารก็ไปด้วยกัน เสนาอำมาตย์ไปกับพระยา ต่อไก่อไปเรื่อย ๆ อย่างสนุกสนาน ก็ได้ไก่อมาหลายตัว จนกระทั่งค่ำก็พากันหลงทางกับพวาทหารเลยไปนอนอยู่ใกล้ทำน้ำ ทั้งพระยาและเสนาอำมาตย์ กล่าวถึงนางแดงอ่อน อยู่เมืองบาดาล เป็นลูกสาวของพญาจระเข้ หรือกุมภ มีชื่อว่ากุมพล บิดาของนางแดงอ่อน พี่ชายชื่อ กุมภ น้องชายชื่อวรกันท์ นางแดงอ่อนเป็นลูกสาวคนเดียว กล่าวถึงพระยา กำลังนอนหลับ นางแดงอ่อนฝันว่า ฝันตั้งแต่ก่อนมาอยู่ใกล้ทำน้ำ ก็เลยขึ้นมานอนด้วย แล้วก็บอกว่า “ข้าเป็นลูกของกุมพลชื่อนางแดงอ่อน” พระยาก็อดรุดกันไปตามา จนใกล้สว่างนางแดงอ่อนก็หายไป คราวไปคว้ามาก็เลยโดนพวกละเสนา อำมาตย์ เสนาเลยร้องว่า “ทำอะไร พระยา” “โอยนี่กว่าเป็นนางแดงอ่อน” “ข้าพระพุทธเจ้าเอง” เสนาพูด “อ้าว ! ไปไหนแล้วละเมื่อกี้ยังอยู่ที่นี้เลยนางแดงอ่อน” “ความฝันพระเจ้าข้า เสวยไม่ได้ดอก” “เอ! ชักอยากได้เมียเสียแล้วซิ ทำยังไงถึงจะได้ล่ะ” “โอ! ก็ไม่ได้ดอก นี่ความฝัน เชื่อไม่ได้หรอก ฝันแล้วก็แล้วไป” “กลับบ้านกันเถอะ” เมื่อกลับมาถึงบ้านก็เล่าให้บิดาฟังว่า อยากมีเมียอยู่เมืองบาดาล “มันไม่ได้หรอก ใครจะลงไปเอาขึ้นมาได้ มันเป็นแค่เพียงความฝันเท่านั้น” “จริง ๆ นะ เห็นมากับตา” ก็เลยตั้งเรื่องร้องป่าวหาผู้ที่ลงไปเมืองบาดาลได้ พวกที่มีมนต์ลงไปเมืองบาดาลได้ แก่คนก็รับอาสาที่จะลงไปเอามาให้ ถ้ามันเป็นจริง ท้าวมหาวงศ์ก็ยืนยันว่าเป็นจริง แล้วก็จัดเครื่องบรรณาการ มีพวงสายสร้อย สายสังวาลย์ ให้พวกแก่คนลงไปเอานางแดงอ่อน แล้วพวกแก่คนก็ดำน้ำลงไป

กล่าวถึงพญามงคล ฝันว่ามีคนมาเอานัยน์ตาลูกหนึ่งของตนเองไป “เอ! จะต้องเกิดเหตุแน่ ๆ เลยไม่ได้ ไม่ได้ กุมภ วรกันท์ ให้รีบไปรักษาด่าน ถ้าเห็นคนลงมาให้กินเลย เดียวเขาจะมาเอานางแดงอ่อน” ทั้งหมดก็เลยรีบขึ้นไปรักษาด่านทันที พวกแก่คนก็ดำลงไป ไปเจอกับกุมภ กุมภเลยกระโดดเข้าขวางทันที “หยุดจะไปไหน” “จะไปหานางแดงอ่อน เมืองนี้มีหรือเปล่า” “มีก็ไม่ได้หรอก” “พวกเราเป็นคนใช้ของท้าวมหาวงศ์ ท้าวมหาวงศ์ฝันว่านางแดงอ่อนอยู่ที่เมืองบาดาลนี้ พวกเราก็เลยลงมาขอให้ก็จะเอา ถ้าไม่ให้ก็จะขอเข้าไปดูก่อน” “ถ้าอย่างนั้นก็ไป” แล้วกุมภก็พาไป “ให้คอยอยู่ที่ศาลานี้ก่อน จะเข้าไปทูลเสด็จพ่อก่อน ถ้าทรงอนุญาตค่อยเข้าไป” แล้วก็ไปทูลบิดา พอทูลเสร็จก็บอกว่า “ให้เข้ามาได้” พอเข้ามาก็ส่งสาสน์ให้ พญากุมพลก็ให้กุมภอ่านให้ฟัง สาสน์นี้ว่า

“สาส์นจากท้าวมหางศัฟย์ใหญ่ ถึงน้องนางแดงอ่อน ผู้ที่มีแต่ความสวยงามน่าทะนุถนอม” เลยพูดว่า “ใช่แน่ ๆ เลย” แล้วพ่อนางแดงอ่อนมาถามว่า “ลูกจะเอาไหมสามีที่อยู่เมืองมนุษย์ชื่อ ว่าท้าวมหางศั” “พอให้อีกก็เอาไม่ให้ก็ไม่ได้” “ถ้าอย่างนั้นตกลงพ่อนุญาติ” เลยมอบเครื่องสร้อยสังวาล เงินทอง ให้กับพญากุมพล พอตกลงให้อีกก็พาขึ้นมาส่งทั้งกุมภา วรกันท์ ทหารต่างพากันขึ้นมาส่งนางแดงอ่อน พอถึงสนามหลวง ก็หยุดที่นั่น เข้าไปทูลท้าวมหางศัว่า “ไปเอนางแดงอ่อนขึ้นได้แล้ว รออยู่ที่สนามหลวงให้จัดถนนหาทาง ขบวนช้าง ขบวนม้า ทั้งตลาดให้ไปเอนางเข้าเมือง” ทหารก็พากันจัดถนนหนทางขบวนช้างขบวนม้า จัดตลาดจะไปเอนางแดงอ่อนเข้าเมือง ณ บัดนี้ แห่เข้ามาก็ประกาศว่า “เอนางแดงอ่อนเข้าบ้านเข้าเมืองแล้ว ให้พากันฟ้อนเป่าปี่สีซอ เป่าปี่เป่าแคน” บักเชียงเสือ เหลียวไปเห็นเขาหอมแก้มกัน บักเชียงเสือก็โคดเข้าหอมด้วย ฝ่ายสาวก็ดำ “ไอ้ห่าบักเชียงเสือ เสียชื่อหมดมึงอย่ามาเล่นกับกูนะ” คำเชียงเสือแล้วก็พากันสนุกสนานต่อ แห่มาถึงบ้านเมือง ถึงปราสาทราชมณเทียร ก็เข้าพิธีสู่ขวัญ แล้วก็ทำพิธีฝากเนื้อฝากตัว กับปู่ตายาย แล้วก็ปกครองที่ป่าน้ำอา อยู่เย็นเป็นสุข พวกกุมภา ไม่ได้เป็นคนเหมือนกัน ขึ้นมาส่งนางแดงอ่อนให้ท้าวมหางศั “ให้ดูแลให้ดีไม่ให้มาไม่ให้ดี ถ้าไม่พอใจก็ขอให้ส่งคืนเมืองบาดาลเหมือนเดิม” พวกเขาเป็นจระเข้มาได้คนพวกนี้ ต่อมาท้าวมหางศัก็ปกครองป้องกัน รักษาประชาชน อย่างเป็นสุข ในเวลาต่อมา มีเศรษฐีคนหนึ่งสามิตาย เมียเศรษฐีมีลูกสาวสามคน “เอ! จะต้องเอาไปถวายให้พระเจ้าแผ่นดินหรือลูกสาวมันถึงจะคู่ควร” ลูกสาวเศรษฐีมีแต่คนสวย ๆ งาม ๆ ทั้งนั้น เลยเอามาถวายพระเจ้าแผ่นดิน เจ้าแผ่นดินเลยพูดว่า “ขอถามนางแดงอ่อนก่อน ถ้านางให้อาจจะรับได้ ถ้านางไม่ให้ก็ไม่ได้” ถامنางแดงอ่อนนางก็ไม่ขัดข้อง “อยากเอาก็เอา เอามาเป็นลูกเมีย” เลยตกลงเอา ก็เลยอยู่กันมาเรื่อย ๆ ต่อมานางแดงอ่อนตั้งครรภ์ได้แปดเดือน กล่าวถึงนายพรานผู้หนึ่ง ไปหาอิงแก้ง กวางอยู่ตามภูเขา เข้าป่าดงพงไพรไปเห็นช้างเผือกเชือกหนึ่งอยู่บนภูเขา “โอ้โฮ! สวยจริง ๆ ช้างเผือกทำไมช่างสวยอะไรอย่างนี้” ช้างเผือกนี้มีบริวารเป็นพัน ๆ ก็เลยรีบมาทูลให้พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบ “ข้าพเจ้าไปยิงกวางอิงแก้ง เห็นช้างเผือกเชือกหนึ่งสวยงามมาก” ท้าวมหางศัก็อยากได้ช้างเผือกเชือกนั้น “ไป!” ก็เลยดีฮ่องร้องป่าวจัดช้างต่อมา หนึ่งร้อยเชือกที่จะเข้าไปต่อช้างเผือกเลยมอบเมืองไว้กับนางอัยกา กับลูกสาวเศรษฐี “ให้ดูแลนางแดงอ่อนหน่อยนะ นางแดงอ่อนกำลังตั้งครรภ์” “เพคะ รับรองมิให้เป็นอะไรหรอก” ฝ่ายท้าวมหางศัก็ลาเมียแล้วพาช้างออกไปต่อช้างเผือก ฝ่ายนางอัยกาเมียเศรษฐีผู้เฒ่า “ได้การละทีนี้ กูจะเอาลูกสาวกูเป็นใหญ่ให้นางแดงอ่อนเป็นเมียน้อยแทน ตอนนี้มันใกล้จะคลอดลูกให้อาจจะเข้ น้อยพวกนี้มีมนต์ดำน้ำได้ก็เลยไปหาจะเข้ น้อย เมื่อได้แล้วก็เลี้ยงไว้ที่อื่นก่อน รอเวลาที่เจ้ามาเปลี่ยน นางแดงอ่อนเจ็บท้องใกล้จะคลอดแล้ว จนถึงสิบเดือนเลยประสูติออกมา นางอัยกาบอกว่า เวลาเจ็บท้อง บ้านเมืองนี้ได้ลูกต้องผูกตาไว้กลัวเห็นเลือดจะเป็นลม เป็นแสงไป ทีนี้ก็ได้ลูกออกมา ออกมาก็ร้อง “แง้ ๆ” นางแดงอ่อนได้ยินเสียงเด็กร้องแต่เขามัดตา พอดัดสายรูกเสร็จเขาก็เอาลูกจับใส่ในไหไม้ไผ่ “ไป! พวกเจ้าเอาไปฝังอยู่นอกเมือง” เมื่อนำเด็กไปฝังเสร็จแล้วก็แก้ผ้าผูกตาออกมาก็เห็นจะเข้ น้อย ๆ อยู่บนถาดทองคำ “นี่ลูกเจ้า” “ก็ลูกของเราเป็นคนแน่ ๆ” “ก็เป็นเสียอย่างนี้เราบอกอยู่ อย่าไปเล่นน้ำแต่เจ้าก็ไป บอกไม่เชื่อฟังกันบ้างเลย ไปเล่น

พวกจะเซ่ พวกเงือกได้ลูกออกมาเป็นจะเซ่ เป็นเสนียด มันมิใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้ “เราได้ไปตอนไหน สามปีไปคล่องช้างเรากี่ระมัดระวังประแป้งแต่งตัวก็ไม่ไปไหน” “นี่เป็นลูกของเจ้าจริง านะ ไม่สนใจแล้วว่าจะเป็นอย่างไร”

ทีนี้กล่าวถึงพระยา ใช้เวลาต่อช้างสามเดือนจึงได้ช้างเผือก พอได้นำกลับมาถึงบ้านเมืองแล้ว นางอัยกาผู้เฒ่า ผู้เป็นแม่ยายก็เอาจะเซ่ไปถวายแล้วพูดว่า “นางแต่งอ่อนไปเล่นจะเซ่เล่นเงือก เล่นแต่น้ำ ตอนที่พระองค์ไปคล่องช้าง ลงแต่น้ำก็เลยได้ลูกออกเป็นจะเซ่” “เอ๊ย! ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ไปไปเรียกนางมา นางแต่งอ่อนอยู่หอปราสาทอีกหลัง พอมาถึงก็พูดว่า “ตอนที่คลอดลูกเขาเอาผ้าผูกตาไว้ว่าไม่ให้เห็นเลือดกลัวจะเป็นลม ตอนคลอดออกมาก็ร้อง แง้งๆ เป็นคนแน่นๆ เลยแต่ไม่เห็นเขาก็เลยเอาจะเซ่เข้ามาเปลี่ยน นั่นไม่ใช่ลูกของกระหม่อม” “ไม่ใช่ก็ถามนางสนม ขุนวัง เสนาคูชิ” นางอัยกาได้จ้างทุกคน คนละร้อยจ้างเขาให้บอกว่าลูกเป็นจะเซ่ เขาก็บอกว่าไปเล่นน้ำบอกก็ไม่ฟังเสียเลย เลยเอาเสื้อเชี่ยนนางแต่งอ่อน ตีนางก็ร้อง ขอยู่ก็ไม่ให้อยู่ ดีเข้าทนมไม่ไหวก็กลับมาที่ปราสาทราชวัง แต่งตัวแล้วก็ลาทั้งปราสาทราชวัง ห่อเงินห่อทอง ลาไ้หน้า ทั้งม้าทั้งช้าง นางสนมบริวารก็ร้องไห้เพราะความคิดถึง นางแต่งอ่อนนุ่งผ้าขึ้นขาดพายข้าวของ เดินทางออกจากเมืองไป เดินไปตามป่าตามดง นางแต่งอ่อนก็เดินไป หลายวันก็ถึงทำนน้ำตรงนั้นที่เคยขึ้นมา นางมีหว่ายเส้นเล็ก ๆ ที่พี่ชายเอาให้ ถ้าอยากเจอพี่ชายให้เอาหว่ายเส้นนี้ตีน้ำ นางก็ตี 3 ครั้ง “โปะๆๆ” น้ำก็แตกกระจายเป็นฝอย สะเทือนไปถึงพี่ชายก็รีบมา กุมภากับ วรกันท์ พาเสนา อำมาตย์มา “น้องสาวแกมาแล้วน้องเขยละ ไม่มาด้วยหรือ” “ก็เขาขับไล่ออกจากเมืองมา เขาว่าน้องไปเล่นจะเซ่เล่นเงือก นางอัยกาหาเรื่อง” “ทำกันถึงขนาดนี้เชียวรี” “เราจะทำอะไรละทีนี้ พวกเราไปรบไหม หรือว่าจะทำอะไร” “ไปรบก็ไป” “เอ! ไปเรียนวิชาก่อนดีกว่า

ทีนี้ให้วรกันท์ ขึ้นไปที่เมืองโกสีย์ พวกวรกันท์ก็พากันไปกับบริวาร คนลงน้ำก็กิน กินลูกเดียว นางแต่งอ่อนคงถึงเมืองแล้ว จะเซ่กินคนมาก เดียวนี้ลงน้ำก็ไม่ได้เลยประกาศไม่ให้ลงน้ำ ไม่มีคนลงน้ำ จะเซ่ก็พากันขึ้นไปกิน ตอนกลางวันก็ขึ้นไปกิน พวกจะเซ่มีเยอะ ต่อมาพระยาที่พูดว่า “เราจะทำอะไร” ก็จัดทำกรงเหล็กรั้วเหล็กลงไปปักกันไม่ให้จะเซ่ขึ้นมา พอลงไปอาบน้ำได้ ทำกรงเหล็กกันเอาไว้ กลัวจะเซ่จะเข้ามา จะเซ่ก็เข้ามาไม่ได้เพราะติดกรงเหล็กและรั้วเหล็ก กล่าวถึงนางแต่งอ่อนก็เดินดงไปกับกุมภา โดยขึ้นนั่งอยู่บนหลังพี่ชาย ขึ้นดงไปคำไหนกินอนั่น ตื่นขึ้นมาก็เดินทางต่อ บางมือก็กินผลไม้แทนข้าว ขึ้นภูเขาลงห้วยก็ไป ไปหาถ้ำ ไปหาเรียนวิชาอาคม พอดีไปถึงป่าหว่ายหลิม ไปทางไหนก็ไม่ได้ก็เลยคลานแล้วขึ้นขึ้นหลังพี่ชาย แล้วก็พากันไป หนามของหว่ายหลิมเกี่ยวท้องพี่ชายจนท้องขาดไปหมด “โ๊ยๆๆ พี่ชายทนมไม่ไหวแล้วน้องเอ๊ย พี่ใกล้จะตายแล้ว หนามหว่ายหลิมเกี่ยวท้องพี่จนขาดแล้ว” ก็เลยพากันร้องไห้ ร้องไปร้องมาพี่ก็ตาย พอพี่ตายก็ยิ่งร้องไห้ พี่ชายบอกก่อนตายว่า ให้ไปขอเรียนวิชาต่อ ให้ไปหาถ้ำให้พบ นางแต่งอ่อนไปไม่รอดเหมือนกัน เพราะคิดถึงพี่น้องร้องไห้อยู่ตรงนั้น น้องสาวพอเห็นพี่ตายก็เลยตายตามไปอีกคน พอตายทั้งสองคนก็เดือดร้อนถึงพระอินทร์ “โอ นางแต่งอ่อนนี่เดือดร้อนจริง ๆ” ก็ลงมาคืนชีวิตให้กับทั้งสอง พอฟื้นขึ้นมากุมภาก็กลายเป็นคน “นี่พวกเราย่าได้ไปไหน ไม่ไปเรียนวิชา ไปรบสามิตนเองไม่ใช่เรื่องดี มันอาจ

ถึงเลียดคตขางออก เอ! ถ้าหากสอนวิชาให้เขาก็จะเอาไปฆ่าสามี ไม่ได้ต้องบวชให้เป็นฤาษี เอาละต่อไปนี้ ให้พวกเจ้าบวชเป็นฤาษี ให้กุมภถือศีล 8 ให้นางแดงอ่อนถือศีล 5 ให้หาผลหมากรากไม้มาเลี้ยงพี่ชายให้อยู่บนศาลานี้ ก็เลยอยู่บนศาลานี้คนละหลัง นางแดงอ่อนก็มีสระโบกขรณีอยู่ 3 สระ มีดอกประทุม ดอกบัว ดอกบัวตูมเหลือง มีผลหมากรากไม้ ก็มีความสุขสนุกสนานอยู่ที่นั่นก็หาพวกผลไม้หว่านไปเลี้ยงพี่ชายที่บวชเป็นฤาษี นางแดงอ่อนก็อยู่ที่นั่น

กล่าวถึงยักษ์หัตถจักรอยากได้ลูกสาว เหาะไปเหาะมา ไปเล่นที่สระโบกขรณี เห็นดอกบัวใหญ่ 1 ดอก เลยไปเด็ดเอา ดอกบัวนั้นมาบูชาให้เมียเป็นผู้บูชา เลยกลายเป็นคนชื่อนางประทุมมา “ไชโย! ได้ลูกสาวแล้ว” ต่างก็ยินดีที่ได้ลูกสาวอยู่บนดอกบัว ก็เลยเลี้ยงอยู่ที่นั่น ยักษ์หัตถจักรเป็นพญายักษ์ พวกบ่าวไพร่ราษฎรเห็นนางประทุมมาก็อยากกิน เพราะเนื้อคนหอม อยากกินลูกพญาก็กินไม่ได้ พวกกันกลัว พวกยักษ์ เลยพูดว่า “ไม่มีคูก็อยู่ไม่ได้หรอก กลัวพวกยักษ์กินจริง ๆ” พญายักษ์ก็รีบเหาะไปที่เมืองๆหนึ่ง เมืองนี้ลูกพระยาชื่อนางกาญจนา กำลังนั่งตากแดดตอนเช้าอยู่บนยอดหอคอยพอดียักษ์หัตถจักรก็ตรงเข้าไปอุ้มเอาทันที นางก็ร้องก๊ากๆ ๆ ๆ เมื่อเอาไปแล้ว พ่อแม่ก็ร้องไห้หาที่เสียบหายไปเลย ไม่รู้ว่าหายไปทางไหน ไปทางอากาศก็เลยหมดปัญญาที่จะคิด ที่นี้ก็ได้คู่สองอยู่ไปอยู่มากยังไม่พอใจเท่าไร นางประทุมมาอยากจะได้อีกคน ได้สองแล้วก็ยังไม่พอให้พ่อไปหาให้อีกคนหนึ่ง ให้ได้เป็นสามคนก็คงจะดีจึ้น “เอ! ที่นี้ก็จะไปหาที่เมืองมนุษย์โน้นละ เห็นกวางกินกวาง เห็นเก้งกินเก้ง เห็นคนธรรมดา ก็กิน เห็นผู้หญิงก็จะเอา” เลยเหาะไป พอคืนนางแดงอ่อนออกไปหาผลไม้มาต้มให้พี่ชายกิน กำลังหักลูกไม้ ยักษ์เห็นนางแดงอ่อนก็ตรงเข้าหาอุ้มเอาทันที นางแดงอ่อนก็ร้องไห้ “ตายแล้ว ตายแล้ว ยักษ์เอาไปแล้วนี่” พี่ชายก็เห็นอยู่ก็เลยร้องไห้ ไปแล้วนางแดงอ่อน พอเอาไปแล้วเมียพญายักษ์ก็ประดับสายสร้อยสายสังวาล เป็นลูกของพญายักษ์เลยที่นี้ พญายักษ์หัตถจักรได้ลูกสาวเป็นสามคนก็เลยอยู่หอปราสาทที่นั่น มีนางสนมกรมวังคอยขับปี่สือขอให้ฟัง นางแดงอ่อนก็คิดถึงพี่ชายอยู่อย่างนั้น ทั้งโศกเศร้าและเหงาอยู่อย่างนั้น

กล่าวถึงลูกนางแดงอ่อนถูกเอาไปฝัง ผีเมืองก็เลี้ยงดู เทวดาก็เอามาเลี้ยง พอตกค่ำเมียพระอินทร์ก็ลงมาเอาขึ้นไปกินนมอยู่บนสวรรค์ ตอนเช้าก็ลงมาไว้ในไหไฟเหมือนเดิมให้ผีเมืองเฝ้า ตกกลางคืนก็เอาขึ้นไปกินนม ไปนอนอยู่บนสวรรค์ ชื่อว่าท้าวสุริยง ลูกนางแดงอ่อนก็โตมาเรื่อย ๆ เมียพระอินทร์ก็สั่งสอนวิชาอาคมให้ สอนจนหมดทุกวิชาแล้ว ก็มอบสรและดาบให้ ก็เอามาไว้ในไหอันเดิม พอโตมาก็ออกท่องเที่ยวไปตามป่าตามเขา เล่นกับคนหนุ่มรุ่นราวคราวเดียวกัน ท้าวสุริยง ลูกนางแดงอ่อน ต่อมาได้อายุ 13 – 14 ปี เลยไปเที่ยวที่ทุ่งนา พอติดกับเสนาคนหนึ่งไปเลี้ยงม้าของพระยา ม้าตัวนั้นเกิดพร้อมกันกับลูกของนางแดงอ่อน เสนาไปเลี้ยงก็ต่อหลักเอาไว้ ท้าวสุริยงเดินไปเห็นคนเลี้ยงม้าผูกม้าไว้ แล้วก็ไปนั่งเล่นอยู่ที่ศาลาก็เลยไปแกะเชือกม้าได้ก็กระโดดขึ้นหลังม้าทันที ท้าวสุริยงก็ขี่ม้าเล่น “เฮ้ยๆๆ เอาม้าพระยาคืนมา นั่นม้าของพระยา” ท้าวสุริยงขี่ไปเลยวิ่งไล่ก็ไม่ทัน เพราะคนหนึ่งขี่ม้าคนหนึ่งวิ่งตาม เลยมาทูลพระยาว่า “มีคนขโมยม้าพระองค์” “ทหารไป ไป ไปยิงทั้งเลย” ทหารก็รีบไป จัดไปเป็นกองร้อย ไปยิงก็ไม่โดน ยิงก็ไม่ได้ “เฮ้ย ยังไม่ถูกเลย ยิ่งยิงก็ไม่ถูก” จัดพวกทหารไป

มากกว่าเดิม ท้าวสุริยงก็เอาปืน เอาศรยิง ยิงทหาร ยิงไม่ให้ตายดอก ยิงให้เขาตาย ๆ แล้วก็ยิ่งคืนมาเหมือนเดิม “โอ้ ทหารตายเยอะแล้ว ไปพวกเรา ไปทูลพระยาอีก เข้าไปทูลพระยา พระยาก็กริ้วอย่างมาก “บ๊ยะ ไอ้คนนั้นจะเก่งซักแค่ไหน” กระโดดมาก็กระโดดเข้าหาเหมือนกัน ท้าวมหาหงส์ก็เก่งเหมือนกัน โดดเข้าหากัน เป็นพัลวัน วันทั้งวันก็ไม่มีใครแพ้ใครชนะ ฟันกันทั้งวันก็ไม่ถูกซักที ผู้เป็นพ่อฟันลูกก็ไม่ถูก ผู้เป็นลูกฟันพ่อก็ไม่ถูก เป็นอย่างนั้นก็เลยลงจากม้ามามาถาม “นี่ๆ ขอลาถามเจ้าหน้อยเถอะ ถ้าเจ้าบอกเรา เราจะยกม้าและอะไรต่าง ๆ ให้ ขอลาถามหน้อยเจ้าเป็นลูกของใครกันแน่” พระอินทร์และเมียพระอินทร์บอกให้รู้แล้วว่า แม่ของเจ้านั้นชื่ออย่างนั้น พ่อของเจ้าชื่ออย่างนี้ เดียวนี้แม่อยู่ตรงนั้น ตรงนี้ บอกให้รู้หมดแล้ว “เจ้าชื่ออะไรขอลาถามหน้อย” “พ่อชื่อท้าวมหาหงส์ แม่ชื่อนางแดงอ่อน” “อ้าว ก็เรานี้แหละชื่อมหาหงส์ เรานี้แหละเป็นพ่อของเจ้า” “แม่ละ” “แม่ถูกเขาจับไล่หนีไปแล้ว ไปเข้าเมือง ๆ” “ไม่เข้าหรอก หากชาตินี้ไม่เห็นหน้าแม่จะไม่เข้าเมือง” ก็เลยร้องไห้ “ไม่ได้ไม่ได้” “เจ้าเป็นลูกนางแดงอ่อนจริง ๆ หรือเปล่า” “จริง” ก็เลยจับนางอัชกาและเมียสามคนรวมทั้งพวกที่กินสินบนพวกที่นางอัชกาได้จ้างไว้จับหมด จับเข้าคุก ท้าวสุริยงจะเข้าเมืองก็ไม่เข้า ไม่เห็นหน้าแม่เลย ไม่เข้าเลย ไปนอนอยู่ที่เดิม อยู่ที่ไหน เดียวนี้เราอยู่ไหน ตรงที่เขาเอาไปฝังไว้ พอตกลงกลางคืนก็ขึ้นไปนอนกับเมียพระอินทร์ เมียพระอินทร์เลยพูดว่า “แม่เจ้าตอนนี้กำลังเป็นทุกข์ ให้รีบไปเอามาอยู่ที่เมืองยักษ์โน้น ให้ผีเมืองไปด้วย ให้สองพี่น้องพวกเจ้าไปเอา ขอให้ระมัดระวังหน้อยเวลารบ” ท้าวสุริยงได้เรียนวิชาจบแล้วกับเมียพระอินทร์ ลาเมียพระอินทร์เสร็จแล้วก็เดินทางไปพบกับยักษ์และได้ต่อสู้กัน.....ยักษ์สู้ไม่ได้ “ขอชีวิตเราด้วยเถิด อย่าฆ่าอย่าแกลงเราเลย ขอมแพ้ เราขอยอมแพ้ ถอดออกให้หน้อย” ท้าวสุริยงก็ถอดให้ บ้วนน้ำลายใส่ก็หายทันที “ไป เจริญเข้าเมืองก่อน” เข้าไปก็ทำพิธีเลี้ยงต้อนรับท้าวสุริยงยักษ์หัดถกกันจึงถามว่า “จะไปไหนหรือ” “จะไปตามหาแม่ชื่อว่านางแดงอ่อน เขาบอกว่ายักษ์เอาไป” “อ้อ ! พระยายักษ์หัดถกจักรเอาไป ไป เราจะไปด้วย” “ไม่ต้องหรอกเราไปคนเดียวก็ได้” “ไม่ ! เราอยากจะออกไปรบด้วย เราขอไปเป็นทหารท่าน” “จะไปที่ไป” แล้วตีฆ้องร้องป่าว เสนาอำมาตย์ยักษ์ก็มารวมกันแล้วบอกว่า “ให้พวกเจ้าอยู่ที่นี่ ปกครองแม่น้ำน้ำอาอยู่ที่นี้ เราจะรีบไปกับท้าวสุริยง ไปตามหาแม่ชื่อว่านางแดงอ่อน โดยยักษ์หัดถกจักรจับตัวไป” แล้วก็พากันไปถึงแถบชานเมืองหัดถกจักร ลงไปก็ไปเล่นที่สวนอุทยานของเขา มีนางยักษ์คนหนึ่งมาที่สวน “โอ้โหมมนุษย์มาแต่ไหนนี่ เอ็งจะต้องกินมันให้ได้ กระโดดจับก็ไม่ถูก จับไม่ได้ซักที ท้าวสุริยงก็กระโดดหลบไปหลบมา จับไม่ได้สักที “บ๊ยะกูจะเข้าไปบอกพวกก่อนซะแล้ว” “มนุษย์ตรงนั้นน่ากินจริง ๆ” “ไป พวกเราไปบอกพรรคพวกก่อน” “พวกเราสองคนก็จะได้อยู่หรอก” “กลัวจะกินไม่อิ่มเพราะมีคนเดียว” สองตัวเมียก็รีบไปทันที ไปก็จับไม่ได้สักที จับยังงี้ก็จับไม่ถูก ท้าวสุริยงก็กระโดด หลอกล้อหลบไปหลบมาอยู่อย่างนั้น จับไม่ได้สักที เลยเข้ามาบอกพรรคพวกอยู่ใกล้ ๆ เมือง ไปก็จับไม่ได้อีกเหมือนเดิม “เอ! ยักษ์พวกนี้ไม่รู้จักอะไรเป็นอะไรเลย” ยิ่งถูกสร้าส์ทันที พอไปถึงก็ส่งสาส์นให้ทันที ให้พระยายักษ์หัดถกกัน เป็นผู้ส่งสาส์นว่าให้ส่งนางแดงอ่อนมาให้ ถ้าไม่ให้ เมืองนี้จะร่นวายุ “เซอะ พญายักษ์หัดถกกันเป็นคนช่วยหรือ ทำไมมึงมาเป็นใจไปช่วยเขา กูจะฆ่ามึง” เลยกระโดดมาอยู่กับสุริยง “พวกเจ้าตอนนี้มีมนุษย์เข้ามาอยู่ในเมือง ไป

ไปเอามากิน” พอเข้ามาพระยาหัตถ์ก็กระโดดใส่พวกเสนาอำมาตย์พวกนั้น พญาหัตถ์จรรก็โดดใส่กับท้าวสุริยงทันที เข้าต่อสู้เป็นพัลวัน ต่างฆ่าฟันฟันแทงทั้งวัน ปรากฏว่าไม่มีใครแพ้ชนะ พรุ่งนี้ก็ต้องร้องปาวอีกครั้ง “ไป ใครที่มีวิชาอาคม ไปเอามันลงแล้วกินมัน” ถึงวันต่อมาโคดเข้าต่อสู้กันอีกทั้งวันก็ไม่มีใครแพ้ใครชนะ ต่างก็ฆ่ากันไม่ได้ ท้าวสุริยงเลย “ยักษ์พวกนี้ยุ่งจริงๆ จะต้องยิงสระแล้ว” ยิงสระใส่ทหารจนตายหมดล้มระเนระนาด ทหารของพญาหัตถ์จรรเลยโดดเข้าใส่กันอีก พญาหัตถ์จรรกับท้าวสุริยงฟันกันก็ไม่มีใครแพ้ อีก พญาหัตถ์ก็เลยพูดว่า “พญาหัตถ์จรรเอาหัวใจไปไว้กับพญาเรดโน่น ถ้าไม่ไปเอาหัวใจมาก่อนจะฆ่าไม่ตาย ฆ่ายังงี้ก็ไม่ตาย” “ไม่ยาก ไม่ยาก ถ้าอย่างนั้น” ท้าวสุริยงก็เปลี่ยนเป็นกวางทอง รีบไปทันที ไปก็เจอหัวใจแขวนอยู่โถง ๆ หัวใจของยักษ์ไม่ได้กินอะไรนาน รบกันก็เหนื่อยแล้ว ยังไม่ได้กินอาหาร ก็เลยอยากเปลี่ยนเป็นพญาหัตถ์จรร หัวใจจะโดดจับผิดจับไม่ถูกซักที ไปได้ไกลแล้วจึงใช้ขว้างบาตรใส่ เลกกลายเป็นหัวใจของยักษ์หัตถ์จรรเหมือนเดิม พอได้แล้วก็รีบเอามา เอามาแล้วก็พูดว่า “มาฟันยังงี้ก็ไม่ตายนี่ใจหัวใจของแก ข้าเอามาแล้ว” จัดการ ฆ่าทันที พญาหัตถ์จรรเลยตาย พญาหัตถ์จรรตายพวกเสนาอำมาตย์ที่เหลือต่างพากันแตกเข้าเมือง “ไปพวกเราเข้าเมืองเลย เข้าไปหาแม่ของเรา” ชวนผีเมืองเข้าไป ผีเมืองก็คอยระวังหน้าระวังหลัง มิให้เขาฟันถูกได้ ขึ้นไปเมียพญาหัตถ์จรรเห็นท้าวสุริยงแล้วพูดว่า “เชิญเป็นลูกของกระหม่อมเถิด ให้อยู่เมืองนี้ ผัวของเราตายแล้ว” ทั้งสามคนเลยขึ้นไปนั่งเรียงกันอยู่สลอน “ไม่รู้ว่าเป็นแม่สวยเท่า ๆ กันหมด ไม่รู้ว่าใคร” ผีเมืองเลยเข้ามาบอกว่าคนแรกนั้นแหละเป็นแม่ ท้าวสุริยงก็เข้าไปกราบแม่ทันที แม่ก็สั่งเป็นเจ้าเข้าทันที เพราะฆ่าพญายักษ์จนตาย เลยถามว่า “ท่านอยู่บ้านไหน เมืองไหน” “เราอยู่เมืองโกสิย์มาตามแม่ชื่อว่านางแดงอ่อน” “เราเป็นแม่แดงอ่อน นี่ลูกหรือ เจ้าชื่ออะไร” “ชื่อท้าวสุริยง พ่อชื่อท้าวมหาวงศ์” เลกอดกันทันที นางแดงอ่อนทั้งร้องไห้ทั้งดีใจเลยตาย เพราะดีใจเกินไป เลยได้เป่าให้ฟื้นคืนมาอีก ฟื้นขึ้นมาก็คุยกันจนรู้ต้นสายปลายเหตุแล้วถาม “พวกนี้ละ” “เป็นลูกคนอื่นชื่อนางปทุมมาและนางกาญจนาเป็นลูกเมืองอื่น เลยดีซ่องร้องปล่า ให้พวกเสนาอำมาตย์มาเป็นเชยเมืองนี้ เอาลูกพญายักษ์ เอนางปทุมมา “เรื่องเอาเราเอาอยู่หรือ เราจะเอาลูกมาครองเมืองนี้ ให้เอากับเมียยักษ์” เมียยักษ์เป็นคนถาม เมียพญาหัตถ์จรร “ท่านตกลงจะเอาลูกของเราหรือปล่า” “เอากี่เอา” “แล้วเราจะไปเอาลูกมาให้” ลาแล้วก็รีบไปอุ้มเอาลูกมาทันที มาแล้วก็ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพญาเมืองหัตถ์จรรแทนพญาหัตถ์จรร เสนาอำมาตย์ก็ดีซ่องร้องปาวประกาศให้มารวมกันทุกคน แล้วสั่งสอนว่า “ขึ้นชื่อมนุษย์แล้วห้ามกิน ถ้าเห็นกินแล้วเราจะฆ่าให้หมด ส่วนพวกที่ตายเราจะยังให้ดู” ยิ่งอีกครั้งที่นี้พื้นดินมาทุกคน พวกนั้นก็ยอมทหารต่างก็ยอมแพ้ และขอรับคำสั่งสอนกันทั้งหมด ว่าห้ามมิให้กินมนุษย์ เราเอาลูกของเราเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนเราจะเป็นผู้มาคอยสอดส่องดูแล เป็นอันว่าลูกก็เข้าพิธีอภิเสกกับเมียพญาหัตถ์จรร อยู่ที่เมืองนั้น “ไปที่นี้” ลาลูกเสร็จก็นำเอานางทั้งสองไป ถามนางกาญจนาว่า “จะไปกับเราไหม” นางเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดินอื่นใจ “ไป” ที่นี้ก็พาถึงหะมาถึงเมืองลงไถ่ ๆ ทุ่งสนามหลวง เลยแต่งเสนาอำมาตย์ เอาทหารยักษ์ให้ด้วยนะ พอไปถึงแล้วพระอินทร์ก็เลยเนรมิตปราสาทให้หลังหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ สนามหลวง ทั้งทหารยักษ์ นางแดงอ่อน นางปทุมมา นางกาญจนา กับท้าวสุริยงก็

ย้ายเข้ามาอยู่ในปราสาท เอาสาส์นให้ยักษ์เข้าไปในเมือง ส่วนพระเจ้าแผ่นดินก็รู้จัก เห็นแต่ยักษ์เข้าเมืองแต่ไม่ทำอะไร ให้ส่งสาส์นกับพระยาว่า นางแดงอ่อนมาถึงแล้ว ให้ตัดถนนหนทาง ทำตลาด แห่นางแดงอ่อนเข้าเมือง ที่นี้ก็เรียกพวกเสนาอำมาตย์มา ผัวนางแดงอ่อนก็มา นางแดงอ่อนก็ไม่เข้าใจว่า “ขออยู่อย่างไรก็ไม่ให้อยู่” พวกนักปราชญ์อาจารย์ ก็มาขอร้อง อ้อนวอนอย่างไรก็ไม่รับ พุคยังงี้ก็ไม่ฟัง “เราขออยู่ขอกินกลับตบตี จนเลือดตกยางออก เราจะขออยู่ในปราสาทนครมิตนี้” พอตกบ่าวท้าวสุริยงก็ว่า “เอาเถอะแม่ เรายังกรรมมี ต่อแต่นี้ไม่ให้ใครมาแตะต้องได้อีก ให้ปกป้องรักษาพี่ป้าน้ำเอาไว้ อยู่เย็นเป็นสุข” ผู้เป็นแม่ก็เลยรับเอา แล้วก็แห่ นางแดงอ่อนเข้าเมือง ทั้งนางสนม กรมวัง ทหารยักษ์ก็เข้าเมือง พวกกันเลี้ยงคูประตูเจ็ดวันเจ็ดคืน เลี้ยงพวกยักษ์ ยักษ์หัดตบตีก็พาพวกทหารไปลาท้าวสุริยงกลับบ้านเมือง ต่อมาก็ได้ไปเยี่ยมลุงอยู่เมืองหัตถจักร เทียวไปกลับตลอด เลยปกป้องรักษาพ่อแม่พี่น้อง พวกทหารเมืองอื่น รู้จักท้าวสุริยงนี้เก่งกาจเลยมาขอเป็นเมืองขึ้น แต่นั่นมาบ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรือง ก็จบลงด้วยประการทั้งปวงแล ฯ

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พันนิทานผู้ไท เล้ง ฆ้องวิเศษ

กะแต่เหง่ ตั้งเก่ามาแล้ว มูบ้านบ่อนึ่ง ได้ผู้หญิงชื่อนางสั้น คนสมัยนั้นตั้งชื่อนั้นลักษณะสุปร่าคนเป็นแนวว่า เกิดเข้ามาได้ลักษณะโห่สเป ๆ แเป ๆ กะโห่เป็ ริ้วโห่ป้าน ไปชะนั้น นางอันนี้กะคือเต่ว ปะแลดเฮาะ มาลักษณะผิดปกติว่า โห่กับบ่าไหล่ติดเด่วจนมีเห็นคอกะเลยฮ้องว่าสั้น ริกว่านางสั้น พอฮู้เมื่อความคนมานางกะเลยได้ความลักอายบ้านลักอายมิงว่าผู้เจ้าจีล้ายฮูปฮ้างมีคือมู แต่ละมือละคิ่นก่อนนอน จึงได้เฝ้าภาวนาขอเฮื้อเทวดามาซ้อยนางแต่เทวดาทนอ้อนวอนมีไหว กะเลยได้แบ่งกายเป็นตาปะขาวถือฆ้องเบือหนึ่ง มาเอนของนางสั้น นางสั้นเห็นตาปะขาวกะเลยถามว่า “พ้อตาปะขาวเยอะไปทางเลอ ” ตาปะขาวกะตอบไปตามฮื่อว่า “ มาหาเจ้านั้นหละ เห็นว่าเคิดฮื่อคกะเลยมาหา ” “ สาธุขอเฮื้อเป็นถือสมพรป๊ะ ข้าน้อยเคิดฮื่อเนืง ย้อนสาระรูปของผู้เจ้านี้หละ เพ็นหละซ้อยอันเลอได้กะซ้อยมาแนท่อน ” นางสั้นเว้า ตาปะขาวยื่นฆ้องเฮื้อพ้อมทั้งอธิบายว่า “ นี่นะนิ ! ฆ้องวิเศษเยอะได้พลอ เฮื้ออธิฐานแล้วกะตีเอาได้ 3 เทื่อท่อนั้น ” แล้วตาปะขาวนั้นกะย่างหนีไป

นางสั้นกะได้ฆ้องวิเศษมาแล้วกะพินหลาย คี้อักคิเจือแสงวะสั้น ฟ้านั่งอธิฐานขอเอาแนวที่ผู้เจ้าเยอะได้ เทื่อแลกอธิฐานว่า “ ข้าน้อยขอเฮื้อคอกผู้ช้ายาวกว่านี้จักน้อยมันสั้นโผด ” อธิฐานแล้วกะตีฆ้องเทื่อที่หนึ่ง พอแสงฆ้องอย่างคัง คอของนางกะยื่นยาวฮาวล่ำตาลเป็นด้าย่าน นางสั้นกะฮ้องเฮื้อมาว่า “ โอ้ย มีไหวแล้ว มิเอ้า มิเอ้ามันยาวเกินไปแล้ว ” แล้วนางกะอธิฐานต่อไปเทื่อที่สองว่า “ ขอเฮื้อคอกผู้ช้ายสั้น ๆ ลงกว่านี้แนเกิด ” แล้วกะตีฆ้องไปเทื่อที่หนึ่ง พอแสงฆ้องอย่างคังคองางก็หัดสั้นจนหลุบลงไปในห้อง เห็นดับเห็นเตื่อ ใส่ฟงผู้เจ้ามันเป็นตาชังฮาวพลอนิ นางกะเลยอธิฐานใหม่อีว่า “ ขอเฮื้อคอกผู้ช้ายกลับคิ่นเก่าเส ” นางสั้นกะเลยตีฆ้องเทื่อที่สาม พอเหม็ดแสงฆ้องคองางสั้นกะคิ่นมาเป็นฮาวเก่าเสอันนั้นกะเป็นย่อนนางสั้นมิพ้อเจือที่ธรรมชาติเฮื้อมานั้นหละ

พอนางสิ้นได้คอท้อเก่าแล้วจะคิดได้ว่า ผู้เจ้าเยอะได้เฮินชาน บ้านช่องเข้าของหลายแนว จึงตั้งจิตอธิษฐานอ๊อ แล้วกะตีฆ้องอย่างแรง แต่กะมีได้ผลเกิดขึ้น เพาะว่าฆ้องหมัดฤทธิ์แล้ว จำตะปะขาวตั้งไว้ว่าเฮ้อดีได้สามท้อท้อนั้น บัดนี้ฆ้องกะเป็นฆ้องธรรมดาไปแล้ว ชาวบ้านฮู้เล็งฮู้ลาว หองนางสิ้นแล้วกะพาเต๋วโให้เราะเยาะและเว้าว่าเป็นเสงเต๋วว่า “สมนั้นหน้า แทนที่จะตีเอาบ้านช่อง เข้าของเงินทองแนวอื่นกะมีเป็น กลับตีเอาคอโตะเอ็ง เห็นมีม่มคอสิ้นคือเก่าเต๋วหะ ”

อันนี้กะคำพังเพยผู้ไทว่า “บุญมีสมพอได้ บั้นตายกะเอ็กุ่น ”

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่องฆ้องพิเศษ

ในกาลครั้งหนึ่ง ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีหญิงคนหนึ่งชื่อสิ้น เหตุที่นางต้องได้ชื่ออย่างนั้น เพราะนางมีลักษณะคอสั้นผิดปกติ คือ หัวกับไหล่ติดกันจนไม่เห็นคอ นางมีความอับอายในรูปลักษณ์ของตัวเองมาก แต่ละคืนก่อนนอนจึงเฝ้าพร่ำบ่นภาวนาขอให้เทวดามาช่วยนางด้วย

เทวดาทนอ้อนวอนไม่ไหวจึงแปลงกายเป็นตาผ้าขาว (ชายแก่ผมหงอกนุ่งขาวห่มขาว) ถือฆ้องใบหนึ่งเดินมายังบ้านของนางสิ้น นางสิ้นเห็นตาผ้าขาวจึงถามว่า “พ่อใหญ่ขาวจะไปไหน” ตาผ้าขาวตอบตามตรงว่า “มาหาขานี้แหละ เห็นว่าเคียดรื้อนเลยมาหา” “สารขอให้เป็นดังสมพรปาก ข้าเคียดรื้อนจริง ๆ ในเรื่องสารรูปของตัวเองนี่แหละ ท่านจะช่วยเหลืออะไรได้โปรดช่วยเถิด” ตาผ้าขาวยื่นฆ้องให้พร้อมอธิบายว่า “นี่เป็นฆ้องพิเศษอยากได้อะไรให้อธิษฐานแล้วตีเอาแต่จะตีได้เพียงสามครั้ง” แล้วตาผ้าขาวนั้นก็เดินจากไป

นางสิ้นเมื่อได้ฆ้องพิเศษมาแล้วก็ตั้งใจนัก นางจึงอธิษฐานให้สิ่งที่ต้องการ ครั้งแรกนางอธิษฐานว่า “ข้าขอให้คอของข้ายาวๆคอข้านี้สั้นนัก” อธิษฐานแล้วนางก็ตีฆ้องหนึ่งที พอเสียงฆ้องดังหยุดคอของนางก็ยื่นยาวปานต้นตาลนำเกลียดน่ากลัว นางอุทานออกมาว่า “ไม่ไหวแล้ว ไม่เอาแล้วยาวเกินไป” แล้วนางก็อธิษฐานเป็นครั้งที่สองว่า “ขอให้คอของข้าสั้นๆลงกว่านี้เถิด” แล้วก็ตีฆ้องไปอีกหนึ่งที พอสิ้นเสียงฆ้องคอของนางก็หดสั้นจนหลุดลงไปในลำตัวเห็นตับไตไส้พุงของตนเอง มันช่างน่าเกลียดน่ากลัวอะไรเช่นนั้น นางจึงอธิษฐานอีกครั้งว่า “ขอให้คอของข้าจงกลับมาพอดีเถิด” แล้วนางก็ตีฆ้องเป็นครั้งที่สาม พอสิ้นเสียงฆ้องคอของนางก็กลับมาสั้นเท่าเดิม เพราะนั่นมันคือความพอดีที่ธรรมชาติมอบให้กับนาง แต่นางไม่พอใจของนางเอง

พอนางได้คอเท่าเดิมแล้วก็หวนคิดไว้ว่าตัวเองอยากได้บ้านข้าวของเงินทองมากมายจึงตั้งจิตอธิษฐานแล้วตีฆ้องอย่างแรง แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะฆ้องหมดฤทธิ์แล้ว ตาผ้าขาวตั้งไว้ว่าให้ตีได้เพียงสามครั้งเท่านั้น บัดนี้ฆ้องจึงเป็นฆ้องธรรมดา ชาวบ้านได้ทราบเรื่องราวของนางต่างก็หัวเราะเยาะและพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “สมน้ำหน้า แทนที่จะตีเอาบ้านช่องข้าวของเงินทอง กลับตีเอาคอตัวเองเห็นไหมละยังคอสั้นอยู่เหมือนเดิม”

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พี่ผู้ไทเลิ่ง นัมยิวเศษ

ท้าวคำฟ้าพูนึง เป็นคนทุกขคนยะ พ่อแม่ตายปะกะแต่ยังน้อย พอสุเมื่อคนแนกะหาถิ่นผู้เต๋วหาขอเข้าขออันกันนัมบ้านนัมเมิง บางเทือกะไปขอนัมผู้เขาสั่วเขาโรย กะที่เขาไล่ฮ้านีเฮาะจะเฮินจะชาน มื่อที่เว้าที่คำดูเฮ็ดเฮ้า ท้าวคำฟ้ากะเกิดได้ความล็กอาย กะเลยคิดวากะไปปู้ผักปู้เข้าใส่อยู่ใส่กันผู้เต๋วแล้วหละ แต่ท้าวคำฟ้ากะเฮ็ดมีได้คือเว้า ย่อนมีได้เคองไม้เคองมือ คือ ฟ้า มีด หนอจก หนอมือ เค็งเฮ็ดไฮเฮ็ดโสน ได้ท่อน้ำไม้อันเต๋ว ที่เป็นมรดกตกทอดที่พ่อเหลือไว้เฮื่อ ท้าวกะเลยคิดเอาหน้าไม้อันนั้นพื่อไปหาล้าเนื้อและเข้ากัน แต่กะอุกว่าหน้าไม้ผัดได้ลู่หน้าลู่เต๋วท่อนั้น หละหาเม็ดหาพามาเหลากะมิได้ มื่อนึงท้าวคำฟ้าไปขอทานตามเฮิน เจ้าของเฮินกะดำโให้ทั้งไล่หนีว่า บักกำพราจู้ทุกขขี้ยะ บักเสอขบกันมิงเฮ้ย แต่มื่อนี้ไปอย่าได้มาเฮินกูเดื่อ จันมิงย่านตาย ท้าวคำฟ้า ได้หิ้งแล้วกะแสงล็กอาย ฟ้าวก้มหน้ายังหนี เบ๊ะเอาหน้าไม้ ย่างไปเลย ๆ มีได้มองเจ้า แล้วกะมีผู้จักวาละไปเฮ็ดผลอ ย่างกะทำเม้ยล้า ท้าวคำฟ้ากะเลยเจ้าพัก ทั้งเม้ยทั้งเยอะเข้าอดมีได้กะเลย เก็บมะไม้แนมป่ากินไปพออยู่ได้ ท้าวคำฟ้ายังกำทำย่างไปเลย ๆ ได้ 3 มื่อ 3 คิน ท้าวกำเหลวเห็นนกเขาตัวหนึ่งบินมาจับง่าไม้ ท้าวคำฟ้าคิดเนอะเจ๊วว่า “ อดหิวมาหิงแล้ว ต้องยิงนกไต้นันมากิน จังหละยีนได้ ” คิดแล้วก็ยกหน้าไม้ฮั้นมายิงนกไต้นัน ยิงที่แล่นกตกลงมากะไปเก็บเอา ท้าวคำฟ้าเห็นหนึ่งห้องนกเขาไต้นันเม็ดเข้าเปืออะเต็มอยู่ ท้าวคำฟ้าจึงเก็บเอาเม็ดเข้ายู่หนึ่งนก แล้วกะคิดว่าหละมีไปชิลเออแล้ว คิดได้กะเลยหาหินแหลม ๆ มาตัดกไม้ ละกะฟ้าวปู้เข้าที่ไค้จะหนึ่งนก เฝ้าเบ็งแยงคุดันขยันหมั่นเพนเฮ็ดนำคันเข้าที่ปู้ ต่อมาใส่เข้ากะเฮาะโงง พอเข้าแก่พอเก็บเก้ว ท้าวกะเก็บไว้ทั้งหมิด ฮ่าไฮไว้เฮ็ดเข้าปู้ รือว่าเฮ็ดแนวฮิเสียก่อน เฮื่อมันได้หลาย ๆ มีทันกันหละ เยอะฮาวเลอกะอดเอา กินมะไม้มะเตาะแทน ข่าท้าวคำฟ้าคิดว่า ข้าวเม็ดนี้กะหละกายเป็นหลายเม็ด หลายกระบุงต่อไปภายหน้า ยามปู้เข้าได้หลาย เหลอจะเอาไว้ปู้ต่อไปจังหละกัน ท้าวคำฟ้ากะกินก้อยกินเพอะมันนำมุนั้นละไปเสก่อน ปีต่อมาใส่เข้าแสงได้หลายจนมีได้มองเอาไว้ กะเลยได้เอาไว้นำหมูโก้นไม้ โก้นหิน พื้นดินเคอะไฮฮั้นหละ จนหว่ามีได้บ่อนไว้เต็มไฮไปเมิด ท้าวคำฟ้ากะทำท้อเฝ้าเบ็งเข้าฮั้นลัดว่าซึ่งมาเฮ็ดกำเข้า มื่อนึงฝูงนกกระจอกมากินเข้าที่อยู่นะโพรงหินเดื่อไฮ ท้าวคำฟ้าเว้านมนกกระจอกว่า เฮ็ดผลอจังมากินห้องเขา มีผู้จักบ้อโต้ท้าวคำฟ้าทุกขยะ ฟ้าขวานกะมีได้ แต่เก่าแสงมีได้เข้าสักเม็ดมาเฮ็ดแนวเลย เฮ็ดไฮเข้ากะมีได้เม็ดฟ้าพัน ได้เอาหินแทนเม็ดแทนฟ้าล้าบากยะชากาด้อ มูเจ้าผัดมากินเอากันเอา มีฮ้องมีขอมมีเบาะมีเว้าเต๋วสักเม็ด โห้หน้านกกระจอกจึงตอบว่า “ ท้าวคำฟ้าผู้ขยันหมั่นเพนทั้งเจ็ดฮิเฮ้ย มูเฮาได้เฮ็ดแล้วที่มีได้เบาะเว้ากะขอเฮื่อยกโทษเฮื่อแน และขออนุญาตเฮื่อมูเฮามากินเข้าแน เพราะว่ามูเฮาเฮ็ดนามีเป็น แล้วมูเฮายังตอบบุญแทนทีหลัง ” ท้าวคำฟ้าได้หิ้งชะนั้นกะคิดเห็นผู้เจ้าต่อนที่ไปหาขอเข้าเหละที่เขาดำ กะคิดเยอะคุ่นกมุนั้นกะเลยปะเฮือนนกกระจอกมุนั้นกินจนอิม ก่อนที่ฝูงนกจะบินหนีไป โห้หน้าฝูงได้มอบเม็ดเข้าทองคำเฮื่อเม็ดนี้แก่ท้าวคำฟ้าและเบาะว่า “ ท้าวคำฟ้าผู้มีบุญ เฮาขอมอบเม็ดเข้าทองคำที่ประเสริฐเฮื่อเจ้า เป็นการ

ตอบแทนบุญคุณ เอื้อเอ้าเม็ดข้าวทองคำนี้ไปโก้นหิน เชื่งบ่อนมูเขาได้กิน แล้วเจ้าจะได้สิ่งที่เจ้าเยอะได้ชู้
อย่าง ” ว่าแล้วมุนกระจอกกะหนึไป ท้าวกำฟ้าจะลองเอาเม็ดข้าวทองคำนั้นไปวางปนกัน ข้าวเยอะ
โก้นหิน ความนี้เจ้าเยอะโก้นหินกายเป็นน้ำใสสะอาด ” เอ็ดเอื้อท้าวกำฟ้าตกใจ และรู้สึกเสียดายเข้า แต่
เมื่อคิดเห็นคำว่าโก้นหินกระจอก จึงลองกินนั้นนั้นเบ็ง รู้สึกว่าได้เฮ้อได้เฮงเพิ่มฮั้นหลายเป็นพิเศษ
ท้าวกำฟ้าจะคิดดีเจอหลาย แล้วกะเย่มเบ็งผู้เจ้าเคอะนั้น ผัดเห็นผู้เจ้าเป็นหนุ่มรูปงามและลำสันเป็นที่สุด

ยามือหนึ่งได้นายพรานผู้หนึ่งไปล่าเนื้อยิ่งกว้างได้ สอง โต ตอนเมอฮุนเบะกว้างผ่านมาพบ
เห็นโก้นหิน ได้นั้นห้องท้าวกำฟ้า นายพรานเบะมากะเมี้ยล้ากะเลี้ยเจ้ากอบกินนั้น พ้อมกับหวัดนั้น
เลื่อกว้าง 2 โตนั้นพื้นฮั้นลูกมาแล่นหนีเข้าป่า โชนนายพรานได้เฮ้อได้เฮงหลายฮั้น คิดเสียดายกว้างที่
แล่นหนีไปได้ ถามเค้วมาว่าเป็นบ่อนั้นมิเศษห้องท้าวกำฟ้า ได้เบะสรรพคุณของบ่อนั้นมิเศษ ว่าสัตว์
ริ้วะคนตาย กินกะหละพื้นคินมา คนที่เบ็งง่อยเปลี้ยเสขากินแล้วจะแข็งแรงฮั้นทันที่

นายพรานนั้นได้ฮู้เล็งแล่นไปเบะพญาฮ้อฮู้เล็งนั้นมิเศษของท้าวกำฟ้า ท้าวพญาดีเจออย่าง
หลายที่ฮู้จักเล็ง เพาะว่าลู่สาวพญากำลังไปยหลายเดินแล้วไปเอ็ดแนวเลอกะมีดี พอดีฮู้จักเล็งแล้วกะเฮ้อ
ท้าวกำฟ้ามาเข้าเฝ้า แหละขอนั้นมิเศษนั้นมาไปนางกาแท้ดี พญาเม็งนั้นกะเฮ้อเพชรนิลจินดาตอบท้าว
กำฟ้า แต่ท้าวกำฟ้ามีฮับ ขอแต่เค็งมือเอ็ดไฮเอ็ดโสนแหละอย่า ปั้นนั้นท้าวกำฟ้าได้ขวานกับคนมาฮ้อย
เอ็ดไฮ เอ็ดเฮ้อไฮท้าวกำฟ้ากว้างเ้าะสามโน้ยญ ขนาคนกน้อยบินสามมือฮอบ ยามได้เข้าหลายท้าวกำ
ฟ้าจะแจกจ่ายเข้าฮ้อชาวบ้านชาวเมิงที่ทุกขะยะ อิดยะกินน้ำ จนคนเชื่อว่าท้าวกำฟ้าตายไปแล้วกะเกิดมา
เป็นคนผู้ไท ที่ชาวบ้านชาวเมิงพาด้วยก่องว่าฮู้บุญฮู้คุณของฮู้บูเข้าหลาย จึงฮ้องว่าผู้ไท

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง น่ายาวิเศษ

มีชายกำพร้าผู้หนึ่ง มีฐานะยากจนมาก พ่อแม่ตายจากไปตั้งแต่ฮ้อย พอรู้อากก็ค้องหากินเอง
โดยการขออาหารจากชาวบ้าน บางทีไปขอกับผู้มีฮั้นจะกินก็จะถูกด่าว่าร้ายต่าง ๆ เมื่อถูกด่าว่าบอย ๆ
ท้าวกำพร้าก็รู้สึกฮ้อยาย จึงตัดสินใจไปถางไร่ปลูกข้าวกินเอง แต่ท้าวกำพร้าก็หาทำไรได้ตามที่ค้องการ
ไม่ เพราะไม่มีมีดพร้า เครื่องมือในการทำไร มีแต่หน้าไม้ฮั้นเดียวที่เป็นมรดกตกทอดที่พ่อเหลือเอาไว้
ให้ ท้าวกำพร้าจึงคิดเอาหน้าไม้ไปล่าเนื้อแลกข้าว แต่กั้นใจเพราะหน้าไม้มีลูกเดียวเท่านั้น จะหา มีดมา
เหลาไม้ก็ไม่มี

วันหนึ่งท้าวกำพร้าไปขอทานตามบ้าน เจ้าของบ้านก็ด่าและจับไล่และด่าว่า “บักกำพร้าชู้ทุกข
(ทุกขะยาก) เสือขบเสือกินมึงฮ้อย แต่วันนี้ไปอย่าได้มาบ้านกูอีก ถ้าไม่ฮ้อยตาย” ท้าวกำพร้าฟังแล้วยัง
ฮ้อย รับก้มหน้าเดินหนีไป ท้าวก็แบกหน้าไม้เข้าป่าไปคนเดียว เดินไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีจุดหมาย และ
ไม่รู้ว่าจะไปทำอะไร ด้วยความเหน็ดเหนื่อย ท้าวกำพร้าจึงหยุดพักด้วยความเหน็ดเหนื่อยและหิวโหย
เป็นที่สุดเก็บผลหมากรากไม้ในป่าพอประทังชีวิตไป ท้าวกำพร้าก็เดินต่อไปเรื่อย ๆ จนวันที่สาม ท้าว
กำพร้าจึงมองเห็นนกเขาตัวหนึ่งบินมาจับกิ่งไม้ ท้าวกำพร้าคิดในใจว่า “อดหิวมานานแล้ว ค้องฮิงนก

ตัวนี้มากิน ก็จะขึ้นขึ้นได้” คิดแล้วก็ยกหน้าไม้ขึ้นมายิงนกตัวนั้น เมื่อยิงถูกและไปเก็บนกมา ท้าวกำพร้าวเห็นเหนียงของนกตัวนั้นเต็มไปด้วยเม็ดข้าวเปลือก ท้าวกำพร้าวจึงรวบรวมเอาเม็ดข้าวที่เหนียงนก และตกลงใจว่าจะไม่ไปไหนอีกเลย แล้วก็หาหินแหลม ๆ มาตัดต้นไม้ แล้วก็รีบปลูกข้าวที่ได้จากเหนียงนกตัวนั้น เพราะความขยันหมั่นเพียรรู้จักรักษาปรนนิบัติของท้าวกำพร้าวต่อข้าว ไร่ข้าวก็ออกรวง ท้าวก็เก็บเกี่ยวทั้งหมดเก็บไว้ ถึงจะหิวอย่างไรก็จะกินผลหมากรากไม้แทนไปก่อน เพราะท้าวคิดว่า ข้าวเม็ดหนึ่งจะกลายเป็นข้าวอีกหลายเม็ด หลายกระบุงต่อไปภายหลัง เมื่อข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ เหลือพอเป็นข้าวปลูกกินตลอดปีจึงจะกิน เขาจะกินเผือกกินมันไปก่อน ปีต่อมาไร่ของท้าวกำพร้าวก็จะกว้างขึ้น ๆ เหลือเป็นข้าวปลูกกินคนเดียวก็ไม่หมด และปีต่อมายังได้ข้าวมากจนไม่มีที่เก็บ จำเป็นต้องไปเก็บไว้ตามโพรงไม้ โพรงหิน พื้นดินที่อยู่ใกล้ ๆ ไร่ จนที่ไหนก็เต็มไปด้วยหมัก แต่ละวันท้าวกำพร้าวก็ต้องคอยเฝ้าไม่ให้สัตว์ต่าง ๆ มาทำลายข้าวของตน

วันหนึ่งฝูงนกกระจอกมากินข้าวที่อยู่ในโพรงหินใกล้ ๆ ไร่ ท้าวกำพร้าวจึงพูดกับนกกระจอกเหล่านั้นว่า เหตุใดจึงมากินข้าวของเขา ไม่รู้หรือว่าตัวเขาในทุกขียาก พร้าขวาน ทำไรก็ไม่มี แต่ก่อนเขายังไม่มีข้าวสักเม็ดมาทำพันธุ์เลย พอเขาทำไร่ข้าว โดยเอาหินแทนเมล็ด พร้า ขวาน ทำด้วยความลำบาก แต่พวกเจ้ากลับมากินโดยไม่บอกกล่าว หัวหน้าฝูงนกกระจอก จึงตอบว่า “ท้าวกำพร้าวผู้ขยันหมั่นเพียรใจดีด้วย พวกเขาได้ทำผิดแล้วโดยไม่ได้บอกกล่าว ขอให้ท่านยกโทษให้เถอะ และอนุญาตให้พวกเขามากินข้าวเถิด เพราะพวกเขาไม่รู้จักทำนา ทำไร่ แล้วพวกเขาจะตอบแทนบุญคุณที่หลัง ท้าวกำพร้าวได้ยินดังนั้นก็คิดถึงตนเองเวลาที่ขอข้าวเขาก็ดำ จึงคิดสงสารฝูงนกเหล่านั้น และปล่อยให้ฝูงนกกระจอกนั้นกินจนอิ่ม ก่อนที่ฝูงนกจะบินหนีไปหัวหน้าฝูงได้มอบเม็ดข้าวทองคำให้เม็ดหนึ่งแก่ท้าวกำพร้าวและบอกว่า “ท้าวกำพร้าวผู้มีบุญคุณ เราขอมอบเม็ดข้าวทองคำที่ประเสริฐให้เจ้าเป็นการตอบแทนบุญคุณ ให้เอาเม็ดข้าวทองคำนี้ไปไว้ที่โพรงหิน ตรงที่พวกเขาได้กิน แล้วท่านจะได้สิ่งที่ท่านต้องการทุกอย่าง ว่าแล้วฝูงนกกระจอกก็บินหนีไป ท้าวกำพร้าวก็ลองเอาเม็ดข้าวทองคำนั้นไปวางปนกับข้าวอยู่ในโพรงหิน ทันใดนั้นข้าวในโพรงหินกลายเป็นน้ำใสสะอาด จนทำให้ท้าวกำพร้าวตกใจและรู้สึกเสียดายข้าว แต่เมื่อนึกถึงคำพูดของหัวหน้าฝูงนกกระจอก จึงลองดื่มน้ำนั้น รู้สึกมีเรี่ยวแรงเพิ่มขึ้นมากเป็นพิเศษ ท้าวกำพร้าวรู้สึกดีใจเป็นที่สุดแล้วก็ส่งตนเองในน้ำ ปรากฏว่าเห็นตนเองเป็นชายหนุ่มรูปงามและล่ำสันเป็นที่สุด

อยู่มาวันหนึ่งมีนายพรานผู้หนึ่งไปล่าเนื้อยิงกวางได้ 2 ตัว เมื่อแบกกวางกลับบ้านได้ผ่านมาตามทางพบโพรงหินที่มีน้ำมีค่าของท้าวกำพร้าว นายพรานแบกกวางมารู้สึกเหน็ดเหนื่อยจึงกรอบน้ำนั้นดื่มพร้อมกับวิดน้ำใส่กวาง 2 ตัวนั้น เพื่อล้างคราบเลือดที่ติดอยู่กวาง 2 ตัวนั้น ปรากฏว่าพองกวาง 2 ตัวถูกน้ำ สักครู่ กวาง 2 ตัวนั้นก็ฟื้นแล้วลุกวิ่งหนีเข้าไปในป่า ส่วนนายพรานก็มีเรี่ยวแรงมากขึ้น และรู้สึกเสียดายกวางที่วิ่งหนีไป ได้ถามกันไปถามกันมาได้ความว่าเป็นบ่อน้ำวิเศษของท้าวกำพร้าว และท้าวกำพร้าวได้บอกสรรพคุณของบ่อน้ำวิเศษ ว่าสัตว์หรือคนตายกินจะฟื้นคืนมา คนที่เป็นง่อยเปลี้ยกินแล้วจะแข็งแรงขึ้นทันที

เมื่อนายพรานรู้เรื่องต่าง ๆ ก็นำเรื่องนี้ไปบอกแก่เจ้าพระยาให้รู้เรื่องน้ำวิเศษของท้าวกำพริ้ว ท้าวพระยารู้สึกดีใจอย่างเหลือหลายที่ทราบข่าว เพราะลูกสาวของเจ้าพระยาประจวบหลายเดือนแล้ว และรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ดังนั้นจึงให้นำท้าวกำพริ้วมาเข้าเฝ้า และขอน้ำวิเศษนั้นมารักษานางจนหาย เจ้าพระยาเมื่อนั้นก็ให้เงินเพชรนิลจินดา ตอบแทนท้าวกำพริ้ว แต่ท้าวกำพริ้วไม่รับ ขอเพียงเครื่องมือในการทำไธ้เท่านั้น ปีนั้นพอท้าวกำพริ้วได้พริ้วได้ขวานและคนมาช่วยทำไธ้ ทำให้ไธ้ของท้าวกำพริ้วกว้างออกไปถึง 3 หน่วยภู (ภูเขา) ขนาดคนน้อยบินอยู่สามวันถึงจะรอบไธ้ เมื่อได้ข่าวมาก ท้าวกำพริ้วก็แจกจ่ายให้ชาวบ้านชาวเมืองที่ทุกข์ยาก อดอยากกินด้วย จนคนเชื่อกันว่า ภายหลังท้าวกำพริ้วตายไปแล้วก็เกิดเป็นผู้ไท ซึ่งชาวบ้านชาวเมืองพากันยกย่องและรู้บุญคุณของผู้ปลูกข้าวมาก จึงเรียกว่าผู้ไท

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เลี้ยง ก่องข้าวน้อยห้าแม่

สองแม่ลูเฮินหนึ่ง เอ็ดนาเป็นอาชีบ ลูชายชื่อว่าบักทอง สอดยามฝนแลและพาตัวไปเอ็ดนา กะแต่พ้อค่ายปะลุกะเลยเป็นเฮ่อเป็นแสง เบ้งแยงเห่อไธ้ เหื่อนา อัดน้ำเป่งน้ำ ปีนี้กะคือเตว สุมือลูชายกะไปนาไถนาแต่ดึก ผู้เป็นแม่กะเอ็ดกะหาแนวยูแนวกิน ไปจ้งหันจ้งเพนนำวดนำวาแน่ พอแล้วเวะกะเกมค้องไปนาส่งเข้าลู ยามเลอดำนา กะไปแต่เช้า มือเลอยะแนะสายจักน้อย เป็นแนวนี้คู่มือตามวิถีชีวิตของชาวนา

มือนั้นลูชายเอื้อะไปนากะแต่ดึกคือเก่า ฝ่ายแม่กะเกมหาแนวกินเพื่อว่าหละนำลูไป ผัดจักเป็นแนวเลอมือนี้ทั้งไปสาย ย่างเอ้ากะคือซ้ำ ฝ่ายลูชายกะไถนาถ้ำแม่อยู่อันหละ 3 โมง 4 โมง กะเยอะเข้าแสงฮั้น แสงฮั้นทั้งเมัยไถนาหลวหาแม่ทางมาส่งเข้ากะยังมืซอดมาอยู่ ทั้งไล่ควายย่างนำไถกะทมหละยกแจ่มมีฮั้นแล้วกะแนมหาแม่เชิงทางมาพุ้นหละ แดดก้าแล้วควายน้อยหลวหันแม่หาบสำภาระมา หลวเบ้งตีบเข้าที่แม่หาบมาคิดวามันคือเอาตีบน้อยมาแท้ ชาวากำลังเยอะแนคืดฮุนมึงฮั้นมา เอาตีบน้อยกะด้อมาฮื้อกินกะดี เลอจ้งหละอิม เอ็ดเวะกะเมัยพอแสง แม่กะเลยเบ้าะว่า กินเบ้งเสกอน เอามาคู่มือกะตีบนี้หละ กะเห็นกินคู่มือคือมีเม็ดจักเทื่อ ย้อนความโมโหพอแม่เว้าจับกะจับเอาแอ้น้อย ตีฟาดเสื่อแม่กะลัมจองง่องลงแล้วชม้อยไปเลย ฟ้าวเอาฮั้นกินมานั่งกินย้อนเยอะแสง พอกินอิมแล้วหลวเบ้งตีบเข้ากะยังอยู่กินมีเม็ดแนวกินกะหลอกกิน บาดนี้กินอิมแล้วกะว้ายมาเบ้งแม่ เห็นนอนมะจ้องยูกะเลยโจอมเอาชอบโจอมแม่ ฮ้องแม่ แม่ ทั้งสลักสะเลาแม่กะสาม้อยแล้ว อย่าฮัดเจ้อแล้ว คืดคักคัก แม่กูตายแล้วฮ้อนกูตีนี้ละ กะจ้งหนีไปโบดด้วยความล้าบปาที่ไต่เองได้เอ็ดก้าแม่ จ้งได้สร้างเจดียองค์นี้ฮั้นมาฮื้อว่า พระธาตุก่องข้าวน้อยห้าแม่ ที่ฮ้องแนวนี้กะเพาะลักษณะพระธาตุกะคือก่องข้าพองคนอีสาน สุมือนี้พระธาตุนี้กะตั้งอยู่บ้านตาดทอง จังหวัดยะโสธร นั้นเอง

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

มีครอบครัวหนึ่ง ซึ่งมีเพียงแม่กับลูกชายเท่านั้น ครอบครัวนี้มีอาชีพทำนา เมื่อถึงฤดูทำนา ลูกชายก็ออกไปไถนาแต่เช้ามีดทุกวัน ส่วนแม่จะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารเพื่อนำไปส่งลูกทุกวันเช่นกัน

วันหนึ่งลูกชายออกไปไถนาแต่เช้ามีดเช่นเคย ส่วนแม่ก็จัดเตรียมอาหารสำหรับไปส่งลูกอย่างทุกวัน แต่วันนี้แม่หาอาหารสำหรับลูกได้ช้ากว่าปกติจึงทำให้กว่าจะเสร็จเรียบร้อยได้พร้อมที่จะไปส่งลูกสายกว่าทุกวัน ประกอบกับกว่าแม่จะเดินทางไปถึงก็สายมากแล้ว ส่วนลูกชายไถนาแต่เช้ามีด พอสายมารู้สึกหิวข้าว คอยแม่แล้วคอยแม่อีกก็ไม่เห็นมาสักที ประกอบความหิวจัดของลูกชาย ส่วนแม่ก็หาอาหารมาให้ลูกเช่นเคย พอลูกเห็นแม่หาอาหารมาให้ได้ไกล เห็นก่องข้าวน้อย (ที่จริงก็จัดมาให้เหมือนวันก่อน ๆ นั่นแหละ) นึกโมโหให้แม่มากทั้งบ่นว่าเอาข้าวมาให้นิดเดียวมันจะอิ่มหรือ ทำงานก็เหนื่อยพอแรงแล้ว พอมาถึงแม่ก็บอกว่า “กินดูก่อน ห่อมาก็เท่ากับทุกวันนี้แหละ เห็นกินที่ไรไม่หมดสักที” ด้วยความโมโหหิว แม่พูดเท่านั้นก็โกรธมากกว่าไม่แกล้งน้อย ดีแต่อย่างแรงจนแม่แน่นิ่งไปตัวเองก็คว้าอาหารได้ก็จัดแจงเอามากิน พอกินอิ่มปรากฏว่าข้าวปลาที่แม่เตรียมมาให้นั้นกินไม่หมด เลยนึกถึงแม่ได้ ริมอาอ้อมแม่ที่นอนแน่นิ่งอยู่ ปรากฏว่าแม่ได้สิ้นใจตายแล้ว จึงได้หนีไปบวชด้วยความสำนึกในบาปที่ตนได้กระทำกับแม่ จึงได้สร้างเจดีย์องค์นี้มีชื่อว่า “พระธาตุก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” ที่เรียกเช่นนี้เพราะมีลักษณะเหมือนก่องข้าวอีสาน ซึ่งปัจจุบันนี้ เจดีย์นี้ตั้งอยู่บ้านตาตองใน จังหวัดยโสธรนั่นเอง

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล็ง เอ็ดเผลอเสื่อจกจะโต้ตาย

เหิงมาแล้ว คนกับสัตว์สู่อย่างเป็นมูเตยูนาคั่ว ได้คอบโคนึงได้ไก่ ได้เสื่อและคนพ้อมยูนาคั่ว มื่อหนึ่งไก่อกับคน กับเสื่อ เอ๊ะไปเอ็ดไฮ้ ทังเกวหลู๋มามุงหลังเฮิน แล้วต่างกะพัดเตวเป้นเตว เป้นเวรหาอันกินมาสู่เตว

มื่อตั้งกกเป็นเวรหองไก่ ไก่อะเอาไข่กับผักมาผัดเอ็ดอันกินแล้วเลบร้อยกะฮ้องมูมากินจันอ้อมหน้าสำราญ

มื่อที่ 2 เป็นเวรหองเสื่อ เสื่อกะไปล่าโปป่า มาเอ็ดอันกินเฮือมูกินอย่างแซบ ๆ คือ เตว

พอมื่อที่ 3 เป็นเวรหองคน คนกะเอ๊ะล้าสัตว์ป่าคือ เสื่อเยอะกะโดดหักคองโปม้นกะซิดกะเท้าบาดเจ็บสาหัส ละหากินคือนกกะยางไปถ้ำจ้องจับป้าอยู่อดไม้ เห็นห่อนไม้ลอยมากะคิดว่าเป็นป้าโต้โหลง กะกะโดดจับลองเบ็ง พอกะโดดจับลงมาสู่เจ้าผัดเจ็บเส

จังคิดหาวิธีหาอันกินแนวไก่ ฮิ้นไปอยู่เตง้ำไม้ แล้วแหละโก่งคองหัน หันเทื่อเลอกะจี๊เต๊ะเอ๊ะมาเทื่อหละก้อน จนได้จี๊เต็มหม้อ จักหละเอ็ดแนวเลอ จนหว่าค่าะยังหาอันกินมิได้ จังตัดสินใจเอาไข่ไปเอ็ดอันกินเฮือมูกิน ยามมูกินเข้าสู่เจ้าทำท้าวอนหลับเป็นไขหนัก

ฮอดยามเม่อเฮิน เสื่อเยอะคู่คนโปย จังเอาหญ้าบรรทุกเสื่อหลังผู้เจ้าแล้วกะเฮือคนจี๊ ไก่อเห็นกะฝะจี๊กะบองไว้ วางข้างเสื่อฮ้องจี๊ค่านถือ ก่อนย่างเม่อ เสื่อเบ้าะกับคนว่า อย่าสูบยาเดื่อ คนกะฮับป๊ะ

มานั่งมีเหิง คนกะลื้มคำเว้ากับเสื่อ เลยเอ้ายาเอ๊าะมาสูบ กะเลยเกิดเป็นไฟไหม้หญ้าที่อยู่เด้อหลังเสื่อ พอไฟไหม้หญ้าทั้งไปที่ขี้กระบองแน่นแสงเอ็ดเฮื้อไฟลุกแสงฮิ้นเสื่อตกเจือ ได้แล่นไปหาหนองน้ำ กว๋าละเห็นหนองน้ำกะที่ไฟไหม้ไฟกะโต เสื่อกะเลยเป็นลายกำทำสูมื่อนี้ ย้อนไฟไหม้คือว่านี้แหละ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง เสื่อทำไมตัวลาย

สมัยก่อนนานมาแล้ว คนและสัตว์ทุกชนิดเป็นเพื่อนกัน มีครอบครัวหนึ่งมี ไก่ เสื่อ และคนอาศัยอยู่ด้วยกัน วันหนึ่งไก่ เสื่อ คน ออกไปทำไร่นอกบ้านและเกี่ยวหญ้ามาเพื่อมุงหลังคาบ้าน และต่างก็พลัดเปลี่ยนกันเป็นเวรหาอาหารมาสู่กันกิน

วันแรกเป็นเวรของไก่ ไก่ก็เอาไข่และหาผักมาผัดทำอาหารเสร็จก็เรียกเพื่อนมากินจนอิ่มหน้าสำราญ

วันที่สองเป็นเวรของเสื่อ เสื่อก็ไปล่าวัวปามาทำอาหารให้เพื่อนกินอย่างอิ่มหน้าสำราญเช่นกัน

พอถึงวันที่ สาม เป็นหน้าที่ของคนแล้ว การออกล่าสัตว์แบบเสื่อโดยการกระโดดหักคอวัวปาวัวป่าก็ขวิดจนขาโครงได้รับบาดเจ็บสาหัส จะหากินระบบนะกระยาง โดยขึ้นไปคอยจ้องเหยื่อนบยอดไม้ เห็นขอนไม้ลอยมาก็คิดว่าปลาตัวใหญ่ก็กระโดดลงมาเพื่อจับ จึงโดดลงมาเพื่อหวังตะครุบจนตนเองได้รับบาดเจ็บ จึงคิดวิธีหาอาหารแบบไก่โดยขึ้นไปเกาะกิ่งไม้ แล้วโก่งคอขึ้นเมื่อโก่งคอขึ้นครั้งใด ก็ถ่างอุจจาระออกมาก่อนหนึ่ง จนได้อุจจาระเต็มหม้อ ไม่รู้จะอย่างไร จนปานนี้ก็ยังไม่ได้อาหาร จึงตัดสินใจเอาอุจจาระไปทำอาหารให้เพื่อนกิน เมื่อเวลากินข้าว ตนก็แกล้งนอนทำเป็นไข้หนัก

เมื่อถึงเวลากลับบ้าน เสื่อสงสารคนป่วย จึงให้อาหาญาบรทุกใส่หลังตนแล้วให้คนขี่ ไก่เห็นเช่นนั้นก็เลยฝากขี้กระบอง (ขี้ได้) ไว้ชายโครงเสื่อเพราะขี้เกียจถือ ก่อนเดินทางกลับ เสื่อบอกกับคนว่า “อย่าสูบบุหรี่” คนก็รับคำ เมื่อนั่งมาไม่นาน คนก็ลื้มสัญญาเอาบุหรี่ออกมาจุดสูบ และเกิดไฟไหม้หญ้าที่เสื่อบรรทุกอยู่บนหลัง พอไฟไหม้หญ้า เมื่อไฟไปถูกขี้กระบองยิ่งทำให้ไฟลุกโพร่งขึ้นเสื่อต้องวิ่งไปหาหนองน้ำเพื่อให้ไฟดับ กว๋าละถึงหนองน้ำเสื่อก็ลายเต็มตัวเพราะโดนไฟไหม้ดังที่เราเห็นทุกวันนี้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เลิง ท้าวกำฟ้าสมนัตต์ด

หมู่บ้านนี้ ได้ดึกน้อยกำฟ้าผู้นี้ เอียน่อง ลุงป้า น้ำอากะมีได้เพอหล่าใด มีได้เพอนับลุนับหลาน เขาซังว่ามันอีคัมน์ทุกซ์ กะเลี้ยเทวหาขทานตามหมู่บ้านต่าง ๆ พอได้กินยาใส่ไปมื่อ ๆ พอดีโหลงพ้อยู่วัดคิดเยอะคู่เฮื้ออยู่วนาเป็นสังกลี ถ้าปรนนิบัตรโหลงพ้อยู่วัด สมัยนั้นดึกน้อยผู้ชายต้องเสนหนังสือ เสนวิชาอาคมต่างๆ นัมนัดนั้นว้างได้หนังสือ โหลงพ้อยู่จะเลยกำซับว่า “ หละเสนผลอกะเสนเฮื้อมันจับ เยอะเสนผลอกะเสนโลดตำมเจ็อมัก โหลงพ้อมีว่าผลอ ” แล้วกะป้อยเฮื้อไปนำลูชาวบ้าน ณลำนักเสนที่ได้อาจารย์เก่งวิชาอาคม เวทมนตร์ต่าง ๆ เปิดสอนเฮื้อกับผู้คนไทไป โดยเฉพาะคนหนุ่มมักไปเสนหลาย แต่กะเสนมื่อยจบ เพราะวิชาอาคมแต่ละอย่างได้แนวขล่ำหลาย เพอปฏิบัติมีได้ คือข

ล้ามีได้กะเอ็ดเฮื้อวิชาอาคมมีขลัง หลายคนกะเลอะเฮนตามคิดเจ้าของ แต่ท้าวกำฟ้าผัดเลอะเฮนวิชามีได้เพือกคือ “ วิชามนต์ดัด ” เขาเพนพยายามเฮนจนจบตามที่โหลงพ้อสั่งไว้ ว่าเฮนเพลอกะเฮื้อมันจบ

คาวการเฮนมนต์ดัดได้หิ้งไปฮอดคหู่ห้องญาติเอี้ยน้องเขาเฮงคิดซัง หลายฮั้นหลายคนกะเบ้าะตัดญาติฮาดมิตร “ เฮนเพลอกะมีเฮนไปเฮนนัดดัด มีต้องเฮนมันกะตดยุแล้ว ไปเฮนเอื้อเสเวลาเอ็ดเพลอ ” เอี้ย น้องจุม

พอเฮนจับกะมาห้าโหลงพ้อ แล้วกะเล่าเล็งลาวเก๋วกับการเฮนเฮื้อโหลงพ้อฟังแต่ด้นจนจบ โหลงพ้อมีเว้าเพลอ แต่ว่าเพินกับเฮื้อกำลังเจ้าว่า “ เพอเยอะเว้าชะเลอกะอย่าไปหล้าไล วิชาอันเลอกะได้คุณทั้งนั้นละ เฮื้อห้าโหลงพ้อเจ้าได้ดี ๆ ห่าหลังท่อยังหละได้อาศัยมัน ”

ยู่มามื้อนี้ ได้เฮื้อสำเภาโหลง หนสัมภาระไปขายหลายแนว พอไปฮอดคหู่บ้านนั้นเกิดคิดฮาดทราย ดิงมีได้ มีขยับเลย คนเมิดบ้านไปป้าไปดิงกะมีไป พอดิท้าวกำฟ้าย่างไปพบกะเลยเว้าว่า “ เฮอดิดซ่านี มีต้องเอ็ดเพลอเฮื้อยะ ตดเสื่อสาซื่อกะเอื้อแล้ว ” นายสำเภาได้หิ้งชะนั้นกะฮ้ายอย่างเฮง ฮุนเสื่อบ่าวน้อยว่าคหู่ทุกเพิน “ กูจ้างคนเหมิดบ้านมาอยู่กะยังมีดิงอยู่ กะเลินว่ามึงเก่งมาตะทางเลคือจั่งก้าดคาคือแท้ หละมาตดเสื่อสำเภาแล้วหละแล่นได้ อย่ามาเว้าเฮื้อจิด ฮิบไปฮุดจับบักอันนี้ฮ้าทิมเมื้อหละเฮื้อมันมาปะมาคหู่แนวเล ” บ่าวน้อยกะยอมเฮื้อฮุดบิลอด แต่ว่าก่อนหละที่ฮ้าบ่าวน้อยกะเลยขอฮ้องเฮียนายสำเภาว่า “ แนวเลกะหละฮ้าตายอยู่แล้ว แต่ผมกะยังได้ผู้ที่ผมเคารพนับถืออยู่ คือโหลงพ้ออยู่วัดขอเฮื้อผมได้ไปลาเพินเบ้าะเพินเสก่อนได้อยู่บ้อ ” นายสำเภาเบ้าะตกลง แต่กะย่านบ่าวน้อยลักหนีคือเตว

พอไปฮอดวัดโหลงพ้อกะถามเล็งลาวเป็นไปมาเหมิดคหู่เล็ง บ่าวน้อยกะเว้าฮู้ฟังตามความเป็นไปโหลงพ้อกะได้โหวดปฎิภาณอยู่แล้วกะเว้าไปว่า “ เอ็ดเพลอสู้จั่งเอ็ดกะลุดูแนวนี้ มันเอ็ดเพลอที่โหลงพ้อฟังมันเว้ามา มันมีได้ผัดเพลอเพือนี้น้า ” นายสำเภาเลยตอบว่า “ มันผัดย้อนว่ามันปะมาคหู่ผมนี้แหลว ผมจ้างคนเหมิดบ้านมาดิงมาอยู่เลอสำเภากะยังมีหนึ่งมีดิงอยู่ แต่มันผัดมาเว้าแก่มันตดเสื่อสาซื่อกะไปได้แล้ว มันคหู่ทุกเดวโหวด โหลงพ้อเอี้ย ” นายสำเภาชี้แจง “ เตวก่อนโยม นั้นกะยังมีแม่นความผัดห้องมัน ข้ามันกะยังมีทันได้ตดเฮื้อเบ็งอยู่เตวว่า ” โหลงพ้อถาม “ มีแหลวโหลงพ้อ ” นายสำเภาเว้ากะอ้อมกะเอ้ม “ สะนั้นพิสุจน์เตวเบ็งคู้ ขันมันตดแล้วสำเภาเอื้อะไปได้ เจ้ากะเสสินค้ำทั้งหมดเฮื้อมันได้ ” โหลงพ้อทำตกลงโหลงพ้อเอี้ย ขันสำเภาเอื้อะ ผมหละยกสินค้ำเฮื้อมันเหมิดเลย แต่ขันสำเภาเอื้อะเกิ้น มูผมกะหละฮ้าหมอนี้เส นายสำเภาเตอร์รอง

บัดนี้กะเว้าเตวแล้วกะพาเตวย่างไปทำน้ำ พิสุจน์ความจริงว่าหละเป็นเพ็งอยู่บ้อ ท้าวกำฟ้ากะยกมือฮั้นเหนือโห่แล้วกะอธิฐานถึงคหู่บาอาจารย์เฮื้อมาฮ้อยมาฮู พออธิฐานแล้วกะเบ่งตดเอื้อะดั่งปาด ฮู้คนตดคดถึงเทพหละมีเชื้อสายตา ที่สำเภาได้ค้อย ๆ เค็นเอื้อะจะหาดทราย นายสำเภาดีเจ้อหลายจนได้มอบทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เคอะเลอเฮื้อ บ่าวน้อยตามสัญญา จ๊ะนั้นมาท้าวกำฟ้ากะเลยก่ายเป็นคนฮังคนมี และได้แต่งงานกับคหู่สาวเศรษฐีได้เงินได้ทองหลาย ฝ่ายญาติเอี้ยน้อง ลุงป้า น้าอา ที่เคยตัดญาติฮาดมิตรกะมายินดีขอเป็นเอี้ยเป็นน้องเป็นลูเป็นหลานคือเก๋า มันเลยเฮื้อดำราภายิตผู้ไทว่า “ ได้เพินกะจั่งว่าดี มีเพินกะจั่งว่าอายน้อง ”

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวกำพร้าวเรียนมนต์ดัด

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีเด็กน้อยกำพร้าวคนหนึ่ง พี่น้อง ลุงป้า น้าอาไม่สนใจ ไม่มีใครถือว่าเป็นหลาน ต่างชิงชังรังเกียจหาว่ายากจน จึงต้องเที่ยวเร่ร่อนขอทานตามหมู่บ้านต่าง ๆ พอได้กินไปวัน ๆ หลวงพ่อที่วัดแห่งหนึ่งสงสารจึงรับเลี้ยงไว้เป็นลูกศิษย์ในวัด

ในสมัยนั้นเด็กผู้ชายจะต้องออกจากบ้านไปหาเรียนวิชาต่าง ๆ กันแล้วแต่ใครต้องการเรียนอะไร หลวงพ่อก็สั่งท้าวกำพร้าวไปเรียนกับเพื่อนเช่นกัน ก่อนไปหลวงพ่อกำชับว่า “เรียนอะไรก็เรียนให้จบ และอยากเรียนอะไรก็ให้เลือกเรียนได้ตามใจชอบ หลวงพ่อไม่ว่าอะไร” สั่งแล้วก็ปล่อยให้ไปตามลูกชาวบ้านต่อไป ณ สำนักเรียนที่มีอาจารย์เก่งทางวิชาอาคม เวทมนตร์ต่าง ๆ เปิดสอนให้กับผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะคนหนุ่ม ๆ นิยมไปเรียนกันมาก แต่ส่วนมากมักจะเรียนไม่จบกัน เพราะวิชาอาคมแต่ละอย่างมีข้อห้ามมากมาย ภาษาผู้ไทเรียกว่า “ชะล่า” หลายคนเลือกเรียนตามตัวเอง แต่ท้าวกำพร้าวกลับเลือกเรียนในวิชาที่ไม่มีใครเรียนกันนั่นคือ “วิชามนต์ดัด” เขาเพียรพยายามเรียนจนจบตามที่หลวงพ่อสั่งไว้ว่าเรียนอะไรก็เรียนให้จบ

ข่าวการเรียนมนต์ดัดได้ยินไปถึงหูของญาติพี่น้องของเขาจึงเพิ่มความจงเกลียดจงชังมากขึ้น หลายคนบอกตัดญาติขาดมิตร

“เรียนอะไรไม่เรียนไปเรียนมนต์ดัด ไม่ต้องเรียนมันก็ดัดอยู่แล้ว ไปเรียนให้เสียเวลาทำไม” ญาติคนหนึ่งบ่น

พอเรียนจบเขากลับมาหาหลวงพ่อ และเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียนให้หลวงพ่อฟังตั้งแต่ต้นจนจบ หลวงพ่อไม่ว่าอะไรได้แต่ให้กำลังใจว่า “ใครจะว่าอะไรก็อย่าไปสนใจ วิชาอะไรทุกอย่างมันมีคุณทั้งนั้น ขอให้รักษาวิชาตนไว้ให้ดี บางทีเราอาจได้อาศัยมัน”

อยู่มาวันหนึ่ง มีเรือสำเภานาคใหญ่ ขนสัมภาระเพื่อนำไปจำหน่ายมากมาย พอไปถึงหมู่บ้านนั้น เกิดไปติดหาดทรายไม่สามารถขยับเขยื้อนได้ ข้างคนทั้งหมู่บ้านลากเข็นก็ไม่ไป พอตีท้าวกำพร้าวเดินเข้าไปพบจึงพูดออกไปว่า “เรือติดแค่นี้ ไม่ต้องทำอะไรมากมาย แค่เพียงตดใส่เท่านั้นเอง” นายสำเภาได้ยินดังนั้นก็โกรธแค้นมาก หาวเจ้าหนุ่มน้อยคนนี้พูดถูกสบประมาท “กูจ้างคนทั้งหมู่บ้านยังลากออกไม่ได้มึงเก่งมาจากไหนจะมาตดให้สำเภากูออกได้” นายสำเภาดำพร้อมกับสั่งลูกน้องให้จับหนุ่มน้อยไปฆ่าที่ฐานหมิ่นประมาท หนุ่มน้อยยอมให้จับโดยดีและก่อนจะต้องถูกฆ่าทิ้งเขาขอร้องนายสำเภาว่า “อย่างไรเสียผมก็จะตายอยู่แล้วแต่ผมมีคนที่เคารพคนหนึ่งคือ หลวงพ่อที่วัด ขอให้ผมไปเคารพหรือบอกหลวงพ่อก่อนได้ไหม” นายสำเภาบอกตกลง แต่ขอไปด้วยเพราะกลัวว่าหนุ่มน้อยจะลักหนีไป

พอไปถึงวัดหลวงพ่อกำลังเรื่องราวกความเป็นมาจนหมด หนุ่มกำพร้าวก็เล่าให้ฟังตามความจริง หลวงพ่อซึ่งมีโศกนาฏกรรมอยู่แล้วพูดออกไปว่า “ทำไมมาทำกับลูกข้าอย่างนี้ มันไปทำผิดอะไร ที่หลวงพ่อฟังมันเล่าไม่เห็นมันผิดเลย”

“มันผิดในฐานะที่พูดประมาทผม ผมจ้างคนทั้งหมู่บ้านลากเรือสำเภาก็ไม่เคลื่อนไปได้ แต่มันบอกว่าแค่ตมมันก็ไปได้แล้ว มันดูหมิ่นกันชัด ๆ นะหลวงพ่” นายสำเภาชี้แจง

“เดี๋ยวก่อนโยม นั้นไม่ใช่ความผิดของมัน ความจริงแล้ว มันยังไม่ตดเลยโยม ให้มันตดให้ดูหรือยัง” หลวงพ่ถาม “อ้อ ยังเลยครับ” นายสำเภาพูดอ้อมอ้อม “ยังงั้นก็พิสูจน์ความจริงกันสิ ถ้ามันตดแล้วสำเภาก็ออกไปได้จะให้สินค่าทั้งหมดแก่มันไหม” หลวงพ่ทำ

“ตกลงหลวงพ่ ถ้าสำเภาผมเคลื่อนไปได้ ผมจะยกสินค่าทรัพย์สินในสำเภาให้หมด แต่ถ้าเคลื่อนไม่ได้ เจ้าหนุ่มน้อยนี้จะถูกฆ่าตาย” นายสำเภาทกลงและตอรอง

เมื่อตกลงแล้วทุกคนก็เดินไปที่ท่าน้ำ เพื่อพิสูจน์ความจริง ท้าวกำพร้ายกมือเหนือหัวแล้วอธิษฐานถึงครูบาอาจารย์ให้มาช่วย เสร็จแล้วก็เบ่งตดออกดัง “ปาด” ทุกคนตดถึงแทบไม่เชื่อสายตาที่สำเภาก็ค่อย ๆ เคลื่อนไหลออกจากหาดทราย นายสำเภาดีใจมากได้มอบทรัพย์สินต่าง ๆ ที่อยู่บนเรือให้หนุ่มน้อยไปตามสัญญา

จากนั้นท้าวกำพร้าก็มีฐานะร่ำรวยไม่อดอยากอีกต่อไป และได้แต่งงานกับลูกสาวเศรษฐีมีเงินทองมากมาย ฝ่ายญาติพี่น้อง ลุงป้าน้าอา ที่เคยตัดญาติขาดมิตร ก็มายินดีขอเป็นพี่น้องลูกหลานตามเดิม ตรงกับคติของชาวผู้ไทว่า “ได้ถึงจะว่าดี มีเงินจึงว่าพี่น้อง”

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เลิงลู่เพื่อจองห้อง

ได้คบโคนึงยุ่นมเด่วสองแม่ลู ลูแม่แพงเด่วดี แพงเด่วหลายอยู่ เพาะว่าพ่อกะต่ายกะแต่ยังน้อย พอลูเติบโตใหญ่มาแน่นแม่กะเผ่าเฮ้านเน่ แม่กะเลขาบอดมิเห็นสูงแม็กก็เลยเยอะเฮือลูชายเอ้าเม ท้าวน้อยลูชายคิดเยอะเอามาอยู่ณั่มแม่ดูแลแม่ตาบอดแทนผู้จ่ายยามมิเฮิน

ยุ่นามื้อหนึ่งเพื่อเอ็ดอันกันมาเอื้อแม่กัน จีปิงโตโหลงมาเฮื้อแม่ เมียเอ็ดแนวเลอกะมีฮาดจำมัน ยาบ พอลูชายมาลูเพื่อกะเอ้าปึงขึ้นโงป่าเฮื้อ เมียกิ่นขึ้นโงทั้งแซบทั้งหอม ทั้งพ่อยมิยาบคือตอนกิ่น มื้อเช้านี้เมียกะเลยจ่มว่า “มื้อเช้านี้จักอินางเอ้าผลอมมาเฮื้อกันทั้งยามทั้งหน่ว พอลูมาฮอดกะได้อันพอย” ลูชายกะมิได้เสื่อเจ็กาค้อ บาดลูเพื่อแสงคิดซังเมียอยู่ว่าแม่เว้าคู่ มื้อหนึ่งพอช้นเฮ้าบ่อนนอนลูเพื่อกะเว้าเฮื้อโผ่ฟิงว่า “เมียจ่มเป็นเว้าคู่เป็นแนวนีเสื่อยุ่นาเด่วมิได้แล้ว” แล้วกะถามผู้เป็นโผว่า “เจ้าหล่าอยู่ณั่มเมริยุ่นมแม่” ช้นอยู่กับแม่โตเองหละหนี ยุ่นมเด่วมิได้แล้ว ช้นยุ่นมเมกะเฮื้อเอ้าแม่หนีไปเส

เอ็ดชะเลอกะได้ ลูชายกะได้หังนแม่เว้าแนวนั้นกะมานั่งคิดตริตรองว่าแม่กะเผ่าแล้วมิหังกะตาย เมผัดยังน้อยอยู่คือละได้ยุ่นาเด่วอิหัง กะเลขาตดสินเจ้อเอ้าเม กะคิดหาทางเอ้าแม่ไปทิ่มป่าเลยพาเม้นั่งเคนไปพอไปฮอดป่ากะเบ้าะว่าได้สัตว์ป่าเป็นอันตราย กะเฮื้อเม้นั่งถังก่อน แม่กะเว้าว่าได้สัตว์เป็นอันตรายกะอย่าไปไกลเนื้อ ลูชายกะเจ้ออ่อน พอลูชายทำทำเป็นโจน มาโป้นเอ้าเงินทองแม่ เมียจื่อลูมิได้กะเลยเบ้าะว่าถ้าเสก่อนจักน้อยลูช้อยกะหละมาแล้วช้อยกะมิได้สมบัติผลเฒ่า โจรกะเลยเบอะว่า “เป็นแนวนั้นลูหละห้าทิมเส” นางกะอ้อนวอนโจรปลอมว่า “อย่าห้าลูช้อยกะอย่าเฒ่าลูช้อยยังน้อยอยู่ ช้นหละห้า

กะเฮ้ห่าซ้อยพี่ซ้อยเฒ่าแล้วนี้”นางแม่ว่าแนวเลอโจรกะมีเยอะดูยายเฒ่ากะเลยฮ้องฮั่นดั่งๆว่า “ลูเอ๊ย ! โจรมาป็นเฮ้าแล้วมันหละห่าแม่แล้วหละห่าลูพ้อม เฮ้อเจ้าฟ้าवलั่นหนีไวๆมีต้องโห่งแม่ เฮ้อโจนห่าแม่ เสแม่หละตายแทนลูเคาะ เฮ้อเจ้าลั่นหนีเสลู่เอ๊ย”โจรปอมได้หั่นแม่ว่าแนวนั้น กะเลยคิกได้ลำนิกผิดฮั่นมาว่ากูเป็นลูเนรคุณแล้ว กิดได้คาวนึ่งกะคานเฮ้ามากอดแม่ แล้วกะสารภาพผิดแล้วกะเลยพาแม่เม่อเฮ้น แล้วหละไล่เมผู้จงห่องหนีไปเส แล้วกะขอมาลาโทษต่อแม่ ที่ตนได้หลงผิดไปย่อนเมโซ่ คังคำพังเพยว่า “เมายศเมาลากลิมตาย เมากายลิมแก่ และเมามเมมาโฝลิมบุญคุณพ่อแม่”

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องลูกสะใภ้จ้องทอง

มีครอบครัวหนึ่งอยู่ด้วยกัน 2 แม่ลูก มีความรักใคร่ต่อกันมาก เพราะพ่อได้ตายไปตั้งแต่เล็ก ได้เลี้ยงดูกันมาจนลูกชายเติบโตใหญ่เป็นหนุ่มชื่อน้อย ส่วนแม่ตาบอดแต่แม่ก็คิดจะให้ลูกมีครอบครัว ลูกชายก็คิดจะเอาเมียมาอยู่กับแม่เพื่อดูแลและปรนนิบัติแม่แทนตน เวลาที่ไม่อยู่

อยู่มาวันหนึ่งลูกสะใภ้ ได้ทำอาหารให้แม่รับประทานโดยปิ้งปลิงตัวใหญ่ให้แม่ แม่ก็คอยอย่างไรก็ไม่ขาดเพราะมันหยาบมันเหนียว พอลูกชายมาลูกสะใภ้ก็เปลี่ยนเนื้อจากเนื้อปลิงมาเป็นเนื้อวัวที่ร่อยแม่ผิวซึ่งเป็นคนแก่ก็พูดรำไรว่า “เมื่อเช้าไม่รู้ฮั่นนางในเอาเนื้ออะไรมาให้กินทั้งหยาบทั้งเหนียว แต่พอลูกมาถึงได้กินเปื่อย” ลูกชายก็ไม่ได้สนใจอะไรมากนัก ส่วนลูกสะใภ้ยิ่งนึกเกลียดชังแม่ผิวที่เห็นว่าแม่ผิวพูดบ่อยู่ในเรื่อง เก่าๆ วันหนึ่งพอสามีภรรยาเข้าหลับนอนด้วยกัน นางลูกสะใภ้ก็รีบบอกสามีทันทีว่า “แม่ผิวจิบ่น จุกจิก จู้จี้ อยู่ด้วยกันไม่ได้หรอก” แล้วบอกผิวด้วยว่า “จะอยู่กับแม่หรือกับเมีย ถ้าอยู่กับแม่เขาจะหนีเพราะทนไม่ไหวแล้ว ถ้าจะอยู่กับฉันก็ได้ เอาแม่หนีไปเสียจะไปโดยวิธีใดก็ได้” เมื่อเมียพูดเช่นนั้นฝ่ายผิวก็มานั่งคิดไตร่ตรองว่าแม่ก็แก่ชราแล้ว สักหน่อยก็คงตาย

ส่วนเมียอายุยังน้อยอยู่คงได้ร่วมชีวิตกันไปอีกนาน ฝ่ายผิวจึงตัดสินใจเลือกเมีย เมื่อเลือกเมียก็คิดเอาแม่ไปปล่อยในป่า โดยนำแม่นั่งเกวียนไปพอลถึงป่าก็บอกว่ามีสัตว์ป่าที่เป็นอันตราย ให้แม่นั่งรอก่อน แม่ก็พูดบ่นว่าลูกอย่าไปไกลนกกะเกรงสัตว์ป่าจะทำร้ายลูกชาย ลูกชายก็ใจอ่อน พอลูกชายไปสักพักก็เกล้งทำที่เป็นโจรจะปล้นฆ่าเอาสมบัติจากแม่ แม่จำลูกไม่ได้ก็รีบอวารถก่อนเดี๋ยวลูกชายก็มา แล้วก็ไม่มีสมบัติอะไรหรอก โจรก็พูดว่า “ถ้าอย่างนั้นก็เห็นทีจะฆ่าให้ตาย” นางก็อ้อนวอนโจรปลอมว่าอย่าฆ่าลูกตัวเองเลย เพราะอายุยังน้อยอยู่ ถ้าจะฆ่าให้ฆ่านางคนเดียว นางพูดอย่างไรโจรก็ไม่สงสารจึงร้องตะโกนขึ้นมดั่ง ๆ ว่า “ลูเอ๊ย! โจรมาปล้นแล้วมันจะฆ่าแม่ให้ลูกรับหนีเอาตัวรอดไม่ต้องห่วงแม่ ส่วนแม่จะตายแทนลูกเอง ให้ลูกหนีไปให้พ้นไม่ต้องห่วงแม่” ท้ายน้อยโจรปลอมได้ยินเช่นนี้ ก็ลำนิกผิดคิดว่าตนเป็นเนรคุณแม่ นั่งเจียบอยู่ครู่ใหญ่ก็เข้ามากอดแม่แล้วสารภาพผิด และพาแม่กลับบ้านเมื่อมาถึงบ้านก็ไล่เมียผู้จงห่องหนีตามความต้องการของเขา แล้วก็ขอมาลาโทษต่อแม่ ที่ตนได้หลงผิดไปเพราะเมีย คังคำพังเพยว่า “เมายศเมาลากลิมตาย เมากายลิมแก่ และเมามีเมมาโฝลิมบุญคุณพ่อแม่”

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล็ง นกกระจาบสองโผ่เม

นกกระจาบสองโผ่ เม ยูนั่มเต๋วเลตตั้งท้อง กะปีกขาเต๋วว่า เฮาหละเอ็ดฮังยูชื้อเล่อ กะเลยไปหา พระฤาษี มุข้อยทมได้ลู้ เยอะเอ็ดฮังยูเคื้อโนคเจ้าพระฤาษี เอ ! กุกะหละมีหนักค่อนักคางบื้อน่อ สูละมีจื้อแจ้เสงดังวุ่นวายเบ้าะ มีเอ็ดเสงคังเต้าะโพะเอย อย่าแล้วเต๋วเคื้อะ มีแล้วเต้าะ ขันเฮื้อเสงคังกับ มีแล้วเต๋วกะเยื่อเอ็ดกะเอ็ดเสเท่านั้นแล้ว ขันเอ็ดยูเทิงกไม้ผัดย่านคนเอ้าหยางกะณมายิง พอเอ็ดฮัง แล้วกะได้ลู้เอ้าะมาสองโผ่ เมกะอยู่กับลู้ ย่านว่าฤาษีละฮ้าย ฝ่ายโผ่กะไปหาถิ่น ไปหาถิ่นเนอยอดไม้ ได้ มดได้แมง หนอนกะเอ้ามาเฮื้อลู้เฮื้อเม พอไปมือนั้นได้อันถิ่นหลาย เลยไปโก่ โก่ไป จนล้ากะเลยไป สระนั่มโปกขรณบ่อนึงได้ต็อกโปกต็อกโหลง เอื้อ เฮาต้องลงหาเกสรดอกโปกก่อนหละ ทั้งจิกทั้งกิน เพาะว่าผู้เจ้ากะเยื่อะ พวกกินอ้มแล้วต็อกโปกหุบเฮ้าหุบเอ้านกน้อยไว้ จำกาทินอยู่เลยมีทันเอ้าะ บาด เยื่อเอื้อะผัดเอื้อะมีได้ บินไปบินมายู่ จักหละเอ็ดแนวเลอ จันปัญญาเลยคาอยู่ต็อกโปกทำแจ้ ฝ่ายลู้เมทำยู เอินกะเยื่อะกะหิวคือเคื้อ มีดคิกแล้วกะยังมีเห็นโผ่กินมา ลูกะฮ้องไฮ้ขึ้นเสงดังวุ่นวายหละได้บาดนี้ แม่ นกกะเข้ากะฮอยลูนกยูแนวนั้นกะยังฮ้องยู กกลูไว้ย่านพระฤาษีฮ้ายค่าเอ้า ฝ่ายลู้กะกอดไว้สาวเลกะยัง ไฮ้ยู พวกค้ำมาคัก ๆ มีเห็นโผ่มากะเลยนอนหลับ ฝ่ายนกกะจอกผู้โผ่ในต็อกโปก ผู้เมผัดคิกว่า โผ่กูที่ยัง ตายบื้อรื้อว่าไปดินแสดดินสาวอยู่ป่าหิมะพานต์ทางเลอแล้วเคื้อ สารพัดหละคิก ต้องไปดินสาวแน่อนคิด ๆ แล้วกะคิดซังตจิด ๆ ยูน่อเจื้อ พอตื่นยามเช้ามาต็อกโปกค้อยบานเอื้อะกะเลยกินอิ แล้วกะคาบเต็มปีะแล้ว กะฟ้าวกับมา พอมาฮอดลู่กำลังฮ้องไฮ้ กะฟ้าวกายเฮื้อลู่กับเมกินน้อยแล้ว คิกเยื่อะฮ้ายยูกะเลย กะแต่ไป อุดสาถ้ำย่านพระฤาษีฮ้ายกะทอนั้น ลูกะฮ้องกะไฮ้แล้ว เจ้าไปดินซู้ดินสาวมาบื้อ หละได้ไปดินเปลอชิลเลอ กะไปหาถิ่นมันมีได้กาทำค้ำมาเห็นต็อกโปก กะทมมิดแล้วลงไปหาถิ่นเคื้อต็อกโปกผัดหุบเส มีเฮื้อเฮื้อบาป เฮื้อตาย เฮื้อตกรนกรแล้ว ขันมีเฮื้อ เว้าแนวเลอเมกะมีเฮื้อ “เจ้าไปกับนางสนมกรรมวังป่าหิม พานต์ เจ้านะมันเจ้าซู้แน่อน” “ขันมีเฮื้อเฮื้อบาปฮาวโตะฤาษีเลยกะได้” ข้อยมีได้ไปเพื่องได้ ฤาษีเลยว้า “เฮย ๆ กูยู้ติ ๆ ห้องกูเฮื้อกูเป็นโตะบาปแนวเลอ ทั้งเสงฮ้องเสงให้ดังซ้อทั้งแล้วลี้ได้วุ่นวาย” เลยกาบล่า ฤาษี “เฮื้อฤาษียูเย็นเป็นสุข มูเฮากะหละฮุ้มลูน้อยไปยู่ม่งเมอตตามเวรตามกรรมต่อไปนี้ละ” พระฤาษี เว้า แล้วกะคาบเอาลู่หละโตะบินไป จนฮอดป่าหิมพานต์ ได้หญ่าซุมนี้ สิ้นกองงาม เอ็ดฮังยูนีหละเฮา เอ็ด กะเอ็ดเลยเอ็ดฮังโหลงจบเจื้อ เฮื้อเจ้าฮ้ำไฮ้เคื้อลู่เอื้อ แล้วกะเอื้อะไปหาถิ่นไปมะขวิด มะแตง แมง หนอน ต่าง ๆ ซู้แนวที่หาได้ พ้อนกเม้นกะได้ความสุขติ ต่อมาลู่ไญฮันได้ปีได้หางครบกำลังหละหัดบิน แต่มี ทันแจ้กะคื้อ กะโตะโหลงฮ้าวพ้อฮาวแม่แล้วแต่ว่ายบินมีทันฮัน พอฮอดยามเดินสี่ ไปลามปามาทาง เฮาหละเอ็ดแนว เฮาหละคาบมูเฮาไปมีได้ รื้อว่าเฮาหละทิมลู่เฮ้าไว้ เฮาหละหนีเส พ้อนกว่า เฮาตายนำ ลูเฮาคีกว่า คาบกะคาบไปมีได้ จำโตะมันโหลงฮาวเฮาแล้ว เจ้าหละตายนำลู่เบ้าะ พ้อนกว่า ต่าย เจ้า ตายได้ข้อยตายได้คือเคื้อ แม้นกว่า ต่ายกะตาย พ้อนกว่า มีเฮื้อหนีได้ แม้นกว่า มีหนีมีหนี พ้อนกตอบ โไฟกะลามมาลามมา ควันกะคู้มกู่บิ๊บแล้ว มีเห็นฮุ้งเห็นหนผลอ ฝ่ายพ้อนกฮัดเจื้อมีได้ เลยบินฮันไป ยู่ปายไม้ ฝ่ายเม้นกะหละตายคือเคื้อ เหลวหาโผ่มีเห็น เอื้อะไปเปลอแล้ว ยูนี ยูนี ลงมาลงมา ยู่เทิงง้า

ไม้นี้เฮาหละตายนำเดว โธ่เอ้ย ผู้ชายเป็นแนวนีหละ ถ้าเบ็งชาติหน้าเกิดมาหละมีเว้านำผู้ชาย ฮั่นซื้อว่าผู้ชายหละมีเว้านำเลย เว้าว่าหละตายนำลุนำเมกะมีเอ็ดคือเว้า แล้วกะยังเว้าเฮา ยูนีกะตายคือเดว ไฟกะลามไฟห่มัณฑ์ ฝ่ายโศเห็นไฟห่มัลู้ เมกะกะโคดลงมาทันที้ ไฟไหม้ไปหมด ลุนตายเหมิดแล้วพ็อนกกะโคดลงมาจ๊ะงำไมเห็นลุนตายเหมิดเลยโคดเข้าไฟตายไปนัมเดวเหมิดป่า ได้มาเกิดเมื่อแม่นักำเกิดเป็นนางจันทร เป็นลุนสาวพญา ฝ่ายพ็อนกตายไปเกิดเป็นท้าววรจิต ต่างคนกะเกิดเป็นลุนพญาชู้คน แต่ยูนคนละเมิง ต่างกะเติบโหลงมา นางจันทรมิเว้านำผู้ชายเลย แม้แต่ผู้เป็นพ้อเว้านัมกะมีเว้า พอเติบมานางจันทรได้ความงามครบ เพอเห็นกะตะลึง ละเอ็ดแนวเลอ ยามผู้ชายมาเอนมาเว้านัมกะมีเว้า

เว้าสอดท้าววรจิต เติบมาเป็นบ่าวพ้อกะผัดเยอะได้ลู่พ้อ เยอะได้ลู่พ้อกะเฮนวิชาอาคมเสกก่อนจ้งเอา ไปกะไปเฮนกะเฮน ท้าวกะยังเข้าป่าคงไม้ผู้เดว ไปพบพระฤาษี ท้าววรจิตมาเผลอ ลูซ้างเยอะมาเฮนวิชาอาคมนำนันแล้ว เออ ! นำกะได้ เลยตกลงยูนันนำฤาษีเส เยอะได้วิชาพลอละ เยอะได้วิชาที่เสกเส่อไม้ ไม้กะเว้านำ เสกเส่อหมอน หมอนกะเว้านำ เยอะได้ชะนัณหละ จันเว้าแนวนันกะมียะเคาะเฮนโลด เฮนเฮ้าสามเดินกะจบ เลยทอดลงเสกเบ็งเสอกับกกไม้แล้วถามว่า ไปทางนี้ไปได้ยู่เบาะ ไปได้ยู่ฮ้าย ตอบทันเสกเส่อเบอไม้เฮาเยอะไปทอดลงเสกเส่อเบอไม้ เฮาเยอะถามว่า ไม้นี้หวานบ้อ มีหวานกาดีอ มะไฟ โอโฮ เว้าเป็นพ้องเนาะ เฮาเฮนจบแล้ว เว้ามาหาฤาษี เฮาเฮนจบหละขอเมอบ้าน เออ เมอเสมอปกครองบ้านเมิงเฮ้อยู่เย็นเป็นสุขเคื่อ พอมาสอดบ้าน เฮอเอ้านางสนมกรมวังเยอะได้พ้อเลอะเอ้านางสนมเป็นพันหมื่น มีเยอะได้เคาะหละเฮาะไปหาเอาผู้เดว หละไปหาชีเลอ นางสนมกรมวังกะได้กะดियู่หละไปหาชีเลอ มียะเคาะหละไปหาผู้เดว ไปเส ะ เว้ามีฟัง เลยไปหาเข้าป่าเข้าดง จนสอดเมิงเบญจานคร เมิงหองนางจันทรยู่ พอไปสอดเมิงนั้นกะยูนำเฒ่าจำโสน เว้าสอดเจ้าเมิง พ้อหองนางจันทร มาเว้านำลุนสาว ะกะมีเว้านำจักเทื่อ เผลอเด ลูเอ้ยเว้านัมพ้อจักเทื่อเน่ พญาเฮื่อประกาศห้าคนมาคุยกับนางจันทร จันนางเว้านำเพอหละเฮื่อเฮื่อผู้ั้น มูเจ้านายมาคุยนางนางกะมีเว้า บาดนี้ตีฆ้องฮ้องปาวราชฎรมาคุย ซ้อยลูซ้างเน่เลอะลูซ้างเยอะได้นางจันทร พอมาคุยกะชะม้อยคือเก่า เพอมาเว้านัมกะหันหน้าหนี หันหลังเซอ นางกะมีเว้ามีเอน นังกะนั่งยู่ฮั่น บาดนี้บัคได้มาเอน กะเฮื่อสนมกรมลักลิฟังยู่เคื่อ ะ จันได้หิ้งนางเว้า หละตีฆ้องฮ้องปาว กะยังมีได้อิยู่

บาดนี้เฮื่อตีฆ้องฮ้องปาวอิโป้โ้ ร้อยเอ็ดเจ็ดโห้เมิง ประกาศเฮื่อมาเหมิดชู้คน จันเพอเยอะได้ท้าววรจิตเลยเว้าว่า ยาย ะ เขาประกาศเผลอฮั่น นางจันทรมิเว้านัมเพอจักเทื่อจันเป็นผู้ชาย เว้านัมท้อผู้หญิง จันว่านางเว้านัมเพอ เจ้าเมิงหละเฮื่อเอาเป็นลุนเขยทันที้ โอ ! เมเฮาเอง จันชะนัันแต่ปางก่อนเฮาเคยเป็นนกกะจอบนัมเดวแล้ว กะพบจนได้เนาะ เลยฮั่นไปเสกคาถามเส่อโห้กะได้ โห้กะได้กะเชิญฮั่นไป ฮั่นไปตามมอฮ้ายเยอะไป ฮั่นไป เสกคาถามเส่อประตู่หองนางจันทร ประตู่หองกะเลยเว้าว่า เชิญฮ้ายเข้าไปเลย เสกคาถามเส่อเตง เตงกะเชิญนัง เสกเส่อหมอน หมอนกะเชิญอิง นางจันทร นังยู่ชื้อ ะกะเลยเอนว่า นางเอ้ย เจ้าหละเอาฮ้ายยู่บ้อ กะเลยสาชื้อยู่คือเก่า แม้นางหละแต่งงานกับฮ้ายยู่เบาะ เอยเอนแม้นางยู่นี้สงสัยแต่ชาติปางก่อนนัันพระถามมีเว้าละมะ เกิดมาชาตินี้จ้งได้เป็นก๊ี้ หูโน้ะหละมะ เอยยู่คือเก่า แม้นางหละแต่งงานกันกะเลยยู่คือเก่า เมอดิกว่ามีเสเวลากับคนเว้ามีเป็นเคาะ หมอนกะเบาะเว้า

อย่าฟ้าว้อเว้าไปเสก่อน ท้าววรจิตเยื่อเมอแต่หมอนมี้อเมอ ้อเว้าต่อไป ้อเว้าไปมีได้เมอกะ
 เลยเว้าต่อไป นางเอี้ยหละแต่งงานกับอ้ายยู่เบ้าะ รี้ว่าอ้ายมีสมเชื่อวงศ์ทองกษัตริย์นางบ้อ อ้ายเป็นคน
 ทางคนยะบ้อ มีสมเจ้าหละมีเว้านัมบ้อ บาดนี้ละเมอเพื่อง เมอก่อนเว้ายะ กะละ คนเปลอเว้านัมยะ
 เพื่อง หมอนเลยเว้าว่า เยื่อเมอแล้วบ้อมิเว้านิทานเล็งนกกะจาบ ้อฟังก่อนเบ้าะ เล็งเปลอวะ เล็งนก
 กระจาบนันเต เว้า ้อฟงแล้วจ้งเมอ ท้าวกะเลยเว้านิทานเล็งนกกะจาบ แต่ชาติปางก่อน นกกระจาบสอง
 โผเม เอ็ดฮยังูโหนดพระฤาษี พอเอ็ดฮยังแล้วโผกะหากัน มื่อนั้นห้าอันกันมีได้ เลยไปเห็นดอกโปโหลงยู่
 สระโบกขรณี พอเห็นดอกโปโหลงกะเลยเข้าไปกินเกสรดอกโป พอคาบเกสรดอกโปเต็มปะ ดอกโป
 หุบเอา เอื้อะมีได้ ย้อนดอกโปหุบเอาไว้แล้ว ฝ่ายลุมกะถ้ายูฮยัง ลูกะฮ้องให้เยื่อกิน แม่กะเลยว่าพ้อ
 กำลังมา พ้อมามีได้ ฝ่ายเมกะหาว่าโผไปเล่นสนมกรรมวังที่ป้าหิมพานต์ ต่อขึ้นมาตอนเช้าดอกโป
 บานเอื้อะกะเลยมาได้ พอคาบเกสรมา ้อลู่ ฝ่ายเมกะเลยให้ชิก ๆ ว่าโผไปเล่นฮู้ โผเว้าแนวเลอกะมี
 เชื้อ สาบาน ้ออบาป ้ออด้าย ตกนรกะมีเชื้อ กะสาบาน ้ออบาปฮาวโตฤาษี ๆ กะเลยเว้าว่า กูยู่กะกู
 หละ ้ออบาปนำแนวเลอไปหนี ๆ เลยเท้าความเล็งขอยอมผิด ขอยู่ฤาษีกะมี ้อฮยังู กะเลยพาเตวไปยู่ป่า
 หญา ป้าหิมพานต์ ฮอดเคินสี่ ไฟลามปามา เอื้อะเราจะหละเอ็ดแนวเลอ รี้ว่าตายพ้อมลู่ ตายกับลูกะตาย
 ไฟลามควันโขมย ฝ่ายเมก็บินเอื้อะ เหลวหาโผมีเห็น เห็นยู่บนยอดไม้ ลงมา ๆ กะเลย ยู่บนนั้นกะตาย
 คือเตว ที่นี้กะตายพ้อมลู่แห่งแก่ เจอผู้ยงเป็นเจอโลเล ทิมลงนัมกะไหลไป เจอชายคือหิน
 หนักเม้น ๆ ทิมลงนัมกะจมลงทันที เอื้อะ โตเจ้านันหละหนี เจ้าหนี กะโดดเข้าหานางกะดีสามี เจ้าหนี
 เจ้านันละหนี มูนางสนมกะไปกาทุนเจ้าเม็ง เจ้าเม็งกะมาเบ็ง นางกำลังฮ้ายสามีของนาง เลย ้อ
 แต่งงานกันหลังจากนั้นกะครองเม็งสืบต่อมา

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง นกกระจาบสองฟัวเมีย

นกกระจาบสองฟัวเมียอยู่ด้วยกัน เลยมีครรภ “เราจะทำรังอยู่ที่ไหน” จะไปทำรัง เลยไปหา
 ฤาษี “พวกเรากำลังจะมีลูก อยากจะมาทำรังบนหนดของพระฤาษี” “เอ ข้าก็คงจะหนักบ่อนักกลาง
 ละสิ พวกเจ้าจะไม่เสียดังหรือ” “ไม่เสียดังรบกวนสมาธิหรือ” “อย่าทะเลาะกัน” “ไม่ทะเลาะ”
 เมื่อไม่เสียดัง ไม่ทะเลาะกัน “ถ้างั้นทำก็ทำ” ถ้าทำยู่บนต้นไม้ก็กลัวเขาเอาหนั่งสะตึกมายิง เมื่อทำ
 เสร็จก็ได้ลูกออกมาสองตัว เมียก็อยู่กับลูก กลัวว่าฤาษีจะดุ ฝ่ายฟัวก็ไปหากิน ไปหากินได้ไปไม้ แมลง
 หนอนก็เอามาให้ ให้ทั้งลูกให้ทั้งเมีย ทำอยู่อย่างนั้น พอไปวันนั้นก็ไม่ได้อาหาร เลยไปหาไกลๆ พอไป
 ไกลเข้าๆ จนใกล้จะค่ำก็เลยไปสระโบกขรณีแห่งหนึ่งมีดอกบัวดอกใหญ่ดอกหนึ่ง “เอื้อะ เราจะต้องไป
 กินดอกบัวก่อนหละ” เลยกินตัวเองก็หิว ตัวเองเหนื่อยพอไปถึงกินเกสรดอกบัว อืมก็มีคาบติดปาก
 ดอกบัวก็หุบเข้าทันที พอหุบก็ออกไม่ได้ บินไปบินมาก็ออกไม่ได้ ทำยังงี้ก็ออกไม่ได้ เลยจนปัญญา
 กล่าวถึงลูกที่อยู่ทางนี้ก็ร้องเพราะหิว มีดคำก็ยังไม่กลับมาเลยร้อง แม่เลยบอกว่า “เดี๋ยพ้อก็กลับมา
 ประเดี๋ยพ้อก็กลับมา” กอดลูกไว้กลัวฤาษีจะดุ กอดไว้ก็ร้องอยู่อย่างนั้น เลยคำสัักพักหนึ่งก็เลยนอน
 หลับ ฝ่ายนอกกระจอกที่อยู่ข้างในดอกบัว ฝ่ายเมียก็นึกว่า “ฟัวของเราถูกเด็กยิงตายหรือว่าไปเล่นนาง

สนมกรรมวัง อยู่ป่าหิมพานต์หรือป่าว มีเยอะเยอะเลย สงสัยจะไปกับสาว ๆ แน่นอนเลย” เลยคิดโกรธ คิดโกรธตะหงิด ๆ อยู่ในใจอย่างนั้น พอตื่นขึ้นมา ตื่นขึ้นมาดอกบังพอโคนน้ำหมอกก็บาน พอดอกบัวบานก็กินอีก แล้วก็คาบเต็มปากก็รีบบินกลับมา กลับมาลูกก็กำลังร้องไห้ ก็เลยคายให้ลูกให้เมียกิน กินก็กินสักนิด เลยโกรธก็สอบถาม “นี่เดินไปสุดสำหรับลูกก็ร้องกลัวฤทธิจะดุก็ปานนั้น เจ้าไปเล่นซู้” “จะไปเล่นที่ไหน เราก็ไปหากินจนไม่มีก็ไปพบดอกบัว ดอกบัวก็หุบเอาไว้” “ไม่เชื่อ” “ให้บาป ให้ตาย ให้ตกนรกเลยถ้าพูดไม่เชื่อ” พูดยังงี้ก็ไม่เชื่อ “เจ้าไปกับนางสนมกรรมวังป่าหิมพานต์หรือเจ้าไปหาซู้แน่อน” “ถ้าฉันให้บาปเท่ากับตัวฤทธิเลยถ้าไม่เชื่อ เราก็ไม่ได้ไปจริง ๆ” ฤทธิเลยเถียงว่า “เฮ้ย ๆ ฤทธิอยู่ของจะให้ลูกบาปยังงี้ ทั้งรำคาญด้วย ทั้งร้องไห้ ทั้งทะเลาะกันด้วย” เลยกราบลาฤทธิ “ให้ฤทธิอยู่เย็นเป็นสุขพวกเราก็จะอุ้มลูกน้อยไปตามเวรตามกรรม” คาบลูกคนละตัวก็บินไปบินไป จนถึงป่าหิมพานต์ มีห้วยอยู่ทีหนึ่ง ขึ้นเป็นกอสวยมาก “ทำรังอยู่ที่นี้เถอะ” “ทำก็ทำ” เลยทำรังอันใหญ่ก็ให้เจ้าอยู่รักษานะลูก เราจะไปหากินเอง ก็ไปหากิน พริก แตง แมลง หนองต่าง ๆ อยู่ในป่าหิมพานต์ ต่างก็มีความสุข ต่อมาลูกก็โตขึ้นมีหางครบบินก็กำลังจะเป็น แต่ไม่เป็นเท่าที่ควร ตัวโตเท่าพ่อแม่แล้ว แต่ยังบินไม่เป็น พอถึงฤดูกาลเดือนสี่ ไฟก็ลามป่ามารอบด้าน “เราจะทำอย่างไรดี เราจะคาบลูกไหนไหม หรือว่าหนีไปทิ้งลูกไว้” “เราว่าตายกับลูกดีกว่า คาบก็คาบไปไม่ได้ เพราะตัวโตเท่ากัน” “เจ้าจะตายกับลูกไหม” พูดกับสามี “ตาย เจ้าตายได้เราก็ตายได้เหมือนกัน” “ตายก็ตาย” “ห้ามหนีนะ” “ไม่หนีไม่หนี” ไฟก็ลามมา ๆ ก็พุ่งเข้าใส่ ควันก็พุ่งเข้ามา ฝ่ายสามีก็หายใจไม่ออก เลยบินขึ้นไปอยู่บนปลายไม้ ฝ่ายเมียก็จะตายเหมือนกัน เหลียวหาฟัวไม่เห็น “เฮ้อะ ไปไหนแล้วละ” “อยู่ที่นี่ อยู่ที่นี่” “ลงมาลงมา” “อยู่บนนี้เราก็จะตายเหมือนกัน” “โธ่ ผู้ชายเป็นแบบนี้เองหรือ ผู้ชายคอยดูเกิดชาติหน้า พ่อก็จะไม่พูดด้วย ขึ้นชื่อว่าผู้ชาย ถ้าผู้ชายจะไม่พูดด้วยเลย ทำเกินไปจริง ๆ พูดว่าจะตายกับลูก ๆ แต่กลับไม่ตาย ยังพุดว่า อยู่ที่นี่ก็จะตายเหมือนกัน” ไฟก็ลามมาไหม้ทันที ฝ่ายฟัวเห็นไฟไหม้ลูกเมียก็กระโดดลงมาทันที ไฟก็ไหม้หมดเหมือนกันแต่ตายทีหลัง ฝ่ายเมียนั้นโกรธจัดอยู่แล้วก็พากันตาย พอตายแล้ว ฝ่ายเมียก็เกิดเป็นนางจันทรา เกิดเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดิน ฝ่ายฟัวตายไปก็เกิดเป็นท้าววรจิตต่างก็เกิดเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดินเหมือนกัน แต่อยู่คนละเมือง ต่างก็เติบโตมา ใครมาคุยก็หันหลังให้ แม่มาคุยก็คุยด้วยแต่พ่อแม่มาคุยด้วยไม่ได้ พอโต ๆ มา นางจันทรามีความงามครบลักษณะสิ่งสี่ ใครเห็นก็ตกตะลึง “จะทำยังงี้ดีทีนี้ เวลาผู้ชายมาคุยด้วยมันไม่เหมาะ”

กล่าวถึงท้าววรจิต โตมาเป็นหนุ่มพ่อก็อยากได้ลูกสะใภ้ “อยากได้ลูกสะใภ้ก็ขอเรียนวิชาอาคมก่อนแล้วค่อยเอา” “ไปก็ไปถ้างั้น” ไปเรียนวิชาก็เดินคงพงป่าไปคนเดียว ไปก็เจอฤทธิ “ท้าววรจิตมาอะไร” “เราอยากจะมาฟังพาอาศัยขอเรียนวิชาอาคมด้วย” “เออ อยู่กับเราก็ได้” เลยตกลงอยู่ที่นั่น “อยากได้วิชาอะไรละ” “อยากได้วิชาที่พอเสกไม้ก็พูดด้วย เสกใส่ตอไม้ก็ให้ตอไม้พูดด้วย เสกใส่หมอนก็ให้หมอนพูดด้วย เราอยากจะได้อย่างนั้น” “ถ้าอย่างนั้นไม่ยากหรอกให้เรียนเลย เรียนเอาสามเดือนก็จบ” เลยไปทดลองดูเสกใส่ต้นไม้แล้วถามว่า “ทางนี้ไปได้ไหม” “ไปได้พี่ชาย” ตอบทันที เสกใส่ใบไม้ “เราอยากได้ผลไม้ต้นนี้ หวานมั๊ย” “ไม่หวานเท่าไรหรอก ต้นมะไฟ” “โอ้โฮ พูดเป็น

จริง ๆ ด้วยเราเรียนจบแล้ว” กลับมาหาฤาษี “เราเรียนจบแล้วเราจะขอกลับบ้าน” “เออกลับซะ กลับไปปกครองที่ป่าน้ำอาให้อยู่เย็นเป็นสุขนะ” ฤาษีกลับมา กลับมาพอกี่ว่า “ให้เอนางสนม กรมวังอยากได้ใครเลือกเอาเลย” นางสนมกรมวังมีเป็นพันหมื่น “ไม่อยากจะหอรอก จะออกไปหาเอาเองคนเดียว” “จะไปหาที่ไหนล่ะ นางสนมกรมวังพี่น้องก็ดี” “ไม่อยากจะไปหาผู้เดียว” “ไป ๆ ซะ พุดไม่ฟัง” เลยไปหา เข้าป่า เดินคงพงไพรไปจนถึงเมืองเบญจานครเมื่อนางจันทรออาศัยอยู่ พอไปถึงเมืองนั้นก็ไปอยู่กับผู้เฒ่าสามสวน กล่าวถึงเจ้าเมือง พ่อของนางจันทร มาพูดคุยกับลูกสาว ๆ ไม่คุยด้วยซักที “อะไรกันหนักหนา ข้าอยากจะได้ลูกเขย บางทีนางรัก นางอาจจะคุยด้วยก็ได้” ประกาศให้เสนาอำมาตย์ เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ให้มาคุยกับนางจันทร ถ้านางจันทรคุยกับใครให้เอาคนนั้น พวกเจ้านายมาคุยนางก็ไม่คุยด้วยเลย ที่นี้ก็ประกาศให้พวกบ่าวไพร่ราษฎร ดีน้อมร้องป่าวให้ราษฎรมาคุยหลายคนก็ไปไหว้พระพุทธรูป “ช่วยลูกช้างด้วยเถิดลูกช้างอยากได้นางจันทร” พอมาคุยก็เงิบเหมือนเดิม ใครมาคุยด้วย หันหน้าหนีเอาเฉย ๆ หันหลังเอาเลย นางไม่พูดยังงี้ก็ไม่พูด นางก็นั่งอยู่ด้วยจริง เวลาคุยมีนางสนมกรมวังอยู่ใกล้ ๆ คอยแอบฟัง (ดู) ว่านางจะคุยกับใคร ที่นี้ก็ดีน้อมร้องป่าวอีก “ม่ง ๆ ๆ” “เจ้าข้าเอ๊ย เจ้าเมืองอยากได้ลูกเขยร้อยเอ็ดเจ็ดย่นหัวเมือง ประกาศให้มาหมดทุกคน ถ้าใครอยากจะได้” ทำวรจิต เลยพูดว่า “ยาย ๆ เขาประกาศอะไรนะ” “นางจันทรไม่พูดกับผู้ชายพุดแต่กับผู้หญิง ถ้าหากว่านางพุดกับใคร เจ้าเมืองจะเอาเป็นลูกเขยทันที” “โอ ภรรยาของเราเอง ถ้าอย่างนั้นแต่ปางก่อนเราเป็นนกระจอกในที่สุดก็ตามมาเจอจนได้” เลยขึ้นไป เสก คาถาใส่หัวบันได หัวบันไดก็เชิญขึ้นไป “ขึ้นตามจะพ่อยากจะไปเลย” ขึ้นไป เสกเสกคาถาใส่ประตูห้องนางจันทร ประตูห้องเลยพูดว่า “เชิญพี่ชายเข้าไปเลย” เสกคาถาใส่เตียง เตียงก็เชิญนั่ง เสกคาถาใส่หมอน หมอนก็เชิญอิง นางจันทรนั่งดูเฉย ๆ ก็เลยคุยว่า “แม่นางท่านจะเอาเราไหม” ก็เลยอยู่เหมือนเดิม “แม่นางท่านจะแต่งกับเราไหม” เฉย “เอแม่นางคนนี้สงสัยแต่ชาติปางก่อนนั้นพระภิกษุถามทางไม่พุด เกิดมาชาตินี้เลยเป็นใบ้ หูหนวกละมั้งแม่นาง” เฉยอยู่เหมือนเดิม “แม่นางท่านจะแต่งงานกับเราไหม” ก็เลยอยู่เหมือนเดิม “กลับดีกว่า ไม่อยากเสียเวลากับคนพุดไม่เป็นหอรอก” หมอนก็บอกว่า “อย่าเพิ่งให้คุยไปเสียก่อน” ทำวรจิตอยากจะกลับแต่หมอนไม่ให้กลับ ให้คุยต่ออีก “ให้คุยอีกซะก่อน ให้คุยอีกไม่ให้กลับหอรอก” ก็เลยคุยต่อไป “แม่นางท่านจะแต่งงานกับเราไหม หรือว่าเราไม่สมกับเชื้อวงศ์ของกษัตริย์ท่าน เป็นคนยากจน เราไม่เหมาะกับท่านหรือไง ท่านจึงไม่พุดกับเรา” เฉยอีกทีนี้ก็ “กลับดีกว่าเอาอย่างจริง ๆ คนอะไร พุดอย่างจริง” หมอนเลยพูดว่า “จะกลับแล้วหรือเล่านิทานเรื่องนกระจอกให้ฟังหน่อยสิ” “เรื่องอะไรล่ะ” “เรื่องนกระจอกไง เล่านิทานให้ฟังก่อนและท่านค่อยกลับ” ก็เลยเล่านิทานเรื่องนกระจอก “แต่ชาติปางก่อน นกระจอกสองผัวเมีย ทำรังอยู่บนหนองของฤาษี พอทำรังเสร็จก็ให้ฝ่ายผู้ไปหากิน ผัวก็ไปหากินผลไม้ ที่วันนั้นหาไม่ได้ ไปหากิน เลยไปเห็นดอกบัวใหญ่อยู่ในสระโบกขรณี พอเห็นดอกบัวใหญ่ก็เข้าไปกินเกสรดอกบัว พอคาบเต็มปากดอกบัวก็หุบเอา ออกไม่ได้ ฝ่ายเมียก็รออยู่ที่บ้าน ลูกก็ร้องไห้อยากจะกิน แม่เลยบอกว่าพ่อกำลังจะมา ผัวก็กลับมาไม่ได้เพราะดอกบัวหุบเอาไว้แล้ว ฝ่ายเมียก็กล่าวหาว่าไปเล่นสนมกรมวังที่อยู่ในป่าหิม

พานต์ ต่อมาตื่นขึ้นมาตอนเช้าดอกบัวก็บานพออุกน้ำหมอกดอกบัวก็บาน พอบานก็คาบเอาเกสรมาให้ลูก ฝ่ายเมียกลับร้องไห้ซิก ๆ ว่าไปเล่นซู้ เราบอกว่าไปหากินก็ไม่เชื่อ สาบานว่าให้บาปให้เราตาย ตกลงก็ไม่ใช่ ทินี่ก็สาบานว่าให้เป็นบาปเท่ากับตัวฤๅษี ฤๅษีก็พูดว่า เอ๊ะกูอยู่ของกูจะให้กูบาปด้วยอย่างไร ไป หนี ๆ เลยเท่าความเรื่องขอยอมผิด ขอยู่ฤๅษีก็ไม่ให้อยู่อีก ก็พากันไปอยู่ยังป่าหุ้ญ ป่าหิมพานต์ ถึงฤดูเดือนสี่ ไฟก็ลามป่ามา เอ๊ะเราจะทำอะไร หรือว่าตายพร้อมกับลูก ตายกับลูกก็ตาย ไฟลามมาคว้นโฆมงเลย ฝ่ายเมียบินออก เหลียวหาผิวไม่เห็น เห็นอยู่บนยอดไม้ ลงมา ๆ ก็เฉย อยู่บนนี้ก็ค่อยเหมือนกัน ทินี่ก็ตายพร้อมกับลูกแหงแก่ ใจผู้หญิงเป็นหัวใจจริง ทิ้งลงน้ำก็ไหลไป ใจชายเหมือนหินหนักเป็นหมื่น ๆ ทิ้งลงน้ำก็จมลงทันที “เอ๊ะ ตัวท่านนั้นแหละที่หนี” “ท่านหนี” ก็กระโดดเข้าหา นางก็ตีสามี “ท่านสิหนี” พวกนางสนมก็ไปทุลฉำเมือง ๆ ก็มาดู นางกำลังดูสามีของนาง เลยให้แต่งงานกัน เลยได้สาวเมือง

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นเล็ง แม่ย่าซังลูเพื่อ

ท้าวคำฟ้าผู้หนึ่งชื่อว่า สี่มา คำฟ้าพ่มาแต่อายุ สอง ปี ญาติพี่น้องกะมิลาไล อยู่กับแม่ สอง คน นับกะแต่พ่อตาย แม่กะกลายเป็นคนอารมณ์ฮ้อน ฮ้ายไวคิง่าย แต่นางเล็งลูเล็งเต้าเอื้อความอบอุ่นลูเต้ามาด้วยดี จนลูชายเติบโตเป็นบ่าว และเป็นคนขยันขันแข็ง สี่มาตัดพินขายและเก็บเงินทองสะสมไว้เอื้อแม่ แม่เบ้าว่า แม่เก็บเงินไว้เอื้อลูหามะ แม่กะเบ้าว่าลูเพื่อเอื้อแม่ห่า ขันลูเป็นผู้หำข่านมิได้ผู้จับ แม่ละห่าเอื้อเอง ต่อมาสี่มาจะได้ความรักกับสาวบ้านเตว เอินเค่อเตว แม่กะเห็นดีนัม กะเลยจัดการแต่งงานเอื้อ และเมสี่มาจะเป็นคนดี คนเอนะด่อนนั้นกะยกย่องว่าเป็นคนดีเป็นโต้อย่างหลายแนว

ยามื่อนี้ หย่อนว่าสี่มาเป็นคนดี คนขยันขันแข็ง ผู้ที่ยังสาวหลายคนกะเยอะได้มาเป็นเจ้าของ เอื้อเอื้อสาวบ้านเตวอิจจาริษา พยามนัมเล็งลาวต่าง ๆ มายุแม่โฝเอื้อซังลูเพื่อ พอได้ผู้มายุแยง ปั้นนัมเป็นโตเอื้อไค่หังนัแล้วลูเพื่อไปนิทาเว้าพื้นแม่ย่าหลังเลี้ย ว่าแม่ย่าเว้าลูเว้าเป็นจ่มเป็น จู๊ จุกจิก แม่โฝไค่หังนัลูเพื่อเว้าแนวนั้นกะคิดว่าลูเพื่อเว้าพ้อง แม่ย่ากะฮ้ายและกะซังลูเพื่อหนักเฮ้า มื่อตั้งกกตั้งเค้าลูเพื่อกะมีต่อปะต่อคำพะเหลอ เหิง ๆ มา ลูเพื่อกะอดมิไค่คือเตว กะซัดคินแน เอื้อเอื้ออินชานที่สงบสุขกับบุ่นวาย เป็นที่หนักอกหนักใจฮ้องสี่มา จนเอื้อเอื้อสี่มาคิดว่า ละแก่ไขปัญหาแนวเลอดี

มื่อนี้ลูเพื่อไปหาหน่อไม้ลูชายกะเว้านัมแม่ว่า

“แม่ซังลูเพื่อพ้องบ้อ”

แม่กะตอบอย่างเกดซังไปว่า

“ซังพ้องนิแล้วขันยูนัมเตวต่อไป แม่กะคือยูนัมมิไค่เคาะ มันเสบมันแทงโนยตา กะหละ”

ลูชายเลยเว้าว่า

“เห่นซันสะอะหละฮ้าทิมหละไค่ เล็งไว้เอื้อยูนัมกะมิไค่ความสุขเคาะ เห่นนัมยูนีอะแม่”

ฝ่ายผู้เป็นแม่ฟาวตอบทันทีเลยว่า

“เห่นนัมลูเอื้อ! ฮ้ามันเลยเคื้อ”

ฝ่ายสีมากะเลยเว้าว่า

“ตกลงแม่.... แต่ลูขอเลี้ยงแม่สักอย่าง แนวนวมันกะหละตาย ”

“ก่อนตายขอเฮ้อแม่เอ็ดคักกับลูเพื่อจนสุดความสามารถของแม่”

“เฮ้อแม่เอ็ดคัก ลิบห้า มือ มือที่ ลิบห้า ลูหละฮ้ามันเลย”

ฝ่ายแม่กะตอบว่า

“ได้ลู ! หย่าเว้า ลิบห้า มือ สามลิบ ลี่ลิบมือ มือกะได้”

“ขอแต่เฮ้อลูฮ้ามันเพื่องฮั่นหนา”

สองโผเมเฮ้านอนแล้วสีมากะเว้านัมเมว่า

“เจ้าซังแม่ซ้อยเพื่องบ่”

ฝ่ายเมกะตอบว่า

“ซังเพื่องนี้แหลว ! ทังเบ้อทังซัง”

“จันหละฮ้วนนมเด้าต่อไปคือหละฮ้วนมิได้อิแหลว”

สีมาผู้เป็นโผกะเลยเว้าว่า

“จันว่าแนวนั้นซ้อยกะหละฮ้าเพิ่นเส คียูเบ้าะเฮ้ย”

ฝ่ายเมเห็นผู้เป็นโผเว้าแนวนั้นกะฟ้าตอบไปทันทีเลยว่า

“เห็นคินั้นแหลว! เพาะว่าเอาไว้กะได้แต่ความเค็ดฮ้อน จำท้อได้แก่นคำแข่งคำค่า”

สีมาเลยเว้าว่า

“ซันซ้อยขอเลี้ยงจ้กอย่างนี้”

“แนวมเลอ ๆ เพิ่นกะหละตายซ้อยขอเฮ้อเจ้าเอ็ดคักนำเพิ่นจ้ก ลิบห้า มือ พอครบ ลิบห้า มือ ซ้อยกะหละฮ้าเพิ่นทันที”

“แต่ตอนนีเฮ้อเจ้าเอ็ดคักกับเพิ่นจนสุดความสามารถเสก่อนเด้อ”

ฝ่ายผู้เป็นแม่ได้หึงผู้เป็นโผเว้าแนวนั้นกะเลยตอบโผไปว่า

“หย่าเว้าแต่ ลิบห้า มือ! หลายกว่านั้นกะได้”

แม้กับเมของสีมากะเฮ้อคำมั่นสัญญา ทั้งแม่ทั้งเมของสีมากะได้ปฏิบัติต่อเด้าตามคำมั่นสัญญา แม้ยาได้เงินได้ทองกะเก็บออมลอมลิบไว้เฮ้อลูเพื่อ ไปฟุ่นไปพีเพิ่นเลื้อเพิ่นซันงาม ๆ กะซื้อมาผะ เพอว่าว่าลูเพื่อมีจิบมีคักกะเบ้าะว่ามิแม่น ลูเพื่อซ้อยคิและ บาดลูเพื่อกะเป็นคื่อเด้าว่าไม้นเว้าหวาน เคยซ้อเคยเถง กะอย่าเว้าอย่าเถง อย่าถ้อสาค่าเว้าคำจ่มของแม่อย่าคื่อเก่า ได้แนวมแซบ ๆ กะเอาไว้เฮ้อย่า สอดวันศีลวันพระกะเก็บค็อกไม้มาขมาย้า ยามนางขอมานางกะเว้าว่า

“ที่เคยมา ลูได้โล่งเกิน ทางกาย วาจา ใจ ทั้งที่เจตนาและมิเจตนากะขอเฮ้อย่าอโหสิกรรมเฮ้อลูแน ต่อไปนี้ลูหละมิเอ็ดคักอิ ที่ฮ้ามอบเฮ้อกะเก็บกะเมนไว้อย่างดี หละมิใช้จ่าย เยอะซ้อเยอะเอ็ดผะ หลอกกะเฮ้อแม่ฮ้านูญาคเสก่อน”

จ๊ะสถานการณ์แนวนั้น เอ็ดเฮ้อลูเพื่อกับย่าถี้เด้า ฮักแพงเด้า

เอาหะได้บัดนี้.....ชาวบ้านชาวเมืองกะเห็นว่าได้ความแตกต่างไปจะแต่ก่อน มื้อยามที่
สีมาได้กำหนดไว้แก่แม่และเมื่อนั้นเหลืออยู่ 3 มื้อ ฉะนั้นสีมาจึงเอาง้าวที่อยู่เคอะฝักเอ๊ะมาลับ ลับแล้ว
ลับจินคมาว ขณะนั้นแม่ก็ยามกะแกล้งขบเหว้เส่อจิงตาเส่อ สีมากะเว้าว่า

“บัดนี้หะแม่เอ๊ย...ลูหะได้ฮั่วลูเพื่อเฮ้อแม่เพื่อง มันมาฮอดบ้านหะพินคมันเลย”

ตอนนั้นเมสีมากำลังพุกวายุชูล้างเอน ความน้อยนึ่ง ลูเพื่อกะสังเกตเห็นว่าโม่มีอาการเป็น
ตายน เห็นหย่างไปทางนั้นทางนิยู แสดงอาการฮ้ายฮั้น ลูเพื่อกำลังหย่างฮั้นกะไคมา แม่กะฟาวแล่นมา
กั้นลูชายไว้ และกะฮ้องว่า

“อย่าฮ้ามันได้!.....”

“ลูเพื่อแม่จ็บและได้ อย่าฮ้ามันได้”

พอเว้าจ็บสีมากะเอาง้าวเส่อฝักคิน แล้วเอาไปหย่อยไว้มองเก่า

เมื่อต่อมาเมย่าตื่นแต่เช้าไปเอ็ดหวนไทบ้านที่เอ๊ะกรรมเมอ สายจ๊กน้อยสีมากะเอาง้าวเอ๊ะมา
ลับแล้วกะเกบเฮ้าฝักแล้วกะเว้าว่า

“มือนีหะเจ้าหะเห็นข้อยฮ้ามैया อีสักน้อยพินกะคือหะฮั้นกะไคมา พอปะโหลเอ๊ะมา
ข้อยหะพินคพินทันทิ”ฝ่ายเมเห็นโผแสดงอารมณ์จิงจางแนวนั้นกะฮ้อนวอนฮั้นว่า

“อย่าฮ้าพินได้!...”

“คุณเม๊ะพินจ็บและได้ หะหาเม๊ะคือพินอิมิไคแล้ว”

“พินจ็บพึงได้”

พอติเมย่าหย่างฮั้นมากะไค เมย่านโผฮ้ามैयाพึง กะแล่นเฮ้าไปกอดไว้ ฝ่ายฮ้ากะฮั้นลูชายฮ้า
ลูเพื่อ กะแล่นเฮ้าไปกอดลูเพื่อไว้ ต่างคนต่างกอดเควเพื่อเฮ้าปกป้องมิเฮ้อสีมาฮ้าคนที่ผู้เจ้าฮักผู้เจ้าแพง
ทั้งฮ้าทั้งลูเพื่อฮ้องไห้เส่อเคว เกิดสงสารเยอะคู่เคว บาดเห็นว่าได้ผู้เยอะฮ้าเยอะแกง สีมาเห็นสะนั้น
แล้วกะฮิดง้าวเส่อฝักคินเส ยินฮ้อมอย่างได้ความสุขอยู่ข้างแม่และกะเม ภูมิเจ้อว่าเจ้าของแก้ปัญหาลูเพื่อ
กับเมย่าไคอย่างเลบล้อย

และกะแต่นั้นมาคอบโคของสีมากะได้ความสุขตลอดมา หย่อนความยอมเฮ้าเจ้อเคว....

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

เรื่อง แม่ย่าเกลียดลูกสะไภ้

มีท้าวกำพร้าคนหนึ่งชื่อ สีมา กำพร้าพ่อมาแต่เล็กตั้งแต่สีมาอายุ 2 ปี พี่น้องก็ไม่อาลัยไยดี อยู่
กับแม่ 2 คน นับตั้งแต่พ่อตายแม่จะเป็นคนมีอารมณ์ร้อน โกรธง่ายหายเร็ว แต่นางก็เลี้ยงดูบุตรให้
ความอบอุ่นบุตรมาด้วยดี จนลูกชายเติบโตเป็นหนุ่ม และเป็นคนขยันขันแข็ง สีมามีอาชีพตัดฟืนขาย
และเขาก็สะสมเงินทองได้ก็มอบให้แม่ แม่บอกว่าแม่เก็บไว้ให้เอาไว้แต่งงานหาเมีย แม่ก็บอกว่า
ลูกสะไภ้จะไม่ให้ลูกเป็นคนหากรงว่าจะไม่ดี แม่จะเลือกให้เอง ต่อมาสีมาก็มีความรักกับสาวบ้าน

ใกล้ ๆ กันนั้น แม่ก็เห็นดีด้วยจึงจัดการแต่งงานให้ และเมียของสีมาก็เป็นคนดี คนในละแวกนั้นก็ได้ยกย่องว่าเป็นคนดีเป็นแบบอย่างครอบครัวที่ดีได้หลายอย่าง

อยู่มาวันหนึ่ง เนื่องจากสีมาเป็นชายหนุ่มที่ขยันขันแข็ง เป็นที่หมายปองของสาวจำนวนมาก แต่เขาก็ไม่ได้เลือกสาวเหล่านั้นเป็นคู่ครอง ทำให้สาวเหล่านั้นเกิดอิจฉาริษยา พยายามนำเรื่องต่าง ๆ มายุแหย่แม่ผัว เพื่อให้แม่ผัวเกลียดชังลูกสะใภ้ ในที่สุดด้วยอุปนิสัยที่แม่ผัวเป็นคนใจร้อน โกรธง่าย หายเร็ว พอพวกสาว ๆ มาปั่นน้ำให้เป็นตัวเข้า เช่น บอกว่าลูกสะใภ้ไปนิทาแม่ย่าเสมอว่า จีบจู๋จุกจิก แม่ผัวได้ยินดังนั้นก็นึกว่าลูกสะใภ้พูดจริง ก็โกรธเกลียดชังลูกสะใภ้ แรก ๆ ลูกสะใภ้ก็ไม่ต่อปากต่อคำ นานเข้าลูกสะใภ้ก็เถียงแม่ย่าบ้าง ทำให้บ้านซึ่งเคยสงบสุข วุ่นวาย เป็นที่หนักอกหนักใจของสีมา จนทำให้สีมาคิดว่า จะแก้ปัญหาอย่างไรดี วันหนึ่งนางลูกสะใภ้ไปหาหน่อไม้ในป่า ลูกชายจึงพูดกับแม่ว่า “แม่เกลียดชังลูกสะใภ้จริง ๆ หรือ” แม่ตอบอย่างชิงชังว่า “เกลียดมาก ๆ ด้วย จินมีแม่คนนี้อยู่ด้วย แม่คงอยู่ไม่ได้หรือมันขวางหูขวางตาแม่เหลือเกิน” ลูกชายจึงพูดว่า “ถ้าเช่นนั้นลูกจะฆ่าทิ้งเถียงไว้ก็คงไม่มีความสุขหรือแม่เห็นด้วยไหม” แม่รีบตอบทันทีเลยว่า “เห็นดี ๆ ฆ่ามันเลยลูก” “ตกลงแม่ แต่ลูกขอร้องแม่สักอย่าง ยังไงมันก็จะตายแล้ว ก่อนตายขอให้แม่ทำดีกับลูกสะใภ้จนสุดความสามารถของแม่ ทำอยู่สัก สิบห้า วัน วันที่ สิบห้า ลูกจะฆ่ามันเลย” แม่ตอบว่า “ได้ยอว่าแต่ สิบห้า วันเลย สามสิบ – สี่สิบ วันก็ได้ ขอแต่ให้ลูกฆ่ามันจริง ๆ” พอตกตอนค่ำ สองผัวเมียเข้านอนกัน สีมาก็ถามเมียว่า “น้องเกลียดแม่ย่าจริง ๆ หรือ” เมียก็ตอบว่า “จริง ๆ ทั้งเกลียดทั้งชัง ถ้าจะให้พี่น้องอยู่ร่วมกับย่าต่อไปคงอยู่ไม่ได้อีกแล้ว” “ถ้าเช่นนั้นพี่ก็จะฆ่าท่านเสีย ดีไหมน้อง” นางก็รีบตอบทันทีว่า “เห็นดีเพราะเอาไว้ก็มีแต่สร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัวมีแต่แข่งแต่ด่า” สามียิ้มพูดว่า “เอาอย่างนี้นะ พี่ขอร้อง อย่งไงๆ ก่อนที่จะตายขอให้น้องทำดีกับท่านสัก สิบห้า วัน พอครบสิบห้าวันจะฆ่าท่านทันทีเลย แต่ตอนนี้ให้ทำดีกับท่านจนสุดความสามารถ” นางก็ตอบว่า “ยอว่าแต่สิบห้าวันเลย มากกว่านั้นก็ได้”

เมื่อแม่และเมียให้คำมั่นสัญญากับสีมาแล้วก็ได้ปฏิบัติต่อกัน แม่ย่ามีเงินมีทองเก็บหอมรอมริบได้ก็เอามาให้ลูกสะใภ้ จะไปบ้านเหนือบ้านใต้ เห็นผ้าถุง เสื้อสวาก็ซื้อมาฝาก ใครว่าลูกสะใภ้ไม่ดีก็บอกว่าไม่เป็นความจริง ลูกสะใภ้ดี ส่วนลูกสะใภ้ก็เปลี่ยนเป็นพูดจากับย่าไพเราะ ไม่ได้ยินเสียง คำบ่นของย่าเหมือนแต่ก่อน มีอาหารอร่อยก็แบ่งไว้ให้ย่า ถึงวันศีลวันพระก็เก็บดอกไม้มาขอขมาย่า เวลา นางขอขมานางก็จะพูดว่า “ที่ผ่านมालูกได้ล่วงเกิน ทางกาย วาจา และจิตใจ ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ก็ขอให้ย่อโหดกรรมให้อภัยลูกด้วย ต่อไปลูกจะไม่ทำผิดอีก เงินทองที่ย่ามอบให้ก็เก็บรักษาไว้ จะไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จะใช้จ่ายอะไรจะขออนุญาตแม่ก่อน”

จากสถานการณ์เช่นนี้ ทำให้สะใภ้กับย่ายรักใคร่กันเรื่อย ๆ มา ชาวบ้านชาวเมืองก็เห็นว่า มีความแตกต่างไปจากแต่เก่าก่อน วันเวลาที่สีมาได้กำหนดไว้แก่แม่และเมีย เหลืออีก 3 วัน ฉะนั้นสีมาจึงเอาง้าวที่อยู่ในฝักออกมาลับ ลับแล้วลับอีกจนคมมันวาว ขณะแม่ผ่านมานั้นก็กำลังกัดฟันเหลือกดาใส่พวกคนเดียว่า บัดนี้ละแม่เอ๊ย ผมจะได้ฆ่าลูกสะใภ้ให้แม่ดู มันมาถึงบ้านจะฟันคอมันเลย ขณะที่เมีย

ของสีมากำลังจูงควายอยู่ข้างล่าง และชั่วครู่เดียวลูกสะไภ้ก็เดินเข้าบ้าน ย่ำสังเกตเห็นอาการของสีมาน่ากลัว เห็นเดินไปทางนี้ที ทางนั้นที แสดงอาการร้าย ลูกสะไภ้ก็กำลังขึ้นบันไดมา ทันใดนั้นแม่ก็รีบวิ่งมาหาลูกชาย กันไว้ว่า “อย่าฆ่ามันเลยลูกสะไภ้แม่ดีจริง ๆ ลูกอย่าฆ่ามันเลย” พอแม่พูดจบ สีมาก็เอาง้าวไล่ฝักคิ่น แล้วเอาไปห้อยไว้ที่เดิม

วันต่อมาแม่ย่ำตื่นแต่เช้าไปสู่ขวัญชาวบ้านที่ออกกรรมใหม่ (อยู่ไฟตลอดลูก) สายสัปดาห์น้อย สีมาก็เอาง้าวมาลับแล้วก็เก็บเข้าฝักและพูดกับเมียว่า “วันนี้ละเธอจะเห็นฉันทมาเมีย อีกสักหน่อยท่านคงขึ้นบันได พอโผล่หัวมาฉันทจะฟันคอท่านทันที” ฝ่ายเมียเห็นพัวแสดงอารมณ์เช่นนั้นก็อ่อนนวยนาดขึ้นว่า “อย่าฆ่าท่านเถอะ ย่าดีต่อฉันจริง ๆ จะหายอย่างท่านไม่มีอีกแล้ว ท่านคิดต่อน้องจริง ๆ”

ขณะที่ย่ากำลังขึ้นบันไดมา เมียกลัวพัวมาจึงวิ่งไปกอดย่าไว้ ส่วนย่ากลัวลูกชายจะฆ่าลูกสะไภ้ก็วิ่งเข้ากอดลูกสะไภ้ต่างคนต่างกอดกันเพื่อป้องกันไม่ให้สีมากำคนที่ตนรัก ย่าและลูกสะไภ้ร้องไห้ไต่กันสะอึกสะอื้นด้วยความสงสารซึ่งกันและกัน

สีมาเห็นเช่นนั้นก็ยิ่งง้าวไล่ฝักคิ่น ยืนยิ้มอย่างสุขใจอยู่ข้าง ๆ แม่และเมียที่ตนแก้ปัญหาลูกสะไภ้กับเมีย ได้อย่างเรียบร้อยและตั้งแต่นั้นมาครอบครัวของสีมาก็มีความสุขตลอดมา

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นเล้ง ดาวลูกไก่

ได้พ่อเฒ่ากับแม่เฒ่าสองคน เอ็ดโสนอยู่ดินญ ทั้งสองเป็นคนทุกข์ชะ พอดตก้าเห็นกันพักกินหญ้าตามปะสา มีได้ผลอกินกะจำป่าเต๊ะ ได้พระรูปหนึ่งไปนั่งวิปัสสนา “เอ...เขาต้องรุดงค์ต่ออีกแล้ว” แล้วพระรุดงค์รูปนั้นหย่างกายมูบ้านแล้วกะมีดคำพอดี้ กะเลยได้ปึกกรดยู่เคื่อกะท่อมสองตำกับยาย กะเลยนั่งสมาธิมั่งอันเส พ่อเฒ่า-แม่เฒ่ากะว่าได้พระสงฆ์องค์เจ้ามาโผดมาผายเคื่อเฮินฮาวนี้เฮาหละมีคิดเอ็ดผลอไปถวายเป็นบ้อ สองเฒ่าปึกษาเคว เอ็ดแนวเลอมื้อนี้กะค้ำแล้วเฮาละไปหาผักขาวหญ้ากะมีทันมีได้แล้ว เฮาหละเอาผลอไปเป็นจ้งหันเฮื่อเพิ่มมื่ออื่นเข้า นอนแอ่นเควไปนำ คิดไปนำว่าหละเอาแนวเลอดีน้อพอดิพ่อเฒ่ากะได้ว่า “คิดได้หละ คิดได้หละ” คิดผลอได้ “แม่เฒ่าถามต่อ” “กะแม่โก้นันเค เอ็ดโคโอดแล้วขำมันทำผลอมี่ได้แล้ว” ฝ่ายแม่เฒ่ากะเอื่อจัดการเลย มื่ออื่นเข้าลูกแต่เช้าปาดคอ หลกหนด้มแต่ดิกจ้งหละทันจ้งหัน ฝ่ายแม่เฒ่าโกกกลูอยู่ตะลั้งกะท่อมได้หิ้งน้ำตาหยอยเว้านาลู ว่าลูเอี่ยมื่ออื่นเข้านี้แม่หละที่ปาดคอค้มแล้ว เฮื่อมูเจ้าเอื้อะหำกิ้นนำโหย่นำแก่ง ย่าไปหาไกลย่านแห่งย่านกำ มูนกเค้าแมวหละหยับไปกิ้น ย่าซ้ออย่าแล้วเคว เหื่อที่เควเคื่อลูเอี่ยมื่อเอ็ดแนวเลอ แนวเลอกะเฮื่อมูเจ้าที่เควสามคคิเคว มื่ออื่นเข้าแม่กะหละด้ายแล้ว ทำเบ็งเคื่อเขาหละปาดคอแม่ “เอ ! รั้วหละพาลูหนีไปเสบ้อ หนียูบ่อน้อ” คิดไปคคิมาผัดหละหนีแนวเลอ พื้นเล้งเกือเฮามาเฮื่อเข้าเฮื่อน้ำจันได้ลูเอ้า ! ตายกะตายละลูเอย คิดเห็นบุญคุณเพิ่มกะตอบแทนพื้นเสกเกลี้ยยอมตาย พอมีื่ออื่นเข้าสองตา ยายกะลูกนึ่งเข้าแต่ดิก ตาเฒ่ากะจับโกมาปาดคอ แม่เฒ่ากะด้นพับพับ ลูเฒ่ากะเห็นแม่ที่ปาดคอ ลูเฒ่ากะพา

ตัวโคดเข้ากองไฟตายตามแม่ทั้งหมัด แม่ไก่เกิดเป็นเทวดา ลูกไก่กะไปเกิดเป็นดาวไถน้อย เป็นดาวลูไถ อยู่ทางฟ้าชื่อว่า “ดาวลูไถ” ทำตัวนี้แหละ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ดาวลูไถ

มีตายายสองคน ทำสวนอยู่ที่เชิงเขา ทั้งสองเป็นคนยากจน พอตกคำก็กินผักกินหญ้าตาม ประสา ไม่มีอะไรกินก็กินปลาร้า กล่าวถึงพระองค์หนึ่งไปนั่งวิปัสสนา “เอ... เราเห็นจะต้องเดินทาง ต่อแล้ว” เลยออกเดินทางผ่านหมู่บ้าน พอดีมีดเสียก่อน ตรงกระท่อมของตายายแล้วก็นั่งลงทำสมาธิอยู่ ตรงนั้น พอที่จะมองเห็นกระท่อมได้ สองตายายก็คิดว่า “ตายแล้ว เราจะมีอะไรละให้ท่านกิน ท่านก็มานั่งสมาธิใกล้กับเราจริง ๆ ผักก็ไม่มีคอยากจริง ๆ เราจะเอาอะไรให้ท่านกิน” นอนคุยกันไปนอนคุยกันมา คิดอยู่อย่างนั้น ผัวก็คิดออก “คิดออกแล้ว คิดออกแล้ว” “คิดอะไรออก” “ไก่แม่ลูกอ่อนนั่นไง ฆ่าเลย” ฝ่ายเมียก็เห็นดีเห็นงามด้วย แม่ไก่อธิบอลูก ๆ ว่า “ลูกเอ๋ยพรุ่งนี้แม่ก็จะถูกฆ่าแล้ว” มีลูกเจ็ดตัว “ให้พวกเจ้าออกไปหากินตามห้วยตามแอ่ง อย่าออกนอกรั้ว เดี่ยวพวกเหี้ยว กา นกเค้าแมวจะมากิน ห้ามทะเลาะกัน ให้สามัคคีกัน ไม่ให้ทะเลาะกัน” “ครับ” “ยังงี้ ๆ ก็ขอให้พวกเจ้ามีความสามัคคีกัน พรุ่งนี้เช้าแม่ก็จะตาย คอยดูนะ เขาจะปาดคอแม่” “เอ!... หรือว่าเราจะพาลูกหนีไปเลย หนีหรือเปล่าหนอ” คิดไปคิดมาก็นึกถึงกตัญญูทศเวที ที่พวกเขาได้เลี้ยงดู ให้ข้าวให้น้ำจนได้ลูก ตายก็ตายละวะ” แม่ไก่อธิบถึงกตัญญูทศเวทีที่ถูกเลี้ยงมาเลยยอมตาย พรุ่งขึ้นยายเผาก็ลุกขึ้นหุงข้าว ผัวก็สูมไฟโคดเข้าจับไก่ แล้วก็เชือดคอทันที ไก่ก็ดิ้นพื้บ ๆ ลูกไก่เห็นแม่ถูกโยนเข้ากองไฟ ลูกไก่ก็โคดเข้ากองไฟตามไป เลยตายทั้งหมด แม่ไก่อธิบเกิดเป็นเทวดา ลูกไก่อธิบเป็นดาวไถน้อย (ดาวลูไถ) เป็นดาวลูไถอยู่บนฟ้าที่เราเรียกว่า “ดาวลูไถ” นั่นเอง

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

พื้นผู้ไทย เล็งแก้วหน้าม้า

ได้ยงสาวผู้หนึ่ง อุปฮ้างคือม้า คนโทไปฮ้างว่าแก้วหน้าม้า นางอาศัยอยู่เนาะเมิง เอ็ดไฮเอ็ดนาคือบ้านเมิงเฮนนี้แหละ พอเมิงนั้น ท้าวปิ่นทองลูชายเจ้าเมิงศิลาได้เอ็ดพิธีป้อยวาวเลอะดูโดยการเขียนสารติดไว้นมวัวแล้วกะป้อยไปนมลมนมอากาศ จันว้าวไปตม่มองเลอ และได้เพอเกบได้ จันผู้นั้นเป็นแม่ญิงยังหละเอาเป็นเมเส จันเป็นผู้เผ่า เด็กหรือว่าผู้ชายหละก้านลเอื้อโดยของมีค่าเป็นการตอบแทน พอดีว้าวไปตมอยู่เินนางแก้วหน้าม้า และนางกะเก็บได้ พอป้อยว้าวไปแล้ว ท้าวปิ่นทองกะได้เอื้อะติดตามว้าว บาดเห็นหน้านางแล้วท้าวปิ่นทองกะมีมกนางเลย มีปฏิบัติตามข้อความเนอะสารจ้อย ท้าวปิ่นทองกะได้เสนอเฮื้ออามาตย์เอื้อะไปเอื้อว้าวคินแต่นางมีเอื้อ ท้าวปิ่นทองกะอุอั้งแหลว จังได้พานางเฮื้อวังนาเส แต่มียอมอยู่กินนมนางเลย แล้วกะคนอยู่เมิงนั้นกะซังนางแก้วชู้คน ยามเห็นหน้านาง

ฝ่ายท้าวปิ่นทองกะเบี๊ยะเฮื้อเสนาอำมาตย์ แกล้งเอ็ดแพ้นางหลายๆแนว เพื่อยะบิบเฮือนางหนีเฮื้อจะเฮิน รืว่าตายไปเส แกล้งเฮือนางไปเอาอายุแต่ป้าผู้เต๋ว นางแก้วกะไปเอามาได้ เอ็ดผลอนางมีได้ พ่อแม่ท้าวปิ่นทอง กะส่งท้าวปิ่นทองไปอยู่เมืองอื่น เพื่อยะบิบท้าวปิ่นทองแต่งงานกับแม่ญิงผู้อื่น ก่อนไป ท้าวปิ่นทองสั่งนางแก้วหน้าม้าว่า ตอนที่ท้าวปิ่นทองมีอยู่นี้ เฮือนางได้ลู่เฮื้อได้ จันมีได้กับมาหละไล่หนีมือท้าวปิ่นทองเฮื้อไปแล้ว นางแก้วหน้าม้ากะไปดักถ้ำเบ็งข้างทางแล้วทอดหน้าม้าเฮื้อเป็นญิงสาวที่ซบงามกาทำหว่า ท้าวปิ่นทองไปเห็นจื่อมีได้กะเลยชู้กันนัมนางหลายมือ จังเฮื้อยังต่อไป ฝ่ายนางแก้วหน้าม้ากะหลบนอนกับสามีแล้ว กะคืนมาอยู่เฮินคือเก่า

กล่าวถึงท้าวปิ่นทอง เมื่อไปอยู่เมืองอื่นแล้ว กะได้ลู่สาวเมิงนั้นเป็นเม ต่อมาท้าวปิ่นทองเกิดคิดฮอดบ้านเมิงของตน จังได้เดินทางกับคืนมาบ้าน ระหว่างทางท้าวปิ่นทองได้ต่อสู้กับยักษ์ ท้าวปิ่นทองทำถ่าหละแพ้ยักษ์ พอดีแก้วหน้าม้า หูจู้กว่าโศกำลังตกอยู่อันตราย จังปอมเป็นผู้ชายมาซ้อยต่อสู้กับยักษ์จนชนะ นางกะฟ้าแล่นเข้าเมิงก่อน ฝ่ายท้าวปิ่นทองมาเห็นนางแก้วหน้าม้ากะยังช้งอยู่คือเก่า แสงเห็นว่านางได้ท้องแสงช้งทั้งหว่านางได้ชู้ นางกะพยามเว้าเล็งลาวเฮื้อฟัง ท้าวปิ่นทองกะมียอมรับฟังเพาะว่ามีเชื้อวามีเป็นไปได้

ต่อมาได้ยักษ์เมิงหนึ่งยกทัพมาลบกกับเมิงท้าวปิ่นทอง ไปรบกะแพ้ยักษ์ กับมาเมิงหาคนอาสาไปรบกะมีได้เพออาสา 1 นางแก้วหน้าม้าจังได้อาสาไปลบก หละนางกะลบกชนะยักษ์ ชู้คนจังได้ยอมรับนาง ยิ่งมือตอนนางทอดหน้าม้าเฮื้อกะเป็นญิงสาวสวยงามกาทำ ท้าวปิ่นทองฟ้าฮับเฮือนางเป็นมเหสี แล้วกะปกครองบ้านเมิงต่อมาอย่างได้ความสุข.

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่อง แก้วหน้าม้า

มีหญิงสาวคนหนึ่ง รูปร่างหน้าตาเหมือนม้า คนทั่วไปเรียกนางว่าแก้วหน้าม้า นางอาศัยอยู่นอกเมืองทำไร่นาเหมือนคนทั่วไป ครั้งหนึ่ง ท้าวปิ่นทองลูกชายเจ้าเมืองได้ทำพิธีปล่อยวาวเลือกคู่ โดยเขียนเป็นจดหมายติดบนวาวแล้วปล่อยไปในข้อความจดหมายมีว่า ถ้าวาวขาดไปตกที่ใด และมีผู้ใดเก็บได้ หากเป็นผู้หญิงก็เอามาเป็นภรรยา แต่หากเป็นคนแก่ เด็ก หรือผู้ชาย จะกำนัลด้วยของมีค่าเป็นการตอบแทน ปรากฏว่าวาวของท้าวปิ่นทองได้ไปตกที่บ้านของนางแก้วหน้าม้า และนางก็เก็บได้ เมื่อปล่อยวาวไปแล้ว ท้าวปิ่นทองก็ได้ออกติดตามวาว เมื่อเห็นนางแล้ว ท้าวปิ่นทองไม่รักและไม่ปฏิบัติตามข้อความในจดหมาย ท้าวปิ่นทองจึงให้เสนาอำมาตย์ ออกไปขอว่าคืนแต่นางไม่ให้ ท้าวปิ่นทองก็จันใจ จึงพานางเข้าไปในเมืองด้วยแต่ไม่ยอมนอนกับนางจันสามีภรรยาทั่วไป และทุกคนในเมืองก็เกลียดชังนาง เมื่อเห็นหน้าของนาง ส่วนท้าวปิ่นทอง และเสนาอำมาตย์ก็พยายามกลั่นแกล้งนางต่าง ๆ นานา เพื่อให้นางหนีออกจากเมืองหรือตายไปเสีย เช่น แกล้งให้นางไปเอายาในป่า แต่นางแก้วหน้าม้าก็เอามาได้ ทำอะไรกับนางไม่ได้ พ่อแม่ของท้าวปิ่นทอง ก็ส่งท้าวปิ่นทองไปอยู่ที่เมืองอื่น เพื่อให้ท้าวปิ่นทองแต่งงานกับคนอื่น ก่อนไปท้าวปิ่นทองสั่งนางแก้วหน้าม้าว่า “ตอนที่ท้าวปิ่นทองไม่อยู่นี้

ให้นางมีลูกให้ได้ หากไม่มีจะไล่นางออกไป” เมื่อท้าวปิ่นทองไปแล้ว นางแก้วหน้าม้าก็ไปดักรออยู่ข้างทางแล้วถอดหน้าม้าออกเป็นหญิงสาวที่สวยงามมาก เมื่อท้าวปิ่นทองเห็นจำไม่ได้ก็อยู่กับนางหลายวัน จึงออกเดินทางต่อไป ส่วนนางแก้วหน้าม้า เมื่อได้หลับนอนกับสามีแล้ว ก็กลับมาอยู่เมืองตามเดิม

กล่าวถึงท้าวปิ่นทอง เมื่อไปอยู่ในเมืองอื่นแล้ว ก็ได้ลูกสาวเจ้าเมืองนั้นเป็นภรรยา ต่อมาท้าวปิ่นทองเกิดคิดถึงบ้านเมืองของตน จึงเดินทางกลับ ระหว่างเดินทาง ท้าวปิ่นทองได้ต่อสู้กับยักษ์ ท้าวปิ่นทองมีท่าทีว่าจะแพ้ก็พอดีนางแก้วหน้าม้า รู้ว่าสามีกำลังตกอยู่ในอันตราย จึงปลอมตัวเป็นชายมาช่วยต่อสู้ จนได้ชัยชนะ นางก็รีบกลับเข้าเมือง ส่วนท้าวปิ่นทอง เมื่อเห็นนางแก้วหน้าม้าก็ยังเกลียดชังเหมือนเดิม ยิ่งเห็นนางตั้งครุฑ ก็ยิ่งเกลียดและหาว่านางมีชู้ นางก็พยายามเล่าเรื่องราวให้ฟัง แต่ท้าวปิ่นทองก็ไม่ยอมรับฟังเพราะไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้

ต่อมาได้มียักษ์เมืองหนึ่งยกทัพมารบเมืองท้าวปิ่นทอง ไปรบก็แพ้ยักษ์ เมื่อกลับเข้าเมืองมาหาคนที่จะอาสาไปรบไม่มีใครอาสา นางแก้วหน้าม้าจึงอาสาไปรบ และนางก็รบชนะ ทุกคนจึงยอมรับนาง ยิ่งเมื่อนางถอดหน้าม้าออกเป็นหญิงสาวที่สวยงามมาก ท้าวปิ่นทองจึงรีบรับเอานางเป็นมเหสีและครองเมืองต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล่า ท้าวหอยไ้

พญาขันดีและมเหสีกำบาง คงเมืองจำปา ได้โอรสเป็นหอยไ้ อันกะพญาขันดี กะฮักแพงแกลดาย ลูกชายหอยไ้เพิ่นหนะ แต่ว่านางกำบางผู้เป็นแม่ผัดลักอายคนเ้าะลูเป็นหอยไ้หนะ นางกะเลยหาทางฮื้อนางสนมกรรมวัง เอาไปทิ่มไว้แต่หนองนั้ม ต่อมาท้าวหอยไ้เพิ่นเคิบเป็นบ่าวน้อยพอดิ ทมเว้าผู้สาวเป็นกะต้องการเยื่อะได้ชู้ได้แฟนแหละเพิ่นกะดี กะเลยมียอมกินเมื่อบ้านเมื่อเมืองมิเปิดเผยร่างที่แท้จริงห้องเจ้าของ บาดนี้ท้าวหอยไ้โตมาลอยน้ำ ท้าวหอยไ้มาปะโหลอยู่เมืองพาราณสี แหละเห็นยายจำโสนทุกซัยะ กะคิดเยื่อะซ้อยเลยลงไปยู่เื่อะกระเบาะนั้มห้องยาย พอดิยายจำโสนเห็นหอยไ้กะคิดเยื่อะเอาไปเื่อดกิน แต่มีว่าหละห่าวิธีเลอหอยไ้กะมิต้าย ยายกะเลยเอาจ้งไว้เื่อใหยู่เื่อะกะต้อบน้อยก้างปายายยายจำโสนไปขอทาน ท้าวหอยไ้กะเื่อะมาจ๊ะไห แล้วกะเบาะเื่อมดเื่อไปเื่อเื่อเินเื่อยายเมือ ยายยายกับมากะแปกเจือแหละคิดว้าพระอินทร์มาเริมิตเื่อ ท้าววิชาผู้เมิงตักศิลา ยกทัพมาขอมาพระธิดาทั้ง 7 ไปเป็นมเหสี ท้าวพาราณสีประกาศหาคนมารบกับท้าววิชา แต่มีได้เพออาสาเนื่อะจ๊ะท้าวหอยไ้ ท้าวหอยไ้ดำคินไปปะโหลฮื้อนังเจ็งกองทัพอ้าววิชา แล้วแบ่งฮ้างเป็นก้อนหินโหลง ท้าววิชาฮึงธนูเื่อหิน หินก่ายเป็นชายรูปงาม แล้วเอาธนูห้องวิชาแกว่งเื่อกองทัพอ้าววิชาลั้มต้ายทั้งกองทัพอ้าววิชาฟ้าวแล่นหนีเมื่อเมิง มีได้เพอฮู้จกัว่าท้าวหอยไ้ห้องยายจำโสนเป็นผู้ปาบท้าววิชา ท้าวหอยไ้เยื่อะได้เม จังเื่อยายยายจำโสนไปลู่ขอสาวเมิง ต่อมาขอสาวชาววัง แต่กะมีได้เพอยอมแต่งกับท้าวหอยไ้เลย ท้าวหอยไ้เื่อยายไปขอพระธิดาท้าวพาราณสี ท้าวพาราณสีตามพระธิดาทั้ง 7 กะมีได้เพอยอมเ้าท้าวหอยไ้เลย เนื่อะจ๊ะนางเกสสินี พระธิดาองค์ที่ 7 ท้าวพาราณสีหละยกนางเื่อหอยไ้

แต่อำมาตย์ทักท้วงว่ามีผู้โค่นแล้ว เหละเชื้อฮ้องคำดองหลาย ๆ มาเชื้อเต็มบ้านเต็มเมือง อำมาตย์จึงยอมเชื้อเอา มื้ออภิเษก นางเกสสินี ตั้งเงินไขว้ นางหละยอมย่นมั่วท้าวหอยโข่ง ตอนที่หอยโข่งกลายเป็นคนเสก่อน หอยโข่งจึงเอือนางไปสร้างปราสาทหลังเม่อภายใน 9 มื้อ แล้วผู้เจ้าหละยอมเป็น แต่ตอนกลางคืน หอยโข่งกะเนรมิตปราสาทขึ้นเอง แล้วกะถอดรูปเ้าะเป็นชายรูปงาม ท้าวพารามสีจึงได้จัดงานอภิเษกเชื้อ

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวหอยโข่ง

พญาขันตีและมเหสีคำบาง แห่งเมืองจำปา มีโอรสเป็นหอยโข่ง พญาขันตีรักใคร่โอรสมาก แต่มเหสีคำบางอับอายชาวเมือง จึงให้สนมเอาไปทิ้ง นางสนมเอาไปปล่อยไว้ที่หนองน้ำ ต่อมาหอยโข่งต้องการแสวงหาคู่ จึงไม่ยอมกลับเมืองและเปิดเผยร่างที่แท้จริงของตน หอยโข่งมาโผล่ที่เมืองพารามสี และเห็นย่าจำสวนยากจน ก็คิดจะช่วยลงไปอยู่ในกระบอกน้ำของย่า เมื่อย่าจำสวนเห็นหอยโข่งก็คิดจะเอาไปกิน แต่ไม่ว่าจะฆ่าด้วยวิธีใดหอยโข่งก็ไม่ตาย นางจึงเอาใส่ไหไว้ เมื่อย่าจำสวนออกไปขอตาน หอยโข่งก็ออกจากไหแล้วสั่งให้มดปลวกสร้างบ้านให้ย่าใหม่ เมื่อย่ากลับมาก็แปลกใจและคิดว่าพระอินทร์เนรมิตให้ ท้าววิชาแห่งเมืองดักศิลา ยกทัพมาขอธิดาทั้ง 7 ไปเป็นมเหสี ท้าวพารามสีประกาศหาคนมารบกับท้าววิชาแต่ไม่มีใครกล้าอาสา นอกจากท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งคำคืนไปโผล่ที่ทัพท้าววิชา แล้วแปลงร่างกายเป็นหินก้อนใหญ่ ท้าววิชายิงธนูใส่หิน หินกลายเป็นชายรูปงาม แล้วเอาธนูของท้าววิชา ขว้างใส่กองทัพท้าววิชา ล้มตายทั้งกองทัพ ท้าววิชาถึงหนึกลับเมือง ไม่มีใครรู้ว่าท้าวหอยโข่งของย่าจำสวนเป็นคนปราบท้าววิชา ท้าวหอยโข่งอยากมีภรรยา จึงให้ย่าไปสู้ขอสาวชาวเมือง และต่อมา ขอสาวชาววัง แต่ไม่มีใครยอมแต่งงานกับหอยโข่ง หอยโข่งให้ย่าไปสู้ขอพระธิดาท้าวพารามสี ท้าวพารามสีตามพระธิดาทั้ง 7 ก็ไม่มีใครยอมแต่งงานด้วย นอกจากนางเกสสินี พระธิดาองค์ที่ 7 ท้าวพารามสี จะยกนางให้หอยโข่ง แต่อำมาตย์ทักท้วง ไม่คู่ควรกัน และให้เกลี้ยเรียกค่าสินสอดแพง ๆ เมื่อท้าวหอยโข่งหาสินสอดมาให้ อำมาตย์ก็เรียกสินสอดอีกจำนวนหนึ่ง หอยโข่งให้เหล่ามดปลวกหา มาให้จนเต็มเมือง อำมาตย์จึงยอมแพ้ เมื่อถึงวันอภิเษก นางเกสสินี ตั้งเงื่อนไขว่า นางจะยอมอยู่กับหอยโข่งต่อเมื่อหอยโข่งกลายเป็นคน หอยโข่งจึงให้นางสร้างปราสาทหลังใหม่ภายใน 9 วัน แล้วตนจะยอมเป็นคนแต่พอตกกลางคืน หอยโข่งก็เนรมิตปราสาทขึ้นเอง แล้วก็ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ท้าวพารามสีจึงจัดงานอภิเษกให้

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พันธุ์ไทย เล็งทำวเต้าน้อย

ยายเฒ่าผู้หนึ่งเอ็ดไร่แดงเป็นอาชีพมือนึงขายผู้หนึ่งได้เท่าใดหนึ่งจึงใดเอาไปเลี้ยงไว้ยามไปไร่
ยายกะเอาเสื่อลงกะพายไปนัม หลังจากอันมะแดงที่ขายไปไว้กะอื่นช้งามหลายอันนัมมือ

ยายกะเลยแพงเต่าไต่ขึ้นกะเท้า มือนึงยายไต่หิ้งเงแสงแคนดังมาตะโงะเอน ยายกะจอบไปเบิ่งเต่า กะเห็นชายหนุ่มอุปงามผู้หนึ่งนั่งเป่าแคนอยู่ คนยูกำบ้านนั้นกะพาเต่ามาฟังแสงแคน ยามได้ผู้มาเบิ่งท้าวเต๋าน้อยกะแล่นเข้าไปอยู่ในกะดอง ทั้งเบ้าเฮื้อยายปิดเป็นความลับ ต่อมาท้าวเต๋าน้อยเอื้อยายไปสู่ขอลุสาวห้องเศรษฐีเฮื้อผู้เจ้า ยายเฒ่ากะได้เอ้ามะแตงไปสู่ขอ เศรษฐีกะได้ยายเฒ่าจะเอน ทั้งเบ้ามะแตงยายทิมพ้อม มะแตงเต๋ากายเป็นเงินเป็นทอง แล้วเศรษฐีกะเบ้าเฮื้อยายเฒ่าปักโก๋กโก้ย กกอ้อย แต่กะท้อมห้องยายฮอดเอนเศรษฐี เอ็ดเฮื้อแล้วภายในคืนเดว จังหละยกุลสาวเฮื้อ ท้าวเต๋าน้อยกะปักโก้ยปุ้อ้อยตามที่เศรษฐีเฮื้อได้ เศรษฐีฮ้องลุสาว 7 คนมากะมีได้เพอเอาท้าวเต่า นางหล้าลุสาวน้อยเฮื้อจะตุ้ท้าวเต๋าน้อยกะเลยตกลงเอาเส นางหล้ากับท้าวเต๋าน้อยเอาเดวแล้ว ท้าวเต๋าน้อยกะได้ทอดคาบเอ้าะกายเป็นชายหนุ่มอุปงาม จับโบสย เศรษฐีกะฮักแพง เพาะท้าวเต่าเป็นคนคุณคนขยัน- เอี้ยทั้ง 6 เห็นแนวนั้นจังลงเอาเต่ามานอนกับผู้เจ้าเบิ่ง เต่าขี้เลื้อนุ้แอ้ ห่องนางทั้ง 6 โหลดกายเหมือนจี่เต่ามาจนสุ่มนี้แหละ.

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวเต้าน้อย

หญิงชราคนหนึ่งมีอาชีพทำไร่แดง วันหนึ่งนางจับเต่าได้ตัวหนึ่ง จึงนำไปเลี้ยงไว้ เวลาไปทำไร่นางก็เอาใส่ย่ามไปด้วย หลังจากนั้นแดงที่นางปลูกไว้ก็งอกงามขึ้นมากเรื่อย ๆ นางจึงรักเต่ายิ่งขึ้น วันหนึ่งนางได้ยินเสียงแคนดังมาจากในห่อ เมื่อนางแอบดูก็เห็นชายหนุ่มรูปงามคนหนึ่งเป่าแคนอยู่ คนในหมู่บ้านพากันมาฟังเสียงแคน เมื่อมีคนมาท้าวเต่าก็หนีกลับเข้ากระดอง และให้ยายปิดเป็นความลับ ต่อมาท้าวเต่าให้หญิงชราไปลู่ขอบุตรสาว ของเศรษฐีให้แก่ตน หญิงชราได้นำผลแดงไปลู่ขอ เศรษฐีจึงไล่นางออกจากบ้าน และขว้างผลแดงของนางทิ้งไป ผลแดงแตกกลายเป็นเงินเป็นทอง แล้วเศรษฐีก็สั่งให้หญิงชราปลูกต้นกล้วยต้นอ้อย จากนั้นกระท่อมของนาง มาจนถึงบ้าน เศรษฐีให้เสร็จในหนึ่งคืน แล้วจะยกบุตรสาวให้ ท้าวเต่าน้อยสามารถปลูกต้นกล้วยต้นอ้อยตามที่เศรษฐีต้องการได้ทันที เศรษฐีเรียกบุตรสาวทั้ง 7 คน มาถามไม่มีใครยอมแต่งงานกับท้าวเต่า มีแต่นางสาวบุตรสาวคนสุดท้ายต้องสงสัยว่าท้าวเต่าจึงยอมตกลง เมื่อแต่งงานแล้ว ท้าวเต่าได้ถอดคราบเต่าออกกายเป็นหนุ่มชายรูปงาม เศรษฐีก็รักใคร่ เพราะท้าวเต่าเป็นคนขยัน ฟ้าสาวทั้ง 6 ลงอาใจมานอนกับตนบ้าง เต่าจึงรักเร้าของนางบ้าง เพราะเหตุนี้ผู้หญิงจึงมีกลิ่นรักเร้าจนถึงปัจจุบัน

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไท เลื่องนางผมหอม

กะแต่หึ่งมาแล้ว ณ เมิงเมิงนึ่งเจ้าเมิงไดลุสาวผู้หนึ่งชื่อว่า นางสีดา มือนึ่งนางเยอะไปเท่วป่า
กะเลยไปขออนุญาตนมัฟ้อ ฟ้อกะอนุญาตเฮ้อไป ฟ้อกะเฮ้อเสนาอำมาตย์เป็นบรืวารนมันางไปเบ็งแยง
นางมีเฮ้อได้รับอันตราย บังเอิญนางได้หลงป่าเข้าไปกลางป่ากลางดงยูหลายมื่อหลายคืน นางสีดา
เยอะกินนมัหลาย จานนมักินที่เอาไปกินนำทางผัดเหมิดเส ได้ท่อนมัยฮอยซ้างฮอยกะทิง เอ็ดเฮือนางสี
ดาตั้งท้งยูลุ ได้ลูเอ๊ะมาเป็นผู้ยั้งท้งสอง คนแรกเกิดมาแล้วผัดได้เส้นผมที่กินหอม กะเลยตั้งชื่อว่านาง
ผมหอมอผู้หนึ่งชื่อว่านางลุน หลายปีต่อมานางน้อยท้งสองกะเติบโตเป็นผู้สาว ไปด้นนมัเพอเขากะเว้าเฮ้อ
ว่าลูมีได้ฟ้อจ้อลื้อมีได้ซุย เป็นลูสัตว์ นางผมหอมกะคิดน้อยเจ้อผู้เจ้า จ้งได้โซเอานางลุนผู้้องเอ๊ะนมัฟ้อ
ผู้เป็นซ้าง กะไปพบซ้างโหลงโตนี้้ง กะมีแน้เจ้อว่าเป็นลูผู้เจ้าเพ็ง กะเฮ้อเด็กน้อยสองคนได้โงงเพอได้
ฮั้นได้แหละแม่น นางผมหอมโตได้สุด แต่นางลุนโตมีได้กะเลยที่ซ้างโหลงจับกินเส เพาะนางลุนเป็นลู
กะทิง

ซ้างโหลงผู้ว่าฟ้อห้องนางผมหอม กะได้เอานางผมหอมไปเล็ง เบ็งแยงเป็นอย่างดี จนนาง
เติบโตเป็นสาวอายุ 16 ปี นางกะเยอะได้ผู้มาเป็นคู่โตโผเม นางกะเซนสารเส่อผอบรืว่าอุปได้ฝ่าปีดอย่างดี
นางกะเอาเส้นผมอันหอมโหนดห้องนางเส่ออุปไปนมั เพอว่าเป็นการเซงทายหาคู่ฮัก ท้าวขุนไทยเป็น
กษัตริย์หนุ่มเมิงนึ่ง เห็นอุปไหลมาตามน้ำ กะใจเบ็งท้าวขุนไทยหลงไหลกินหอมนางหลายมื่อได้ กะเลย
เอ๊ะยังคิดตามหาเจ้าของผจนพบแล้วกะได้ล้กลอบเอาเด่วมีเฮ้อซ้างฮู้จักจนนางได้ลุ 2 คนจ้งพาเด่วหนี
ฟ้อเมอบ้านเมิงคน ฟ้อซ้างฮู้จักว่าลูถักหนี ฟ้อกะทำทางลัดลูไวมีเฮ้อไป ท้าวขุนไทยกับนางผมหอมได้
ซุดหลุมเพาะไว้ลัดเฮ้อตกแล้วฮั้นมีได้แหละ ได้นมมีทันฟ้อซ้างแลนนมลูไปตกหลุมฮั้นมีได้เลยเจ้อฮาดคำ
ยนางผมหอมฮู้จักว่าฟ้อตกหลุมต่ายกะเลยกินมาเม้นศพเม้นคาบฟ้อซ้างแล้วจ้งได้เมอนมลูโผ

นางผมหอม ท้าวขุนไทยได้พาเด่วคืนเมอบ้านเมิงระหว่างทางกะพบกับผีพาย ยาดแยงเอาท้าว
ขุนไทย ซุกนางผมหอมเฮ้อจมน้ำ พระอินได้มาซ้อยไว้ ในที่สุดนางผมหอมกะได้คงฮักกับโผอย่างมี
ความสุขสืบต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง เรื่อง นางผมหอม

กาลครั้งหนึ่ง ณ เมืองเมืองหนึ่ง เจ้าเมืองมิดิอาจค์หนึ่งชื่อ สีดา นางอยากไปเที่ยวป่าจึงไปขอ
อนุญาตบิดา บิดาอนุญาตตามประสงค์และให้มิเสนาอำมาตย์เป็นบรืวารไปด้วยเพื่อความปลอดภัยของ
นาง บังเอิญนางได้หลงป่าเข้าไปในกลางป่าใหญ่ลึกละหลายวันหลายคืน นางรู้สึกกระหายน้ำมากน้ำที่
เตรียมไปก็หมดลง จึงดื่มน้ำในรอยเท้าซ้างและกะทิง เป็นเหตุให้นางตั้งครรภ์เมื่อคลอดบุตรออกมา
เป็นหญิงท้งสองคน คนแรกเกิดมาแล้วมีผมหอมมากจึงได้ชื่อว่า “นางผมหอม” อีกคนชื่อนางลุน

กาลต่อมากุมาริท้งสองโตขึ้นถูกเพื่อน ๆ ล้อว่าเป็นลูกสัตว์ นางผมหอมน้อยใจ จึงชวนน้องสาว
ออกเดินทางตามหาซ้างผู้เป็นพ่อในที่สุดก็ไปพบซ้างเชือกหนึ่ง ซ้างไม่แน่ใจว่าเป็นลูกสาวของตนจึงมี

การพิสูจน์กัน คือถ้าทั้งสองเป็นลูกจริงก็จะสามารถไต่ดวงช้างซึ่งยาวมากนี้ได้ตลอด นางทั้งสองจึงได้ตกลงทดลองดู นางผมหอมสามารถไต่ได้ตลอด ส่วนนางลุนไต่ไม่ได้จึงถูกช้างจับกินเป็นอาหาร เพราะความจริงแล้วนางลุนเป็นลูกของกระทิง

ช้างผู้พ่อได้เลี้ยงดูนางผมหอมเป็นอย่างดี จนนางเติบโตเป็นสาวอายุได้ 16 ปี นางอยากมีคู่รัก จึงเขียนสารใส่ผอบพร้อมนำผมหอมใส่ไปด้วย เพื่อเสี่ยงทายหาคู่รัก ขุนไทยกษัตริย์หนุ่มเมืองแห่งหนึ่งได้รับสารแล้วเกิดหลงใหลในกลิ่นหอมของผอบนาง จึงออกเดินทางติดตามจนพบและได้ลักลอบได้เสียกับนางจนได้บุตรและธิดา 2 คน จึงพากันหนีพ่อ ซึ่งเป็นช้างไปอยู่เมืองมนุษย์ ช้างได้ออกติดตามหาลูกสาวอย่างสุดความสามารถ ในที่สุดก็มาพบลูกสาวได้้อยู่กินกับกษัตริย์หนุ่มอย่างมีความสุข ช้างขอร้องให้ลูกสาวกลับไปอยู่กับพ่อแต่ลูกสาวไม่ยอมไป พ่อเสียใจ จนขาดใจตายด้วยความรักลูก

นางผมหอม ขุนไทยกษัตริย์หนุ่ม พร้อมกับบุตรธิดา ยังไม่หมดอุปสรรค นางถูกผีพรายทำร้าย และปลุกให้จมน้ำเพื่อหวังแย่งสามีของนาง แต่พระอินทร์ก็มาช่วยเอาไว้ ในที่สุดนางผมหอมก็ได้อยู่ครองรักกับขุนไทยอย่างมีความสุขต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล็ง ท้าวเจ็ดโหมยเจ็ดไห

กะแต่เหิงมาแล้ว ยังได้คอบโคนี้ยังอาศัยอยู่แต่ป่า ทุกข์ยะอิดอยู่อิดกินหลาย แต่ว่าคนเฮนั่น มันเยอะเฮนั่น ตำราละได้ว่า อิดท้อเลอผัดแสงท้องช้างโสมเพิ่นว่าได้ เฮนนี้กะคือนั่นหละลูชายผู้หนึ่งเพิ่นกะกินเป็นคนกินสีชะสีโซกินแต่หละคาบเหมิดเข้าเจ็ดโหมยเจ็ดไห กะแต่ได้ลูผู้นี้มานี้แหละพ่อแม่หละเคิดฮ้อนุ่นวายหลายได้ เอ็ดกินเทื่อหละหลายๆเทื่อจั่งอิมทั้งสองโหมยกะเลยอุกอ้งปีกษาได้ว่า “มันคือหละเป็นโตโขงเจ็ดโตหละมะเอ็ดเฮือเฮาทุกข์ยะแนวนี อิบหาทางเฮามันหนีมีดีบ้อ” ทางพ่อเพิ่นเ้าะความคิด “คีคือเตวขันมีได้มันเฮากะมีทุกข์ฮาวนี้เตอะ” แม่เพิ่นก็เห็นนม

สองโหมยเคิดได้กะโซลูไปป่าพาไปค้องช้างคิดว่าหละเฮือช้างเยบต่าย ตอนกำลังไปทำช้าง ท้าวเจ็ดโหมยเจ็ดไหผัดแสงหลายกว่าช้าง ผัดค้องได้กะเลยพาเตวี่ช้างเม่อเฮินอย่างชำบายเส สอดเฮินแทนที่พ่อแม่หละเพิ่น ผัดแสงฮ้ายแสงฮ้อนเสอูลูใส่ฮ้อปอยช้างเม่อเตวี่

ต่อมายังมีแล้วเจอโหมยอยู่ กะคิดอุบายอิหละ บาดนี้พาลูไปหาเพิ่น พอไปสอดกกไม้โหลงพ้อกับแม่เป็นไทบักกกไม้แล้วเบ้าะเฮือลูถ้าฮับกกไม้ไว้คิคว่าหละกกไม้ทับลุดต่าย ลูชายสงสัยกะเลยถามพ่อแม่ว่า “เอ็ดผลอพ้อ จังบักกกไม้โหลงกะค้อ” พ้อตอบคัดบทว่า “ฮว่าย บักกกโหลงนั้นแหละเยอะได้เพิ่นหลาย มึงถ้าเบ้าะโลดฮ้อนอย่าว่าหลายความ” ลูชายกะฟังความพ่อแม่กะเอ็ดนำ พ้อกกไม้โหลงลุ่มลงทับลูชายจมน้ำ พ้อแม่กะคิดว่าลูชายต่ายคักแล้วกะพาเตวี่เม่อเฮิน เทวดารักษาป่าไม้อยู่เพิ่นกะเห็นว่าต้นไม้ทับคนอยู่กะเยอะคู้ กะเลยช้อยพะละกำลังลูชายแสงหลายกว่าเก่า เบ้าะกกไม้โหลงเม่อเฮือพ้อแม่สอดเฮินได้ชำบาย พอสอดเฮินกะถามพ่อแม่ว่า “เอ้ากกไม้โหลงไว้ซิเลอ” แทนที่พ่อแม่หละคิอคิเจ้อ

ผัดแสงสูงแสง ย้อนลูมีต้ายสมเจือ กะเลยเบ้าะเฮื้อลู่เบ้าะกไม่ว่างนั่มไว้ลู่กะเบ้าะไปขวางไว้ตามที่
 พ่อแม่เบ้าะสองท้อแล้วลู่กะยังมีต้ายอยู่ โผเมกะอุกอ้งมิแล้ว บาคนี้คิดอุบายเม่ออีกท้อก่อนนำ โผเม
 กะเฮื้อลู่ไปเฮื้อลู่แมวมมาเล้ง ความจริงเป็นลู่เสมอ โดยพ่อแม่เยอะเฮื้อลู่เสอกินลู่เจ้าต้าย ตกลงเด้า กะเลย
 โชลู่ว่า “บ๊ะหลอย บ๊ะไปเฮื้อลู่แมวมมาเล้ง” พอไปสอดถ้ำกะเบ้าะเฮื้อลู่เฮื้อถ้ำไปเอาแมว พอลู่เฮื้อถ้ำพ้อ
 กับแม่กะฟ้าวคินเมอเฮิน พอลู่เฮื้อถ้ำพบแต่แม่เสื่อ แม่เสื่อเห็นคนกะกระโดดตะคุบเด็กน้อยกิน พอติลู่
 ชายผัดแสงหลาย เสื่อขบกะมีเฮื้อมีเป้ผลอจ่มอง แม่เสื่อขบมีได้เลยแล่นเฮื้อปาไป ท้าวโมยท้าวไหกะ
 อุ้มเฮื้อลู่เสื่อเม่อเฮื้อพ้อแม่เล้ง พอพ้อแม่เห็นลู่ชายเฮื้อลู่เสื่อมาเฮื้อผัดเกิดขานแม่เสื่อนำมา ผัดอ้ายลู่หละ
 “มีเฮื้อ มีเฮื้อ เฮื้อลู่แมวไปไว้มองเก่าแม่ะ” ลู่ชายกะเฮื้อลู่เสื่อไปไว้มองเก่าเส

ฝ่ายพ้อแม่กะยังมีลู่ลละความพยามเยอะเฮื้อลู่ชายต้าย พอติกำลังแอนเด้าอยู่ ผัดได้หิ้งลู่น้องพ้อ
 คำเลอลำเอาประกาศว่า “ตอนนี้กำลังได้ห่อนไม้โหลงมาขวางเลอลำเอาอยู่ เพอได้ความสามารถเฮื้อ
 เฮื้อได้ เจ้านายหละเฮื้อลางวัล เป็นเสื่อผ้าแนวอยู่แนวกิน มากหลาย พ้อแม่ได้หิ้งแนวนั้นกะฮู้จักแล้ว
 ว่าห่อนไม้ฮั่นนั้นละ ลู่เจ้าเฮื้อไปทิมไว้กะเลยฮ้องลู่มาแล้วกะเฮื้อลู่ไปเบ้าะเฮื้อห่อนไม้ฮั่นนั้นเฮื้อจะทาง
 เลอลำเออเส ลู่ชายกะไปเฮื้อเฮื้อ พ้อค้ำกะเลยเฮื้อรางวัล อย่างมากหลายแนวจินทองเสื่อผ้า แนวอยู่
 แนวกินบ่อแผะ ไปเฮื้อพ้อแม่อย่าคิดเยอะฮื้อลู่ต่อไป คอบโคนี้กะเลยฮ้อนนั่มเด้าอย่างมีความสุขประสา
 พ้อแม่ลู่ต่อไป.

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วยังมีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ชายป่ามีฐานะยากจนจนขึ้นแค้นมาก ทั้ง
 สองมีลูกชายคนหนึ่งมีนิสัยการกินที่ผิดปกติจากคนทั่วไปมาก คือกินจุเป็นพิเศษ แต่ละมือน้องต้องกินข้าว
 ถึงเจ็ดหวดกินอาหารถึงเจ็ดไหถึงจะอิ่ม ชาวบ้านทั่วไปจึงให้ชื่อว่า “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” เมื่อได้ลูกคน
 นั้นพ้อแม่เดือดร้อนมาก ต้องทำอาหารทีละมาก ๆ จึงจะพอกิน ทั้งสองผัวเมียปรับทุกข์กันว่า “มันคง
 เป็นตัวกาลกิณี เกิดมาสร้างความยุ่งยากให้เราควหาทางกำจัดให้มันหนีจากเราดีไหม” ฝ่ายสามีแสดง
 ความเห็น “ดีเหมือนกันเราจะได้อยู่เป็นสุขเสียที” เมียเห็นด้วย

สองสามีภรรยาจึงออกอุบายจะพาลูกไปคล้องช้างป่า โดยจะให้ช้างเหยียบลูกตาย ขณะเดินไป
 หาช้างนั้นพ้อแม่ให้ลูกเดินออกหน้าด้วยบุญและพลังกำลังของท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหมิเป็นพิเศษสามารถ
 คล้องช้างได้ และขี่ช้างกลับบ้านอย่างสบาย แทนที่พ้อจะดีใจกลับมีความโกรธแค้นลูกชายมากขึ้น
 สั่งให้ลูกชายนำช้างกลับไปปล่อยเดี๋ยวนั้น

สองสามีภรรยาจึงออกอุบายอีกครั้ง โดยจะพาลูกตัดไม้ใหญ่ในป่ามาทำฟืน พอไปถึงต้นไม้
 ใหญ่พ้อกับแม่ก็ลงมือตัดต้นไม้ แล้วสั่งให้ลูกคอยเอาบาแบกรับต้นไม้ไว้โดยหวังว่าจะให้ต้นไม้ทับลูก
 ให้ตาย ลูกชายสงสัยจึงถามพ้อแม่ว่า

“ทำไมพ้อจึงตัดต้นไม้ใหญ่มากครับ” พ้อตอบดัดบทไปว่า

“เถอะน่า ต้นใหญ่จึงจะทำพินได้มาก ให้คอยแบกรับก็แล้วกัน”

ลูกชายเชื่อฟังพ่อแม่จึงปฏิบัติตามอย่างว่าง่าย พอต้นไม้ใหญ่ล้มลง ทับลูกชายจมลงกับดิน พ่อแม่เชื่อว่าลูกตายสนิทแล้วจึงเดินกลับบ้าน พระอินทร์เห็นเช่นนั้นจึงลงมาช่วย เพิ่มพลังทำให้ลูกชายสามารถแบกต้นไม้กลับบ้านไป ให้พ่อแม่ได้ เมื่อถึงบ้านแล้วจึงถามพ่อแม่ว่า “เอาต้นไม้ไว้ไหนครับพ่อแม่” แทนที่พ่อแม่จะดีใจกลับโมโหที่ลูกไม่ตายสมใจสักทีจึงบอกว่า “แบกไปขวางน้ำไว้ไป” แล้วลูกก็แบกไปขวางแม่น้ำไว้ตามคำสั่งของพ่อแม่ สองสามีภรรยาจึงออกอุบายอีกครั้ง คราวนี้จะพาลูกไปเอาลูกแมวมาเลี้ยงความจริงแล้วเป็นลูกเสือ โดยพ่อแม่หวังจะให้เสือกัดกินลูกของตนให้ตาย ตกลงกันแล้วจึงชวนลูก “พ่อแม่จะพาไปเอาลูกแมวมาเลี้ยง” แล้วพ่อแม่ก็รีบกลับบ้านปล่อยให้ลูกเข้าไปในถ้ำเผชิญกับแม่เสือคนเดียว พอเข้าไปในถ้ำแม่เสือก็กระโจนหมายตะครุบเจ้าหนูน้อยกินเป็นอาหาร เจ้าหนูน้อยต่อสู้และมีพลังมากกว่าเสือกัดขวานก็ไม่เข้าไม่ทำให้ผิวหนังของตัวเหี่ยวแห้งเหือดแห้งไปไหนเลย แม่เสือจึงวิ่งหนีเข้าป่าไป ท้าวจึงนำลูกเสือไปเลี้ยงให้พ่อแม่ พอพ่อแม่เห็นดังนั้นก็ตกใจกลัวแม่เสือจะวิ่งตามมา จึงร้องทวาด

“ไม่เอา ไม่เอา เอาลูกแมวกลับไปไว้ที่เดิม” แล้วลูกชายก็นำลูกแมว (เสือ) กลับไปไว้ตามเดิม

ฝ่ายพ่อแม่ยังไม่ละความพยายามที่จะกำจัดลูกให้ได้ ขณะที่กำลังปรึกษากันอยู่นั้นก็ได้ยินลูกน้องของพ่อค้าทางเรือสำเภาประกาศว่า “ขณะนี้กำลังมีขอนไม้ใหญ่ มาขวางทางเรือสำเภา ใครสามารถยกหรือเอาขอนไม้ออกได้ เจ้านายจะให้รางวัล มีเสื้อผ้า อาหารเป็นต้น เป็นรางวัลมากมาย” พ่อแม่ได้ยินดังนั้นก็ทราบได้ทันทีว่าขอนไม้นั้นคือขอนที่ลูกของตนนำไปทิ้งไว้แน่นอน จึงสั่งให้ลูกชายของตนไปยกไม้ออกเพื่อจะได้รับรางวัล ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดใจจึงไปแบกขอนไม้นั้นออกจากทางเรือสำเภา ทำให้พ่อค้าสัญจรมาได้ตามปกติ พ่อค้าจึงให้รางวัลแก่ชายหนุ่มมากมาย ชายหนุ่มแบกรางวัลมีเสื้อผ้า ข้าวปลาอาหารเงินทองไปให้พ่อแม่มากมาย พ่อแม่จึงเลิกคิดฆ่าลูกชายตนเอง และอยู่กินกันอย่างมีความสุขตลอดมาตามประสาพ่อแม่ลูก

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล่าท้าวผาแดงนางไอ่

เมิงสุวรรณโคมคำรีว่า เอกริตา อยู่ทางทิศเหนือของเมิงหนองแสง เมิงเอกริตาอันนี้ พญาเมิงเป็นคนขอมเมพญาชื่อว่านางจันทร์ ต่อมาเลยได้คู่สาวผู้หนึ่งชื่อว่านางไอ่คำ พญาขอมได้น้องชายสองคน เอื้อไปครองเมิงเซ่งเหนกับเมิงสีแก้ว ได้หลานสามคนเอื้อไปครองเมิงฟ้าแดด เมิงหงส์ เมิงทอง นางไอ่คำอายุได้ 15 ปีกำลังเป็นสาวอื่นเมื่อความงามท่อนางไอ่คำได้ ซ้ำลือไปโทที่ป โท้แดน จนไปสอดเมิงผาโพง เมิงท้าวผาแดง ท้าวผาแดงได้หึงงันซ้ำลือแล้วกะขุมได้ทะเลย์มีมาหานางไอ่คำและได้มักได้แพงเป็นชู้เป็นแฟนแล้วสัญญาเดวว่าหล่าไปฮ้องไปขอ แต่งงานตามประเพณี

ยังได้อิเมิงนี้ชื่อว่า ศรีสัตตนาคคนหุด ได้ท้าวสุทนต์เป็นผู้ครองเมิง ได้คู่ชายชื่อว่ากังคี่ สุทโชนาคนี้เพิ่นย้ายมาเมิงหนองแสง ย้อนผิดเจ็ดตัวกับท้าวสุวรรณนาคผู้เป็นส่วตัว ย้อนว่าปิ่นเม่นตัวกิน

สุธอนาคมีพอเจ้าน้อยเจ้าว่าสุวรรณนาคเอ็ดมีแข็ง กะเลยแล้วตัวผิดตัวเลยกายเป็นสงครามเกิดศึกใหญ่ โหลงขึ้นเค็ดฮ้อนฮอดพระอินทร์ต้องส่งเทพบุตรลงมาห้ามศึกสงครามและเทพบุตรจะได้แบ่งเขตฮื้อทั้งสองยุคละฝั่งคือสุวรรณนาคอยู่ทางเตื่อ สุธอนาคอยู่ทางเหนือทิศตะวันตกฮื้อลงไปฮอดทะเล นาคทั้งสองได้ขุดกองจ๊ะหนองแสงฮอดทะเล สุวรรณนาคขุดแม่น้มน่านรี้ว่าโพระมิงเมิงทบุริโซนสุธอนาคขุดเมิงน้ำโขง และตั้งเมิงศรีสัตตนาคนหุต พอฮอดก้างเดินหกพญาขอมหละบุญบั้งไฟ จังได้เอ็ดเบอร์เบ้าะบุญไปฮอดโห้เมิงต่าง ๆ ที่เป็นบวรฮื้อฮื้อบั้งไฟ ไปจูนันมั่วอยู่งานบุญมื่อบุญ ท้าวผาแดงมีได้เบือเบาะบุญ แต่ได้หิ้งนาง กะเลยเอ็ดบั้งไฟหมื่นไปเอาบุญนัมเต้วกะได้พบกับนางไอลำเป็นเทื่อที่สองและได้ฮับการตอนฮับอย่างดี เนื่อการจูนันมั่วพญาจำเอ็ดพนันเต้วว่าขันบั้งไฟห้องเพชชะหละฮื้อทรัพย์สมบัติพร้อมนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นละยกนางไอลำฮื้อ ฮอดยามจูนันมั่วไป บั้งไปห้องผู้ฮื้อฮื้อเหมิด ห้องพญาขอมมีฮื้อมนเส ห้องท้าวผาแดงผัดเตื่อก้างบั้ง แต่พญาขอมกะมีเอ็ดตามสัญญา เจ้าเมิงต่าง ๆ จังพาเต้วเมอ ท้าวผาแดงกะคินเมอเมิงผู้เจ้าพ้อมกับความทุกข์เศร้า ฮื้อฮื้อบั้งไฟมีฮื้อกับความมกมีสมหวัง มื่องานบุญบั้งไฟท้าวภักดี ลุขายสุธอนาค มีได้เอ็ดบั้งไฟไปฮื้อมนำได้แบ่งร่างเป็นคนไปเทงานกะได้เห็นนางไอลำ เกิดหลงมกนางไอลำคือเต้วกับท้าวผาแดงแต่มีได้โอกาสได้เว้าฮื้อว่าเว้าเคื่อนางไอลำได้ กะเลยกับคินเมอฮื้อพ้อมกับความมกความคิดฮอดนางไอลำอย่างแสง พอฮอดเมิงศรีสัตตนาคนหุตแล้วกะมีเป็นอันฮลับฮื้อนฮื้อนจิงลาพ้อเพื่อว่าหละนำหานางไอลำฮื้อ พ้อห้ามฮื้อกะห้ามมีได้ มาฮอดเมิงเอทริตาแล้ว กังคิกะแบ่งร่างเป็นกะเฮาะค่อน โซนบวรแบ่งเป็นสัตว์กะเฮาะค่อนกังคิแขวนกะดิงทองไว้ฮื้อค่อนได้ กระโคดไปกระโคดมาตามกกไม้เตื่อบ่อนฮื้อนางไอลำเพื่อว่าหละได้เห็นนางไอลำ พอดินางไอลำเห็นกะเฮาะค่อนกะตกเจือ กะฮื้อนายพรานมายิงกะเฮาะค่อน นายพรายเอาฮื้อนฮื้อกะเฮาะค่อนก่อนตายกะเฮาะค่อนได้อริฐานว่า “ขอฮื้อฮื้อนฮื้อผู้เข้าได้ลดขาดเขบนโนและพอกินเหมิดบ้านเหมิดเมิงเตื่อ” กะเฮาะค่อนตายแล้วชาวเมิงกะป็นฮื้อนฮื้อกะเฮาะค่อนฮื้อเต้วโห้บ้านโห้เมิงยกเว้นแม่มียเขามิป็นฮื้อกินนา ฝ่ายบวรกังคิเห็นเจ้านายเสชีวิตแล้วกะฟ้าวเมอเบ้าะท้าวสุทนต์ ท้าวสุธอนาคฮื้อฮื้อนกะเลยนัมทะเลน่านหมื่นไปถล่มเมิงขอม เพอกินกังคิต้องเอาตายฮื้อเหมิด กองพญานาคมุงฮื้อไปเมิงขอมทันที

มื่อนั้นท้าวผาแดงที่ก้างได้ความมกความแพงนางไอลำจนอดมีได้กะฟ้าวมีม้าบักสามจ๊ะเมิงตำโปงเอทริตาพ้อมาฮอดนางไอลำกะค่อนฮับพร้อมความคิดอีกคิเจือ พร้อมทั้งจัดห้าแนวฮื้อแนวกิ้นมาฮับเล้ง ท้าวผาแดงฮื้อฮื้อว่าป็นฮื้อนฮื้อกะเฮาะกะเลยมิกิ้นแล้วเบ้าะฮื้อนางไอลำว่ากะเฮาะโตนี่แม่นธรรมดา มันป็นท้าวภักดีแบ่งมา เพอกินฮื้อนฮื้อกะเฮาะอันนี้แล้วบ้านเมิงหละถล่มผู้คนถึงตาย พอดกกลางคินมื่อนั้น กองทัพพญานาคกะมาฮอดแผ่นดินถล่มไปตุ้ม ๆ ท้าวผาแดงเบ้าะฮื้อนางไอลำเตรียมเอาเข้าของบางสิ่งบางอย่างที่เอาไปได้เป็นแนวว่าแหวน ข้อง กลอง ทั้งของประจำเมิง แล้วกะฟ้าวฮื้อฮื้อนฮื้อท้ายหลังม้า แล้วท้าวผาแดงกะขอมม้าบักสามเฮ้าะจ๊ะเมิงทันที พญานาคกะตามมาทันกะเลยเอาหางเก้วตรัดฮื้อนางไอลำลงจ๊ะหลังม้าท้าวผาแดงกะขอมม้าหนีต่อไป พญานาคกะนำไปฮื้อท้าวผาแดงได้แหวนนางไอลำติดโตะไปนา ท้าวผาแดงกะได้ทิมแหวนนั้นเสจิงปอดภัย พญานาคกะได้ฮื้อมเอานางไอลำลงสู่เมิงบาดาล

ต่อไป เสินพอได้กินชิ้นกะเฮาะอ่อน กะถล่มทลายเป็นทะเลไปเหมิดเหลือแต่เสินแม่มายที่มีไค้กิน กะจั่งกำยเป็นคอนแม่มายจนชั่วมีื่อนี้

ท้าวผาแดงขึ้นมาเมืองผาโพงแล้ว เสด็จที่ซ้อยผู้สาวคนฮักมีไค้กะจั่งได้อิฐฐานต่อเทพดาว่า หละขอตายเพื่อไปต่อสู่เอนางไค้คำคินมา ว่าแล้วกะกลั่นเจ็ดคำอยู่หอประสาท แล้วกะไปเกิดเป็นโห้หน้าผีได้นำกองทัพไปต่อสู่กับพญานาค กองทัพผีกับกองทัพนาคได้ต่อสู้เคว้เทิง หนองน้ำกองบึงกะจนขุน เทิงบกกะกำยเป็นฝุ่นตลบ ไปเหมิด ฮ้อนฮอดพระอินทร์ต้องลงมาระงับศึกเฮื้อมูคิ่นเมอเมิงผีเอื่อนาคคิ่นเมอเมิงบาดาลตามเดิม โชนนางไค้คำเฮ้อยู่เมิงบาดาลต่อไปก่อน ถ้าเฮื้อพระศรีอารย์ ลงมาตัดสินว่าพอเป็นสามีห้องนางไค้คำที่แท้จริง แต่สำหรับนางไค้คำเฮื้อถ้าอยู่เมิงบาดาลจนกว่าละฮอดมีื่อนั้น

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่อง ท้าวผาแดง – นางไอ่

เมืองสุวรรณโคตมหรือเอกราช ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองหนองแส เมืองเอกราชนี้มาพระยาขอมเป็นผู้ปกครอง มีนางจันทร์เป็นมเหสี ต่อมาได้ธิดาสาวสวยคนหนึ่งชื่อ ไอ้คำ พระยาขอมมีน้องชาย 2 คน ให้ไปครองเมืองเชียงเหียนและเมืองสีแก้ว มีหลาน 3 คน ให้ไปครองเมืองฟ้าแดด เมืองหงส์ และเมืองทอง นางไอ้คำเมื่ออายุได้ 15 ปี มีความงามดังไปทั่วทุกทิศจนกระทั่งไปเข้าหูของท้าวผาแดงแห่งเมืองผาโพง ท้าวผาแดงจึงขึ้นขี่ม้าเอบมาหานางไอ้คำและได้สมักรักใคร่กันแล้วสัญญากันว่า จะทำพิธีสู่ขอและแต่งงานกันตามประเพณีในไม่ช้า

ยังมีเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อ ศรีสัตตนาคนหุต มีสุทนต์ครองเมือง มีโอรสชื่อ ภัททิ สุทนต์นี้อพยพมาจากหนองแส เพราะพิศใจกับสุวรรณนาคผู้เป็นสหายเนื่องจากการแบ่งเนื้อเม่น คือสุทนต์นาคไม่พอใจเพราะน้อยใจคิดว่าสุวรรณนาคเล่นไม่ซื่อจึงเกิดการทะเลาะกันเป็นสงครามอันยิ่งใหญ่เดือดร้อนถึงพระอินทร์ต้องส่งเทพบุตรลงมาห้ามศึกสงครามและเทพบุตรได้แบ่งเขตให้ทั้งสองอยู่ คือสุวรรณนาค ปกครองฝั่งใต้ สุทนต์นาคครองฝั่งเหนือและตะวันออกโดยแบ่งลงไปจดฝั่งทะเล นาคทั้งสองจึงขุดคลองจากหนองแสลงสู่ทะเลโดยสุวรรณนาคขุดแม่น้ำน่านหรือโพธิ์มิ่งตั้งเมืองนันทบุรี ส่วนสุทนต์นาค ขุดแม่น้ำโขง และตั้งเมืองศรีสัตตนาคนหุตครั้นถึงกลางเดือนหกพระยาขอมจะทำบุญบั้งไฟ จึงมีใบบอกบุญไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ที่เป็นบริวารให้ทำบั้งไฟไปร่วมจุดในงานท้าวผาแดงไม่ได้รับใบบอกบุญ แต่ได้ทราบข่าวจึงจัดบั้งไฟหมื่นไปร่วมบุญด้วย แล้วได้พบนางไอ้คำเป็นครั้งที่ 2 และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ในการจุดบั้งไฟพระยาขอมให้มีการพนันกันว่าถ้าบั้งไฟของใครชนะจะให้ทรัพย์สินสมบัติและนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นจะยกนางไอ้คำให้ ในเวลาจุดปรากฏบั้งไฟของเมืองอื่น ๆ ขึ้นหมด ส่วนของพระยาขอมไม่ขึ้น (ขุ) และของท้าวผาแดงแตกกลางบั้ง แต่พระยาขอมก็เฉยเสียไม่ทำตามสัญญา เจ้าเมืองต่าง ๆ จึงพากันกลับหมด ส่วนท้าวผาแดงก็กลับเมืองของตนพร้อมกับความทุกข์เพราะความรักและบั้งไฟไม่ขึ้นงานบุญบั้งไฟนั้นท้าวภัททิ ลูกชายสุทนต์นาค ไม่ได้นำบั้งไฟมาร่วมด้วย แต่ได้แปลงกายมาร่วมงานด้วย และได้หลงรักนางไอ้คำด้วยเช่นเดียวกัน แต่ไม่มีโอกาสเข้าใกล้นางได้ จึงพกเอาความรักกลับบ้านไป ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอน จึง

ลาพ่อเพื่อจะกลับมาหาไอ้คำอีก พ่อได้ห้ามไว้แต่ก็ไม่สามารถห้ามปราบได้ เมื่อมาถึงเมืองเอกริธาแล้ว ท้าวภักดิ์แปลงกายเป็นกระรอกค่อน (กระรอกเผือก) ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ กระรอกค่อนภักดิ์แขวนกระดิ่งทองไว้ที่คอด้วย ได้ปีนป่ากระโดดไปตามต้นไม้ใกล้ปราสาทของนางไอ้คำ สายตาสอดสายหานางไอ้คำนางไอ้คำเห็นกระรอกค่อนได้จึงตามนายพรานมาจับกระรอกค่อน นายพรานได้ยิงกระรอกค่อนด้วยธนู กระรอกค่อนก่อนตายได้อธิษฐานว่า “ขอให้เนื้อของข้าจงเอร็ดอร่อย และมีพอกินแก่คนทั้งเมือง” เมื่อกระรอกค่อนตายแล้ว ชาวเมืองก็แบ่งเนื้อกิน ยกเว้นแม่หม้ายเพราะเขาถือว่าไม่ได้ช่วยราชการ ฝ่ายบริวารของภักดิ์เห็นเจ้านายของตนเสียทีเขาแล้วก็รีบกลับไปบอกท้าวสุทโชนาค ท้าวสุทโชนาคโกรธมากจึงเกณฑ์พลนับหมื่นเพื่อถล่มเมืองพระยาขอม ใครกินเนื้อภักดิ์ต้องเอาให้ตายให้หมด กองทัพพญานาคจึงมุ่งสู่เมืองพระยาขอมทันที่วันนั้นเองท้าวผาแดงซึ่งรักนางไอ้คำจนทนไม่ได้จึงรีบขึ้นม้าบักสามจากเมืองผาโพงเอกริธา เมื่อมาถึงนางไอ้คำก็ต้อนรับด้วยความดีใจ พร้อมทั้งจัดอาหารมาเลี้ยง เมื่อท้าวผาแดงรู้ว่าเป็นเนื้อกระรอกก็ไม่กิน แล้วบอกนางไอ้คำว่ากระรอกตัวนี้มีใช้กระรอกธรรมดา มันเป็นท้าวภักดิ์แปลงตนมา ใครกินเนื้อกระรอกแล้วบ้านเมืองจะถล่มถึงตาย พอตกลงกลางคืน กองทัพพญานาคก็มาถึงเมืองแผ่นปฐพีจึงถล่มโครมครามไปทั่ว ท้าวผาแดงจึงให้นางไอ้คำเตรียมข้าวของบางสิ่งทีพอจะเอาไปได้ เช่น แหวน ฆ้อง และกลองประจำเมือง แล้วรีบขึ้นม้าซ้อนท้ายตนเองก็ควมม้าบักสามออกจากเมืองทันที พญานาครู้่านางไอ้คำหนีจึงติดตามไปติด ๆ แผ่นดินก็ถล่มไปไม่หยุด นางไอ้คำต้องโยนฆ้องและกลองทิ้ง สุดท้ายก็โยนแหวนทิ้ง เพราะเข้าใจว่าพญานาคตามมาเอาสิ่งเหล่านี้ และเพราะลำบากในการถือ แต่พญานาคก็ยังตามมาอยู่อีก ม้าบักสามก็ค่อย ๆ หมดแรงลง พญานาคตามมาทันแล้วเอาหางตวัดเกี่ยวเอาตัวนางไอ้คำ ลงมาจากหลังม้า ส่วนท้าวผาแดงก็ควมม้าหนีต่อไป พญานาคก็ตามไปอีกเพราะท้าวผาแดงมีแหวนของนางไอ้คำติดตัวไปด้วย ท้าวผาแดงจึงทิ้งแหวนเสียตนเองจึงปลอดภัย พญานาคได้อุ้มนางไอ้คำลงสู่บาดาลต่อไป บ้านใครที่ได้กินเนื้อกระรอกก็ได้ถล่มทลายเป็นทะเลไปหมดเหลือแต่บ้านแม่หม้ายที่ไม่ได้กิน จึงกลายเป็นดอนแม่หม้ายจนทุกวันนี้

ท้าวผาแดงกลับไปถึงเมืองผาโพงแล้ว เสียใจที่สูญเสียคนรักไปต่อหน้าต่อตา จึงอธิษฐานต่อเทพยดาว่าจะขอตายเพื่อไปต่อสู้นางไอ้คำกลับคืน ว่าแล้วก็กลืนใจตายบนปราสาท แล้วไปเกิดเป็นหัวหน้าผีได้นำกองทัพผีไปต่อสู้กับพวกนาค กองทัพผีกับกองทัพนาคได้ต่อสู้กันอยู่นานน้ำในบึงในหนองขุนขึ้น ดินบนบกกลายเป็นฝุ่นตลบไปหมด ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาประทับศึกให้พวกผีกลับเมืองผีให้นาคครอบครองบาดาลตามเดิม ส่วนนางไอ้คำให้อยู่ที่เมืองบาดาลๆ ไปก่อนรอให้พระศรีจรรย์ลงมาตัดสินว่า ใครจะเป็นสามีที่แท้จริงของนาง ดังนั้นนางไอ้คำจึงรออยู่ที่เมืองบาดาลจนกว่าจะถึงวันนั้น

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เลี้ยงท้าวสีทน-นางมโนรา

ได้เล็งเกิดขึ้นอยู่ท้องถิ่น อยู่เมืองเป็งจาน พญาอาทิตย์เป็นเจ้าเมือง ได้ผู้ชายผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวสีทน ตอนเบ่งเอ้าจะท้องตั้งกปะแลดเอ้ามาท้าวน้อยสีทนกะถือธนูเอ้ามาพ้อม ย้อนว่าได้ฤทธิ์เดชหลาย จนเดิบโหลงเป็นบ่าวกะได้ครองราชแทนพ่อมื่ออายุได้ 15 ปี มื่อนี้ได้นายพรานผู้หนึ่งได้เอ้าะไปล่าเนื้อ ไปพบพญานาคชื่อว่ากิดินาค พญานาคกำลังโศกเศร้าเสียใจที่ผีเสื้อจับลูกสาวไป กะเลยขอให้นายพรานป่าไปช่วยหามาให้ นายพรานกะอาสาตกลงเอ้าะล่าจับผีเสื้อจนได้ แล้วกะได้เข้าของ เงินทองโหลงหลาย นายพรานยังต่อไปจนสอดสระโบกขรณีเห็นอาสมฤตย์เหลวไปเห็นนางกิริณีนั่งอยู่แอ่นๆ ทั้งจับทั้งงามจับหลาย นายพรานเห็นแล้วคิดเออะได้ไปถวายท้าวสีทน จึงได้เข้าไปไหว้พระฤทัย กะได้ถามพระฤทัยว่าเอ็ดแนวเลอหละเอ้าได้ พระฤทัยกะเบ้าะให้นายพรานไปเอ้าไม้้งบาศ จะพญานาคมาเส่อเอ้านายพรานกะเลยเอ็ดตามพระฤทัยเบ้าะกะเลยหุ้ยบนางกิริณีได้ชื่อว่านางมโนราไปถวายท้าวสีทนต่อมาได้เกิดโจรขึ้นบ้านเมืองเดือดร้อน กะเป็นหน้าที่ของท้าวสีทนต้องไปปราบปามโจร ตอนนั้นพญาอาทิตย์ฝันฮ้าย จังฮื่อหาหมอโหรมาทำนายเมิง หมอโหรว่าต้องเอ็ดพิธีสังเวศโดยนางมโนรา พอนางมโนราได้หิ้งเงินเล็งลาวกะฟ้าวดิตปีบีนหมีมาเมิงพ้อมแม่เจ้าของ ท้าวสีทนกับคินแต่บ่อนไปปราบโจรฮื่อจักเล็งกะเลยตามหานางมโนราจนมาสอดคารามฤทัย พระฤทัยกะเบ้าะความที่นางมโนราพ้อมกับเอ้าแหวนที่นางมโนราสะไว้ฮื่อยามท้าวสีทนมานำหา เบ้าะทางยังไปเมิงภูเงินบ้านนางมโนรา บาดท้าวสีทนไปสอดเมิงภูเงินแล้วที่พญาโหลงเจ้าภูเงินเฮ็ดทดลองวิชาศาสตราศิลปต่างๆจะนั้นฮื่อท้าวสีทน เลอะนางมโนราแบบมีเห็นโตแต่ว่ายขึ้นมื่อเอ้าะทดลองได้ได้แม่ญี่หลายคนท้าวสีทนสามาดเลอะที่นางมโนราพอดิกะเลยได้กับมาอยู่ันมั่วคือเก่าครองเมิงเป็งจานต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวสีทน-นางมโนรา

กาลครั้งหนึ่ง มีเมืองอยู่เมืองหนึ่งชื่อว่า เมืองเป็งจาน มีพระยาอาทิตย์เป็นเจ้าครองเมือง มีโอรสชื่อ “สีทน” ขณะประสูติโอรสสีทนมีธนูออกมาด้วยมีฤทธิ์มาก ต่อมาได้ครองราชย์แทนบิดาขณะพระชนมายุ 15 พรรษา ขณะนั้นมีนายพรานคนหนึ่งออกไปล่าเนื้อ ไปพบพญานาคชื่อว่า กิดินาค พญานาคกำลังโศกเศร้าเสียใจที่ผีเสื้อจับลูกสาวไป จึงขอร้องให้นายพรานป่าช่วยปราบผีเสื้อ นายพรานอาสาตกลงออกล่าจับปราบผีเสื้อจนสำเร็จ และได้ข้าวของเงินทองมากมาย นายพรานเดินทางต่อไปจนถึงสระโบกขรณีใกล้อาศรมพระฤทัย มองไปเห็นนางกิริณีเล่นน้ำอยู่ นางมีรูปร่างผิวพรรณสวยงามมาก นายพรานจึงอยากได้ไปถวายท้าวสีทน จึงเข้าไปกราบพระฤทัยเพื่อถามพระฤทัยว่าจะมีวิธีการใดจึงจะจับนางกิริณีได้ พระฤทัยบอกให้ไปขอ บ่วงบาศจากพญานาคมาจับจึงจะจับได้ นายพรานจึงทำตามคำแนะนำ และสามารถจับนางกิริณีชื่อ นางมโนรามาถวายท้าวสีทนได้ดังต้องการต่อมามีบ้านเมืองเกิดโจรภัยขึ้นเป็นหน้าที่ของท้าวสีทนต้องออกไปปราบโจรขณะนั้นพระยาอาทิตย์ฝันร้ายจึงให้หาหมอโหรมาทำนายดู หมอโหร

ทำนายว่าต้องทำพิธีกรรมสังเวศด้วยนางมโนรา นางมโนราทราบเรื่องจึงติดปีกบินหนีกลับเมืองของตนทำวีสทนกลับมาทราบเรื่องจึงติดตามหานางมโนราจนถึงอาศรมพระฤาษี พระฤาษีได้บอกความที่นางมโนราสั่งไว้พร้อมทั้งให้แหวนที่นางฝากไว้ ตลอดจนวิธีที่จะเดินทางไปสู่เขาภูเงิน ซึ่งเป็นที่อยู่ของนาง เมื่อทำวีสทนไปถึงภูเงินแล้วถูกพระยาหลวงเจ้าภูเงินให้ทดลองศาสตราศิลป์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเป็นที่พอใจ จึงให้เลือกนาง โดยให้นางยื่นแต่แขนออกมา ไม่ให้เห็นตัวและมีหลายคน ทำวีสทนสามารถเลือกได้นางมโนราถูกต้อง พระยาหลวงจึงอภิเษกให้อยู่เมืองภูเงิน ต่อมาทำวีสทนคิดถึงบ้านจึงลากลับมาเมืองพร้อมกับนางมโนรา และได้ยู่สืบครองเมืองต่อมา

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไทย เล้ง ผิดาเฮ้ะ

ผิดาเฮ้ะ ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นผีประเภทหนึ่งที่เป็นผีปู่ผิดา ยามตายไปแล้ว ละได้ไปอาศัยอยู่ท่งนาผู้เจ้า ได้หน้าที่ เบ่งแย่งเข้ากำ ปูป่าหน้านั้น เฮ้อลุลานมีเฮ้อได้ความเสหาย เป็นผู้ดูแลแทนเจ้าแม่โพสพ ยามได้เล้งเค็ดฮอดผลอแก่มีได้กะหละเบ้าแม่โพสพ ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งข้าว เทวดาแห่งท่งนาชาวบ้านละเอ็ดหลังน้อย ๆ เฮ้อผิดาเฮ้ะอยู่ตามท่งนา โชนหลายกะหละเอ็ดยูต็อกไม้โหลง รือว่าจอมโปิยะ หรือว่าเท็งคันทาโหลงฯกะได้ ซิเลอไทบ้านคิดว่าเป็นตัวซังผิละยูได้ดี กะเอ็ดไ้ยู่มองฮั้น ก่อนหละลงนาซู้ปีไทบ้านละเอ้า เข้านั้นปูป่าแนวกันหวานควาไปเล้งผิดาเฮ้ะ เซอเด่วว่าถ้ามีเอ็ดริวะมีเล้งหละเอ็ดเฮ้อเข้านั้นยูนั้นมีอุดมสมบูรณ์ ต้องได้อันเป็นไป คือถ้าเข้ามีตายกะมีอุดมสมบูรณ์ มีซบคือนาผู้อื่น ชาวนาจึงเอ้าไปเล้งซู้ปี เฉพาะเนอะยามเอ้าบุญเข้าสาก ละได้เล้งพิเศษยู ซู้คนกะต้องทำที่เป็นหาบไปหละถือหรือละห้วมิได้ ต้องหาบจั่งเบ็งคือหลายคือหนัก แสดงอาการเอาเจ้อเส่อต่อผิดาเฮ้ะหละเจ้อดีหละได้ซ้อยเฮ้อเข้า กำ ปู ป่า เคด อุดมสมบูรณ์

ยังได้คอบโคนี้้ง ได้ลู่เขยเป็นคนโห้ทันสมัย มียอมเซอเล้งภูตผีปีศาจทำว่าเป็นเล้งม गयाไว้สาระแต่เว้าผลอมี่แสดงความคิดเห็นผลอเนอะเล้งนี้เลย มีว่ากับพ้อเตาเม้ยาย รืทั้งลู่เมเจ้าของกะมีเว้า แต่ขันพ้อเตาเบ้าแม่เตาเบ้ากะเอ็ดนั้นยู เอ็ดไปนัมแบบมิเชื่อนั้นหละ ยูมาเมื่อหนึ่งก่อนลงนา พ้อเตากับแม่เตาเฮ้อลู่เขยผู้นั้นเข้าเข้าป่าอาหารแนวยูแนวกันไปเฮ้อผิดาเฮ้ะกินก่อนหละปักไถ่ลงนา แต่ลู่เขยมิเซอจั่งเอ้าเข้าป่าอาหารที่เตามาที่มเสแต่ทาง แล้วกะไปไถ่ตามปกติ กะมีเห็นผลอเกิดขึ้น จนหว่าเข้าเตบเป็นต้นฮั้นงามคือหองชาวบ้านโ้ไ้ไป แล้วเล้งที่มีคาคคิดกะเกิดขึ้น ปรากฏว่าเข้ายูนาที่หลกที่มกะเท้าหลาย ลอยเป็นแพยูนั้นนัม พ้อเตาเกิดสงสัยคิดว่าได้เพอมาแกล้ง จะต้องหาคนผิดเฮ้อได้ สืบถามเพอกะมิได้เพอรู้เรื่อง พอยามคำพ้อเตาจั่งไปจอบเบ็งว่าหละได้เพอมาหลกต้นเข้าที่มอิ พ้อเตาแเกาะถ้ำจอบเบ็งยูกะเท้าทั้งคิน กะปรากฏเห็นเงากะท่มห่องผู้นึงกำลังหลกต้นเข้า พ้อเตาแเกาะคานฮ้ำไปเบ็งเค้อ ๆ ได้หิ้งฮิดานันเว้าว่า มันมียอมเอ้าผลอมาเฮ้อกิน ภูตต้องลงโทษมันต้องหลกที่มเฮ้อหมิด แกงงहुฟงเฮ้อเน่ซัดกว่าเก่า ว่าเป็นแสงห่องเพอเพาะแเกาะมีเห็นเหตุการณ์แนวนีจักเทื่อ ขันเห็นทางคินภูจะหักค่อมันที่มทันที สอดเวลาฮอดยามกินภูมิได้กินมันมันบถือภู ภูกะทำลายมัน เขามันเจ้อว่าเป็นผิดาเฮ้ะแน่อนกะฟ้าวเม่อเฮิน เมื่ออื่นเซ้าพ้อเตาถาม เค้นเอ้าความจริงนัมลู่เขย ว่าไปเอ็ดผิดผลอมา เอ็ดผลอ

เหตุการณ์มันจึงเป็นแบบนี้ จำขี้ปมเป็นแบบนี้ แกไปเอ็ดผัดเผดไว้เบ้าะตามตงโสด กะแกเป็นคนปึกไถ ก่อนนู ลูฯจะยอมว่าเพียงแต่สายให้ปฐิเสฐ พ้อเฒ่าว่าตัดบทไปว่า ถ้าแกมีว่าความจริงหละไล่เอ้าะ จะเฮินควนี้ ฝ่ายลูสาวฟังเหตุการณ์เคื่อ ๆ เลยว่ากับไผว่าว่าความจริงมาเส อ้ายไปเอ็ดผัดเผดไว้พ้อ กับผีตาแฮะเฮืออภัยตลอดน้นหละ พอเมว่าแนวนี้เขาจะเลยว่าความจริงเฮือฟังทั้งหมดว่าเขามีได้เอาเข้าไปเฮือผีตาแฮะเลยมินำเข้าเขายังเคยว่าลบหลู่หลายเทื่อ มื่อพ้อเฒ่าฮู้จักกะเลยจัดแจงนมเอาเข้าป่าอาหารไปเลี้ยงขอมาตามประเพณี โดยอาศัยเจ้าจ้ำเป็นผู้ลงเอ็ดพิธิ ตั้งแต่นั้นมาลูฯคนนั้นก็แสดงความเคารพต่อผีตาแฮะอย่างซื่อถือ แหะชาวบ้านโท้ไปต่างเล่าลือความเป็นไปและเลี้ยงผีตาแฮะอย่างมีเลื่อมลวย จวบจนชู้มือนี้

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ผีตาแฮก

ผีตาแฮก ชาวบ้านเชื่อกันว่า เป็นผีประเภทหนึ่งที่เป็นผีปู่ผีตา เมื่อตายไปแล้วจะไปอาศัยอยู่ในทุ่งนาของตนเอง มีหน้าที่คอยดูแลข้าวกล้า ปูปลาให้ลูกหลานไม่ให้เกิดความเสียหาย เป็นผู้ดูแลแทนเจ้าแม่โพสพ เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนอะไรแก่ไม่ไหวก็จะไปบอกเจ้าแม่โพสพซึ่งเป็นเทพแห่งข้าว เทวดาแห่งทุ่งนาชาวบ้านจะทำบ้านหลังเล็ก ๆ ให้ผีตาแฮกอยู่ตามทุ่งนา โดยส่วนมากจะทำไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ หรือบนจอมปลวก หรือบนคันนาใหญ่ๆ ก็ได้ ที่ใดที่ชาวบ้านเห็นว่าดูน่ากลัวคิดว่าผีจะอยู่ได้ดีเขาจะทำบ้านให้อยู่ที่นั่นก่อนจะลงนาทุกปีชาวอีสานจะต้อง นำข้าวปลาอาหารคาวหวานไปเลี้ยงผีตาแฮกเสมอ เชื่อกันว่าถ้าไม่ทำข้าวในนาปลาในหนองจะต้องมีอันเป็นไป คือถ้าข้าวไม่ดากก็ขึ้นไม่สวยงามเหมือนในนาคนอื่น ๆ เขา ชาวนาจึงต้องนำอาหารไปเลี้ยงทุกปี โดยเฉพาะในช่วงบุญข้าวสาก (บุญกระยาสาธ) จะเลี้ยงให้มากเป็นพิเศษ ทุกคนจะต้องทำที่เป็นหาบไปจะถือหรือหิ้วไปไม่ได้ จะต้องหาบไปจึงดูเหมือนมากและแสดงความเอาใจใส่ต่อผีตาแฮก เชื่อว่าผีตาแฮกจะใจดีจะได้ช่วยเหลือทำให้ข้าวกล้า ปูปลา กบเขียด อุดมสมบูรณ์

ยังมีครอบครัวหนึ่งได้ลูกเขยเป็นคนหัวทันทันสมัยใหม่ ไม่ยอมเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจหาว่าเป็นเรื่องงมงายไร้สาระ แต่แกก็ไม่พูดจาแสดงความคิดเห็นใด ๆ ต่อความเชื่อเรื่องพ่อตาแม่ยาย แต่เมื่อพ่อตาแม่ยายให้ทำอะไรเกี่ยวกับผีแกก็ทำไปอย่างไม่เชื่ออยู่มาวันหนึ่งก่อนลงนา พ่อตาแม่ยายให้ลูกเขยคนนี้นำข้าวปลาอาหารไปให้ผีตาแฮกกินก่อนจะปักไถลงนา แต่ลูกเขยไม่เชื่อจึงนำอาหารเททิ้งกลางทาง แล้วก็ไปไถนาตามปกติ ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งข้าวในนาเป็นต้นขึ้นงามเหมือนของชาวบ้านทั่วไป แล้วเรื่องที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น ปรากฏว่าข้าวในนาถูกถอนทิ้งมากมาย ลอยเป็นแพอยู่ตามน้ำ พ่อตาเกิดสงสัยคิดว่าใครมาแก้งจะต้องหาคนผิดให้ได้ สืบถามใครก็ไม่ได้เรื่อง ตกกลางคืนพ่อตาจึงไปแอบซุ่มดูว่าจะมีใครมาถอนต้นข้าวอีกไหม แกคอยอยู่กระทั่งจนถึงเที่ยงคืนก็ปรากฏเห็นเงาตะกุ่ม ๆ ของชาวคนหนึ่งกำลังถอนต้นข้าว แกจึงแอบคลานเข้าไปดูใกล้ ๆ แกได้ยินเสียงชายคนนั้นถอนต้นข้าวไปพร้อมกับบ่นพึมพำว่า “มันไม่ยอมเอาข้าวมามาให้กูกิน กูต้องลงโทษมันต้องถอนให้มันหมด” แกเงี้ยวฟังเพื่อให้แน่ชัดยิ่งขึ้น ว่าเป็นเสียงของใคร เพราะแกไม่เคยเห็นเหตุการณ์เช่นนี้เหมือนกัน “หากเห็นมัน

กลางคืนก็จะหักคอมันทั้งทันทีถึงเวลากินกูไม่ได้กินมันไม่นับถือกู ก็ก็จะทำลายมัน” เขามั่นใจว่าเป็นผีตาแฮกแน่นอนจึงรีบกลับบ้าน

รุ่งวันต่อมาพ่อตาถาม เค็นเอาความจริงจากลูกเขยว่าลูกเขาไปทำอะไรผิดไหม ทำไมเหตุการณ์อย่างนี้จึงเกิดขึ้น เพราะทุกปีไม่เป็นแบบนี้ “แกได้ทำผิดอะไรบอกมาตามจริง เพราะแกเป็นคนปึกใจเป็นคนแรก” ลูกเขยไม่ยอมพูดอะไร ทำเพียงส่ายหัวบอกปฏิเสธ พ่อตาจึงพูดตัดบทไปว่า “ถ้าแกไม่พูดความจริงจะไล่ออกจากบ้านเดี๋ยวนี้” ฝ่ายลูกสาวที่ฟังเหตุการณ์อยู่ใกล้ ๆ เลยพูดกับสามีว่า “พูดความจริงเถอะพี่พี่ไปทำผิดอะไรไว้พ่อและผีตาแฮกอย่าให้เสมอ” พอเมียพูดอย่างนั้นเขาก็เล่าความจริงให้ฟังทั้งหมดว่าเขาไม่ได้นำข้าวไปเลี้ยงผีตาแฮกเลย มีหน้าซ้ำเขายังเคยพูดหลบลิ้นหลายครั้ง เมื่อพ่อตาทราบอย่างนั้นจึงจัดแจงนำข้าวปลาอาหารไปเลี้ยงและขอมาตามประเพณี โดยอาศัยพ่อกะจ้ำ (ผู้นำทางผี) เป็นผู้พาทำพิธีตั้งแต่นั้นมาลูกเขยคนนั้นก็แสดงความเคารพต่อผีตาแฮกอย่างเชื่อถือ และชาวบ้านทั่วไปต่างเล่าลือถึงความเป็นไปและเลี้ยงผีตาแฮกอย่างไม่เสื่อมคลายจวบจนปัจจุบัน

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นเล็ง เศรษฐีหาลูกเขย

เศรษฐีผู้หนึ่ง เห็นได้สาวผู้หนึ่งแม่ตายปีะ ได้อายุ 18 ปี สมควรหละเอาลูกเอาไฟแล้วหละ เศรษฐีเป็นคนที่ได้ความคิดกว้างว่า หละได้ลูกเขยสักเทือกจะนำหละห้าผู้ที่เป้นตาหละสะลาดสะเหลียวแนได้ ความคิดความอ่าน ปัญญาพญาความไหวพริบรู้เท่าทันคน ลำคัญกะคือ ได้นั้มเจ้อเอ้อเพื่อพ่อแผ่ต่อผู้ต่อคน มูฟ่งแน เขาคิดเนอเจ้อว่า เอ็ดชะเลอหนองจ้งหละได้ลูกเขยตามที่คิดเยอะได้ แล้วกะคิดว่าใช้วิธีประกาศเอื้อ บ่าวหนุ่มทั้งหลายมาตอบปัญหา จันเพอตอบได้ ที่เจ้อกาหละยกสาวเอื้อ

เศรษฐีเอื้อล่อน้องประกาศไปตามหมู่บ้านต่างๆ ว่าเพอเยอะได้สาวเศรษฐีไปเป็นลูเป็นเมกะเอื้อมาตอบปัญหาจะเศรษฐีได้เลย พอได้ห็นประกาศนั้นบ่าวหนุ่มทั้งหลายกะหลั่งมาตอบปัญหาที่เศรษฐีตั้งไว้ว่า “ ปาคือตัวเตวเอ็ดแนวเลอจ้งละได้กันหังๆ ” บ่าวหนุ่มทั้งหลายต่างพาเตวตอบไปหลายแนวหลายอย่าง หลายความหมายว่า

- นั้มไปย่างไว้
- นั้มไปหมักเกอไว้
- นั้มไปและเป็นคิ้วๆ ตะแดอเอ็ดป่าแอ้งไว้กิน
- นั้มไปเอ็ดป่าแด้ะ
- นั้มไปเอ็ดป่าสั้ม
- นั้มไปแกงเสอผักหลายๆ

แต่ละคนตอบมากะมีที่เจ้อเศรษฐีจักคน บ่าวหนุ่มผู้หนึ่งยังเข้ามาตอบเป็นผู้สุดท้ายว่า “ นั้มไปแกงหรือต้มปัน แลแล้วแบ่งเสอไถ่ไปแจกตามบ้านเฮินต่าง ๆ และเหลือไว้พ้ออิม เนาะจึ้นนั้นแจกไปเอื้อคนกินเหอเมิด ” คำตอบบ่าวหนุ่มผู้นี้ที่เจ้อเศรษฐีหลาย เศรษฐีเห็นว่าเขาเป็นคนมีสติปัญญาหลักแหลม

ได้นั้มเจ้อเอ้อเฟ้อ คือเจ้าของคืดเยอะได้ คืดว่าสมควรเป็นลูขยของเจ้าของได้กะยกลุสาวเอ้อแต่งงาน
พ้อมยทรรพ์สมบัติเอ้อ เขาจึงได้ความสุขอยู่กับลูสาวเศรษฐีต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่องเศรษฐีหาลูกเขย

มีเศรษฐีผู้หนึ่ง มีลูกสาวสวยคนหนึ่งอายุได้ 18 ปี สมควรจะมีคู่ครองแล้ว เศรษฐีเป็นคนที่มี
ความคิดกว้างไกล เมื่อจะเอาลูกเขยสักทีควรต้องเป็นคนที่เฉลียวฉลาด มีปัญญาไหวพริบ ที่สำคัญ คือ
ต้องมึน้ำใจเอ้อเฟ้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้าน เขาคิดในใจว่า “ทำอะไรหนอจึงจะได้ลูกเขยตามที่ต้องการ”
แล้วความคิดหนึ่งก็แวบขึ้นมาว่าต้องออกประกาศหาชายหนุ่มมาตอบปัญหา หากใครตอบได้ถูกใจก็จะ
ยกลูกสาวให้เศรษฐีให้ลูกน้องประกาศไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ว่า ใครอยากได้ลูกสาวเศรษฐีไปเป็น
คู่ครองให้ไปตอบปัญหาจากเศรษฐีได้เลย พอได้ยินประกาศนั้นชายหนุ่มทั้งหลายก็หลั่งไหลไปตอบ
ปัญหาโดยเศรษฐีตั้งปัญหาว่า “มีปลาซ่อนอยู่ตัวเดียว ทำอย่างไรจึงจะกินได้นาน ๆ” ชายหนุ่มต่าง
อาสาเข้าตอบกันไปต่าง ๆ นานา เช่น

- นำไปย่างไว้
- นำไปหมักเกลือไว้
- นำแล่เป็นริ้ว ๆ ตากแดดไว้
- นำไปทำเป็นปลา ร้า
- นำไปทำเป็นปลา ส้ม
- นำไปแกงใส่ผักมากมาย

แต่ทุกคนตอบเศรษฐีก็ไม่พอใจ มีชายหนุ่มคนหนึ่งเดินเข้ามาตอบเป็นคนสุดท้ายว่า “นำไปแกง
หรือต้มป็น แล้วจัดแบ่งใส่ถ้วยไปแจกตามบ้านเรือนต่าง ๆ และเหลือไว้พอกินอ้ม นอกจากนั้นแจก
หมด” คำตอบของชายหนุ่มคนนี้เป็นที่ถูกอกถูกใจเศรษฐีมาก เศรษฐีเห็นว่าเขาเป็นคนมีสติปัญญาลึก
แหลม มึน้ำใจเอ้อเฟ้อเผื่อแผ่ สมควรเป็นสามีของลูกสาวตน จึงยกลูกสาวพร้อมทรรพ์สมบัติให้ เขาจึง
มีความสุขอยู่กับลูกสาวเศรษฐีต่อไป

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท

พื้นผู้ไท เล็ง ท้าวสุดสามเป่า

ณ หมู่บ้านนี้ได้ชายผู้หนึ่งเอ็ดไฮ้ยูเนาะเมิง เขาปู้มะฝักมะแฝงแดงกว่าไว้กินไว้ขายเป็นอาชีพ
เขาเป็นคนมึคือพอ นำตนนำโต้เขาเป็นสุด เป็นตาปุมตาป้า คุ่มเต็มกะโต้ สาหลังคุ่มกะเปยเนาะเหม็น
เป็นตาข่าน มึได้พอเยอะเฮ้าค้อ ไทบ้านเขาฮ้องว่า “ท้าวสุดสามเป่า”ต่อมาได้ลูสาวห้องพญาผู้หนึ่ง ไป
ขอซื้อแดงนั้มฮ้ายสุดสามเป่ามากิน กินแล้วสองสามมือเกิดตั้งท้อง ท้องมานย้อนกินแดงฮ้ายฮู้สุด
ย้อนว่าฮ้ายฮู้สุดเอาเย่วไปหคกมะแดงคู้มือ

ฝ่ายพญาสุจกเล็งว่าลู่สาวมานท้อง ตั้งท้องกะปะกาศหาคนที่เอ็ดเหื่อท้อง ในที่สุดกะหุจกว่าท้องกับอ้ายสุดสามเป้า ชายจีทูตเป็นผู้เอ็ดเหื่อลู่สาวตั้งท้อง กะเลยไล่เหื่อลู่สาวไปยูนั่มท้าวสุดสามเป้า ลู่สาวพญากะได้ไปยูนั่มท้าวสุดสามเป้าคือตัวกับคนธรรมดาสามัญ กะซ่อยตัวเอ็ดเหื่อโสณมานั่มตัวยูนั่มแล้ว อยู่ไธของท้าวสุดสามเป้าได้ลงชนิดนี้ ลักษณะพิเศษคือได้กลองวิเศษติดตัวไปตลอด แล่วกะมกมาแกล้งท้าวสุดสามเป้าหลังเลย คือลึงนั้นหละมาติดกลองเคือกกไม้ห้องอ้ายสุดสามเป้าลัมลงกะได้ เหื่อมะไม้หล่นเมิดกกะได้ อ้ายสุดสามเป้ากะเลยจับลึงไว้ ลึงโตนั้นย่านต้ายกะเอากองแหละกะชีวิต และกะเบ้าะอ้ายสุดสามเป้าว่า

“กองนี้....เป็นกองสารพัดนึก คืดเยอะได้พะเหลอกะดีเอาหละได้คือคืดนั้นแล้ว”

ฝ่ายท้าวสุดสามเป้าเยอะเหื่อกะได้ผู้เจ้าคืดจะเป็นจีทูต เยอะได้สูบอย่างซบงาม สูบงามคือคนโทไปกะเลยอริฐานแล้วกะตีกองเหื่อเป็นไปคือเจือคืด ท้าวสุดสามเป้ากะกลับฮ้างเป็นชายหนุ่มสูบงาม แล้วกะตีเอาอุทองคำเฮือลู่ แล้วกะตีเอาบ้านเอาเมิง ตีเอาข้าทาสบริวารมากหลายจนพญาเยอะดู เห็นความดีฮ้องสุดสามเป้า กะเลยเฮื่อเสนามาตย์ไปเชิญเข้าเมิง และฮับลู่เขยอื่นกองเมิงแทนพ้อเผ่าสืบมา

เนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง

เรื่อง ท้าวหุดสามเปา

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชายคนหนึ่งทำไร่อยู่นอกเมือง เขาปลูกพืชผักพืชผักแพง แดงกวาขายเป็นอาชีพ เขามีลักษณะแปลกกว่าคนทั่วไป คือตามเนื้อตัวของเขาจะมีหูด(ตุ่ม) ขึ้นตามตัวเขา บางตุ่มเปื่อยเน่าเน่าเกลียดน่ากลัวเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป ชาวบ้านจึงเรียกเขาว่า “ท้าวหุดสามเปา” หมายถึงคนที่มีหูด(ตุ่ม-จีทูต) มากนั่นเอง

ต่อมามามีธิดาขององค์พระราชองค์หนึ่งไปขอซื้อแดงของท้าวหุดสามเปามาแกงเสวย พอเสวยแล้วเกิดทรงครรภ์(ตั้งท้อง)ขึ้นมาทั้งนี้เป็นเพราะท้าวหุดเอาน้ำปัสสาวะของตนเองรดแดงทุกวัน พระราชมารบเรื่องแล้วทรงให้ค้นหาว่าใครทำให้พระธิดาทรงตั้งครรภ์ ในที่สุดก็ได้ทราบความจริงว่าท้าวหุดสามเปา ชายจีทูตเป็นต้นเหตุให้พระธิดาทรงครรภ์ จึงไล่ให้พระธิดาไปอยู่กับท้าวหุดสามเปา พระธิดาก็ได้ไปอยู่กับท้าวหุดสามเปาเยี่ยงสามัญชนธรรมดา ช่วยกันทำไร่เรื่อยมา ที่สวนของท้าวหุดสามเปามีลงชนิดหนึ่งมีลักษณะพิเศษคือมีกลองวิเศษติดตัวไปด้วยเสมอและชอบมาแกล้งท้าวหุดสามเปาอยู่บ่อยๆคือลึงนั้นมาติดกลองให้ดันไม้ของท้าวหุดสามเปาลัมลงก็ได้ ให้ผลร่วงหมดทั้งต้นก็ได้ ท้าวหุดสามเปาจึงจับลึงนั้นไว้ ลึงกล้วตายจึงเอากองแลกกับชีวิต และบอกกับท้าวหุดสามเปาว่า “กลองนี้เป็นกลองสารพัดนึกอยากได้อะไรก็ได้ดังใจหวัง ” ท้าวหุดสามเปาอยากให้อำนาจหายจากจีทูต มีรูปร่างงดงาม เหมือนคนทั่วไปจึงอริฐานแล้วตีกองให้เป็นไปดังใจนึก ท้าวหุดสามเปาก็กลับร่างเป็นชายหนุ่มรูปร่างงาม แล้วกะตีเอาอุทองคำให้ลูกและตีเอาบ้านเอาเมิง ข้าทาสบริวารมากมายจนพระราชาทรงเห็นความดีจึงให้เสนาอำมาตย์ไปเชิญเข้าเมือง และรับเป็นบุตรเขยให้ขึ้นครองเมืองแทนพระองค์สืบมา

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไท เล็งจำปาสัก

กล่าวสอดเมิง ๆ นึ่ง ทียักจับกิน ชาวเมิงต่ายเมิด โชนเจ้าเมิงที่คองเมิงนั้นได้ลู่สาวผู้หนึ่ง ก่อนที่ยักละมาจับกิน พระองค์แพงลู่สาวหลาย จึงได้นำสะเบงอาหารเข้าไปไว้ยุ่งกองใหญ่พร้อมลู่สาว แล้วกิดไว้หื้อเฮบฮ้อย หลังจะฮันยักกะได้หื้อเจ้าเมิงกับเมต่าย เมิงจั่งก่ายมาเป็นเมิงฮ้างมาหลายปี ต่อมาได้พระราชโอรสเมิงนึ่งคิดเยอะไปเท่วป่า ได้ผ่านเข้ามาเมิงฮ้างม่องนี้ มิเห็นเพอจั่งได้ฮ้างเข้าไปสำรวจเบ่งเห็นกองเปือใหญ่ และได้หิ้งเงินเสกคนฮ้องหื้อช้อย จึงใช้มีดผ่ากองเฮ้าะและพบว่าได้ผู้หญิงสาวชับยูเคือกอง เกิดมกนางจิงพานางกับบ้านเมิงผู้เจ้า พอสอดเมิงกะแต่งตั้งหื้อเป็นพระสนม เพราะว่าผู้เจ้าจะได้เมยู่แล้ว บรรดาสนมต่าง ๆ กะเกิดความอดสาพาคว้นินทาว้านางเส ๆ หาย ๆ จะฮันมิหิ้งนางกะได้ตั้งทอง ขณะที่เคื่อล่าตลอดลู่ เจ้าเมิงได้เฮ้าะไปประกาศป้าอิ ขณะที่เจ้าเมิงมิยู่นางกะได้ตลอดลู่ เฮ้าะมาเป็นแฝดชายสี่คน เมโหลงเกิดอดสาจิงใช้กลอุบาย โดยเอาลู่หามาไว้แทนสี่โต แล้วได้เอาแฝดทั้งสี่ไปลอยน้มน้ หวังเยอะหื้ออดคนมต่าย แฝดทั้งสี่ลอยน้มน้ไปเสีย ๆ จนสอดกะท่อมต่ายยาสองต่ายยามาเห็นเกิดแพง จั่งเอาไปเลี้ยง โชนพระสนมพอเจ้าเมิงกับมาสอดเมิงเมโหลงได้นำเอาลู่หามาหื้อเบ่ง เจ้าเมิงกะเสเจ้อและฮ้ายนาง ไล่ไปเลี้ยงหมูเลี้ยงม้าอยู่เนาะเมิง หลายปีต่อมาเมโหลงได้หิ้งน้าว่า ดักน้อยแฝดทั้งสี่คนยังมีต่าย จิงคิดวางแผนหื้อต่าย โดยฮื้อทหารเอากะหมกที่เซอยาพิษไปหื้อดักน้อยทั้งสี่คนกิน ดักน้อยทั้งสี่คนกะกินกะหมกอย่างแซบ เอ็ดหื้อทั้งสี่คนต่ายพ้อมแล้ว สองต่ายยามาเห็นกะฮ้องให้เสเจ้อหลาย จึงได้นำศพดักน้อยทั้งสี่ไปฝังอยู่จิดินหลังกะท่อม จะฮันมาที่ชุมฝงศพดักน้อยปรากฏว่าได้กกจำป้าเกิดฮันมาสักก ต่ายยาสเห็นแล้วกะแปกเจ้อหลาย จังพาเต๋วฮอดน้มนกกจำป้าฮู้มื่อ กกจำป้าทั้งสี่กกกะเติบโตใหญ่ฮันมาเสีย ๆ เมโหลงกะฮู้จักอิ กะเลยหื้อทหารมาถอนกกจำป้าที่มลงแม่น้มน้ กกจำป้าทั้งสี่ต่นลอยน้มน้ไปเสีย ๆ จันไปติดอยู่แถว ๆ หนังกะท่อมของพระฤๅษีที่จำศีลอยู่ ลุศิษย์พระฤๅษีได้ลงไปดักน้มน้เห็นดอกจำป้าชับดี กะเลยเต็ดเอามาดอกนึ่งปรากฏว่าเห็นเลิดไหลเอื้อะมา แปกเจ้อหลาย จิงหื้อไปว่าเลี้ยงราวหื้อพระฤๅษีฝง พระฤๅษีจิงหันตาเบ่งจิงเห็นเลี้ยงราวทั้งเมิด และได้ช้อยเต๋วเอากกจำป้าฮันมา และพระฤๅษีกะได้เสกคาถาหื้อกกจำป้าฟั่นฮันมาเป็นคนคือเก่า แต่เวลาน้องชายคนสุดท้องนึ่งก็ฮ้อยข้างฮ้ายหาไปข้างนึ่ง พระฤๅษีจิงได้เสกนึ่งก็ฮ้อยวิเศษฮันมาใหม่ โดยเป็นนึ่งก็ฮ้อยวิเศษสามาดชู้คนป็นหื้อต่าย ชู้คนต่ายหื้อฟั่น เมอเวลาล่วงเลยไปเหิง แฝดทั้งสี่กะคิดสอดแม่ จังพาเต๋วขออนุญาตพระฤๅษีไปตามหาแม่ จันได้พบเต๋ว จังพาแม่เข้ามาเมิง เว้าเลี้ยงลาวหื้อเจ้าเมิงฝง เจ้าเมิงฮ้ายหลายสั่งหื้อประหารชีวิตพระมเหสีผู้เจ้า แต่พระเจ้าสนมได้ฮ้องขอชีวิตไว้หื้อเนรเทศเฮ้าะไปเนาะเมิงกะพอ ต่อมาเลยแต่งตั้งพระสนมเป็นพระมเหสีและแฝดทั้งสี่คนกะได้คองเมิงยู่มาเต๋วอย่างมีความสุข

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่อง จำปา 4 ต้น

กล่าวถึงเมือง ๆ หนึ่ง ถูกยักษ์จับกินและทำร้ายชาวเมืองตายหมด ส่วนเจ้าเมืองที่ครองเมืองนั้นมีพระธิดา 1 พระองค์ ก่อนที่ยักษ์มาจับกิน พระองค์รักพระธิดามาก จึงนำเสบียงที่เหลืออยู่ใส่เข้าไปในกลองใหญ่พร้อมพระธิดา แล้วปิดไว้ให้เรียบร้อย จากนั้นยักษ์ได้ฆ่าเจ้าเมืองและพระมเหสีตาย เมืองจึงกลายเป็นเมืองร้างนานหลายปี ต่อมาพระราชาของเมืองหนึ่ง คิดอยากจะเสด็จประกาศปาได้ผ่านเข้ามายังเมืองร้างแห่งนี้ ไม่เห็นมีผู้คนจึงเข้าไปสำรวจดู พบกลองใบใหญ่และได้ยินเสียงร้องให้คนช่วย จึงใช้มีดผ่ากลองและพบว่า มีหญิงสาวสวยงามอยู่ในกลอง เกิดรักใคร่ชอบพอนางจึงพานางกลับเมืองและแต่งตั้งให้นางเป็นพระสนมของตน ทั้งที่ตนเองก็มีพระมเหสีอยู่แล้ว เหล่าสนมต่างอิจฉาและก่อกวนนางเสีย ๆ หาย ๆ จากนั้นไม่นานนางได้ตั้งครรภ์ ขณะที่นางจวนจะคลอดลูก เจ้าเมืองได้เสด็จออกไปประกาศปาอีกครั้ง ขณะที่เจ้าเมืองไม่อยู่ในเมือง นางก็ได้คลอดลูกออกมาเป็นเด็กผู้ชายสี่คน พระมเหสีคิดอิจฉาริษยาจึงใช้กลอุบาย โดยเอาลูกหามาแทนแฝดทั้งสี่คนของนาง แล้วเอาแฝดทั้งสี่ไปปล่อยลงในแม่น้ำ แฝดทั้งสี่ลอยมาเรื่อย ๆ จนถึงกระท่อมตายาย สองตายายจึงมาพบเข้า แล้วเก็บเอาไปเลี้ยง ส่วนพระสนม เมื่อเจ้าเมืองเสด็จกลับมาถึงเมือง พระมเหสีจึงเอาลูกหามาให้ดู บอกว่าเป็นลูกชายของพระสนมที่คลอดลูกออกมาเป็นหมา เจ้าเมืองเสียใจและโกรธมาก จึงไล่พระสนมไปเลี้ยงหมูเลี้ยงม้าที่นอกเมือง หลายปีต่อมาพระมเหสีทราบข่าวว่า แฝดทั้งสี่คนยังไม่ตาย จึงคิดวางแผนฆ่าให้ตายแล้วให้ทหารเอาขนมที่ใส่ยาพิษไปให้เด็กแฝดทั้งสี่คนกิน ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงกาล เด็กทั้งสี่คนกินขนมเข้าไป ทำให้เด็กทั้งสี่คนตายพร้อมกัน

สองตายายมาพบเด็กทั้งสี่คนตาย จึงร้องไห้เสียใจมาก และได้้นำศพเด็กทั้งสี่คน ไปฝังหลังกระท่อม จากนั้นที่หลุมฝังศพกลับมีต้นจำปางอกขึ้นมาทั้งหมดสี่ต้น ตายายเห็นแล้วแปลกใจจึงพากันรดน้ำพรวันคืนทุกวัน จนต้นจำปาทั้งสี่เจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อพระมเหสีทราบข่าวก็ให้ทหารมาถอนต้นจำปา แล้วทิ้งลงแม่น้ำไป ต้นจำปาทั้งสี่ต้นลอยน้ำไปเรื่อย ๆ จนไปติดอยู่แถว ๆ หน้ากระท่อมของพระฤๅษีที่จำศีลอยู่ ลูกศิษย์ของพระฤๅษีได้ลงไปตักน้ำ เห็นต้นจำปาสี่ต้นลอยน้ำมาติดอยู่ เห็นดอกจำปาสวยดีจึงลองเด็ดมาหนึ่งดอก ปรากฏว่ามีเลือดไหลออกมา ลูกศิษย์ฤๅษีแปลกใจมาก จึงเข้าไปหาฤๅษีและเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง พระฤๅษีหันตาดูจึงเห็นเรื่องราวทุกอย่าง และได้้นำต้นจำปาทั้งสี่ต้นขึ้นมาแล้วเสกคาถาให้ต้นจำปาทั้งสี่ต้นเป็นคนเหมือนเดิม แต่น้องชายคนสุดท้องส่วนหนึ่งของนิ้วก้อยซ้ายมือได้ขาดไป พระฤๅษีจึงเสกให้มีนิ้วก้อยขึ้นมาใหม่โดยเป็นนิ้วก้อยวิเศษ สามารถชี้คนเป็นให้ตายชี้คนตายให้ฟื้น เมื่อเวลาล่วงเลยไปนานแฝดทั้งสี่คนก็คิดถึงแม่ จึงขออนุญาตพระฤๅษีออกตามหาแม่ จนกระทั่งแฝดทั้งสี่ได้พบกับแม่ จึงพาแม่เข้าเมืองและเล่าความจริงทุกอย่างให้เจ้าเมืองฟัง เจ้าเมืองโกรธมากสั่งให้ประหารพระมเหสี แต่นางสนมได้ร้องขอชีวิตไว้ให้เนรเทศนางออกไปให้พ้นจากเมืองก็พอ ต่อมาพระสนมได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นพระมเหสีและแฝดทั้งสี่ก็ครองเมืองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

เนื้อเรื่องภาษาผู้ไท พื้นผู้ไท เลิงนางจีเปิดจีโก่

ได้สองเฮียน้องชื้อว่านางจีเปิดกับนางจีโก่ คำสุเส่งเต๋ว น้องคือนางจีโก่คำสุได้จับ ช่วนเฮี้ยคือ นางจีเปิด คำสุมิซบทั้งเบ๊ว งอ จีล้าย ผู้น้องกะเลยมาสอนเฮี้ย เฮี้ยกะเลยเว้าว่าที่เป้นแนวนี่เพราะว่าเปิด ไก่มันมาเค พอน้องมาสอนกะแล้วเต๋ว ฮ้ายเต๋ว ช้อเต๋วไปช้อเดีวมา เล็งคำสุซบมิซบ พ้อฮุนหวายกะเลย เยอะเอาทั้งสองไปทิมป่า แล้วจีไต่ว่าไปเอ็ดทุละโซนโต๋ เหือทั้งสองคนทำยม่องนี้ สมัยตะเก่านั้มลาย เว้าได้ พ้อกะเลยเว้ากับนั้มลายว่า เห็นกูฮ้องมึงฮือมึงขานฮับ พอลูทั้งสองคนฮ้องกู เหือตอบว่ายูนี้ พอลู ทั้งสองฮ้องหาพื่อนั้มลายกะตอบว่า ยูนี้ ลูทั้งสองกะเลินหาพ้อกะมิเห็น ฮ้องหาพ้อหลาย ๆ เคือ นั้มลาย กะตอบคือเก่า ในที่สุดพ้อก็เมอสอดเฮิน ทิมเหือลูทั้งสองหลงป่า แล้วกะได้ชายหนุ่มรูปฮ้างซบผู้นี้มา คินป่า เห็นคนทั้งสองเกิดหลงมกนางจีโก่ผู้เป้น้อง จึงพาไปยุ่นาเต๋ว เฮี้ยกะขอตามไปน้า พ้อได้หิ้ง ขาวคิตฮอดดู กะเลยไปตามหาลูทั้งสองเมอเฮิน ผู้น้องคัตสินเจืออยู่กับโพ ผู้เฮี้ยกับเมอเฮินกับพ้อ ต่อมาผู้ เฮี้ยกะมาอยน้องเหือเมอเฮินหลายเหือ จันโพน้องย่านเมเมอนาเฮี้ย กะเลยไปตัดเสาโคงกังนั้มที่ ย่างห้ามมา ผู้เฮี้ยกะย่างมาขอเข้าขอนั้มเมอไวเฮิน น้องกะเอาเข้าเหือ พอเฮี้ยเบ้าเข้าเมอเฮิน สอดโโข พอย่างห้ามไปมาฮอดม่องน้องเขยคัตไว เสากะรับนั้มหนักมิได้ หักลงไปเข้ากะจัมนั้ม เหลอแต่เข้าเม็ด ลีบลอยนั้มไป เฮี้ยกะเลยฟ้าวเอากะบุงตักเข้าลืบพ้อมกับจัมว่า โอ้ยทุกะปะหมองเพื่อง เข้ามะปะไหญ่ นื่องกูเฮือฟูไปลอยล่อง ตักเอาเข้าลืบไว้ได้ พอเมอสอดเฮินพ้อกะดำว่ามีได้เข้า กะเลยเค้นทางมายูกับ นื่อง พอมาฮอดโโขม่องละห้ามไป กะมิได้โโขกะเลยย่างห้ามนั้มไปยุ่นกับนื่อง ซึ่งนื่องกะได้ตั้งทอ้ง ต่อมา กะเอื้อลุมาเป็นผู้ชาย เฮี้ยกะมาช้อยเล็งหลาน จึงเกิดมกนื่องเขยและแพงหลานหลาย กะเลยคิตวางแผน และไปเบ้าะนื่องว่า พ้อไปยหนักเยอะกินผลไม้ป่า นื่องกะเชือเฮี้ย เลยพาเต๋วเฮ้าป่าไปห้ามะไม้ กะเลย เบ้าะเฮือน้องห็นไปเอ้ามะไม้ ละกะเบ้าะนื่องเหืออื่นสูง ๆ แล้วใช้ขวานบักกกไม้และกกไม้นั้มกะยู เคือนั้ม นื่องได้หิ้งแสงดั่งปิงปิง กะเบ้าะเฮี้ยว่า ย้าเฮี้ยช้อยละตค เฮี้ยกะจีไต่ว่าเค้าะโป๊ะ เค้าะมด เหือ มันขบ ในที่สุดกกไม้กะหักลงมา นื่องกะจัมน้ำต่าย เฮี้ยกะกับเมอเฮินแล้วปอมโต๋เป้นนื่องแทน หลาน เยอะกินนม กะเลยเอ้านมเหือหลานกินแต่หลานมิกินละกะฮ้องให้งอแง เพาะนมกะมิได้นั้มนม พ้อกะ เลยมาเบ็ง ลูกะเลยจีไปม่องหนองนั้มที่แม่ต่าย เห็นดอกโป้ดอกนึ่งลอยเห้ามาหา ลูเยอะได้พ้อกะเลยเอา มาเอื้อ พอได้ลูกะเอ้ามาคูด พอพ้อเอาเอื้อลูกะฮ้องให้ จันนอนหลับเฮี้ยกะมาลักเอาเอื้อ แล้วหักเป้น ท่อน ๆ เอาไปเผาไฟ เอ็ดแนวเลอกะมิตคไฟ บังเอิญได้เม๊าะเผ่าผู้นี้มาขอต่อไฟ นางจีเปิดกะเลยเอาท่อน ที่สุ่มไฟมิตคเหือไป เม๊าะเผ่ากะฟ้าวเอาเมอเฮิน พอฮอดเฮินสุ่มไฟเอ็ดสะเลอกะมิตค พอเอาท่อนฟืนที่ ขอมากับนางจีเปิดเอื้อไฟกะเลยสุ่มคิตพอดี้ จึงได้เอาท่อนที่สุ่มมิตคเอื้อะมาวางไว้ แล้วละไปดัมนั้ม ฮ้อนไปหคเชอ ปากคว้าท่อนฟืนก่ายฮ้างเป้นนางจีโก่ เม๊าะเผ่าตักเจือหลาย เลยเอานางจีโก่ไป เชอ้ง จะฮั้นกะไปเอามะอูบมานึ่งและเอาไปทาไว้รอบเฮิน เหือผู้อื่นเห้าเจือว่าเป็นจีห้องผู้เจ้า โชน่ลุนาง จีโก่คัตนอนฮั้นมามีเห็นค็อกโป้กะเลยฮ้องให้ จีไปม่องเฮินเม๊าะเผ่า พอฮอดเฮินเม๊าะเผ่า ลุนางจีโก่กะ เยอะฮั้นเฮิน เม๊าะเผ่าก็เบ้าะว่า เม๊าะทอ้งเล จีเต็มเฮินยู ที่เว้าแนวนี่เพราะว่าย่านลุนางจีโก่พบเต๋วกับแม่ ใน

ที่สุดนางจีไก่อะฮั่นไปได้ และกะเห่าไปอยู่ห้อง เห็นแม่กะเลยเห่าไปนอนดูคนมอยู่ห้อง พ้อสงสัยกะเลยเห่าไปเบ่ง กะพบว่าแม่นางจีไก่อ นางจีเปิดหูจกข่าวกะเลยถามเมี๊แต่ว่า เอ็ดเพอนางจีไก่อจั่งฮั่นฮ่างได้ เมี๊แต่ตอบว่า เहांนั่มฮอนโละ นางจีเปิดอิจจาน้องกะเลยลองเอ็ดเบ่ง จันที่นั่มฮอนโละตายช้า โห่นางจีไก่อกับคอบโค กะฮุณั่มแต่อย่างมีความสุข

เนื้อเรื่องภาษาไทย

เรื่อง นางจีเปิดจีไก่อ

มีสองพี่น้องชื่อนางจีเปิดและนางจีไก่อได้ทอดผ้าแข่งกันกัน น้องชื่อนางจีไก่อทอดได้สวย ส่วนคนที่ชื่อนางจีเปิดทอดไม่สวย ทั้งเบี้ยวทั้งงอ คนน้องก็มาสอนพี่ พี่เลยพูดว่าเป็นเพราะไก่อเปิดมาคู้มาเขี่ยมันถึงเบี้ยวงอ พอน้องมาสอนก็ทะเลาะกัน เลียงกันไปเลียงกันมาเรื่องทอดสวยไม่สวย พอปรึกษาราคาญจึงเอาน้องทั้งสองไปทิ้งป่า แล้วหลอกว่าไปทำธุระส่วนตัวให้ลูกทั้งสองรออยู่ตรงนี้ สมัยก่อนน้ำลายพูดได้ พอจึงพูดกับน้ำลายว่า ถ้ากูเรียกมึงให้มีขานรับ พอลูกทั้งสองคนเรียกหาพ่อ น้ำลายก็ตอบว่าอยู่ทางนี้ ลูกทั้งสองก็วิ่งหาพ่อ ก็ไม่เจอ แล้วจึงเรียกอีกซ้ำ ๆ น้ำลายก็ตอบอย่างเดิมในที่สุดพ่อก็กลับถึงบ้าน ทิ้งให้ลูกทั้งสองหลงป่า แล้วก็มีชายหนุ่มรูปงามคนหนึ่งเข้ามาเที่ยวป่า และพบกับทั้งสองคน และเกิดหลงรักคนน้อง จึงพาไปอยู่ด้วยกัน ส่วนคนที่พี่ก็ตามไปด้วย พอได้ยินข่าวคิดถึงลูก จึงไปตามลูกสาวทั้งสองกลับบ้าน คนน้องตัดสินใจจะอยู่กับสามี คนพี่จึงกลับไปอยู่บ้านกับพ่อ ต่อมาคนที่พี่ตามมาเกลี้ยกล่อมน้องให้น้องกลับไปอยู่บ้านหลายครั้ง จนสามีของน้องกลัวว่าน้องจะกลับบ้าน จึงไปตัดเสาสะพานตรงกลางน้ำที่เดินข้ามมา คนพี่ก็เดินมาขอข้ามขอน้ำที่บ้านน้องก็ให้ข้ามไป คนพี่ก็แบกข้าวกลับบ้าน พอไปถึงสะพาน พี่ก็แบกข้าวข้ามสะพาน พอไปถึงตรงกลางเสาสะพานที่น้องเขยตัดไว้ รับน้ำหนักไม่ไหว สะพานจึงหักลงไป ข้าวก็จมน้ำ มีแต่ข้าวเมล็ดลึบที่ลอยน้ำ พี่สาวจึงเอากระบุงตักข้าวลึบ พร้อมกับพูดว่า โอ๊ยทุกยากปากหมองจริง ๆ ข้าวหมากปากใหญ่ น้องกูให้ฟูไปลอยล่อง พี่สาวก็เอาข้าวลึบเก็บคืนได้กลับบ้านพอลถึงบ้านพ่อก็ดำ เพราะไม่ได้ข้าว จึงเดินทางมาอยู่กับน้อง พอมาถึงสะพาน ก็ไม่มีสะพานจึงเดินข้ามน้ำไป ไปอยู่กับน้องซึ่งตั้งครุฑ ต่อมาได้คลอดลูกออกมาเป็นผู้ชาย และมีพี่สาวมาช่วยเลี้ยงดูหลาน จึงเกิดรักน้องเขยและรักหลานมาก จึงคิดวางแผนแล้วไปบอกน้องว่า พ่อป่วยหนักอยากกินผลไม้ป่า น้องก็เชื่อพี่ และพากันเข้าป่าไปหาผลไม้ พี่เลยบอกให้น้องขึ้นต้นไม้ต้นสูง ๆ แล้วใช้ขวานฟันต้นไม้และต้นไม้อยู่ใกล้หนองน้ำ พอน้องได้ยินเสียงพี่โค่นต้นไม้ดังปังปัง น้องก็บอกว่า พ่ออย่าโค่นต้นไม้ เดียวน้องจะตก พี่ก็หลอกน้องไปว่าเคาะปลวกเคาะมดให้เดี๋ยวมันจะกัด แล้วในที่สุดต้นไม้ก็หักล้มไป น้องสาวก็จมน้ำตาย พี่ก็เลยกลับไปบ้านน้องสาวแล้วปลอมตัวเป็นน้องสาว หลานเกิดหวนม จึงเอานมให้หลานกินแต่หลานก็ไม่กิน แล้วร้องไห้แง เพราะนมตัวเองไม่มีน้ำนม พอจึงมาดูลูกก็ชี้ไปที่หนองน้ำที่แม่ของตนเองตาย บังเอิญมีดอกบัวดอกหนึ่ง ลอยน้ำเข้ามา ลูกอยากได้ พ่อจึงเอามาให้ ลูกจึงได้ดูดดอกบัว พอพ่อเอาออกลูกก็ร้องไห้ พอหลับพี่สาวจึงแอบเอาออกแล้วหักเป็นท่อน ๆ ไปเผาไฟ แต่ทำอย่างไรก็สุ่มไฟไม่ติด บังเอิญมีหญิงชรามาขอต่อไฟไปสุ่มที่บ้านของตน นางจีเปิดก็เลยเอา

ตอนที่สุ่มไม่ติดให้ หญิงชราเก็บท่อนฟืนแล้วก็กลับบ้าน แต่พอไปถึงบ้านตนสุ่มไฟยังไ้งก็ไม่ได้คิด แต่พอแยกออกไปจึงคิด จึงนำท่อนฟืนที่สุ่มไม่ติดออกมาวาง แล้วต้มน้ำร้อนไปสาดใส่ ปรากฏว่ากลายร่างเป็นนางจีไ้ หญิงชราตกใจมาก จึงรีบเอานางจีไ้ไปซ่อน จากนั้นเข้าไปนั่งพักทอง แล้วเอาไปทาไว้รอบบ้านตนเอง ให้คนอื่นเข้าใจว่าเป็นอุจระของตน ส่วนลูกของนางจีไ้ก็พอตื่นขึ้นมาไม่เห็นดอกบัว จึงชี้ให้พ่อ ตามไปที่บ้านหญิงชรา พอถึงบ้านหญิงชรา ลูกของนางจีไ้ก็อยากขึ้นบ้านหญิงชรา ซึ่งหญิงชราก็บอกว่าอย่าขึ้นไปเลย เพราะยายต้องเสียอุจระเต็มบ้าน ที่พูดอย่างนี้เพราะกลัวว่าลูกของนางจีไ้จะเจอแม่ของตน ในที่สุดลูกของนางจีไ้ก็ขึ้นไปได้ แล้วก็เข้าไปในห้องที่พบแม่ของตน จึงนอนดูคนมของแม่อยู่นาน พอสงสัยจึงเข้าไปดู ก็พบว่าตนเป็นนางจีไ้ ส่วนนางจีไ้เปิดทราบบ่าวจึงถามหญิงชราว่า ทำไมนางจีไ้จึงคืนร่างได้ หญิงชราตอบว่า เอน้ำร้อนลวก นางจีไ้เปิดฉีกจึงลงทำบ้าง จึงโดนน้ำร้อนลวกตาย ส่วนนางจีไ้ก็กับครอบครัวก็อยู่กันอย่างมีความสุข

4.3 ฃญาและคำคม

ฃญาของคนผู้โทสมัยก่อนได้แต่งและคิดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารภาษารักระหว่างบ่าวสาว ใช้พูดจาโต้ตอบสื่อความรักกันตามโอกาสอันเหมาะสมต่าง ๆ จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ทำให้ทราบว่า บ่าวสาวชาวผู้โทสมัยนั้นมักจะพูดจาฝากรักเกี่ยวพาราสีกันด้วยฃญา ซึ่งเรียกว่า “จ่ายฃญา” หนุมคนใดที่สามารถจ่ายฃญาได้ดี มีฃญามากและสามารถแต่งขึ้นโต้ตอบทันที มักจะมีภายีดีกว่า หรือได้เปรียบคู่แข่งที่ไม่มีฃญาหรือมีฃญาน้อย หรือมีแต่ไม่ไพเราะ ก็จะสู้คนที่จ่ายฃญาได้ดีไพเราะไม่ได้ ซึ่งทมิวจัยก็ได้รวบรวมฃญาที่เป็นของชาวผู้ไท โดยฃญาเหล่านี้มีภาษาผู้ไทแทรกอยู่ทุกบททุกกลอน นอกจากนั้นยังมีคำคมภาษาผู้ไท จึงขอนำเสนอ ดังนี้

- ช งามข้าวเจ้างามข้าวทางปลา งามข้าวนางามข้าวทางเข้า
 งามข้าวเจ้าว่ามีไผ่แล้วหรือยัง หรือว่ามีแต่ซู้ โขชิซ้อนกะมิได้ น้องสาวเอ๋ย
- ช อ้ายนี้นอนก้างคินกะฝั้นเห็น นอนก้างเงินกะฝั้นพ้อ
 อ้ายเยอะหลับอยู่เลย ได้เห็นเจ้าอยู่สู่ยาม
- ช อ้ายพัดเหลวไปเตื่อไปเหนอ มีเห็นเผอ
 เห็นแต่เมงกะเบือ บินเจ้ายู่เตือกกะเขอ
- ช แม่เจ้าป้อนชิ้นเข้เชอกะเจ ปะมิลัน
 หรือว่าแม่เจ้าป้อนชิ้นช้าง คางกะด้าง ปะมิเป็นบ่น้องสาวเอ๋ย
- ช เสอกินช้างกินงามันก่อน เสอกินสาวแม่ห้างแม่มาย
 ะนวนกันกะมียัง บอหล้าเอ๋ย
- ญ ลมพัดเบตตองเส้วเหลวเห็นพอลำบาก ลมพัดเบตตองค้อพอให้ยู่ชู่ยาม
 ผิดเจ็ดเกิดชาตินี้มีทันพ้อหมู่ดอกจาน เกิดชาตินี้มีทันปานผู้สู้ มีทันชู่ผู้ดี

- ญ ไก่ตัวแล้วความสิงมิเฮื้อห่าง จันสืห่างขอให้ห่างตั้งแต่ทางไปไทย
 สิบสิไก่ขอเฮื้อไก่ตั้งแต่ทาง ความเว้า มีห่างตัว
 เจียวเบอมอนซอนเบอไร ไก่กะเทิน เอย
- ญ เหลวเห็นหน้ามีทันจาอายพัคยิมมาเซอ
 นื่องนี้คิดเยอะได้เอามาไว้ ถ้ากล่อมนอน
 ออนซอนเค้ขวานเพยอน ไมค์
 จันแม่นชู้นื่องห่างชาวบ้านเพินปะเป็น
- ญ โอ้เค้ นื่องนี้คิดสอดอายมือหนึ่งสาม ยาม ๆ หนึ่ง นั้น
 ยามนกบินท้าย ยามสองนั้น ยามควายตอมทุ่ง
 ยามสามนั้นยามนื่องลงเจ็ญฝ้ายเปลายลงโคงเจื่อนื่องว่าเว
- ญ สิบปีล้ำ ชาวปีล้ำ มีเห็นองค์มายามมัง สิบมะเข้าชามะเข้าจั้งเห็นเจ้าเทอตัว
 เจียวเบอมอนซอนเบอไร ไกลกะเทิน.....เอย
- ญ เมอเยออาย เมอสมช่วงกุดต่อคำ คำน่าห่างเมอเยอ คำกะยก คำกะย่าง
 โหงเข้าพัคท้ายตัว คำกักผัดได้หม้อ คำกอได้กะตำ
 คำสี่เหอห้าเหอ เหลอเล้าจั้งได้ขาย
- ญ นื่องนี้คือกกไม้ล่อน สอนรอนอยู่ทางทุ่ง
 เคอจิกกะมิมาผ่าน เคอจันกะมิมาแก้ว
- ญ อายพัคลื้มแล้วบอทั้งสองเฮาเว้า ลงหนองเก็บผักแว่น
 อายพัคเป็นผู้เก็บนื่องพัคเป็นผู้ซ่อม คือละได้ออมแลง
- ญ นื่องนี้ปลอดอ้อยชอยเสมอดั่งตองคัต พัดแต่เป็นหญิงมากะบมีชายช้อน
 พัดแต่สอนสาวขึ้นบมีเคอสิแก้วพุ่ม พัดแต่เป็นพุ่มไม้เคอสิแก้วกะบมี อ้ายเอ้ย
 เคอเหากแก้วเคอเหากะมาย เคอหวายแก้วเคอหวายกะเน่า
 ชู้เก่านื่องไล่ทิมกะแต่เหิง
- ญ เมอเยออายเมอนำนื่องเมอกินแกงน่อไม้ไร ยามฝนกินป่าแกง ยามแล้งกินป่าหนอง
 เพอละเมอนำนื่องคำลคมิเฮื้อเส เพอละเมอนำนื่องคำเลอมิเฮื้อจ้าง
 นื่องนี้แล้วละพาอายย่างเมอ จันอายมิเมอนำนื่อง
 เพอละพานื่องเฮ้าโคงสูงเก็บดอกคู้ เพอละพานื่องเฮ้าป่าเป้าเหยไ่มดแดง
 เหลอแสงนื่องจูงช้างลอคป่าหวาย เหลอแสงนื่องจูงควายลอคป่าไล่
 เพอละพานื่องตามกันไล่ควาย อ้ายเอ้ย
- ญ เจ้าผู้หนีไปคำเหิงปานเลอจิงละดาวมาเค้ นื่องผู้อยู่ทางบ้าน ทอผ้าไว้ขาย
 ผีนกกไว้ถ้าอายผีนปายนื่องละจ่าย ผีนค่อไปไว้ถ้าเจ้า ช้ามอายพัคดาวมา
 ผิดเจอเต้ต่างบ้าน บ้านผัดห่างไกลตัว มันมิคือไทเต้คว้ามะเหลเห็นหน้า

- ชูโก่บ้านปานผะไข่ไวนำกำ ชูโก่ดำปานผะนาไวนำโส
 โง่พดเข้ามือละหลาย ควายพดเข้ามือละร้อย ตาน้องช่งมีเห็น
- ญ. เจ้าเชื้อโก่ปามีเฮ้อเอามาเอ็ดโก่ขวัญ ฟันต่างฟันมีแห้ว
 เอามาเอ็ดพี่น้องช้อยเรบ ๆ เก็บดอกกะเจ้วแถมโส
 เจ้าผักกระเคาเจ้งจิด มันมีขมเล็ดล้าหลังเหล้าพาดเงิน
- ญ. ผญาน้องเต็มโกนนกเป็ดปัด คึดเซอน้ำกะเหลดคึดเซอเลอกะลัม
 คึดเซอดันดอกไม้ก้านค้วงเส่นหา คึดเซอบ่าฆ่าเล็กบ่าชำน้อยตามจ้อยกะมียัง....อ้ายเอ้ย
- ญ. เอ็ดผอเค่จั่งมีพบตั้งแตงั้น เอ็ดผอเค่จั่งมีเห็นตั้งแตงี้
 เจ้าไปลื้ออยู่ชเลอ เจ้าได้อื่นจีซ้างกางห่มเป็นพญา
 เจ้าอย่าลืมชวานาผู้ช้ควายคอนกำ เจ้าได้เป็นโหน้ำอย่าทำตัวมาคใหญ่
 เจ้าได้กินแกงโก่อย่าลืมก้อยช้กะปอม อ้ายเอ้ย
- ญ. น้องปรารณาน้อยนำสู่บาศ้าง ปรารณายอดนำนำเจ้า
 สู้ห่มโพธิ์จิดมีเฮ้อเป็นหลายโส โห่เจ้อเป็นหลายหน้อยจิดพดเป็นเล็งล้าคือน้ำอังกะปาง
 ตั้งแต่อ้ายเสมอต่อตั้งต่อ น้องนี้ตั้งต่ออ้ายเสมอดังต่อชโย อ้ายเอ้ย
- ญ. น้องนี้แนวนามเบ็งตัวดำมันมีคอง แสนสิไปอาบน้ำพันชั่งกะมีขาว
 อ้ายพดสูงเปล่าได้หามเฮ้อสมห้าง คนจีเล่คือน้องโตะอ้ายเฮ้ออย่าเส
- ช. โอน้องเอ้ยบ้านห่างบ้าน บ้านพดห่างโก่เด่ว อ้ายเยอะเท่วไปดินเสอกินย่านเพิ่นชา
 เสอกินโง่กินควายพดชาเคื่อ เสอกินอ้ายพดชาโก่
- ญ. โอน้องอ้ายเอ้ย สิบสิห่างชาวสิห่าง ขอเหื่อห่างตั้งแต่หัวกะใด
 สิบสิโก่ชาวสิโก่ขอเหื่อโก่ตั้งแต่ทางเมอบ้านกับไฮโหนาสอน
 สองคนเฮออย่าได้เพิงหมาง สิบสิจางเฮื่อจางน้มเฮื่อเอาเก๋อลงคัม
 สิบสิชิมชาวสิชิมขอเฮื่อชิมแต่น้ำสร้าง ความเว้าอย่าห่างเด่วอ้ายเอ้ย
- ช. เออ คั่นน้องเว้าแนวนั้นกะสิบ่ชวนบุญสวน คั่นว่าบุญสวนมีปุสาสินำเด่ว
 คั่นว่าบุญสวนได้ ปุ่ไหมตามตอ ย่านแต่บุญสวนมีได้
 ย่านนั่งให้อยู่ผู้เด่วนั้นแล้ว...
- ญ. โอน้องอ้ายเอ้ยอย่ามาตีเถลงเว้าเอาเลามาจักเทื่อ จักมีถืดำพามีถืเฮื่อชวานสิเสียวเขมือ
- ช. โอน้องเอ้ย มีมกอ้ายมีเว้า คั่นมีเอ้าอ้ายมีว่า จันฟ้าพากะฮับได้ ไฟไหม้กะฮับเอ้า
- ญ. อ้ายเอ้ยอย่ามาโตะเฮือน้องลัม หลงมน้ำเข้ามา โตะเฮือน้องอย่าชู้มาแล้วพดมิเอ้า
- ช. น้องเอ้ยคิดเห็นสองเฮาเว้านำเด่ว นำแล้ว นำชวนกำเขนน้องกะอืออือนำ นำแล้วนำ
 ชวนกำมน้องกะอืออือนำ นำแล้วนำ บัดว่าชวนเฮ้าโส้มโตะน้องว่ามีเคย
- ญ. เจ้าผู้ฝนดินห้ำคือละตกลงมาจนน้ำแก่ง เจ้าผู้ฟ้าพาสงเด็นห้ำมีได้ฝน
- ช. อ้าย นั้นคิดเห็นเด่ กิดเห็นสองเฮาเว้านำเด่วอยู่เถียงไ้

แม่เจ้านำไปหา อ้ายมาคิดเห็นได้ สองเฮวอยู่เถียงนา

แม่เจ้านำไปดำ กิดเห็นสองเฮวอยู่กำบ้านแม่เจ้านำไปตี

เจี๊ยะบาคแล้แสนค้อนกะมีบ้าน

ญ. อ้ายเอ้ยเห็นมีมก๋อยามาเว้า เห็นมีเอ๋อยามาว่า มีแม่นเตาะมัดกล้ำดำนาแล้วยัดลงตม

ย่านหลายเด่ ย่านมาโตะลงตมตกสนม วังยางเป็นแม้อ้างหลายเทื่อ

ตกสนมวังเว้าคือเป็นอ้างเทื่อเดียว

ข. อ้ายกะเยอะเว้าคินลองเจ้อเจ้าเบ็ง มันหลาเย็นคือน้ำหีละฮ้อนคือไฟ

ญ. อ้ายเอ้ยอ้ายเยอะเห็นเจอน้อง เอ้อมันตาเซอน้ำแจว คันมันแซบจ้าวจ้าว เจอน้องกะคือเควอ้ายเอ้ย

ข. โอน้องเอ้ย ย่านเป็นฝนตกรินเดินห้า โตะเฮ้อดำสีลาไปก้านอิง นั้นแล้ว

อิงมีฮ้อง คัดค้องตึง เหลือแสงอ้าย จกคินทรายป็นนัมบ่อ

มือนึงจกมือนึงยู ทรายนั้นพัดยูมา โอน้องนัมโฮ้ยน้อยคอยทั้งกะยังใส

หัวเจ้ออ้ายเพอมีกวนคือมาขุนหลายเด่ คือมาเป็นตุ้ยล้วย คือน้ำบวควายแท้ได้

ข โอน้องเอ้ย อ้ายมาเท่วหาน้องหนทางจนเป็นโชก เสียกรนโกกอยู่เนื้อสัวมพอปานม้าทั้งดั่ง

ชุมสาวสังพัคแสงอ้ายกายมาดั่งจิ้นๆ สาวนางเอ้ยอดพอเปิดมุ้งฮั้นมาพิเฮ้ออ้ายเห็น

นอนแต่เง็นตายเหลออ้าย แลงงายกะมีว่า ชายมาหาย่านแต่พบแต่พ่อนอนจ้อยตั้งแต่เง็น

ข เอาสาเล่าเอาโฝมาเล้ง แม่ เป็นสาวแก่อยู่ห่างบ้านเขาละฮ้องอีกกันบาน

เป็นสาวเผ่าถายชาวกันจีคาง ปีนีคางกันปีหน้าคางจีโมม

อ้ายนี้คิดฮอดค้องสามมือขี้ม้อเอ๊ะ เอ๊ะแต่ขี้ค้ำฟ้าสามก้อนท้อชะมอ

อ้ายนี้เปรียบคือจอกอยู่เนื่อน้ำ สะยังมีเท็งคินไหลเวินไปเวินมา

กะมีได้ฝยค้างไหลไปเกาะเพยฮกเพิ่นกะถาง ไหลไปเกาะฝยบางเขาจะจูด

ลูจะฮั้นเลยเทียวฮั้นแต่สวน

โอยอ้ายนี้เปรียบคือควายบักแลเผ่าหากินมีไกลเขต

หากินอยู่เคื่อๆเกอจำซำบ่อมี เจ้าผู้ผกฮื้อเต็ดันดำใบดก กกมีทันฝงแน่น

พดมาจีจุ่มดอก สะมีทันยังพินพดมาป็นปกใบ

เจ้าผู้เลอลำกว้างอดพอเอาแก่นจิ้นที่ฮ้อน บัดว่าน้ำขาดแกร่งแก่นละได้แกเลอ

ข โอน้องสาวเอ้ย จักคิดฮอดจักผลอ แล้วน้ำตากะเป็นบอนเซดไซ

น้ำตาไหลกะเป็นบอนเซอฮ้อน น้ำค้อนกะเป็นบวควายนอน

โอน้องสาวเอ้ยอ้ายนี้คอยหาน้องคือนกเจาคอยหาปลา

อ้ายนี้คอยหาน้องคือนกทาคอยโลก โลกกะโลกน้อยๆ คอยน้องกะมีเห็น

น้องสาวเอ้ยนับมือเนื้อสิได้นำทาง คนละเส้นสายตะเง็นคนละนวย

ฟ้าห้องคั้งยังได้หิ้งนากัน บัดว่านกเขาขันได้หิ้งกันคนละบอน

- โอยอ้ายนี้คิดอ่อนต้อนนมน้องอยู่มีลืม น้องสาวเอ๋ยนมทางเฮ้อสุดเส้น
เห็นเดียวเหื่อถามข่าวแน่นื้อ ยามหนาว ๆ อ้ายโอดคิดฮอดน้อง
เยอะชวนเข้าแต่บอนนอนนั้นแล้ว ตายคับนกเอี้ยงฝ้ายตายวายนกเอี้ยง
มุตายคับนกจู้ซู่แล้วจั่งแตงคอง โอ้เค้น้องสาวเอ๋ย โอยๆ นี่มีได้โอยเฮ้อลู่เพอ
เสงโอยๆ นี่มีได้โอยเฮ้อเมเพอห้าง อ้ายมกน้อง จังหลงฮ้องว่าโอยๆ
- ช มีเยอะพัคพากเว่นเวรพัคตองจำหนี มีเยอะไกลสายคอ แม้เวรพัคพาเว่น
เวร เวรนี้ มันเป็นโต้แนวเลอแน มันโต้คือหอยฮี ได้ฮอยคือโง ฮี เป็นโต้คือช้าง
อ้ายเยอะไปปรับจ้างพานหน้ามาไลยง
- ช โอน้องสาวเอ๋ย ผู้ซับๆ คือน้อง งามๆ คือน้อง
เอ็ดเพอเค้จั่งมีมาเกิดกำกุดตอคำบอนอ้ายอยู่เค้นื้อ
เอ็ดเพอเค้จั่งไปเกิดรีบหลอน เอ็ดเพอเค้จั่งไปนอนรีบลี้ตาอ้ายมีเห็น
อดพอลั่งอ้ายไว้ พอเป็นหมาหอนเห่าแน่ท่อน ยามขโมยเข้าเฮินจั่งละได้เฮาหอน
- ช อ้ายมาเหลอเจ้อเค้ชวาน เพ้ยอนไม้คู้ ชู้อ้ายฮ้างคอมชาวบ้านเพิ่นปะเป็น
อ้ายนี้เหลอแสงสร้างกองกระจูนมีได้เฮะ บัดเพิ่นผู้มีได้สร้างพัคมาได้เฮะเมอ

คำคมภาษาผู้ไท

ลาบ

มีแม่น ลาบก้อย มีแม่นลาบไซก หิวว่าไซกลาบ
เพิ่นทีเขาดักกหา เพิ่นเจ็บ เพิ่นเลยวาลาบแล้วลาบฮาวต้อนแมว

โก่ง

มีแม่นโก่งบ้านโก่งเมิง หิวว่าโก่งกิน โก่งทรัพย์สินเงินทอง
คำว่าโก่ง คือ โก่งเฮิน โก่งสุด

สุด

มีแม่นสุดทาง หิวว่าสุดเขต หิวว่า สุดความคิด
สุดอันนี้ คือสุดกันยุง คือ สุด ก่างนอน

ซับ

มีแม่นทรัพย์สินเงินทอง หิวว่าทรัพย์สมบัติ
คำว่าซับคือของซับคนซับ ภาษาไทยเพิ่นว่าสวย

หน้า

มีแม่นหน้าต่าง หิวว่าหน้าทีการงาน หิวว่าหน้าคน
อันนี้ คือ หน้าไม้ หีหลังคนฮ้อง ว่าหน้าเค็งหน้ายงนก

บอก

บอกควายนอน มีแม่นบอกมือบ้ายบาย
มีแม่นบวกลบคูณหาร บอกอันนี้คือ บอกควายนอน

เว้า

คือมีได้ผล คายเต๊ะ เว้ามีแม่น เว้าท่อยเว้าความ
เว้าผู้้นจับผู้้นคี่ เว้าอันนี้ คือเว้ามีได้ผล
กูเว้า ของ เว้า ของมีได้ผล

ซ้อ

คือซ้อจาและม็อค ซ้อมีแม่นซ้อสัตย์ หิวซ้อตรง
หิวซ้อสิ่งซ้อของ ซ้ออันนี้คือ ซ้อจาและมันมีคค

คอง

มีแม่นคองน้ำหิวคองแซ่ คองฟ้า คองมิด
คองอันนี้ คือ คองสม้อยจ้อยจัด อย่าคองว่ามันละมา

ฮาด

คำว่าฮาดมีแม่นฮาดทราย หิว ฮาดดอกเกด
ฮาดอันนี้ คือ ฮาดปุด ฮาดเอาจะเดียว

เปิด

คำว่าเปิดมีแม่นเปิดเปิง หิวมีแม่นเปิดเพลง
มีแม่นเปิดรับสมัครอันนั้นอันนี้
เปิดอันนี้ คือเปิดเคะ เปิดมึง กูมีเยอะ เห็นหน้า กูเปิด

4.4 ผลของการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาผู้ไท

การจัดกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาผู้ไททีมวิจัยได้ดำเนินกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมฟื้นฟูในโรงเรียนและ ในชุมชนดังนี้

ก. การฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชน

ทีมวิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมดังนี้คือ การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆในชุมชน และการจำลองประเพณีการลงช่วง ผลการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทต่างๆ ที่เคยลืมไปแล้วและนำกลับมาใช้ในชุมชนอีกครั้ง โดยคนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไท โดยเมื่อก่อนจะไม่ค่อยสนใจว่าใครจะพูดอะไร แต่เมื่อได้ร่วมกิจกรรมต่างๆกับทีมวิจัย ทำให้รู้ว่า สิ่งมีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของคนผู้ไท ที่ยังหลงเหลืออยู่ ณ เวลานี้ คือภาษาผู้ไทสมควรที่จะหวงแหนไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดและเรียนรู้ต่อไป นอกจากนั้นแล้วคนในชุมชนยังได้มีการนำ

คำศัพท์ภาษาผู้ไทมาใช้ในการงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน โดยพิธีกรในงานบุญต่างๆ เน้นการพูดภาษาผู้ไท ซึ่งต้องไม่มีการนำภาษาลาวอีสานหรือภาษาไทยกลางมาใช้พูดในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน เพราะถ้านำภาษาอื่นมาใช้ในการพูดจะทำให้เสียอรรถรสได้ ถึงแม้ว่าในงานจะมีบุคคลสำคัญ เช่น นายอำเภอ หรือแม่แต่นักการเมืองท้องถิ่นที่เข้าร่วมงานในชุมชน พิธีกรก็จะพูดและใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลัก ซึ่งบุคคลสำคัญเหล่านั้น ต่างก็ชื่นชมที่คนในชุมชน เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามของคนผู้ไทที่กำลังจะสูญหายไป กลับคืนมายังชุมชน นอกจากนั้นแล้วในการประชุมที่อบต.กลุ่มเก่าปกติจะใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักในการประชุม แต่ทีมวิจัยซึ่งเป็นสมาชิก อบต.ได้กล่าวขออนุญาตให้ใช้ภาษาผู้ไท เพราะกำลังทำวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษาผู้ไท ส่งผลให้ที่ประชุมมีการใช้ภาษาผู้ไทตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ตลอดจนชุมชนอื่นที่เดินทางผ่านบ้านกุดดอแก้วแล้วเห็นป้ายคำขวัญภาษาผู้ไท จึงนำไปเป็นตัวอย่างในการเขียนป้ายคำขวัญให้กับชุมชนตนเอง นอกจากนั้นแล้วเด็กนักเรียนที่ไปศึกษาต่อในสถาบันอื่น มาขอคู่มือคำศัพท์ภาษาผู้ไทเพราะอยากเรียนรู้และเข้าใจความหมายภาษาผู้ไทเพื่อนำไปทำเป็นรายงานส่งอาจารย์ และมีหลายครอบครัวที่เริ่มสอนลูกหลานพูดภาษาผู้ไทดั้งเดิม โดยการสนทนาเกี่ยวกับของใช้ในครัวเรือนหรืออื่นๆที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อฝึกให้ลูกหลานได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทเก่าๆ

จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนเริ่มตระหนักและเห็นคุณค่าของภาษาผู้ไทโดยพิธีกรในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน จะพูดเป็นภาษาผู้ไทหรือกล่าวเป็นภาษาผู้ไท ซึ่งนอกจากจะทำให้ง่ายต่อการพูด เพราะเป็นภาษาถิ่นของตนเองแล้ว คนในชุมชนก็เข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองหลายครอบครัวเริ่มสนทนากับลูกหลานโดยพยายามใช้คำเก่าๆที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนมาสอนให้ลูกหลานเพื่อให้สืบทอดการใช้ภาษาผู้ไทและให้เกิดความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง

ผลดีของการฟื้นฟูในชุมชน

1. เป็นการกระตุ้นและสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นคุณค่าของภาษาผู้ไท
2. ชุมชนและทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท
3. ช่องว่างระหว่างวัยของการสื่อสารภาษาผู้ไทลดน้อยลง โดยผู้เฒ่าผู้แก่สามารถสื่อสารกับลูกหลานได้เข้าใจมากขึ้น

ผลเสียของการฟื้นฟูในชุมชน

การดำเนินการฟื้นฟูในชุมชนขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีผู้นำบางคนยังไม่เห็นความสำคัญของการฟื้นฟู

ข. การฟื้นฟูภาษาผู้ไทในโรงเรียน

ดำเนินการฟื้นฟูโดย การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน การนำปราชญ์ชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียนและการค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าวพบว่า นักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท ตลอดจน

ช่วยกันค้นหาและรวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆและยังพบว่านักเรียนมีความรู้และเข้าใจความหมายของคำศัพท์ภาษาผู้ไทเหล่านั้นมากขึ้น เพราะเมื่ออยู่ในโรงเรียนนักเรียนก็มีการนำคำศัพท์ที่นักเรียนได้ออกไปพูดหน้าเสาธงมาพูดคุยสนทนากัน นอกจากนั้นเด็กยังได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับภาษาไทยกลางโดยรู้จักความหมายของแต่ละคำและจากคำบอกเล่าของ เด็กหญิงเริงฤทัย จันทนีย์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เพิ่งจบการศึกษาไป กล่าวว่า “ คุณครูถามในห้องเรียนของหนูว่า มีใครรู้จักบ้างว่ามั่งภาษาผู้ไท พูดว่าอย่างไร ปรากฏว่าในห้องเรียนของหนูไม่มีใครตอบได้สักคน หนูเลยยกมือตอบว่า มั่งภาษาผู้ไท เรียกว่า สุด คุณครูบอกว่าเก่งมากที่ตอบถูก แล้วทำไมเธอรู้จัก หนูเลยบอกว่าที่โรงเรียนเก่าของหนูมีการพูดภาษาผู้ไทวันละคำหน้าเสาธงทุกวัน ทำให้หนูรู้จักภาษาผู้ไทเก่าๆหลายคำ หนูรู้สึกภูมิใจที่รู้จักภาษาผู้ไทในขณะที่คนอื่นไม่รู้ หนูจะคอยสอนเพื่อนให้รู้จักภาษาผู้ไทเหมือนหนู”

นอกจากนั้น ครูและนักเรียนก็มีการสนทนาโดยใช้ภาษาผู้ไท เมื่อครูพูดนักเรียนก็จะคอยเตือนและบอกให้คุณครูใช้ให้ถูกต้อง ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนก็หันมาใช้ภาษาผู้ไทมากขึ้น ส่งผลให้เด็กได้รู้จักคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆและเข้าใจความหมาย นำมาใช้ในชีวิตประจำวันโดยสามารถสื่อสารกับคนเฒ่าคนแก่ได้เข้าใจมากขึ้น ดังคำกล่าวของเด็กหญิงพิมพ์กานต์ ไสสอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่อยู่กับยายเพราะพ่อแม่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ กล่าวว่า “ ยายหนูบอกให้หนูไปหยิบจอง(ทับพี)มาให้แต่หนูไม่รู้จักว่าคืออะไร ยายก็ไปหยิบเอง แต่หลังจากที่หนูได้เรียนรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากเพื่อนที่ออกไปพูดหน้าเสาธงทุกวันประกอบกับมีปราชญ์ชาวบ้านก็เข้ามาสอนในโรงเรียน ทำให้หนูรู้จักภาษาผู้ไทเก่าๆและสามารถพูดคุยสื่อสารกับยายได้เข้าใจมากขึ้น” เช่นเดียวกับเด็กชายพงษ์กร ศรีประไหม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่า “เมื่อยายผมพูดภาษาผู้ไทเก่าๆผมสามารถเข้าใจความหมายโดยที่ยายและตาผมไม่ต้องแปล” นอกจากนั้นยังพบว่าปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน รู้สึกภูมิใจที่ได้มาถ่ายทอดภาษาผู้ไทเพราะอยากให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นคนผู้ไท เรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท ตลอดจนนิทานพื้นบ้านและผญาของคนผู้ไท อยากถ่ายทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้และนำไปใช้ต่อไปและเช่นเดียวกับนักเรียนที่รู้สึกภูมิใจและดีใจที่มีคนมีความรู้ความสามารถในชุมชนเข้ามาสอน โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านของคนผู้ไทสมัยก่อน จากคำบอกเล่าของเด็กหญิงสุภารัตน์ เพ็ญพิชัย นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 เล่าว่า “ ในแต่ละสัปดาห์หนูได้ฟังนิทานพื้นบ้าน เช่น ผีก็องกอยนางจี้เป็กจี้ไก่ ท้าวหุดสามเปา ฯลฯ รู้สึกสนุกสนานกว่าการไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ หนูอยากฟังแต่ไม่มีใครเล่าให้ฟัง อยากให้คุณยายมาสอนทุกวัน เพราะหนูจะได้นำไปเล่าให้น้องๆฟัง”

จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาทำให้เด็กๆได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทด้วยความสนุกสนาน และสามารถสื่อสารกับคนเฒ่าคนแก่ได้เข้าใจความหมายได้ตรงกัน ทำให้เด็กๆเห็นความสำคัญของภาษาผู้ไทมากขึ้นและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ต่อไป

ผลดีของการฟื้นฟูภาษาผู้ไทในโรงเรียน

1. เด็กนักเรียนได้เรียนภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับการเรียนภาษาไทยกลางซึ่งจะทำให้เด็ก ๆ รู้จักความหมายทั้งภาษาผู้ไทและภาษาไทยกลางตลอดจนสามารถสื่อสารกับคนเผ่าคนแก่ได้เข้าใจมากขึ้น
2. เป็นการสร้างความตระหนักให้กับนักเรียนและครูเห็นความสำคัญของภาษาผู้ไทซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนผู้ไท
3. เกิดความสัมพันธ์ระอันดีหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆในโรงเรียน
4. นักเรียนสามารถใช้คำศัพท์ภาษาผู้ไทในการสนทนาพูดคุยและสืบทอดการใช้ภาษาผู้ไทได้ดี
5. กระตุ้นให้เด็กเกิดจิตสำนึกและภูมิใจในความเป็นตัวตนของคนผู้ไท

ผลเสียของการฟื้นฟูภาษาผู้ไทในโรงเรียน

- กิจกรรมการถ่ายทอดภาษาผู้ไทบางกิจกรรม เช่น การนำปราชญ์เข้ามาถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน ไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะขาดงบประมาณในการดำเนินงานทำให้เด็กนักเรียนขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

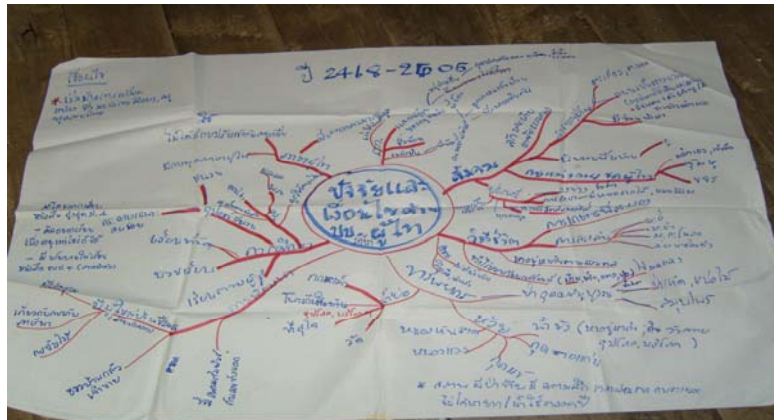
1. กิจกรรมฟื้นฟูควรมีอย่างต่อเนื่องเพราะทุกคนจะได้เรียนรู้และตระหนักในการใช้ภาษาผู้ไท
2. โรงเรียนและชุมชนควรมีการร่วมมือกัน เพื่อถ่ายทอดภาษาผู้ไทให้นักเรียนเรียนรู้และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง
3. ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนควรเสนอตัวเข้ามาให้ความรู้กับเยาวชนและคนในชุมชน
4. ผู้นำชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์การใช้ภาษาผู้ไทอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท

5.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภาษาผู้ไทเป็นเอกลักษณ์ ที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนผู้ไท ที่รักษาภาษาดั้งเดิมไว้นับเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่ปัจจุบันนี้ ภาษาผู้ไทค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทำให้ภาษาผู้ไทแท้ ดั้งเดิมถูกทิ้งและกลืนหายไปกลายเป็นคำใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งทีมวิจัยได้ร่วมกันศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาผู้ไท โดยมีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ยุค คือ 1. ยุค พ.ศ.2468-2505 2. ยุค พ.ศ.2506-2529 3. ยุค พ.ศ.2530-ปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้เห็นปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาผู้ไทในแต่ละยุคได้อย่างชัดเจน โดยขอเสนอตามลำดับดังนี้

5.1.1 ยุคปี พ.ศ. 2468-2505

ภาพที่ 16 วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทยุคก่อตั้งหมู่บ้าน

ยุคนี้เป็นยุคของการก่อตั้งหมู่บ้าน โดยเป็นช่วงที่ผู้คนพากันอพยพมาจากบ้านคุ้มเก่าเพื่อ ออกมาทำไร่ ทำนา ทำสวน ซึ่งต่อมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านกุดตอแก่น” และขยับขยายเรื่อยมา ในด้านการศึกษาของยุคนี้ ส่วนใหญ่จะเรียนที่วัด บวชเรียน หรือ เรียนตามผู้รู้ ครูที่สอนจะเป็นครูที่อยู่ในท้องถิ่น เวลาสอนก็จะใช้ภาษาไทยกลาง แต่ยังไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทมากนัก เพราะนักเรียนเมื่อกลับมาบ้านก็ยังคงใช้ชีวิตเดิมๆของเด็กที่อยู่ตามชนบททั่วไป ส่วนภาษาก็เป็นภาษาดั้งเดิมที่มีการใช้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ และไม่มีตัวอักษรหรือพยัญชนะที่ใช้เขียน จึงมีการพูดกันอย่างแพร่หลายในชุมชนโดยไม่มีภาษาอื่นมาปะปน ในสมัยนั้นเริ่มมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ในปี พ.ศ. 2468 และมีการประชุมกับชาวบ้านต่อมาเริ่มมีหน่วยงานราชการเข้ามาในหมู่บ้าน มีการเก็บภาษีนา ภาษีท้องที่ ทำให้มีการติดต่อกับสังคมภายนอกบ้าง และสมัยนั้นถ้ามีการตัดไม้ ทางราชการจะประกาศจับ ทำให้ชาวบ้าน

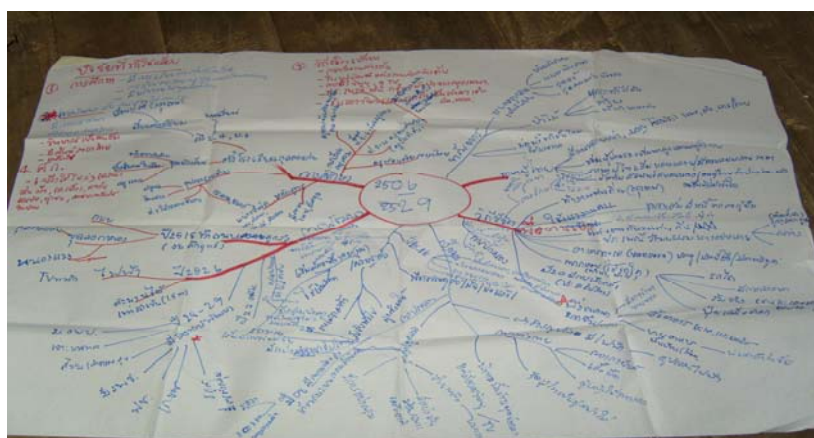
เกลือกัวเจ้านายหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก แต่ถนนหนทางยังเป็นทางเกวียนและทางเดินเท้าตามหมู่บ้าน โดยในหมู่บ้านจะมีจักรยาน 1 คันซึ่งเป็นของคนที่มีฐานะในหมู่บ้าน และมีวิทยุที่ไว้คอยฟังข่าวแต่มีเฉพาะบางครอบครัวเท่านั้นแต่ชาวบ้านก็มักจับกลุ่มฟังด้วยกัน นอกจากนั้นมีการแลกเปลี่ยนอาหารการกินเฉพาะในหมู่บ้าน เช่นทำขนมเทียนหรือขนมยกดทรงไปแลกเปลี่ยนกับพริกหรือดอกฝ้าย ใครมีอะไรก็แบ่งปันกันหรือแลกเปลี่ยนกันตามความเหมาะสม ส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการบริโภคมากกว่า และจะมีพ่อค้าที่เอาขนมเข้ามาแลกเปลี่ยนจะเป็นขนมไข่ขี้เกี่ยม ซึ่งเด็กๆในสมัยนั้นจะชอบมาก มีการใช้เงินสตางค์ และซื้อเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น มีการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีค่าจ้างแรงงานและมีความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง ฟังพาดูกันดูแลกันยามเจ็บป่วย และการใช้ชีวิตจะเป็นแบบเรียบง่าย ฟังพาธรรมชาติเป็นหลัก มีการเล่านิทานโดยผู้สูงอายุ เช่น เรื่องแก้วหน้าม้า นางแดงอ่อน นางจีเป็ดขี้ไก่ ขุนอุณงไอ้ ผีก็องกอย เป็นต้น นิทานบางเรื่องจะให้ข้อคิด คติเตือนใจ หรือเป็นอุทาหรณ์สอนใจในการดำเนินชีวิต ส่วนลักษณะการแต่งกายของคนสมัยก่อน ส่วนมากจะเป็นผ้าที่ทำจากฝ้ายและไหม แต่ที่ใช้ประจำก็จะเป็นผ้าฝ้าย เพราะผ้าฝ้ายใส่แล้วสบาย ระบายความร้อนได้ดีกว่าไหม สำหรับผ้าไหมจะนิยมใส่ไปทำบุญและส่วนใหญ่คนในชุมชนจะตัดเย็บชุดผู้ไทใส่เอง โดยเย็บด้วยมือ มีเครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน มีตุ้มหูหรือกะจอนหูและกำไรข้อมือและจะนำเหรียญเล็กๆมาทำเป็นกระดุมเสื้อหรือเย็บประดับที่ชายเสื้อ ส่วนมากจะเป็นเสื้อผู้หญิง ซึ่งเป็นสีดำแขนสามส่วนถึงแขนยาวถ้าไม่ประดับเหรียญก็จะใช้แถบด้วยผ้าสีแดง ใช้กับผ้าถุงมัดหมี่สีขาวดำ ส่วนผู้ชายจะเป็นเสื้อคอจีน หรือเสื้อกุดเสง หรือม่อฮ่อมสีขาวหรือสีกลมท่าและย้อมด้วยครามซึ่งชาวบ้านทำเองจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่วนกางเกงจะเป็นกางเกงซีเป้าหรือกางเกงขาถ้วยสี่ก็จะเหมือนกันกับเสื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้จากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และในด้านสาธารณสุขในยุคนี้จะใช้ตะเกียง กระบองหรือขี้ไต้หรือเทียนที่ทำด้วยฝ้ายเป็นไส้เทียนแ่งใส่กับขี้ผึ้ง ใช้ทำคบเพลิงก็ได้ หรือใช้เป็นตะเกียงหมากตุมกา ผ่าครึ่งลูกเอาเมล็ดออก เทน้ำมันมะพร้าวใส่ ปั่นฝ้ายรูปทรงดินกาจุดแทนตะเกียงได้เป็นอย่างดี ในการหุงหาอาหาร ใช้พื้นหรือถ่านในการหุงต้ม การปรุงอาหารส่วนมากจะเป็นการทำอาหารประเภท จี่ เผา ปิ้ง ย่าง ต้ม คั่วชุบ แงงหรือแกงอ่อม ส่วนเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะรักษาด้วยสมุนไพรต่างๆ การเป่า ส่องธรรมและการเหยาตามสภาพวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนผู้ไทยุคนี้ยังมีการนับถือผีในการดำรงชีวิตและประเพณีปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 คือมีงานบุญประจำเดือนทุกเดือนในรอบ 12 ปีและเคารพกราบไหว้ผู้มีพระคุณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นพระภูมิเจ้าที่ต่างๆให้สมกับคำว่า “ฮีตมีเหื่อหมอง คองมีเหื่อเส้า เอ็ดผะเหลอเหื่อได้ฮีตได้คอง ค่าย ลูกหลานเอี้ย จั่งละเป็นศิริมงคล” คนเฒ่าคนแก่จะคอยบอกคอยเตือนลูกหลาน นอกนั้นยังมีบุญละตูบและลงช่วง เชิญฝ้ายของหนุ่มสาวผู้ไทสมัยนั้น

ในด้านการเกษตร มีการทำนา ทำไร่ ทำสวนและปลูกพืชผักสวนครัว พอยุ่พอกินและไม่ได้ทำเพื่อขายแต่ทำไว้กินเฉพาะในครัวเรือน ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกและหาอยู่หากินตามธรรมชาติ มีเยอะก็แบ่งปัน มีน้อยก็ไว้กินเฉพาะครอบครัว นอกนั้นยังมีการทำขนม ซึ่งขนมในยุคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นขนม

ชั้น ขนมห้วย ขนมหิย (ขนมหกทรง) ขนมนางเล็ด เป็นต้น และเด็กๆในสมัยนั้นจะมีการจับกลุ่มเล่น โดยกิจกรรมที่เล่นก็มีหลายอย่างเช่น มะอี่, มะบ้า, มะกะโล้ก, มอญซ่อนผ้า, มะเก็บ มะหอย ฯลฯ ส่วนทรัพยากรป่าไม้ยังเป็นป่าที่คงความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบไปด้วย เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง ผักหวาน กบ เขียด ปู ปลาและแมลงต่างๆ ส่วนน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค ก็มี ลำห้วย ต่างๆและหนองน้ำที่มีอยู่แล้ว เช่น หนองหินลาด หนองแขว กุดเข้ กุดต่อแก่น ห้วยบง ลำพะยัง มีน้ำใช้เลี้ยงวัว ควาย สัตว์ต่างๆได้ตลอดปี สำหรับน้ำดื่มในครัวเรือนจะเป็นน้ำบ่อ โดยการไปหาบ หรือไปดักที่ใช้อุดึงที่ทำด้วยไม้ไผ่สาน แล้วทาด้วยขันบดละเอียดผสมยางไม้ หรือน้ำมันกำซังเพื่อไม่ให้ รุ่ยหรือน้ำซึมได้ เมื่อไปหาบน้ำมาแล้วก็เทไว้ที่ตุ่มที่ปั้นด้วยดินเหนียว ซึ่งชาวบ้านจะเก็บไว้อุปโภค บริโภคในครัวเรือน

จะเห็นได้ว่าในช่วงยุคนี้ วิถีชีวิตยังคงความเป็นคนผู้ไทที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ถึงแม้ว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนเริ่มมีการใช้ภาษาไทยเพราะ ครูที่สอนจะมีการใช้ภาษาไทยกลาง แต่ ถึงแม้ว่าจะมีการใช้ภาษาไทยกลางในโรงเรียนและเริ่มมีหน่วยงานราชการเข้ามาติดต่อกับคนในชุมชน แต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อให้ภาษาผู้ไทเปลี่ยนแปลงไปได้มากนักเนื่องจากเด็กนักเรียนเมื่ออยู่โรงเรียนครูใช้ ภาษาไทยสอนแต่เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ยังมีการใช้ชีวิตวิถีแบบเรียบง่ายที่ได้รับการถ่ายทอดจาก บรรพบุรุษและใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชนซึ่งยังคงใช้ภาษาผู้ไทดั้งเดิมที่เคยใช้มา สื่อสารกันในชุมชนจึง ยังไม่มีการผสมผสานกับภาษาอื่นๆ ตัวคนในชุมชนเองก็ยังคงความเป็นคนผู้ไททุกครอบครัวและยังไม่ มีใครที่แต่งงานกับคนต่างถิ่น แล้วนำครอบครัวเข้ามาอยู่ในชุมชน ฉะนั้นการพูดภาษาผู้ไทในยุคนี้จึง ยังคงเป็นภาษาผู้ไทแท้และดั้งเดิม ปราศจากภาษาอื่นที่มาปะปนหรือผสมผสานให้การพูดภาษาผู้ไท เปลี่ยนไป

5.1.2 ยุคปี พ.ศ. 2506-2529

ภาพที่ 18 วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทยุคของการพัฒนาหมู่บ้าน

ยุคนี้ถือเป็นยุคของการพัฒนาหมู่บ้าน เพราะเป็นช่วงที่มีโครงการพัฒนาต่างๆหลั่งไหลเข้ามาใน ชุมชนและเป็นช่วงของวิถีชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยน ตั้งแต่การศึกษา มีการก่อตั้งโรงเรียนกุดต่อแก่นขึ้น ในหมู่บ้าน และทุกคนในหมู่บ้านเริ่มเข้าเรียนหนังสือ โดยหลักสูตรที่สอน มีภาษาไทย ภาษาอังกฤษ

คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การงานอาชีพ การเรียนการสอนในโรงเรียน ครูใช้ภาษาไทยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและเน้นให้นักเรียนพูดภาษาไทยให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ของหลักภาษาไทย เช่น ตัว ร, ช, ฉ คำควบกล้ำ เป็นต้น ในการเรียนการสอนถ้าครูในโรงเรียนมีน้อย ครูคนเดียวจะสอนหมดทุกวิชาและสอนทั้งวัน แต่จะเน้นสอนเฉพาะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ต่อมาเริ่มมีครูมากขึ้นจึงให้สอนประจำชั้นเฉพาะ ป.1-4 ส่วน ป.5-6 ครูจะเวียนกันสอนตามรายวิชา เมื่อเรียนจบในระดับประถมศึกษาก็มีการไปศึกษาต่อที่อื่น เช่น ศึกษาต่อต่างในเมืองใหญ่ๆเช่น ขอนแก่น สกลนคร กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ทำให้มีการใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาผู้ไทจึงเริ่มมีการผสมผสานกันระหว่างภาษาผู้ไทกับภาษาอื่น และในช่วงนี้จะมีการพัฒนาเข้ามามาก เช่นมีการขุดคลองทำถนนลูกรัง และทำสะพานข้ามลำห้วยบางเข้ามาในหมู่บ้าน มีการขุดลอก หนอง คลอง บึงเช่น หนองแวง และหนองกุดตอแก่นและในปี พ.ศ. 2522 ตั้งกลุ่ม อ.ส.ม.ขึ้นในหมู่บ้านเริ่มมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลเข้ามาติดต่อประสานงานกับกลุ่มดังกล่าวนอกจากนั้นกลุ่มอ.ส.ม.ก็ได้เข้ารับการอบรมจากองค์กรภายนอกเพื่อที่จะคอยดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้นของคนในชุมชน จนถึงปี พ.ศ. 2526 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านและมีโทรทัศน์ขาวดำดู และมีวิทยุไวฟังข่าวคราวเรื่องราวต่างๆ บางครอบครัวที่ยังไม่มีก็อาศัยดูกับเพื่อนบ้าน ทำให้คนในชุมชนเริ่มรับรู้เรื่องราวต่างๆจากสังคมภายนอกและวัฒนธรรมภายนอกเริ่มแทรกซึมเข้ามาในหมู่บ้านเรื่อยๆและมีการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่นหม้อหุงข้าว กระตะไฟฟ้า เป็นต้น จนถึงปี พ.ศ.2529 มีโครงการพัฒนาต่างๆเข้ามาในหมู่บ้านเช่นการอบรมหมู่บ้าน อ.พ.ป รพช. เจาะน้ำบ่อบาดาล ส่งเสริมให้มีส้วม ก่อตั้งกลุ่มต่างๆขึ้นเช่น กลุ่มทอผ้า จึงเกิดคำใหม่ๆขึ้น จากการพัฒนาเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนนำคำแปลกๆใหม่ๆมาใช้ในชุมชนและโดยเฉพาะทีวีเป็นสิ่งที่มียอดฮิตอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาษาผู้ไทค่อยๆถูกกลืนเพราะเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่เด็กได้เรียนรู้ได้เห็นและใกล้ชิดที่สุดจึงทำให้เด็กนำคำพูดที่ได้รับถ่ายทอดมาจากโทรทัศน์ไปเป็นแบบอย่างทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างภาษาผู้ไทกับคำใหม่เหล่านั้นตลอดจน ในช่วงนี้เริ่มมีร้านค้าเกิดขึ้นในหมู่บ้าน 4 ร้าน คือ ร้าน ขายแหลม ตาฮ้าง ตาสาย ขายตัว มีการซื้อขายใช้เงินมากขึ้น มีอาหารตลาด และมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่นมันสำปะหลัง ปอแก้วและรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าว รับจ้างทั่วไป หรือลูกส่งมาให้จากการไปทำงานที่กรุงเทพฯและคนในชุมชนเริ่มมีหนี้สินและมีสินค้าแปลกใหม่เข้ามาขายในหมู่บ้าน ทำให้มีการเรียกชื่อสินค้านั้นเป็นภาษาไทยหรือพูดทับศัพท์ จึงเกิดการผสมผสานระหว่างภาษาผู้ไทกับคำอื่นๆเมื่อกาลเวลาผ่านไปทำให้ใช้คำศัพท์ใหม่แล้วลืมคำเก่าๆที่เคยใช้ และความสับสนของคนในชุมชน มีการแบ่งปันเฉพาะเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพากันเฉพาะบ้านใกล้เคียง และมีการเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่และญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่าเวลามีงานบุญประเพณีในชุมชน เช่นงานศพ งานแต่งงาน งานบุญต่างๆจะให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ในแต่ละด้านมาเป็นคนนำในการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในงานบุญ ส่วนการแต่งกายนั้นเริ่มมีเสื้อยืด กางเกงยีนส์เป็นผ้าที่ทำมาจากโรงงานและส่งมาขาย ส่วนชุดผู้ไทจะใส่เฉพาะเวลามีงานบุญประเพณีในหมู่บ้าน สภาพครอบครัว เริ่มให้ลูกไปทำงานก่อสร้างและงานโรงงานที่กรุงเทพฯเพื่อให้ได้เงินมาจุนเจือครอบครัว การเล่านิทานจากคนแก่เริ่มมีน้อยลงเพราะมีละครวิทยุและโทรทัศน์เข้ามาแทนที่และการ

สร้างที่อยู่อาศัยเริ่มมีการผสมผสานระหว่าง ปลูกกับไม้โดยเฉพาะครอบครัวไหนที่พอมีฐานะก็จะใช้ปูนทั้งหลัง ในการดูแลกันยามเจ็บป่วยมีน้อยขึ้น เพราะเวลาเจ็บป่วยก็ไปหาหมอที่โรงพยาบาล แต่ยังมีการใช้สมุนไพรในรายที่อาการไม่สาหัสมากนัก แต่ถ้ารักษาจากโรงพยาบาลไม่หายก็จะกลับมาทำการรักษาตามความเชื่อของคนผู้ไทคือทำพิธีเหยาที่บ้าน ส่วนในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี เก่าบางอย่างที่เคยปฏิบัติมาก็หายไป เช่น บุญเลาะตูป ประเพณีลงช่วง บุญบั้งไฟ เป็นต้น และการทำนาเมื่อก่อนใช้ควายไถนาที่เริ่มหันมาใช้รถไถนาเดินตามแต่ยังมีบางครอบครัวที่สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวยังไม่ดีก็ยังคงใช้ควายในการไถนา และวิถีในการดำรงชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยนไปเมื่อคนในชุมชนแต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้นเนื่องจากไปทำงานที่ต่างจังหวัดหรือในกรุงเทพมหานครหรือในเขตปริมลฑลจึงทำให้ได้พบปะกับผู้คนหลากหลายภาษาทำให้มีการแต่งงานแล้วพาครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เช่น ไทย ลาว เขมร โซ่(ทะวืง)จึงเกิดการพูดที่ผสมผสานระหว่างผู้ไทกับภาษาอื่นๆเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า ในช่วงของยุคนี้ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงภาษาเกิดขึ้น โดยเฉพาะระบบการศึกษา ครูจะเน้นการสอนที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลักและฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามหลักไวยากรณ์อย่างจริงจัง ประกอบกับตัวคนในชุมชนเริ่มออกไปเรียนที่ต่างถิ่นบ้าง ทำให้การพูดภาษาผู้ไทในยุคนี้เริ่มมีการผสมผสานกัน นอกจากนั้นแล้วยังเป็นเรื่องของการพัฒนาที่เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคม ตั้งแต่เรื่องการก่อสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้าและพลังงาน การสาธารณสุข ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การจัดสรรที่ทำกิน พัฒนาแหล่งน้ำ มีระบบน้ำปะปา การคมนาคมขนส่ง เชื่อมต่อระหว่างจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านในชนบท ทำให้หมู่บ้านที่เคยใช้วิถีแบบเรียบง่ายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการพัฒนาเหล่านี้ โดยมีการสื่อสารกับคนภายนอกที่เข้ามายังชุมชนและคนในชุมชนเดินทางสู่สังคมภายนอกรับสิ่งใหม่เข้ามาในชุมชนมากขึ้น ประกอบกับเริ่มมีวิทยุ โทรทัศน์ที่ไม่ต้องเดินทางไปไหน ก็สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแนวคิดของคนในชุมชนได้ ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากสภาพสังคมที่เคยอยู่แบบพื้แบบน่อง เคยนั่งจับกลุ่มพูดคุยกันตอนเย็นกลับมาเป็นนั่งดูทีวีอยู่ที่บ้านของแต่ละคน มีละคร มีรายการต่างๆที่ทุกคนสามารถนั่งดูได้ตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้ภาษาผู้ไทเริ่มเปลี่ยนไปพร้อมกับสื่อต่างๆเหล่านี้ เริ่มมีการยืมคำใหม่ที่ได้จากการดูทีวี หรือคำศัพท์ใหม่ๆที่มาจากการพัฒนาหลากหลายคำมาใช้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีการพูดผสมผสานกับภาษาผู้ไทมากขึ้น

5.1.3 ยุคปีพ.ศ. 2530-ปัจจุบัน

ยุคนี้ถือเป็นยุคของปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา เนื่องจากรัฐมีนโยบายจัดการศึกษาให้ประชากรที่อยู่ในวัยการศึกษา ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ดังนั้นเด็กทุกคนจึงเข้ารับการศึกษานในโรงเรียน ซึ่งในปัจจุบันโรงเรียนมีนโยบายให้ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาและโดยเฉพาะในโรงเรียนระดับมัธยมจะมีการบังคับไม่ให้นักเรียนพูดภาษาถิ่นถ้าใครพูดจะโดนปรับเป็นเงิน ซึ่งเป็นนโยบายของโรงเรียนที่ต้องการให้นักเรียนพูดภาษาไทยได้คล่องโดยที่ไม่มีภาษาถิ่นมาปะปน ส่วนใน

ระดับประถมก็มีการใช้ภาษาไทยในโรงเรียน เพื่อฝึกให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาไทยกับครูได้อย่างคล่องแคล่วและใช้ภาษาได้เหมือนคนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะเวลาที่มีการประเมินโรงเรียน ถ้าคณะกรรมการมาประเมินโรงเรียนถามนักเรียน และถ้าเด็กนักเรียนสามารถตอบคำถามโดยใช้ภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนคนกรุงเทพฯ ก็จะทำให้ได้คะแนนดีและผ่านเกณฑ์การประเมิน นอกจากนั้นเยาวชนที่อยู่ในชุมชนมีการศึกษาที่สูงขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองเกือบทุกหลังคาเรือนก็ส่งเสริมในเรื่องของการศึกษาดังนั้นในยุคนี้เยาวชนในชุมชนจึงได้รับการศึกษาและได้ออกไปเรียนในต่างถิ่น หรือจังหวัดใกล้เคียงมากขึ้น ทำให้รับค่านิยมจากคนเมือง ซึ่งเมื่อกลับเข้ามาในหมู่บ้านก็ไม่อยากพูดภาษาผู้ไทหรือเวลาพูดภาษาผู้ไทก็ใช้คำพูดที่เป็นไทยคำและภาษาผู้ไทคำ จึงเกิดการผสมผสานกันระหว่างคำศัพท์ภาษาผู้ไทกับภาษาไทย พอานานไปก็ทิ้งภาษาผู้ไทแต่นำคำภาษาไทยมาใช้เกือบทั้งหมดโดยออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไทเท่านั้น ส่วนด้านความสัมพันธ์ ชุมชนกุดดอแก่น-แดนสามัคคีมีความสัมพันธ์กันน้อยลง และให้ความช่วยเหลือกันเฉพาะญาติพี่น้องเท่านั้น ขาดความจริงใจต่อกัน เยาวชนจะติดเกมสื่อกอมพิวเตอร์ ติดโทรศัพท์มือถือ และเกิดการอพยพแรงงานไปทำงานที่กรุงเทพฯหรือเมืองใหญ่ๆที่มีโรงงาน โดยคนเหล่านั้นก็เอาลูกหลานมาฝากให้พ่อแม่เลี้ยง เด็กส่วนใหญ่จึงอยู่กับตายายทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้น ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดการสื่อสารไม่เข้าใจระหว่างคนแก่กับเด็กๆ โดยเฉพาะภาษาผู้ไทบางครั้งคนแก่ยังใช้ภาษาผู้ไทดั้งเดิมแต่ลูกหลานไม่เข้าใจ ทำให้คนแก่เหล่านั้นหันมาใช้คำศัพท์ใหม่ตามลูกหลาน จนปัจจุบันทำให้ลืมภาษาที่ตนเองเคยพูดไป เพราะหันมาใช้คำใหม่กับลูกหลานแทน ประกอบกับในปัจจุบัน มีการแต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้น เช่น ลาว เขมร ญ้อ โข่ ฝรั่งเศส และบางครอบครัวก็อพยพไปอยู่ที่อื่น เมื่อกลับมาเยี่ยมญาติพี่น้องในช่วงมืงานประเพณี ลูกหลานก็ไม่พูดภาษาผู้ไท กับปู่ ย่า ตา ยาย บางครอบครัวก็มีปัญหาในการสื่อสาร ทำให้ ตา ยาย ต้องหันมาพูดภาษาไทยกับลูกหลาน ซึ่งถูกบ้าง ผิดบ้างก็ผสมผสานกันไป เมื่อมีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้นก็เกิดการพูดผสมผสานระหว่างภาษาผู้ไทกับภาษาเหล่านั้น ทำให้ภาษาผู้ไทค่อยๆหายไปและเหลือน้อยลงกลายเป็นคำอื่นที่ใช้ในชุมชน ส่วนการดำเนินชีวิตของสังคมทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นยุคของเทคโนโลยีจากอดีต ปัจจุบันสู่ออนาคต และจากยุคเกษตรกรรม สู่อุตสาหกรรมจนถึงยุคสังคมแห่งเทคโนโลยี การเคลื่อนตัวเข้ามาของยุคนี้ เป็นไปอย่างรวดเร็วถือว่าเป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ เครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วสามารถเข้าถึงได้ทุกระดับ เช่นคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ซีดี โทรศัพท์ ชุมชนที่อยู่ห่างไกลแค่ไหนก็เปิดรับการไหลบ่าของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แม้แต่ชุมชนกุดดอแก่นและแดนสามัคคีก็ไม้อาจต้านทานกระแสของความเปลี่ยนแปลงภายใต้คลื่นแห่งโลกาภิวัตน์ในครั้งนี้ได้ เด็กๆรุ่นใหม่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆจากความเจริญเหล่านี้ ซึ่งบางครั้งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเองเพราะความอยากรู้อยากเห็นจากอินเทอร์เน็ตและจากคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้นเด็กเหล่านี้มีการเล่นแชตกันทางอินเทอร์เน็ตภาษาที่ใช้ในการติดต่อกันก็เป็นภาษาใหม่ๆหรือเขาเรียกว่า “ภาษาวัยรุ่น” ทำให้เด็กๆเหล่านั้นหันมาใช้ภาษาหรือคำศัพท์ใหม่ๆที่ไม่เคยได้ยินมาพูดคุยกันจนไม่รู้จักภาษาผู้ไทเลย ซึ่งภาษาใหม่ๆเหล่านี้ยังหลงไหลกันเข้า

มาพร้อมกับเทคโนโลยี และทำให้สภาพวิถีชีวิตของคนผู้ไทในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลง เพราะในอดีต ลูกที่เคยช่วยพ่อแม่ทำงาน โดยการไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว ทอผ้า สามารถทำแทนพ่อแม่ได้ทุกอย่าง เพราะพ่อแม่จะคอยสอน หรือนำลูกไปเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ทำให้ลูกสามารถปฏิบัติตามได้และสามารถเป็นตัวแทนของพ่อแม่ในการทำงานดังกล่าวได้เป็นอย่างดี จากใช้ควายไถนากลายมาเป็นรถไถเดินตาม เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงคนก็เปลี่ยนไป ผู้คนเร่งรัดหาเงิน แทนการหาอยู่หากิน หาอะไรได้ก็เอามาขายแทนเอามากิน เพราะอาหารการกินส่วนใหญ่ก็หาซื้อได้จากตลาด ไม่ค่อยมีเวลามานั่งทำ และไม่มีเวลามาดูแลลูกหลาน อีกอย่างพ่อแม่ส่วนใหญ่ มีแนวคิดที่ลูกต้องไปเรียนหนังสือ เมื่อจบออกมาต้องเป็นเจ้าคนนายคน ไม่ควรออกไปไถนา ดำนา เพราะเป็นงานของชาวนา ดังนั้นเด็กๆสมัยนี้จึงทำอะไรไม่เป็น รอแบมือขอเงินอย่างเดียว ส่วนความสัมพันธ์ที่เคยร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เปลี่ยนไปต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการมานั่งคุยกันเหมือนเดิม เพราะเมื่ออยู่ที่บ้านก็มีโทรทัศน์ดู ตลอด 24 ชั่วโมงหรือคุยโทรศัพท์กับใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปนั่งคุยกันเหมือนเมื่อก่อนและถ้าจะให้ความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านก็ช่วยเหลือเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น และเมื่อมีความสะดวกในการเดินทาง คนในชุมชนก็สามารถมีความสัมพันธ์ พบปะ สื่อสารกับสังคมภายนอกมากขึ้น เนื่องจากมีความเจริญก้าวหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน และรับรู้ข่าวสารทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ได้สะดวกขึ้น ทำให้มีการเดินทางไปมาหาสู่กับสังคมภายนอก และปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ๆ โดยการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน นอกจากนั้นแล้วยังมีการส่งลูกหลานไปเรียนในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาในเมืองใหญ่ๆ ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งซึมซับกับสิ่งที่ได้เรียนรู้กับโลกภายนอก จนลืมวัฒนธรรมเดิมของตนเอง โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร เกิดการดูถูกวัฒนธรรมของตนเองว่าถ้าใช้ภาษาที่เป็นรากเหง้าของบรรพบุรุษจะทำให้ดูด้อยค่า ล้าสมัย จากสังคมภายนอกได้ แม้จะกลับมายังชุมชนแต่การพูดภาษาไทยน่าจะทำได้ดีกว่าการพูดภาษาผู้ไท นอกจากนั้นแล้วตัวพ่อแม่ผู้ปกครองทุกวันนี้ก็เปลี่ยนไปเช่นกัน เพราะมักจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาไทย และที่น่าเป็นห่วงก็คือคนเฒ่าคนแก่สมัยนี้ก็นิยมพูดภาษาไทยกับเด็กๆ ทำให้บางครั้งลืมภาษาผู้ไทดั้งเดิมที่ตนเองเคยพูด ซึ่งเมื่อครั้งไปเก็บข้อมูลคำศัพท์ภาษาผู้ไท คนเฒ่าคนแก่เหล่านี้ก็ไม่ค่อยได้เพราะหันมาพูดภาษาไทยกับลูกหลาน ดังคำกล่าวของคุณตาหมุดว่า “ถ้าพูดภาษาผู้ไทกับลูกหลานเขาก็ไม่รู้จักถามมาว่าเราอีกว่า ตาพูดอะไรก็ไม่รู้ไม่ทันสมัยเลย ใช้ภาษาเก่าๆ ฟังไม่รู้เรื่องเลย” เป็นอันว่าคนเฒ่าคนแก่ต้องปรับตัวเข้าหาเยาวชนจนลืมความเป็นตัวตนของตัวเองและภาษาผู้ไทก็หายไปทีละคำสองคำ จนทุกวันนี้คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักภาษาผู้ไทเก่าๆ นอกจากคนเฒ่าคนแก่บางคนที่ยังคงใช้ภาษาผู้ไทดั้งเดิมอยู่เท่านั้น

การพัฒนาหลายอย่างที่หลั่งไหลกันเข้ามา จากจังหวัดสุพรรณบุรีและจากอำเภอสุตาบล จากตำบลสู่หมู่บ้านและจากหมู่บ้านสู่ครอบครัวทุกครอบครัวในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง การไฟฟ้า การพัฒนาถนนหนทาง การสาธารณสุข การพัฒนาด้านเทคโนโลยี การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การพัฒนาต่างๆเหล่านี้สามารถเข้าถึงชุมชนได้ทุกระดับไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลแค่ไหน บ้านกุดดอแก่น-แดนสามัคคีก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา จากถนนลูกรังก็กลายเป็น

มาเป็นถนนคอนกรีตและตลาดกลางทุกสายในหมู่บ้านและคนในชุมชนมีเครื่องใช้อำนวยความสะดวกทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เตารีด วิทยุ โทรทัศน์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ มีใช้เกือบทุกบ้าน การติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกสะดวกขึ้นมาก กระแสการพัฒนาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ภาษาผู้ไทที่เคยใช้ในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการพัฒนา โดยใช้ภาษาผู้ไทผสมผสานคำใหม่ที่มาจากการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนั้นคำศัพท์เก่าที่เคยใช้ก็ค่อยๆ ทิ้งและใช้คำใหม่ในการสื่อสาร จะเห็นได้ว่ายุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงของภาษามากที่สุดเพราะไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาที่มี

นโยบายก็เน้นให้ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง นั่นหมายถึงเยาวชนทุกคนต้องเข้าสู่ระบบโรงเรียน เมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนแล้ว การเรียนการสอนในโรงเรียนยังมีนโยบายที่ไม่ให้นักเรียนพูดภาษาถิ่นของตนเองและเน้นการใช้ภาษาไทยเป็นหลัก นอกจากนั้นคนในชุมชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ได้ไปศึกษาหรือเรียนต่อ หรือทำงานในต่างถิ่นมากขึ้นทำให้รับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมของคนเมืองมาใช้ในชุมชน เกิดความไม่ภาคภูมิใจในภาษาที่เป็นรากเหง้าของตนเอง และการเคลื่อนตัวเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิต เทคโนโลยี เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยไหลบ่าเข้ามาและเข้าถึงชุมชนอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันทำให้วัฒนธรรมเดิมที่เคยพูดอย่างไ้เพราะถูกกลืนและหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

สรุปได้ว่าภาษาผู้ไทเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงของยุคปี พ.ศ. 2506-2529ซึ่งเป็นยุคของการพัฒนาหมู่บ้านและเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในยุคปีพ.ศ.2530-ปัจจุบัน ดังนั้นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทที่กล่าวมาข้างต้นมาจาก 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยขอกล่าวตามลำดับดังนี้

ก. ปัจจัยภายใน มีดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล

ผลจากการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้าเข้ามาถึงชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนไป พร้อมกับมีวิถีคิดเปลี่ยนไปด้วย โดยคนในชุมชนเกิดความรู้สึกที่ไม่ภูมิใจในภาษาของตนเองชอบดูถูกว่าเป็นภาษาของคนกลุ่มน้อย ไม่ควรนำไปพูดในกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกับ ลาว อีสาน และภาษาของคนกรุงเทพฯ เพราะจะทำให้คนเหล่านั้นดูถูกได้ ว่าเป็นคนบ้านนอก จึงเกิดความรู้สึกอายมากถ้าพูดในกลุ่มของคนที่พูดภาษาไทยกลางหรือลาวอีสาน ดังคำกล่าวของเด็กหญิง จันทิรา นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่า “แม่หนูเคยไปทำงานที่กรุงเทพฯ พอดีเจอคนบ้านเดียวกันที่สถานีขนส่งหมอชิต เขาตะโกนถามเป็นภาษาผู้ไท แม่หนูรู้สึกอายคนแถวนั้นมากรีบเดินหนีกลัวเขาจะว่าเป็นคนบ้านเดียวกัน” นอกจากนั้นแล้วเด็กเยาวชนที่ไปเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในเมืองใหญ่ๆ เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนๆ พาท่างบ้านโทรศัพท์มาหา ก็ไม่กล้าที่จะพูดคุยต่อหน้าเพื่อนๆ ต้องหลบไปคุยที่อื่นเพราะกลัวเพื่อนจะรู้ว่าตนเองพูดภาษาอะไร อีกอย่างเมื่อไปอยู่กับคนกลุ่มอื่นเช่น ลาว อีสานหรือไทย เมื่อมีการสนทนาแล้วคนกลุ่มอื่นฟังไม่รู้เรื่องจึงจำเป็นต้องใช้ภาษาไทยในการ

สื่อสารแทน นอกจากนั้นยังเกิดแนวความคิดว่าถ้าพูดภาษาไทยกลาง จะทำให้ดูดี มีฐานะเหมือนคนกรุงเทพฯ จึงหันมาใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมากกว่าภาษาผู้ไท

2. ปัจจัยครอบครัว

พื้นฐานครอบครัวก็ทำให้ภาษาผู้ไทเปลี่ยนไปเพราะปัจจุบันพ่อแม่ผู้ปกครองก็มักจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาไทย โดยเฉพาะครอบครัวที่เป็นข้าราชการทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นในระดับลูกจ้างจนถึงระดับหัวหน้าจะสอนให้ลูกหลานพูดภาษาไทย ตลอดจนทุกวันนี้บางครอบครัวที่ไม่ใช่ข้าราชการก็หันมาใช้ภาษาไทยกับลูกหลาน เด็กที่เพิ่งหัดพูดครั้งแรกพ่อแม่จะสอนให้พูดไทย พอเข้าโรงเรียนในระดับชั้นอนุบาลเด็กเริ่มไปเรียนรู้ภาษาผู้ไทกับเพื่อนในโรงเรียน แต่พอมาพูดกับพ่อแม่ก็ใช้ภาษาไทยเหมือนเดิม ดังนั้นเด็กจะเรียนรู้ภาษาผู้ไทซึ่งเป็นภาษาที่เป็นรากเหง้าของตนเองเป็นภาษาที่สอง โดยเวลาพูดจะมีคำภาษาไทยกลางบ้างและผสมกับคำผู้ไทบ้าง ส่งผลให้เด็กเกิดความสับสนใช้ผสมผสานกันไป ซึ่งมีบางครอบครัวที่สอนลูกพูดภาษาไทยกลางจนโต เรียนจบกลับมาบ้าน ไม่สามารถพูดภาษาผู้ไทได้เลย ซึ่งพ่อแม่เองก็รู้สึกภูมิใจมากที่ลูกตนเองพูดภาษาผู้ไทไม่ได้ นอกจากนั้นกระแสของการขยายตัวทางเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมทำให้เกิดการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมือง แรงงานในชุมชนละทิ้งครอบครัวเข้าไปหางานทำในเมือง ทั้งลูกหลานไว้ให้อยู่กับคนเฒ่าคนแก่ส่งผลให้เกิดช่องว่างการสื่อสารระหว่างคนสองวัย ถ้าคนเฒ่าคนแก่พูดภาษาผู้ไทดั้งเดิมลูกหลานก็บอกว่า “ไม่รู้เรื่องเลย โลกไปถึงไหนแล้วยังใช้ภาษาที่ล้าสมัยอีก” ทำให้คนเฒ่าคนแก่เหล่านั้นหันมาใช้คำศัพท์ใหม่กับลูกหลาน ตลอดจนครอบครัวที่แต่งงานกับคนต่างถิ่น แล้วไปอยู่ที่อื่น พอกลับมาบ้านทำให้ลืมภาษาผู้ไทไม่สามารถพูดภาษาผู้ไทได้แต่นำคำภาษาสวอีสานหรือไทยกลางมาใช้แทน

3. ปัจจัยด้านชุมชน

เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์หรือความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายหลั่งไหลกันเข้ามา ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับชุมชนเล็กๆ ไปจนถึงระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ส่งผลให้ชุมชนเป็นชุมชนเปิดรับกระแสการพัฒนาหรือความเจริญต่างๆ เข้ามาในชุมชน มีการสื่อสารกับสังคมภายนอกมากขึ้น คนภายนอกก็เข้ามายังชุมชนทำให้มีการปฏิสัมพันธ์ กัน โดยใช้ภาษาที่แตกต่างกัน เช่น ลาวอีสานและภาษาไทยกลาง นอกจากนั้นแล้วคนในชุมชนยังมีการติดต่อราชการจากสังคมภายนอก ทำให้มีการใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารกันมากขึ้น ตลอดจนมีหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนโดยมีหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงาน เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ของในหลวง ส่วนใหญ่ก็มาจากจังหวัดอื่น ส่งผลให้คนในชุมชนต้องปรับตัวในการพูดหรือนำเสนอภาษาที่เป็นทางการ ซึ่งเมื่อใช้บ่อยๆ ทำให้นำคำเหล่านั้นมาใช้พูดและออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไท ตลอดจนในชุมชนมีร้านค้าเกิดขึ้นหลายร้านและมีสินค้าแปลกใหม่ที่น่าสนใจมาจำหน่าย มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษทำให้มีการเรียกชื่อใหม่ตามสินค้านั้น บางคำในภาษาผู้ไทไม่มีก็จะเรียกทับศัพท์ไปเลย นอกจากนั้นยังมีบุคคลภายนอกเข้ามาขายสินค้าต่างๆ ในชุมชนซึ่งเป็นคนต่างถิ่น และส่วนใหญ่จะเป็นคนลาวอีสานเมื่อเข้ามาในชุมชน ถ้าใช้ภาษาผู้ไท

จะทำให้สื่อสารไม่รู้เรื่องทำให้คนในชุมชนหันมาใช้ภาษาลาวกับคนต่างถิ่นเหล่านั้น ซึ่งภาษาลาวอีสานและภาษาผู้ไทบางครั้งก็มีความใกล้เคียงกันจึงทำให้ให้ภาษาผู้ไทโดนกลืนได้ง่าย

ข. ปัจจัยภายนอกมีดังนี้

1. ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ

เนื่องจากยุคนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงมาก มีการพัฒนาด้านการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนความเจริญต่างๆมีแหล่งไหลเข้ามาในชุมชน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เด็กๆสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยที่พ่อแม่ผู้ปกครองก็ตามไม่ทัน ส่งผลให้เยาวชนรุ่นใหม่รับค่านิยม เลียนแบบจากสื่อ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่มีละครและรายการต่างๆมากมายที่สามารถเลือกดูได้ตามความสนใจ เด็กๆจะได้รับการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้จาก ละคร เกมโชว์ ข่าว หรือเรื่องราวของดารา นักร้อง โดยเรียนแบบตั้งแต่การใช้ภาษาพูด การแต่งตัวและพฤติกรรมต่างๆ นอกจากนั้นอินเทอร์เน็ตก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไป เพราะเด็กๆในปัจจุบันมีการเล่นแชตกันทางอินเทอร์เน็ต และมีการใช้ภาษาใหม่ๆ ซึ่งนำมาพูดคุยกันในกลุ่มของวัยรุ่น ทำให้ภาษาเกิดการผสมผสานกันระหว่างคำใหม่และคำเก่า

2. ปัจจัยวัฒนธรรมจากต่างถิ่น

เนื่องจากปัจจุบันอิทธิพลของภาษาอื่นมีมากขึ้น โดยเฉพาะภาษาไทยกลาง เพราะถือว่าเป็นภาษาราชการที่ใช้การติดต่อสื่อสารกันในประเทศ ประกอบกับปัจจุบันนี้คนในชุมชนได้แต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้น เพราะช่วงวัยแรงงานส่วนใหญ่ไปทำงานในเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ทำให้ได้พบปะกับคนต่างถิ่นหลากหลายจังหวัด ทั้งภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ตลอดจนอีสานได้ ทำให้บางคนได้แต่งงานกับคนต่างถิ่นเหล่านั้น เช่น ไทย เขมร ลาว ไช่ นอกนั้นก็ยังมีฝรั่ง ซึ่งในปัจจุบัน เป็นที่นิยมของหญิงสาวในหมู่บ้านมากเพราะต้องการแต่งงานกับฝรั่ง เพื่อให้ฐานะความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น ซึ่งบางครอบครัวก็มาเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ส่งผลให้ชุมชนมีการใช้หลายภาษาและมีการพูดผสมผสานกับภาษาเดิม จนทำให้ภาษาเดิมค่อยๆหายไปกลายเป็นคำใหม่ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันนี้

3. ปัจจัยด้านการศึกษา

ในปัจจุบันคนในชุมชนบ้านกุดตอแก่น-แคนสามัคคี มีการศึกษาที่สูงขึ้น ทุกครอบครัวมีการส่งเสริมให้บุตรหลานของตนเองได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยสามารถส่งเสริมให้ได้เข้าเรียนในสถาบันที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหรือเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะ กรุงเทพฯ ขอนแก่น มหาสารคาม สกลนคร และระดับอุดมศึกษาที่อยู่ใกล้บ้าน จากการที่เยาวชนได้เข้าศึกษาตามสถาบันต่างๆ โดยสถาบันเหล่านี้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการเรียนการสอน บางสถาบัน โดยเฉพาะโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา มีการบังคับไม่ให้มีการใช้ภาษาถิ่นในโรงเรียน นอกจากนั้น เด็กๆที่ไปเรียนในระดับอุดมศึกษาจากสถานที่ต่างๆ ทำให้เจอกับเพื่อนๆที่มาจากหลากหลายสถานที่

และภาษาพูดก็แตกต่างกัน เช่น ภาษาลาวและภาษาไทย ส่งผลให้เด็กๆ เหล่านี้หันไปใช้ภาษาอื่นแทนภาษาผู้ไทโดยเฉพาะภาษาไทย และเมื่อกาลเวลาผ่านไปก็ทำให้ภาษาผู้ไทถูกกลืนและหายไป อย่างไรก็ตาม กระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ยังหลงเหลือกันเข้ามาและพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งทุกคนไม่สามารถสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ควรตระหนักคือทุกคนรับวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาได้แต่ควรใช้วิจารณญาณในการรับและไม่ควรทิ้งวัฒนธรรมเดิมที่มีคุณค่า และช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

4. ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ

รัฐต้องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคม ตั้งแต่เรื่องการก่อสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้าและพลังงาน การสาธารณสุข ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การจัดสรรที่ทำกิน พัฒนาแหล่งน้ำ มีระบบน้ำประปา การคมนาคมขนส่ง เชื่อมต่อระหว่างจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านในชนบท ทำให้หมู่บ้านที่เคยใช้วิถีแบบเรียบง่ายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการพัฒนาเหล่านี้

5.2 รูปแบบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท

จากการใช้เวทีสรุปกิจกรรมต่างๆ ของทีมวิจัย เพื่อหารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท ซึ่งทำให้ทีมวิจัยและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไทที่กำลังสูญหายไป และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เห็นรูปแบบการฟื้นฟูที่สอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่นดังนี้

ก. รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไทในชุมชน

1. การพูดเสียงตามสายภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน

รูปแบบนี้เหมาะสมกับชุมชนเพราะทำให้ชุมชนได้รับฟังคำศัพท์ภาษาผู้ไททุกวัน ซึ่งเมื่อได้ยินบ่อยๆ จะทำให้ซึมซับและเรียนรู้คำศัพท์ต่างๆ ซึ่งบางครั้งก็เป็นการทบทวนความทรงจำเพราะบางคนก็ลืมไปแล้ว เมื่อได้ยินเสียงพูดตามสายทำให้จำได้และพยายามนำมาใช้พูดกับลูกหลานในชุมชน ดังคำกล่าวของเด็กหญิงนิตยากร ศรีเสน กล่าวว่า “ ตั้งแต่ได้ยินเสียงพูดตามสายเป็นภาษาผู้ไททำให้พ่อแม่หนูมักนำคำต่างๆ มาใช้ในครอบครัว ซึ่งหนูก็พอเข้าใจเพราะที่โรงเรียนก็มีการพูดภาษาผู้ไทวันละคำเหมือนกัน” นอกจากนี้ถ้าทีมวิจัยพูดผิด คนในชุมชนก็สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันไประหว่างคนหลายกลุ่ม และคนที่มาจากต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อได้ยินเสียงตามสายเป็นภาษาผู้ไทก็พยายามเรียนรู้และฝึกพูดภาษาผู้ไท ตลอดจนเด็กนักเรียนก็ได้เรียนรู้ไปด้วยทุกวัน เพราะเมื่อไปโรงเรียนจะคอยบอกคุณครูว่าแต่ละวันได้รู้คำศัพท์ภาษาผู้ไทคำว่าอะไรบ้างพร้อมกับแปลความหมายของคำศัพท์นั้น และจากคำบอกเล่าของนางจารุณี เครือสวัสดิ์ เล่าว่า “ ฟังเสียงตามสายภาษาผู้ไททุกวันทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทมาก บางครั้งจดใส่สมุดไว้ปัจจุบันพยายามนำคำภาษาผู้ไทต่างๆ มาใช้กับลูกหลานในครอบครัว

2. การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน

การเขียนป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้านเป็นรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนมีส่วนร่วมและคิดที่ได้คิด คำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆให้เหมาะสมและสอดคล้องกับคัมที่ตนเองอยู่ แล้วนำไปติดตามคัมต่างๆ โดยเมื่อคนในชุมชนเดินทางไปไหนมาไหน ก็จะเห็นป้ายคำขวัญภาษาผู้ไทติดตามหมู่บ้าน ซึ่งบางคนอ่านแล้วไม่เข้าใจความหมายก็จะมาถามผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้รู้โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ทำให้เริ่มสนใจภาษาผู้ไทและพยายามฝึกพูดมากขึ้นนอกจากนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองเมื่อพาลูกหลานเดินทางผ่านมาเห็นป้ายคำขวัญก็จะบอกให้ฝึกอ่านเป็นภาษาผู้ไทพร้อมกับแปลความหมายให้เด็กฟังและเมื่อนานไปก็ทำให้เข้าใจความหมายคำเหล่านั้น ยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้รักและหวงแหนเอกลักษณ์ของชนเผ่าและภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นตนเอง ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาผู้ไทให้กับชุมชนอื่นๆ

3. การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆ

การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาผู้ไทมากขึ้น เนื่องจากการใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน โดยพิธีกรในงานจะใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลักในการสื่อสาร ซึ่งคนในชุมชนก็เข้าใจง่ายตลอดจนพิธีกรก็เกิดความมั่นใจในการพูด เพราะเป็นภาษาท้องถิ่นตนเอง นอกจากนั้นเมื่อมีองค์กรต่างๆที่เข้ามาประชุมในชุมชนก็จะพยายามเน้นการใช้ภาษาผู้ไท

4. จำลองประเพณีลงช่วง

รูปแบบนี้เป็นการฟื้นฟูประเพณีเก่าๆให้คนในชุมชนได้เห็นการลงช่วงเจ็ญฝ่ายและการจ่ายผญาของคนหนุ่มสาวสมัยก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการฟื้นฟูภาษาผู้ไทผ่านผญาและการรำผู้ไทซึ่งทำให้เห็นกลิ่นอายของบรรยากาศสมัยก่อน คนเฒ่าคนแก่ให้ความสนใจและสนุกสนาน และยังได้เรียนรู้การใช้ผญาผู้ไทโต้ตอบระหว่างชายและหญิง ซึ่งชุมชนเองก็มีความต้องการให้จัดประเพณีลงช่วงในชุมชน โดยมีการจัดทุกปี เพราะนอกจากจะได้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของตนเองแล้วยังได้รู้คำศัพท์ภาษาผู้ไทตลอดจน เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนสมัยก่อนและยังเป็นการปลูกฝังให้คนในชุมชนรักและเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์ของตนเอง

ข. รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไทในโรงเรียน

1. การพูดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน

เป็นการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกพูดภาษาผู้ไทเก่าๆ ในโรงเรียน รูปแบบนี้ได้แก่นักเรียนให้ความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และเมื่อได้ยินทุกวันก็ทำให้จำได้ นอกจากนั้นยังเป็นการฝึกให้นักเรียนเรียนรู้ภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับภาษาไทยกลาง โดยรู้จักความหมายของภาษาไทยกลางด้วยการฝึกพูดภาษาผู้ไททุกวันทำให้เด็กนำคำเหล่านั้นมาใช้ในการสนทนาพูดคุยกันและสามารถ พูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่โดยการสื่อสารที่เข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนั้นเมื่อครูใช้คำภาษาผู้ไทผิคนักเรียนก็จะคอยบอกให้ครูใช้ให้ถูกต้อง และรูปแบบนี้ถ้ามีการใช้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เด็กได้เรียนรู้

และฝึกทักษะการใช้ภาษาผู้ไทได้ดีขึ้น ประกอบกับเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่มีความต้องการเรียนรู้และปลูกฝังได้ง่ายกว่าวัยอื่น จึงทำให้เด็กจำและเรียนรู้ได้เร็ว

2. ปราชญ์ชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน

รูปแบบนี้เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทผ่านนิทานพื้นบ้านและผญาที่เป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมายาวนานในอดีตซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ เพราะทุกวันนี้เด็กๆแทบจะไม่ได้ฟังเรื่องราวหรือนิทานจากพ่อแม่ เพราะในปัจจุบันมีสิ่งอื่นเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตแบบเก่าๆ ประกอบกับพ่อแม่ผู้ปกครองในยุคปัจจุบันไม่มีเวลาที่จะมาเล่านิทานเหมือนในอดีตและทุกวันนี้มีละครโทรทัศน์ ที่มีหลากหลายรูปแบบให้ดู ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักริชาตและผญาของคนผู้ไท นิทานพื้นบ้านของคนผู้ไท นอกจากจะสร้างความสนุกสนานแล้วยังสอดแทรกถึงวิธีการดำเนินชีวิตเพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ตลอดจนสอนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมโดยจะเป็นอุทาหรณ์สอนใจให้ผู้คน ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านก็นำนิทานหลายเรื่องมาถ่ายทอดให้เด็กๆฟัง นอกจากนั้นยังได้ถ่ายทอด เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน คำศัพท์ภาษาผู้ไท และการละเล่นของคนในอดีต ซึ่งการถ่ายทอดภาษาผู้ไทโดยการนำปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วมถ่ายทอดในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ดีมากเพราะนักเรียนให้ความสนใจเรียน และเกิดความสนุกสนานเมื่อได้ฟังนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่อง ซึ่งเมื่อได้ฟังนิทานจากปราชญ์ชาวบ้านเด็กสามารถเขียนเรื่องราวของนิทานเรื่องนั้นๆได้และชักชวนกันสนทนาโดยใช้ภาษาผู้ไทดั้งเดิมมากขึ้น

3. การให้นักเรียนค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่

รูปแบบนี้เป็นการสร้างให้เด็กๆและคนเฒ่าคนแก่ มีความรักและความผูกพันต่อกัน นอกนั้นยังสร้างความใกล้ชิดระหว่างคนสองวัย ให้รู้จักสนทนาแลกเปลี่ยนคำศัพท์สมัยเก่าๆและเด็กก็ได้เรียนรู้คำภาษาผู้ไทเหล่านั้นจากคนเฒ่าคนแก่ และทำให้สื่อสารกันง่ายขึ้น ตลอดจนคนเฒ่าคนแก่ก็รู้สึกดีใจที่ถูกหลานต้องการเรียนรู้คำเก่าๆ และต้องการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาไว้เพราะกลัวจะสูญหายไปหมด

สรุปได้ว่ารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่กล่าวมา ทั้งในชุมชนและในโรงเรียน ล้วนเป็นรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น เพราะการทำกิจกรรมดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่ ชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่าภาษาผู้ไทมากขึ้น รู้จักนำคำเก่าๆมาใช้ในการสนทนาโดยพยายามเรียนรู้และทบทวนคำศัพท์เก่าๆ พร้อมทั้งจะสอนให้ลูกหลานในครอบครัวได้รู้จักพูดภาษาผู้ไท และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นควรร่วมมือกันทั้งชุมชนและโรงเรียนโดยเฉพาะการฟื้นฟูที่เด็กๆ เป็นวัยที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกได้ง่าย เพราะเป็นวัยที่กำลังอ่านออกเขียนได้ มีความเคารพเชื่อฟัง พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และวิถีชีวิตยังอยู่ในชุมชนยังไม่ได้ออกไปเผชิญกับโลกภายนอก เมื่อได้รับการปลูกฝังภาษาผู้ไทตั้งแต่เด็กๆจะทำให้จิตสำนึกที่ดีติดตัวเขาไปตลอด นอกจากนั้น เด็กยังได้รู้จักท้องถิ่น รู้จักตนเองและเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ของคนผู้ไท จะทำให้เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นตนเองและภาษาผู้ไทก็จะดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 6

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท บ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจะสรุปและนำเสนอตามลำดับดังนี้

- 6.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท
- 6.2 คำศัพท์ภาษาผู้ไท นิทานพื้นบ้านและผญา
- 6.3 ผลของการฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชนและโรงเรียน
- 6.4 รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าภาษาผู้ไท
- 6.5 สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากการทำงานวิจัย
- 6.6 ข้อค้นพบจากการวิจัย
- 6.7 ข้อเสนอแนะ
- 6.8 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานวิจัย

6.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท

บ้านกุดต่อแก่น-แดนสามัคคี ในอดีตมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและมีวัฒนธรรมทางภาษาที่แสดงและบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของคนผู้ไทมาเป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยนไปพร้อมกระแสของคำว่า “โลกาภิวัตน์” โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษาที่มีส่วนในการพูดที่เพราะในอดีต กลับค่อยๆ ถูกกลืนหายไปตามยุคสมัย โดยมีปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาษาดังนี้

ก. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1. **ปัจจัยด้านบุคคล** เนื่องจากปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตและวิถีคิดของผู้คนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แต่ละคนเริ่มมีความคิดที่แตกต่างจากเดิม เกิดความรู้สึกที่ไม่ภูมิใจและดูถูกวัฒนธรรมด้านภาษาของตนเองว่าเป็นภาษาของคนกลุ่มน้อย ถ้าใช้ภาษาผู้ไทในที่อื่น จะเกิดความรู้สึกอาย กลัวจะไม่ได้รับการยอมรับ จึงเกิดความไม่มั่นใจที่จะพูด อีกอย่างกลัวว่าจะสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง จึงทำให้หันมาใช้ภาษาอื่นในการสื่อสารและเมื่อใช้บ่อยๆ ทำให้ลืมภาษาตนเองและนำคำอื่นมาใช้จึงเกิดการผสมผสานกันไประหว่างภาษาผู้ไทกับคำอื่นเหล่านั้น

2. **ปัจจัยด้านครอบครัว** สภาพครอบครัวในยุคปัจจุบัน พ่อแม่ผู้ปกครองจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาไทย เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทเป็นภาษาที่สองจากโรงเรียน นอกจากนั้นกระแสการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทำให้มีการอพยพแรงงาน จากชนบทสู่เมือง พ่อแม่ผู้ปกครองจึงทิ้งลูกหลานไว้ให้อยู่กับคนเฒ่าคนแก่ จึงทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารระหว่างคนแก่และเด็กเพราะสื่อความหมายไม่เข้าใจตรงกัน จนทำให้คนเฒ่าคนแก่หันมาใช้คำใหม่ๆ กับเด็ก และลืมคำศัพท์เก่าๆ ที่เคยใช้

3. ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจุบันชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์และสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้น เพราะการคมนาคมสะดวกสบาย ตลอดจนความเจริญต่างๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนอย่างทั่วถึง ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อราชการจากสังคมภายนอก เช่นเดียวกับบุคคลภายนอกก็เข้ามาติดต่อค้าขายสินค้าต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนมีหน่วยงานราชการเข้ามาศึกษาดูงานในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้ภาษาลาวอีสานและภาษาไทยกลางทำให้คนในชุมชนมีการใช้ภาษาผู้ไทที่พูดผสมผสานกันไปและนำคำเหล่านั้นมาใช้หรือบางคำเป็นศัพท์เฉพาะที่ภาษาผู้ไทไม่มีก็ใช้ทับศัพท์ไป จนทำให้ภาษาผู้ไทบางคำค่อยๆ หายไป นอกจากนั้นในชุมชนยังมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ อสม. กองทุนเงินล้าน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีการศึกษาดูงานหรือได้รับการอบรมจากสถานที่ต่างๆ เป็นประจำทำให้มีการซึมซับจากภาษาอื่นๆ และนำกลับมาใช้ในชุมชน

ข. ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ การพัฒนาด้านการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าต่างๆ หลั่งไหลกันเข้ามาในชุมชน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ฯลฯ ส่งผลให้เยาวชนรุ่นใหม่ รับค่านิยมและเลียนแบบจากสื่อ โดยเฉพาะโทรศัพท์ที่เป็นสื่อที่อยู่ใกล้ชิดกับทุกคนรอบตัว และมีรายการต่างๆ เช่นละคร เกมโชว์ ข่าว ฯลฯ ให้ดูทุกวัน ทำให้เกิดการเลียนแบบดารา นักร้อง หรือจากละครทีวี โดยมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่การใช้วิถีชีวิต พฤติกรรมการแต่งตัวและการใช้ภาษาพูด จึงทำให้มีการใช้ภาษาที่มากับสื่อต่างๆ เหล่านี้

2. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมจากต่างถิ่น เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชน มีการแต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้น จึงทำให้มีการพาครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน เช่น ไทย เขมร ลาว โข(ทะวืง) ญ้อ นอกจากนั้นยังมีชาวต่างชาติหลากหลายประเทศ ซึ่งเป็นที่นิยมของหญิงสาวในหมู่บ้านที่ต้องการแต่งงานกับชาวต่างชาติ และในชุมชนก็มีหลายคนแต่งงานกับชาวต่างชาติ นอกนั้นก็ยังแนะนำให้กับญาติพี่น้องของตนเองด้วย ทำให้ชุมชนมีการใช้ภาษาที่หลากหลาย โดยพูดผสมผสานกับภาษาเดิมและนำภาษาจากวัฒนธรรมต่างถิ่นมาใช้จนกลายเป็นคำใหม่ที่ใช้อยู่ในชุมชน

3. ปัจจัยด้านการศึกษา ผู้คนในชุมชน มีการศึกษาที่สูงขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองในปัจจุบันส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองได้เรียนหนังสือในระดับชั้นสูงๆ หรือสถาบันที่มีชื่อเสียงในเมืองใหญ่ ทำให้คนเหล่านี้ได้เจอกับผู้คนที่มีมาจากหลากหลายท้องถิ่น ซึ่งก็มีภาษาพูดที่แตกต่างกันไป และมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่ จนทำให้ลืมความเป็นตัวตนของตนเอง โดยคนเหล่านั้นเมื่อกลับมาบ้านก็จะใช้ภาษาไทยกลางในการพูดกับพ่อแม่ผู้ปกครองหรือนำคำใหม่มาใช้แต่ออกสำเนียงเป็นภาษาผู้ไท

4. ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ โดยรัฐต้องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคม ตั้งแต่เรื่องการก่อสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้าและพลังงาน การสาธารณสุข ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การจัดสรรที่ทำกิน พัฒนาแหล่งน้ำ มีระบบน้ำประปา การคมนาคมขนส่ง เชื่อมต่อระหว่างจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านในชนบท ทำให้หมู่บ้านที่เคยใช้วิถีแบบเรียบง่าย และเอกลักษณ์บางอย่างที่แสดงความเป็นตัวตนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการพัฒนาเหล่านี้

จะเห็นได้ว่า ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไท แต่ทุกคนก็ไม่สามารถที่จะสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ เพียงแต่ทุกคนต้องปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่หลงกระแสของความเจริญ และตระหนักถึง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน จะสามารถรักษาวัฒนธรรมเดิมที่มีคุณค่าของชนเผ่า ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

6.2. คำศัพท์ภาษาผู้ไท นิทานพื้นบ้านและผญา

ส่วนคำศัพท์ภาษาผู้ไท รวบรวมได้ทั้งหมด 957 คำ ซึ่งเป็นคำที่สูญหายและเป็นคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งนำมาจัดทำเป็นหมวดหมู่ได้ทั้งหมด 12 หมวด ได้แก่ หมวดสนทนา หมวดผลไม้ หมวดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หมวดกิริยาอาการ หมวดดอกไม้ หมวดของใช้ทั่วไป หมวดสัตว์ หมวดพืชผัก หมวดเห็ด หมวดเครื่องดนตรี หมวดร่างกาย และหมวดทั่วไป นอกจากนั้นยังได้รวบรวมนิทานพื้นบ้าน จากคนเฒ่าคนแก่ จำนวน 32 เรื่อง ซึ่งนำมาเขียนเป็นเนื้อเรื่องภาษาผู้ไทและเนื้อเรื่องภาษาไทยกลาง เนื้อเรื่องนิทานส่วนใหญ่จะแฝงความรู้และคติเตือนใจ สั่งสอนให้ผู้อ่านและผู้ฟังเป็นคนดีทั้งในแง่ของอารมณ์และการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้คำศัพท์และสำนวนภาษาควบคู่กันไป

6.3. ผลของการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาผู้ไท

การจัดกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาผู้ไทที่มววิจัยได้ดำเนินกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมฟื้นฟูในโรงเรียนและ ในชุมชนดังนี้

ก. การฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชน

ที่มววิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมดังนี้คือ การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆในชุมชน และ การจำลองประเพณีการลงช่วง ผลการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาผู้ไทเก่าๆ โดยคนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไท โดยเมื่อก่อนจะไม่ค่อยสนใจว่าใครจะพูดอะไร แต่ทุกวันนี้เริ่มพาลูกหลานพูดภาษาผู้ไท นอกจากนั้นแล้วคนในชุมชนยังได้มีการนำคำศัพท์ภาษาผู้ไทมาใช้ในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน โดยพิธีกรในงานบุญต่างๆ เน้นการพูดภาษาผู้ไท ซึ่งต้องไม่มีการนำภาษาลาวอีสานหรือภาษาไทยกลางมาใช้พูดในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน ถึงแม้ว่าในงานจะมีบุคคลสำคัญเข้าร่วมงานในชุมชน พิธีกรก็จะพูดและใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลัก ซึ่งบุคคลสำคัญเหล่านั้น ต่างก็ชื่นชมที่คนในชุมชน เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของคน

ผู้ไทที่กำลังจะสูญหายไป ตลอดจนชุมชนอื่นที่เดินทางผ่านบ้านกุดดอแก้วแล้วเห็นป้ายคำขวัญ ภาษาผู้ไท จึงนำไปเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนตนเอง นอกจากนั้นแล้วเด็กนักเรียนที่ไปศึกษาต่อในสถาบันอื่น มาขอคำศัพท์ภาษาผู้ไทเพราะอยากเรียนรู้และเข้าใจความหมายภาษาผู้ไทเพื่อนำไปทำเป็นรายงานส่งอาจารย์ตลอดจนอยากเรียนรู้ภาษาผู้ไทเก่าๆ และมีหลายครอบครัวในชุมชนที่เริ่มสอนลูกหลานพูดภาษาผู้ไทดั้งเดิม โดยการสนทนาเกี่ยวกับของใช้ในครัวเรือนหรืออื่นๆที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อฝึกให้ลูกหลานได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทเก่าๆ

ข. การฟื้นฟูภาษาผู้ไทในโรงเรียน

ดำเนินการฟื้นฟูโดย การถ่ายทอดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน การนำปราชญ์ชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียนและการค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าวพบว่า นักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท ตลอดจนช่วยกันค้นหาและรวบรวมคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆและยังพบว่านักเรียนมีความรู้และเข้าใจความหมายของคำศัพท์ภาษาผู้ไทเหล่านั้นมากขึ้น เพราะเมื่ออยู่ในโรงเรียนนักเรียนก็มีการนำคำศัพท์ที่นักเรียนได้ออกไปพูดหน้าเสาธงมาพูดคุยสนทนากัน นอกจากนั้นเด็กยังได้เรียนรู้ภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับภาษาไทย กลางโดยรู้จักความหมายของแต่ละคำ ครูและนักเรียนมีการสนทนาโดยใช้ภาษาผู้ไท เมื่อครูพูดผิดนักเรียนก็จะคอยเตือนและบอกให้คุณครูใช้ให้ถูกต้อง ส่งผลให้เด็กได้รู้จักคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆและเข้าใจความหมาย โดยสามารถสื่อสารกับคนเฒ่าคนแก่ได้เข้าใจมากขึ้น นอกจากนั้นยังพบว่าปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน รู้สึกภูมิใจที่ได้มาถ่ายทอดภาษาผู้ไทเพราะอยากให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นคนผู้ไท เรียนรู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท ตลอดจนนิทานพื้นบ้านและเพลงของคนผู้ไท อยากถ่ายทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้และนำไปใช้ต่อไป

จะเห็นได้ว่าผลของการฟื้นฟูภาษาผู้ไททั้งในชุมชนและในโรงเรียน ทำให้ทุกคนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไทที่กำลังจะสูญหายไปโดยมีการนำคำภาษาผู้ไทมาใช้ในครอบครัวมากขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองก็เริ่มสอนลูกหลานให้พูดภาษาผู้ไท นอกจากนั้นในงานบุญประเพณีต่างๆก็มีการนำภาษาผู้ไทมาใช้ในชุมชน ตลอดจนเด็กนักเรียนก็มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาผู้ไทเก่าๆ มีการนำมาสนทนาในหมู่เพื่อนๆ ทำให้สามารถสื่อสารกับคนเฒ่าคนแก่ได้โดยเข้าใจความหมายดีขึ้น

6.4 รูปแบบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท

ผลจากการฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชนและโรงเรียน ทำให้ได้รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทที่สอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ภาษาผู้ไทจะดำรงอยู่ในชุมชนได้ดังนี้

ก. รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทในชุมชน

1. การพูดเสียงตามสายภาษาผู้ไทวันละคำในชุมชน

รูปแบบนี้เหมาะสมกับชุมชนเพราะทำให้ชุมชนได้รับฟังคำศัพท์ภาษาผู้ไททุกวัน ซึ่งเมื่อได้ยินบ่อยๆจะทำให้ซึมซับและเรียนรู้คำศัพท์เก่าๆ เมื่อได้ยินเสียงพูดตามสายทำให้จำได้และพยายามนำมาใช้พูดกับลูกหลานในชุมชน นอกจากนั้นถ้าทีมวิจัยพูดผิด คนในชุมชนก็สามารถให้คำแนะนำที่

ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันไป และคนที่มาจากต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อได้ยินเสียงตามสายเป็นภาษาผู้ไทก็พยายามเรียนรู้และฝึกพูดภาษาผู้ไท ตลอดจนเด็กนักเรียนก็ได้เรียนรู้ไปด้วยทุกวัน เพราะเมื่อไปโรงเรียนจะคอยบอกคุณครูว่าแต่ละวันได้รู้คำศัพท์ภาษาผู้ไทคำอะไรบ้างพร้อมกับแปลความหมายของคำศัพท์นั้น ซึ่งทำให้รู้จักภาษาผู้ไทหลายคำ

2. การจัดทำป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้าน

การเขียนป้ายคำขวัญประจำหมู่บ้านเป็นรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนมีส่วนร่วมและคิดที่ได้คิดคำศัพท์ภาษาผู้ไทเก่าๆให้เหมาะสมและสอดคล้องกับคัมที่ตนเองอยู่ แล้วนำไปติดตามคัมต่างๆ โดยเมื่อคนในชุมชนเดินทางไปไหนมาไหน ก็จะเห็นป้ายคำขวัญภาษาผู้ไทติดตามหมู่บ้าน ซึ่งบางคนอ่านแล้วไม่เข้าใจความหมายก็จะมาถามผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้รู้โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ทำให้เริ่มสนใจภาษาผู้ไทและพยายามฝึกพูดมากขึ้นนอกจากนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองเมื่อพาลูกหลานเดินทางผ่านมาเห็นป้ายคำขวัญก็จะบอกให้ฝึกอ่านเป็นภาษาผู้ไทพร้อมกับแปลความหมายให้เด็กฟังและเมื่อนานไปก็ทำให้เข้าใจความหมายคำเหล่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้รักและหวงแหนเอกลักษณ์ของชนเผ่าผู้ไทและภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นตนเอง ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาผู้ไทให้กับชุมชนอื่นๆ

3. การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆ

การรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาผู้ไทมากขึ้น เนื่องจากการใช้ภาษาผู้ไทในงานบุญประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน โดยพิธีกรในงานจะใช้ภาษาผู้ไทเป็นหลักในการสื่อสาร ซึ่งคนในชุมชนก็เข้าใจง่ายตลอดจนพิธีกรก็เกิดความมั่นใจในการพูด เพราะเป็นภาษาท้องถิ่นตนเอง นอกจากนั้นเมื่อมีองค์กรต่างๆที่เข้ามาประชุมในชุมชนก็จะพยายามเน้นการใช้ภาษาผู้ไท

4. จำลองประเพณีลงช่วง

รูปแบบนี้เป็นการฟื้นฟูประเพณีเก่าๆให้คนในชุมชนได้เห็นการลงช่วงเชิญฝ่ายและการจ่ายผญาของคนหนุ่มสาวสมัยก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการฟื้นฟูภาษาผู้ไทผ่านผญาและการรำผู้ไทซึ่งทำให้เห็นกลิ่นอายของบรรยากาศสมัยก่อน คนเฒ่าคนแก่ให้ความสนใจและสนุกสนาน และยังได้เรียนรู้การใช้ผญาผู้ไทโต้ตอบระหว่างชายและหญิง ซึ่งชุมชนเองก็มีความต้องการให้จัดประเพณีลงช่วงในชุมชน โดยมีการจัดทุกปี เพราะนอกจากจะได้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของตนเองแล้วยังได้รู้คำศัพท์ภาษาผู้ไท ตลอดจนเห็นวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนสมัยก่อนและยังเป็นการปลูกฝังให้คนในชุมชนรักและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของบรรพบุรุษของตนเอง

ข. รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทในโรงเรียน

1. การพูดภาษาผู้ไทวันละคำในโรงเรียน

เป็นการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกพูดภาษาผู้ไทเก่าๆในโรงเรียน รูปแบบนี้เด็กนักเรียนให้ความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และเมื่อได้ยินทุกวันก็ทำให้จำได้ นอกจากนั้นยัง

เป็นการฝึกให้นักเรียนเรียนรู้ภาษาผู้ไทควบคู่ไปกับภาษาไทยกลาง โดยรู้จักความหมายของภาษาไทยกลางด้วย การฝึกพูดภาษาผู้ไททุกวันทำให้เด็กนำคำเหล่านั้นมาใช้ในการสนทนาพูดคุยกันและสามารถ พูดคุยกับคนเผ่าคนแก่โดยการสื่อสารที่เข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนั้นเมื่อครูใช้คำภาษาผู้ไทผิคนักเรียนก็จะคอยบอกให้ครูใช้ให้ถูกต้อง และรูปแบบนี้ถ้ามีการใช้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกทักษะการใช้ภาษาผู้ไทได้ดีขึ้น ประกอบกับเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่มีความต้องการเรียนรู้และปลุกฝังได้ง่ายกว่าวัยอื่น จึงทำให้เด็กจำและเรียนรู้ได้เร็ว

2. ปรากฏชาวบ้านร่วมถ่ายทอดภาษาผู้ไทในโรงเรียน

รูปแบบนี้เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทผ่านนิทานพื้นบ้านและผญาที่เป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมายาวนานในอดีตซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ เพราะทุกวันนี้เด็กๆแทบจะไม่ได้ฟังเรื่องราวหรือนิทานจากพ่อแม่ เพราะในปัจจุบันมีสิ่งอื่นเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตแบบเก่าๆ ประกอบกับพ่อแม่ผู้ปกครองในยุคปัจจุบันไม่มีเวลาที่จะมาเล่านิทานเหมือนในอดีตและทุกวันนี้มีละครโทรทัศน์ ที่มีหลากหลายรูปแบบให้ดู ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักนิทานและผญาของคนผู้ไท แต่เมื่อมีการการถ่ายทอดภาษาผู้ไทผ่านนิทานพื้นบ้าน เด็กๆให้ความสนใจดีมากและเกิดความสนุกสนาน ซึ่งเมื่อได้ฟังนิทานจากปรากฏชาวบ้านเด็กสามารถเขียนเรื่องราวของนิทานเรื่องนั้นๆได้และชักชวนกันสนทนาโดยใช้ภาษาผู้ไทดั้งเดิมมากขึ้น

3. การให้นักเรียนค้นหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทจากคนเฒ่าคนแก่

รูปแบบนี้เป็นการสร้างให้เด็กๆและคนเฒ่าคนแก่ มีความรักและความผูกพันต่อกัน นอกนั้นยังสร้างความใกล้ชิดระหว่างคนสองวัย ให้รู้จักสนทนาแลกเปลี่ยนคำศัพท์สมัยเก่าๆและเด็กก็ได้เรียนรู้คำภาษาผู้ไทเหล่านั้นจากคนเฒ่าคนแก่ และทำให้สื่อสารกันง่ายขึ้น ตลอดจนคนเฒ่าคนแก่ก็รู้สึกดีใจที่ถูกหลานต้องการเรียนรู้คำเก่าๆ และต้องการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาไว้เพราะกลัวจะสูญหายไปหมด

สรุปได้ว่ารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไทที่กล่าวมา ทั้งในชุมชนและในโรงเรียน ล้วนเป็นรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น และทำให้ภาษาผู้ไทดำรงอยู่ในชุมชนต่อไป โดยชุมชนส่วนใหญ่ ตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณค่าภาษาผู้ไทมากขึ้น รู้จักนำคำเก่าๆมาใช้ในการสนทนาโดยพยายามเรียนรู้และทบทวนคำศัพท์เก่าๆและสอนให้ลูกหลานในครอบครัวได้รู้จักพูดภาษาผู้ไท ดังนั้นควรร่วมมือกันทั้งชุมชนและโรงเรียนโดยเฉพาะการฟื้นฟูที่เด็กๆซึ่งเป็นวัยที่ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกได้ง่าย และวิถีชีวิตยังอยู่ในชุมชนยังไม่ได้ออกไปเผชิญกับโลกภายนอก เมื่อได้รับการปลุกฝังภาษาผู้ไทตั้งแต่เด็กๆจะทำให้จิตสำนึกที่ดีติดตัวเขาไปตลอด นอกจากนั้น เด็กยังได้รู้จักท้องถิ่น รู้จักตนเองและเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ของคนผู้ไท จะทำให้เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นตนเองและภาษาผู้ไทก็จะดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

6.5 สิ่งทีทีมวิจัยได้เรียนรู้จากการทำงานวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. จากที่ไม่เคยรู้จักคำว่าวิจัย เป็นอย่างไร ทีมพาทำอะไรก็ทำ จนล่วงเลยมาหลายเดือน เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างมากเริ่มแนะนำลูกเกี่ยวกับการใช้ภาษาผู้ไทไม่ว่าจะอยู่นอกหมู่บ้าน นอกตำบลก็ให้ใช้ภาษาผู้ไทในการสื่อสาร
2. รู้จักคำว่า เสียสละ ถึงแม้บางครั้งไม่ค่อยมีเวลา
3. รู้จักตนเองมากขึ้น และปรับตัวเพื่อให้รู้จักกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน
4. รู้จักกระบวนการทำงานวิจัย ว่าทำอะไร มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง เพื่อให้งานสำเร็จ
5. ได้รู้จักข้อมูล วัฒนธรรมอันเก่าแก่ของคนผู้ไท เพราะถ้าไม่มีโครงการนี้เกิดขึ้น อาจจะไม่นสนใจกับสิ่งเหล่านี้เลย
6. รู้จักการทำงานเป็นทีม เป็นระบบและมีขั้นตอน
7. รู้จักการบริหารเวลา เพราะบางคนมีบทบาทหลายอย่างในชุมชน
8. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการอื่นๆทำให้ได้ข้อคิดหลายอย่างในการนำมาปรับใช้กับงานวิจัย
9. ได้ทำกิจกรรมดีๆกับทีมวิจัยและชาวบ้านทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินไม่เครียด
10. รู้จักภาษาผู้ไทดั้งเดิมมากขึ้นจากที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนและจะนำไปบอกสอนเยาวชนให้เข้าใจความหมายของภาษาผู้ไทมากขึ้น
11. จากที่ไม่เคยสนใจภาษาผู้ไท เดี่ยวนี้รู้สึกภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนผู้ไทและพูดภาษาผู้ไท
12. รู้จักเทคนิค วิธีการเก็บข้อมูล ที่จะให้ได้มาบนฐานของความเป็นจริง
13. รู้จักการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆและ รู้จักคิด สะท้อน รอบคอบขึ้น
14. รู้จักรับผิดชอบต่อการทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ
15. รู้จักการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น โรงเรียน อบต. เป็นต้น
16. กล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อก่อนเป็นคนไม่พูด แต่เมื่อมีการประชุมทีมงานบ่อยๆทำให้กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆได้
17. สามารถให้ความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยต่อคนในชุมชนได้
18. รู้จักการบริหารคน และการวางแผนในการทำงานอย่างเป็นระบบ
19. รู้จักการบันทึกการประชุมและวิธีการทำบัญชีการเงินได้ดีขึ้น

6.6 ข้อค้นพบจากการทำงานวิจัย

1. การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ทีมวิจัยได้ประสบการณ์จากการทำงานวิจัยท้องถิ่น เกิดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกที่เกิดจากจิตใต้สำนึก เพราะเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและพบว่าทุกคนมีทักษะการเก็บข้อมูล การจดบันทึก การสังเกต และเกิดการพัฒนาตนเอง ตลอดจนนำข้อบกพร่องต่างๆมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง

2. คำศัพท์ภาษาผู้ไท เก่าๆ ไม่ได้มีอยู่เฉพาะกับคนเฒ่าคนแก่เท่านั้นแต่ยังแฝงอยู่กับนิทานพื้นบ้านหรือผญา ที่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าสืบต่อกันมา เพราะนิทานพื้นบ้านหรือผญาเป็นเนื้อเรื่องหรือคำกลอนที่มีคำศัพท์ภาษาผู้ไทแฝงไว้มากมายดังนั้นการค้นหาคำศัพท์ผู้ไทจึงไม่ได้ค้นหาเฉพาะจากคนเฒ่าคนแก่เท่านั้นแต่ยังสามารถเก็บข้อมูลได้จากนิทานและผญาด้วย

3. การถ่ายทอดภาษาผู้ไทให้กับเด็กๆสามารถถ่ายทอดได้ง่ายกว่าวัยอื่นๆเพราะเด็กๆเป็นวัยที่สนใจ การเรียนรู้ประกอบกับถ้ามี กิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานเพลินเพลิน สามารถปลูกฝังให้เด็กเกิดการเรียนรู้และความจำที่ติดตัวไปตลอด นอกจากนั้นเด็กๆเป็นวัยที่จะต้องเจริญเติบโตต่อไปในอนาคตจึงควรจะต้องถ่ายทอดไว้ตั้งแต่เล็กๆ เปรียบเสมือนคำกล่าวที่ว่า “ไม้อ่อนคั่งง่ายไม้แก่ดัดยาก”

6.7 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไป

1.1 ควรนำนิทานพื้นบ้าน ผญา มา จัดทำเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กและบันทึกนิทานไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างจริงจัง เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ ภาษาผู้ไทไปพร้อมกับนิทานพื้นบ้านหรือผญาเหล่านั้น

1.2. ควรมีการนำมาจัดทำพจนานุกรมภาษาผู้ไท โดยให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำเพราะถ้ามีการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบจะสามารถเก็บไว้ได้เป็นเวลานานซึ่งทุกคนในชุมชนทุกวัยก็สามารถเรียนรู้ได้ เพราะพจนานุกรมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะดวกในการค้นหา ซึ่งจะทำให้จดจำความหมายของคำศัพท์และเข้าใจได้ง่ายขึ้น สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และค้นคว้าสำหรับนักเรียน นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจภาษาผู้ไท

1.3 ควรนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นภาษาผู้ไทโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยเน้นลักษณะพิเศษของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะเด็กในวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สามารถเรียนรู้ได้เร็ว ถ้าชุมชนและโรงเรียนร่วมมือกันโดยนำข้อมูลไปสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นภาษาผู้ไทแล้วนำเข้าสู่วิทยาลัย จะทำให้ภาษาผู้ไทดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืนและไม่สูญหายต่อไป

2. ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานวิจัยท้องถิ่น

1.1 การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของภาษาผู้ไท ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนผู้ไทที่กำลังจะสูญหายไป ดังนั้นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ควรส่งเสริมให้เกิดโครงการวิจัยท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชน รักและหวงแหน วัฒนธรรม เกิดความภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตนเอง

1.2 ภาษาผู้ไท มีแต่ภาษาพูดยังไม่มีภาษาเขียน สำนักงานวิจัยท้องถิ่นควรจัดผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาษาศาสตร์ ช่วยพัฒนาระบบตัวเขียนให้ถูกต้อง เพื่อจะได้นำไปใช้อย่างมั่นใจ

6.8 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานวิจัย

1. ทีมวิจัยมีปัญหาในเรื่องของการเขียนคำศัพท์ภาษาผู้ไท ถึงแม้ว่าจะให้เขียนตามความเข้าใจ แต่ก็ยังไม่มั่นใจในการเขียนมากนักเพราะกลัวไม่ถูกต้อง ประกอบกับภาษาผู้ไทไม่มีภาษาเขียนเหมือนภาษาไทย จึงทำให้มีปัญหาในการเขียนมากโดยเฉพาะเวลาเก็บข้อมูล

2. ทีมวิจัยมาจากหลากหลายสาขาอาชีพ โดยเฉพาะในชุมชนก็จะเป็นระดับผู้นำหมู่บ้าน และการทำงานวิจัยต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย และโดยเฉพาะเรื่องเวลา บางคนไม่สามารถมาประชุมได้ทุกครั้ง ทำให้การทำงานบางครั้งล่าช้าไปบ้าง

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

ทีมวิจัยประชุมวางแผนการทำงาน

ผู้สูงอายุกำลังช่วยกัน เขียนแผนที่ชุมชน

นำเสนอแผนที่ชุมชน

ช่วยกันเพื่อหาคำศัพท์ภาษาผู้ไทดั้งเดิม

นำเสนอภาษาผู้ไทในกิจกรรมเสวนากลุ่มเยาวชน

นำเสนอภาษาผู้ไทในกิจกรรมเสวนากลุ่มเยาวชน

เดินรณรงค์การใช้ภาษาผู้ไทในชุมชน

นักเรียนนำเสนอภาษาผู้ไทวันละคำในชั้นเรียน

นักเรียนนำเสนอภาษาผู้ไทวันละคำหน้าเสาธง

เตรียมการจัดนิทรรศการ โครงการ

การจัดนิทรรศการ ต้อนรับการศึกษาดูงาน โครงการวิจัย จาก จังหวัดยโสธร

คุณยายงาแก้วสอนเรื่องวิถีชีวิตของคนผู้ไท

คุณยายจอน เล่นนิทานพื้นบ้านของคนผู้ไท

คุณตา นิไท สอนเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน

ปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการทำผู้ไท

รายงานความก้าวหน้า

ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาดูงาน ชมการเลี้ยงปูม้า

ศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์และการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

การจัดนิทรรศการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาผู้ไท

แสดงการเขี่ยฝ้ายในกิจกรรมลงช่วงเขี่ยฝ้าย

แสดงการละเล่นมะคาง

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

1. นางงาแก้ว พิมพ์สวัสดิ์ อายุ 66 ปี 47 ม. 13 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ. กาฬสินธุ์
2. นายวิชัย บุญมงคล อายุ 55 ปี 72/1 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
3. นายวรรณชัย ศรีวรรณธ์ อายุ 49 ปี 91/1 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
4. นางใจสอน บุญมงคล อายุ 79 ปี 44 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
5. นางแพงจันทร์ ศรีประไหม อายุ 60 ปี 69 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
6. นายวิทย์ ศรีประไหม อายุ 63 ปี 95 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
7. นายจักรกฤษ ศรีประไหม อายุ 16 ปี 82/1 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
8. นางจอน นิลปะกะ อายุ 61 ปี 45 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
9. นายวิรัตน์ สิ้นชัย อายุ 50 ปี 59 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
10. นายบุญวา นิลปะกะ อายุ 74 ปี 47 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
11. นางวันทัย ศรีนาม อายุ 54 ปี 3 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
12. นางบัววัน ศรีประไหม อายุ 60 ปี 4 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
13. นางสาว เหลือศิริ อายุ 74 ปี 2 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
14. นายรีน เครือสวัสดิ์ อายุ 77 ปี 36 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
15. นางคำพอง จันทะเนย์ อายุ 75 ปี 6 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
16. นางบุญสุข บุญมงคล อายุ 76 ปี 5 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
17. นายตา บุญมงคล อายุ 76 ปี 12 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
18. นายบุญภาพ โคกลือชา อายุ 75 ปี 42 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
19. นายटक พิมพ์สวัสดิ์ อายุ 86 ปี 33 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
20. นางแถบ ศรีสวัสดิ์ อายุ 76 ปี 110 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
21. นางอารมณศิลป์ โคกลือชา อายุ 46 ปี 42/1 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
22. นายเสริม พิมพ์สวัสดิ์ อายุ 65 ปี 47 หมู่ 13 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
23. นางสมเสลา ไหวหารมั่ง อายุ 55 ปี 19/2 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์
24. นางพิน เครือสวัสดิ์ อายุ 81 ปี 36 หมู่ 10 ต. คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์

ประวัติทีมวิจัย

1.นางสาวพิชชา อุทโท หัวหน้าทีม

อยู่บ้านเลขที่ 32/14 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ โทร 08-94185276

การศึกษาปริญญาโท สาขาสังคมศึกษา จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตำแหน่งครูชำนาญการ ร.ร กุดดอแก่นราษฎร์วิทยา ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ประสบการณ์งานวิจัย

➤เรื่อง สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย
จังหวัดกาฬสินธุ์

2. นายดาวัน นิละปะกะ

อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 158 ม.10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษา ม. 6 จาก การศึกษานอกโรงเรียน อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านกุดดอแก่น หมู่ 10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ. กาฬสินธุ์

3. นายสมพงษ์ ศรีประไหม

อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ หมู่ 13 ต.คุ้มเก่า อําเภอ เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษา ม.6 จากโรงเรียนเขาวงวิทยา อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ตำแหน่ง ประธาน อ ส.ม.

4. นายรักสิทธิ์ แสนสุมา

อายุ 43 ปี อยู่บ้านเลขที่ 105/1 หมู่ 13 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษา ปริญญาตรี จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตำแหน่ง สารวัตรกำนัน ต.คุ้มเก่า อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์

5 นางบันฑุลย์ ศรีประไหม

อายุ 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 4/1 หมู่ที่ 10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ. กาฬสินธุ์

การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตำแหน่ง กรรมการกองทุนเงินล้าน

6. นายบุญทัน โวหารฆ้อง

อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 19/2 หมู่ 10 ต.คุ้มเก่า อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษา ป. 4 จากโรงเรียนวัด

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10 ต.คุ้มเก่า อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์

7. นายบุญมี ศรีนาม

อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 111 หมู่ 13 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
การศึกษา ป.4 โรงเรียนวัด
ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

8. นายชนะกิจ ศรีประไหม

อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 15 หมู่ 10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
การศึกษา ม.ศ. 5 จากโรงเรียนเขาวงพิทยาคาร อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
ตำแหน่ง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

9. นางอาภรณ์ เครือสวัสดิ์

อายุ 32 ปี อยู่บ้านเลขที่ 159 หมู่ 10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
การศึกษา ป.6 จากโรงเรียนกุดดอแก่นราษฎร์วิทยา ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
ตำแหน่ง กรรมการกองทุนหมู่บ้าน ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

10. นายฟองสมุทร ศรีสวัสดิ์

อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 ม.10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
การศึกษา ป.4 จากโรงเรียนกุดสิมวิทยาสาร ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
ตำแหน่ง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

11. นางวลัยลักษณ์ ศรีสงเปลือย

อายุ 47 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 ม.10 ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
การศึกษา ม.6 จาก การศึกษานอกโรงเรียน อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

12. เด็กหญิงปณิดา จรัสสัน

อายุ 12 ปี อยู่บ้านเลขที่ 611 ม.10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร.ร กุดดอแก่นราษฎร์วิทยา อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

13. เด็กหญิงขวัญชนก แผ่นมณี

อายุ 12 ปี อยู่บ้านเลขที่. ม.10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์
กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร.ร กุดดอแก่นราษฎร์วิทยา อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ประวัติคณะที่ปรึกษา

1. นายทศวงศ์ เพ็ญธิสาร อายุ 56 ปี

อยู่บ้านเลขที่ 33/11 ต.กุศลคีรีใหม่ อ.เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสว่าง ต.กุศลคีรีใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

☞ ประสพการณ์งานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการบริหารบุคลากร

ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

เฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

2. นายประถม ศรีหาคา

อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 7 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาปริญญาตรี สาขาการเกษตร จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต.กุศลคีรีใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

3. นางภานิดา จิตระวัง

อายุ 46 ปี อยู่บ้านเลขที่ 139/1 ตำบลกุศลคีรีใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตำแหน่ง ปลัดเทศบาล ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ประสพการณ์งานวิจัย

❖ เรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลกุศลคีรีใหม่แบบมีส่วนร่วม

❖ เรื่อง การเลี้ยงกบของชุมชน อ.นาคู จ.กาฬสินธุ์